

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRK KAMU
DİPLOMASİSİNDEKİ ROLÜ

Mustafa YEŞİLYURT

Haziran – 2022

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRK KAMU
DİPLOMASİSİNDEKİ ROLÜ**

Mustafa YEŞİLYURT

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nuri Gökhan TOPRAK

BEYAN

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

(İmza)

Mustafa YEŞİLYURT

23 Haziran 2022

ÖZ

SURİYELİ SİĞINMACILARIN TÜRK KAMU DİPLOMASİSİNDEKİ ROLÜ

Mustafa Yeşilyurt

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nuri Gökhan Toprak

Haziran 2022

Türkiye 2003 yılında Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte uluslararası kamuoyunda yumuşak gücünü arttırmak için kamu diplomasisi politikalarını etkin bir şekilde kullanmaya başlamış; 2011 yılına kadar da yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikasında büyük oranda başarı sağlamıştır. Bununla birlikte 2011 yılından itibaren yılında Arap Baharı'nın bir sonucu olarak Türkiye yumuşak güç temelli politikalarının yanında sert güç ve güvenlik odaklı politikalar kullanmıştır. Bu durum Türkiye'nin 2003 yılından beri sürdürdüğü yumuşak güç temelli politikasının büyük oranda zarar görmesine ve bölgede yalnızlaşmasına neden olmuştur. Türkiye zarar gören yumuşak gücünü geri kazanmak için insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikalarına yönelmiştir. Bu bağlamda Suriye'deki İç Savaş'tan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılar Türk kamu diplomasisi için önemli yumuşak güç fırsatları yaratmıştır. Bu çalışmada insani diplomasi kamu diplomasisi arasındaki ilişki incelenerek, insani diplomasinin kamu diplomasisi üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Çalışmanın merkezinde Türkiye'nin 2011 yılından çalışmanın tamamlandığı 2022 yılına kadarki süreçte Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasisi faaliyetlerinin Türk kamu diplomasisi üzerindeki rolü incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Diplomasi, Kamu Diplomasisi, Türk Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, Türk Dış Politikası.

ABSTRACT

THE ROLE OF SYRIAN ASYLUM SEEKER IN TURKISH PUBLIC DIPLOMACY

Mustafa Yeşilyurt

Master of Arts, International Relations

Supervisor: Associate Professor Nuri Gökhan Toprak

June 2022

With the AK Party's coming to power in 2003, Turkey started to use public diplomacy policies effectively in order to increase its soft power in international public opinion. Until 2011, it achieved a great deal of success in its soft power-based public diplomacy policy. On the other hand, as a result of the Arab Spring in 2011, Turkey has implemented soft power-based policies as well as hard power and security-oriented policies. This situation caused the soft power-based policy of Turkey, which has been pursued since 2003, to a great extent and caused it to become isolated in the region. Turkey has turned to humanitarian diplomacy-based public diplomacy policies in order to regain its damaged soft power. In this context, Syrian refugees who took refuge in Turkey by escaping the Civil War in Syria created important soft power opportunities for Turkish public diplomacy. In this study, the relationship between humanitarian diplomacy and public diplomacy will be examined, and the effects of humanitarian diplomacy on public diplomacy will be discussed. At the centre of the study, the role of humanitarian diplomacy activities that Turkey has done for Syrian refugees in the period from 2011 to 2022, when the study is completed, on Turkish public diplomacy will be examined.

Key Words: Humanitarian Diplomacy, Public Diplomacy, Turkish Public Diplomacy, Soft Power, Turkish Foreign Policy.

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

İNSANİ DİPLOMASİ VE KAMU DİPLOMASİSİ	7
1.1 Diplomasi	7
1.2 İnsani Diplomasi.....	11
1.2.1 İnsani Diplomasi Aktörleri.....	16
1.2.2 Devlet	17
1.2.3 Uluslararası Örgütler	18
1.2.4 Sivil Toplum Kuruluşları	20
1.3 İnsani Diplomasinin Araçları	22
1.3.1 İnsani Yardımlar.....	22
1.3.2 Kalkınma Yardımları	25
1.3.3 Barış İnşası	27
1.4 İnsani Diplomasi ve İnsani Dış Politika	30
1.5 Kamu Diplomasisi	32
1.5.1 Kamu Diplomasisi Araçları.....	37
1.6 İnsani Diplomasinin Kamu Diplomasisi Üzerindeki Rolü.....	41
1.6.1 İnsani Diplomasinin Yumuşak Güç Üzerindeki Rolü.....	42
1.6.2 İnsani Diplomasinin İmaj ve Algı Üzerindeki Rolü	43

1.6.3	İnsani Diplomasinin Gönül ve Zihinlerin Kazanılması Üzerindeki Etkisi	45
1.6.4	İnsani Diplomasinin Ülkenin Hikâyesinin Anlatılması Üzerindeki Etkisi	47
1.6.5	İnsani Diplomasinin Ulus Markası Üzerindeki Etkisi	48
1.6.6	İnsani Diplomasinin Küresel ve Bölgesel Görünürlük Üzerindeki Etkisi	50

2. BÖLÜM

TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ VE İNSANİ DİPLOMASİ.....	53
2.1 Türk Kamu Diplomasisi	53
2.2 Türkiye'nin İnsani Diploması Anlayışı	63
2.3 Türkiye'nin Kamu Diplomasisi ve İnsani Diploması Aktörleri	81
2.3.1 Dışişleri Bakanlığı.....	81
2.3.1.1 Enformasyon Genel Müdürlüğü	82
2.3.1.2 Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Kültürel Diploması Genel Yardımcılığı.....	83
2.3.1.3 Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü ve Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü	85
2.3.2 Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü	86
2.3.3 İletişim Başkanlığı ve TRT	88
2.3.3.1 Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)	92
2.3.4 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ...	96
2.3.5 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	99
2.3.6 Türk Kızılayı	101

3. BÖLÜM

SURİYELİ SİĞINMACILAR VE TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ....	107
---	------------

3.1	Suriye'nin Kısa Tarihi ve 2011 Krizi	108
3.2	Arap Baharı Sürecine Kadar Türkiye-Suriye İlişkilerinin Genel Görünümü.....	113
3.3	Arap Baharı Sonrası Türkiye Suriye İlişkileri ve Türkiye'nin Değişen Suriye Politikası	119
3.3.1	Türkiye ve Suriyeli Muhalifler	121
3.3.2	Rejimin Türkiye'yi Cezalandırmak İçin PKK/PYD'ye Verdiği Destek	122
3.3.3	Suriye ve Türkiye Arasında Diplomatik İlişkilerin Kopması	124
3.3.4	Suriye ile İlişkilerin Askeri Boyut Kazanması.....	125
3.3.5	Türkiye'nin Suriye'ye Yönelik Askeri Harekâtları.....	128
3.4	Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılar İçin Yaptığı İnsani Diplomasi Faaliyetleri.....	132
3.4.1	İnsani yardımlar	133
3.4.2	Barışın Korunması ve Barış İnşası.....	136
3.5	Suriyeli Sığınmacılar ve Türk Kamuoyu.....	139
3.6	Suriyeli Sığınmacılar ve Uluslararası Kamuoyu	145
3.7	Suriyeli Sığınmacıların Türk Kamu Diplomasisi Üzerindeki Rolü ..	149
	SONUÇ.....	161
	KAYNAKÇA.....	169

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	:Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
Ak Parti	:Adalet ve Kalkınma Partisi
BBC	:British Broadcasting Corporation
BM	:Birleşmiş Milletler
BMGK	:Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
GAP	:Güney Doğu Anadolu Projesi
GHAR	:Global Humanitarian Assistance Report
ICRC	:Uluslararası Kıızıl Haç Komitesi
IFRC	:Uluslararası Kıızılhaç-Kızılay Komitesi
İŞİD	:Irak Şam İslam Devleti
İHH	:İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
NATO	:Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OCHA	:Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ORSAM	:Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
PKK	:Kürdistan İşçi Partisi
PYD	:Demokratik Birlik Partisi
SETA	:Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
TİKA	:Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TOKİ	:Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TRT	:Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
VOA	:Amerika'nın Sesi

YPG :Halk Savunma Birlikleri

YTB :Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Türkiye’de 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisinin (Ak Parti) iktidara gelmesiyle birlikte aktif ve çok merkezli bir dış politika anlayışı benimsenmiştir. Ak Parti yönetimi dış politikasının merkezinde yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikaları önemli bir yer almıştır. Bu durum Türk dış politikasında bir paradigma dönüşümü yaşanmasına neden olmuştur. Ak Parti yönetimi ortaya koyduğu paradigma dönüşümü ile son yıllarda hem bölgesinde hem de uluslararası sistemde aktif dış politika izleyerek yumuşak gücünü arttırmayı hedeflemektedir. Böylelikle Türkiye bölgesindeki ve uluslararası arenadaki sorunlara ilgi duymaya başlamıştır. İlgi duymanın yanında bu sorunların çözümüne dair politika oluşturarak uluslararası kamuoyu nezdinde yumuşak gücünü ve etki alanını genişletmek istemektedir.

Türkiye’nin yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikasını 2010 yılına kadar büyük oranda başarılı olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak Arap Baharı süreci sonrası yaşanan hadiseler Türkiye’nin bu politikalarının sekteye uğramasına neden olmuştur. Özellikle Suriye’de yaşanan gelişmeler ile sert güç ve güvenlik odaklı klasik yaklaşıma yeniden dönmüştür. Bununla birlikte söz konusu durum neticesinde Türkiye sert güç ve güvenlik odaklı politikalar nedeniyle imajı, algısı, ulus markası ve yumuşak gücü zarar görmüştür. Bu zararının telafi edilmesi için ise insani diplomasi odaklı bir kamu diplomasisi politikası oluşturulmuştur. Türkiye’nin kamu diplomasisi politikalarında insani diplomasinin önemli bir girdi olarak hâlihazırda mevcut olması, bu süreci daha da kolaylaştırmıştır.

Arap Baharı sürecinden sonra Türkiye’nin insani diplomasi politikalarına daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir. Bu bağlamda dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan savaş, çatışma, kriz ve doğal afet bölgelerine insani yardım götüren Türkiye, insani diplomasi alanında öncü ülkelerden (donör ülke)¹ biri olarak anılmaya başlamıştır. Diğer yandan

¹ Global Humanitarian Assistance Report 2020’ye göre Türkiye 2019 yılında 7,640 milyar dolar ile Dünyada en fazla insani yardım yapan ülke konumuna gelmiştir. Diğer yandan Türkiye milli gelirinin %8,4’ünü insani yardım için kullanan Türkiye, dünyanın en” cömert” ülkesi olmuştur. Kaynak: Amanda Thomas ve Angus Urquhart, “Global

Türkiye insani diplomasiye kendi yaklaşımını katmış; insani yardımları bir “zorunluluktan” ziyade bir “sorumluluk” olarak algılayarak bu minvalde hareket etmeye başlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye, 2011 yılında Suriye’deki krizin iç savaşa dönüşmesi sonrası ülkesini terk etmek zorunda kalan milyonlarca sığınmacıyı “açık kapı politikası”² izleyerek, insani sorumluluk çerçevesinde ülkesine kabul etmiştir. Türkiye’nin krizin başından itibaren din, ırk ve mezhep ayrımı yapmadan yardıma muhtaç sığınmacıları hiçbir belge olmaksızın ülkesine kabul etmesi ve temel insani ihtiyaçlarını karşılaması “açık kapı politikasının” bir sonucudur. Diğer yandan Türkiye, krizin başından günümüze kadar geçen yaklaşık on yıllık süreçte ev sahipliği yaptığı milyonlarca Suriyeli sığınmacı için, insani diplomasi kapsamında 40 milyar Amerikan Doları’nın üzerinde insani yardımda bulunmuştur.³ Ayrıca Türkiye, Suriye’deki krizin çözülmesi, yeniden barışın tesis edilmesi, sığınmacıların ülkesine dönmesi için uluslararası boyutta etkin insani diplomasi faaliyeti yürütmeye devam etmektedir.

Tüm bunların ışığında Türkiye’nin Suriye Krizi’nin çözümü ve ülkesindeki sığınmacılar için yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerinin hem bölgesinde hem de uluslararası kamuoyu nezdinde yumuşak gücünü, prestijini ve algısının olumlu yönde etkilemesi ve dolayısıyla da Türk kamu diplomasisinin etkinliğinin arttırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çalışmada insani diplomasisinin kamu diplomasisi üzerindeki etkisi ve kamu diplomasisinin insani diplomasinin çıktılarını nasıl kullandığı tespit edilecektir. Bununla beraber Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılar için

Humanitarian Assistance Report 2020”, Devinit, <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2020/> (Erişim: 28.04.2021)

² Açık kapı politikası, ülkesini terk etmek zorunda kalan Sığınmacı ve mültecilerin, ev sahipliği yapacak devletlerin sınırlarından hiçbir belge olmaksızın geçmelerini sağlayan Politikaya verilen addır. Diğer yandan açık kapı politikası devletlerin insan hakları ve uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklarının bir gereği olarak kabul edilmektedir. Kaynak: Zuhale Karakoç Dora, “International Migrants as a Matter of Security: Open Door Policy and Syrians in Turkey”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 9, S. 2 (2020), s. 506.

³ Recep Tayyip Erdoğan, Erdoğan: “Türkiye is Stepping Up Where Others Fail to Act”, *İletişim Başkanlığı*, 15.10.2019, https://www.iletisim.gov.tr/english/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/erdogan-turkey-is-stepping-up-where-others-fail-to-act (Erişim: 03.05.2021).

yürüttüğü insani diplomasi politikalarının Türk kamu diplomasisi üzerindeki rolünün analiz edilmesi, bu çalışmanın temel sorunsalı olarak belirlenmiştir.

Çalışmada sınamaya tabi tutulacak temel varsayımlar şunlardır;

1. Türkiye, Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetleriyle, “dünyanın insani vazifesini” yerine getirmesine rağmen, Türkiye’nin bu çabaları uluslararası kamuoyu tarafından göz ardı edilmekte ve ilgi görmemektedir.
2. Türkiye Suriyeli Sığınmacılar için ortaya koyduğu insani diplomasi ve kamu diplomasisi politikalarını uluslararası kamuoyuna yeterince aktaramamıştır. Bu sebeple, Suriyeli sığınmacılar üzerinden etkin bir kamu diplomasisi politikası oluşturamamıştır.
3. Suriyeli sığınmacılar Türkiye tarafından hem iç politikanın hem de dış politikanın nesnesi haline getirilerek siyasallaştırılmıştır. Ayrıca dış politikada kriz anlarında Suriyeli sığınmacılar kartı sürekli öne sürülmüştür. Bu iki durum uluslararası kamuoyunda Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılar konusundaki insani diplomasi faaliyetlerinin, samimiyetinin ve dolayısıyla da kamu diplomasisi politikalarının sorgulanmasına neden olmaktadır.
4. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonrası Türkiye, Suriye’de kendi sınır güvenliğini tesis etmek, terör ile mücadele etmek ve Suriyeli sığınmacılar için güvenli bölgelere oluşturmak amacıyla bir dizi askerî harekât gerçekleştirmiştir. Türk askeri bu harekâtlar neticesinde Suriye’nin bazı bölgelerini kontrol altına almış ve sığınmacılar için güvenli bölgeler oluşturmuştur. Öte yandan aynı askeri harekâtlar Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacılar için ortaya koyduğu insani diplomasi ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin uluslararası kamuoyu tarafından göz ardı edilmesine ve böylece Türk kamu diplomasisinin etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır.
5. Suriyeli Sığınmacılar Krizinin başlangıcından itibaren Türk kamuoyunun Suriyeli sığınmacılar konusunda bölünmüş olması,

sivil toplum-kamu ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulmasına engel teşkil etmekte ve dolayısıyla da uluslararası kamuoyunun etki altına alınmasını engellemektedir.

Bu çalışmanın amacı son yıllarda Türkiye'nin hem iç politikasını hem de dış politikasını meşgul eden, diğer yandan sonuçları itibari ile Türkiye'nin uluslararası kamuoyundaki imajının, prestijinin, yumuşak gücünün, markasının ve algısının dönüşmesinde etkili olan Suriyeli sığınmacı krizinin insani diplomasi çerçevesinde yeni bir kavramsal çerçeve oluşturularak Türk kamu diplomasisi üzerindeki rolünün analiz edilmesidir.

Çalışmanın birinci bölümünde insani diplomasinin ne olduğu, neyi ifade ettiği, tanımsal çeşitliliği ve kurumsal bir yapısının olup olmadığı incelenecektir. Bununla birlikte insani diplomasisinin aktörleri, araçları ve kullandığı yol ve yöntemler ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır. Devamında ise insani diplomasi ile insani dış politikanın arasındaki ilişki incelenecek ve insani diplomasinin uluslararası ilişkilerdeki rolü ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca çalışmanın temel sorunsalı olan insani diplomasisinin kamu diplomasisi üzerindeki rolü analiz edilecektir. Bu bağlamda kamu diplomasisinin tanımı yapılarak aktör ve araçları incelenecektir. Son olarak insani diplomasinin kamu diplomasisinin nihai amaçlarından olan yumuşak güç, gönüllerin ve zihinlerin kazanılması, imaj-prestij arttırma, olumlu algı üretme, ülkenin hikayesinin anlatılması, ulus marka oluşturma ve bölgesel ve küresel görünürlük süreçlerini nasıl etkilediği ve nasıl katkı sağladığı değerlendirilerek yeni bir kavramsal çerçeve oluşturulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'nin kamu diplomasisi ve insani diplomasi yaklaşımı ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Türkiye'nin kamu diplomasisi kurum ve araçlarının oluşum süreci, gelişimleri ve dönüşümleri değerlendirmeye alınacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde neyi ne kadar başarabildiği hedeflerine ulaşıp ulaşamadığı Ak Parti yönetiminin politikaları doğrultusunda tartışılacaktır. Çalışmanın devamında Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının tarihi geçmişi, temel dinamikleri ve araçları incelenecektir. Ak Parti yönetiminin iddia ettiği gibi Türkiye'nin kendine özgü insani diplomasi yaklaşımının var olup olmadığı

ve bu durumun Türkiye'nin kamu diplomasisi üzerindeki etkileri tespit edilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için ortaya koyduğu insani diplomasi faaliyetlerinin Türk kamu diplomasisi üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Suriye'deki krizin nedenlerine kısaca değinilerek Türkiye-Suriye ilişkilerine kısa bir bakış atılacak ve dostluk ilişkilerinden çatışmaya nasıl geçildiği ele alınacaktır. Krizin başlangıcı ve Türkiye'nin Suriye krizine yaklaşımı kısaca değerlendirilecektir. Daha sonra Türkiye'nin Suriye'deki askeri harekâtları nedenleri ve sonuçları değerlendirilecektir. Türk ve yabancı kamuoylarının Suriyeli sığınmacılara yaklaşımı ele alınarak Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinin Türk kamu diplomasisi üzerindeki rolü analiz edilecektir.

1. BÖLÜM

İNSANİ DİPLOMASİ VE KAMU DİPLOMASİSİ

İnsani diplomasinin kavramsal çerçevesinin çizilmesi, aktör ve araçlarının belirlenmesi, insani diplomasi dış politika ilişkisinin analiz edilmesi ve insani diplomasinin kamu diplomasisi üzerindeki etkisi/rolünün anlaşılması için aşağıdaki üç sorunun cevaplanması gerekmektedir.

1. İnsani diplomasi nedir? İnsani diplomasi kavramını Uluslararası sistem içerisindeki tüm aktörler tarafından aynı şekilde anlaşılmakta mıdır ve aynı şekilde uygulanmakta mıdır?
2. İnsani diplomasinin dış politikadaki yeri nedir ve devletler hangi amaçlarla insani diplomasi faaliyetinde bulunurlar?
3. İnsani diplomasi kamu diplomasisinin bir aracı olabilir mi? Kamu diplomasisini bir aracı ise hangi yollarla etkilemektedir?

Bu soruların merkezinde insani diplomasinin görece yeni bir kavram olması, dış politika ve kamu diplomasisi üzerinde var olan önemli etkisi/rolü belirleyici olmaktadır. Bu bölüm boyunca bu soruların cevapları aranacak ve değerlendirmelerde bulunularak insani diplomasinin kamu diplomasisi üzerindeki rolü üzerinden kavramsallaştırılmaya çalışılacaktır.

1.1 Diplomasi

İnsani diplomasi kavramına geçmeden önce diplomasinin ne olduğu neyi ifade ettiği, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşüm ve insani diplomasiye giden sürece kısaca göz atmak konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Diplomasi en erken dönemlerdeki insan toplulukları arasındaki ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Devletlerarası ilişkilerin bir sonucu olmasından ötürü diplomasinin ana aktörleri devletlerdir. Bununla birlikte, sert güç kapasitesi yüksek devletlerin bile hedeflerine her zaman sert güç unsurları ile ulaşamadıkları gözlemlenmektedir. Bu yüzden ilk insan topluluklarının bir araya gelmesi ile birlikte diplomasi kullanılmaya başlandığını ifade etmek mümkündür.

Diplomasinin esas gayesi müzakereler yoluyla taraflar arasında sürdürülebilir bir barışın tesis edilmesine ulaşmaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde diplomasinin geçmişten günümüze kadar devletler arasındaki sorunların, barışçıl yollarla çözülmesi hususunda kullanılan önemli bir araç olduğu görülebilir.

Yukarıda saydığımız işlevlerinin yanı sıra devletler için diplomasinin temel amaçlarından biri de devletin gücünü ve çıkarlarını korumaktır. Başka bir deyişle diplomasi devletlerin ulusal çıkar ve hedeflerinin uygulanmasının önemli bir aracıdır. Yol ve yöntemleri nasıl olursa olsun diplomatik çalışmaların ana gayesi devletlerin ulusal çıkarlarını uzun vadede en iyi şekilde korumak olduğu söylenebilir.

Sümer, Mısır, Pers, Hitit, Antik Yunan, Roma, Bizans, İslam ve Avrupa medeniyetleri diplomasinin gelişimine katkı sağlayan en az beş bin yıllık bir sürece katkı sağlamıştır. Diğer bir deyişle diplomasi binlerce yıl içinde dönüşerek bir zincirin halkaları gibi her kültürden her medeniyetten ve her devletten bir şeyler üstüne katarak gelişmiştir.⁴ Diplomasinin bu tarihsel süreç içerisinde birçok farklı tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar sadece zamana göre değil onu tanımlayan medeniyete göre (veya mekâna göre) de bu şekillenme gerçekleşmiştir.

Türk Dil Kurumu'na göre diplomasi; “uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü” olarak ifade edilmiştir.⁵ Oxford Sözlüğü' ne göre ise diplomasi; uluslararası ilişkilerin müzakereler ile yürütülmesi, bu ilişkilerin büyükelçi ve elçilerle yürütülmesi ve yönetilmesinin yöntemi, diplomatın işi ve sanatı olarak tanımlanmıştır.⁶ Ernest Satow diplomasiyi bağımsız devletlerin hükümetleri arasındaki resmi ilişkilere zekâ ve taktik uygulaması olarak ifade etmiştir.⁷ Ünlü düşünür Niccolo Machiavelli diplomasiyi; “devlet için savaş sanatındaki ustalık, diplomaside ustalık dahil her şeyin önünde gelir; diplomasi en fazla, devletin özellikle karşı tarafı aldatmak için

⁴ Gökhan Çetinsaya, “Diplomasi: Tarihsel Giriş”, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler Alanlar ve Araçlar*, der./ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı, İstanbul: Küre Yayınları, 2020, s. 16.

⁵ “Diplomasi”, *Türk Dil Kurumu*, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 06.03.2021).

⁶ Temel İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.1

⁷ Sir Ernest Satow, *Guide to Diplomatic Practice*, London: Longman, 1979, s.3.

kullandığı önemli bir araç” olarak tanımlamıştır.⁸ Machiavelli`nin bu tanımı yapmasının en önemli nedeni yaşadığı dönemin koşullarından kaynaklanmaktadır. Henry John Temple Palmerstone diplomasi kavramı üzerine yaptığı İngiltere`nin “*ebedi dostu ve düşmanı yoktur; değişmez çıkarları vardır*”⁹ ifadesi ile diplomasi kavramının devletlerarasında çıkar ilişkileri çerçevesinde kullanıldığını gözler önüne sermiştir. Başka bir tanıda ise Ambrose Bierce diplomasiyi, diplomatın ülkesi için vatansever bir şekilde yalan söyle sanatı olarak tanımlamıştır.¹⁰ Lester B. Pearson`un ise diplomasiyi savaşın başka vasıtalar ile yürütülmesi şeklinde tanımladığı görülmektedir.¹¹

Diplomasi kavramının tanımı, aktörleri ve çehresi 20. yüzyıl itibari ile dönüşmeye ve kurumsal kimliğini kazanmaya başladığı ifade edilmektedir.¹² Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Milletler Cemiyeti ve İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası örgütler bu kurumsal kimliğin oluşmasında büyük rol oynamıştır. Bu kuruluşların temel gayesi tüm dünyada barış ve huzurun tesis edilmesi ve savaşların önlenmesi olarak belirlenmiştir. Özellikle BM; diplomasi kurumsallaşması ve nihai amaç olan ebedi barışa ulaşma noktasında önemli bir misyon üstlenmiştir. Barışın yanı sıra insani krizlerin önlenmesi ya da savaş esnasında ve sonrasında gerekli insani yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması noktasında da büyük rol oynamaktadır. Uluslararası örgütlerin yanında 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan küreselleşme ve bir dizi siyasi-askeri olaylar da geleneksel diplomasi dönüştürmesine ve aktör bağlamında çeşitlenmesine yol açmıştır. Ayrıca bu durum geleneksel diplomasi anlayışının yanında yeni diplomasi anlayışlarının ortaya çıkmasının da önünü açmıştır.

Bilgi devrimi, teknolojik gelişim ve küreselleşme diplomasiyi tarihte eşi benzeri görülmemiş bir biçimde dönüştürmüştür. Özellikle çatışmaların önlenmesinde ve sorunların çözülmesi yönünde bilgi ve iletişim devriminin

⁸ İskit, *Diplomasi Tarihi*, s.22.

⁹ Meltem Ünal Erzen, *Kamu Diplomasisi*, İstanbul: Derin Yayınları, 2. Baskı İstanbul 2014, s. 5-6

¹⁰ İskit, *Diplomasi Tarihi*, s.2.

¹¹ İskit, *Diplomasi Tarihi*, s.4.

¹² Harold Nicolson, *Diplomacy*, London: Oxford University Press, 1939, ss. 55-60.

rolü büyüktür. Nitekim bilgi devrimi ve teknolojik gelişmeler dünyanın farklı yerlerindeki birçok insanı birbirine bağlayarak insanların düşüncelerini ve siyasi fikirlerini açıkça birbirleriyle paylaşımlarına olanak sağlamıştır.¹³ Bu etkileşim bazı/birtakım olası savaş ve çatışmaların önlenmesinde önemli bir mihenk taşı olmuştur. Küreselleşme ile birlikte dünya adeta küçük bir köy haline gelmiştir. Böylelikle kamuoyları artık dünyanın en ücra köşesindeki bir olaydan haberdar olmaktadır. Böylece kamuoyları savaş ve krizlere karşı bir aksiyon alabilecek ve devletlerin politikalarını etkileyebilecek ve değiştirebilecek bir konuma gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte kamuoyunun rolü her gün git gide artmaya devam etmektedir. Bununla beraber iletişim teknolojilerinde yaşanan devrim insanların bilgiye daha kolay ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum devletleri, politikalarının desteklenmesi ve meşru zemin kazanması noktasında kamuoyunun desteğine daha muhtaç hale getirmiştir. Bunun yanında günümüz küresel dünyasında devletler sadece kendi kamuoyunun değil yabancı kamuoylarının da desteğine ihtiyaç duymaktadır.¹⁴ Bu yüzden devletler sert gücün yanında kamu diplomasisi politikaları oluşturmaktadır. Böylelikle hem kendi hem de yabancı kamuoylarının gönüllerini ve zihinlerini kazanmak suretiyle yumuşak güçlerini arttırmayı ve politikalarını meşru hale getirmeyi hedeflemektedirler.

Her ne kadar bilgi devrimi, uluslararası kuruluşlar ve diplomatik faaliyetler çatışmaların önlenmesinde büyük rol oynasa da bu yeni dönemde Soğuk Savaş'ın aksine dünyanın farklı bölgelerinde sıcak çatışmalar büyük oranda artış göstermiştir. Buna bağlı olarak birçok insani kriz de ortaya çıkmış geleneksel diplomatik metotlar bu krizlere cevap verme noktasında yetersiz kalmıştır. Özellikle devletlerin ulusal çıkar ve hedefleri, bu krizlerin çözülmesinin önünde büyük bir engel olarak görülmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde Balkanlar'da ve Ortadoğu'da sıcak çatışmalar nedeniyle birçok insani kriz ortaya çıkmıştır. Bu krizler 21. yüzyılın ilk çeyreğinde de Afganistan, Irak, Yemen, Libya, Suriye, Myanmar, Keşmir, Çin ve Afrika kıtasının birçok yerinde artan oranda devam etmektedir. Yaşanan bu insani

¹³ Hüner Tuncer, *Küresel Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006, s. 64.

¹⁴ Tuncer, *Küresel Diplomasi*, s.67.

krizlere karşı geleneksel diplomasinin cevap vermekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum yeni diplomasi arayışlarını beraberinde getirmiştir.

1.2 İnsani Diplomasi

Geleneksel diplomatik yaklaşımlara görece yeni bir kavram olan insani diplomasi (*humanitarian diplomacy*), 2000’li yıllar itibari ile Türk dış politikasının önemli bir aracı haline gelmiştir. Türkiye son yıllarda dünyanın farklı bölgelerindeki birçok insani krize yardım eli uzatarak dünyada istikrarın, barışın sağlanmasını ve insanların medeni bir yaşam sürme haklarını koruma altına alınmasını kendine adeta bir sorumluluk olarak belirlemiştir. Bu sorumluluk bilinci neticesinde Türkiye, 2011 yılında patlak veren, Suriye İç Savaşı’nda yardıma muhtaç olan milyonlarca Suriyeliye yardım eli uzatmıştır. Türkiye “*Açık Kapı Politikası*” izleyerek, milyonlarca Suriyeliyi topraklarına kabul etmiştir. Diğer yandan Türkiye İç Çatışma sürecinde savaşın sonlanması, barışın tekrar tesis edilmesi ve topraklarını terk etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyelinin tekrar topraklarına dönmesi için insani diplomasi faaliyetleri yürütmektedir. Türkiye uluslararası kamuoyunu Suriye’de yaşanan insani krize karşı haberdar etmekte ve krizin çözülmesi yönünde kamuoyu oluşturmaya çalışarak, insani diplomasinin tüm imkânlarını kullanmaktadır. Bu minvalde çalışmanın konusu olan, Suriyeli sığınmacıların Türk kamu diplomasisi üzerindeki rolünün anlaşılması için insani diplomasi ve kamu diplomasisi ilişkisi analiz edilecektir. Ayrıca çalışmada insani diplomasisinin kamu diplomasisi üzerindeki rolü ele alınacaktır. Bu bölümde ilk önce insani diplomasinin ne olduğunun aktör ve araçlarının neler olduğunu ve kamu diplomasisi üzerindeki etkisi incelenecektir.

İnsani diplomasi son yıllarda uluslararası ilişkiler literatüründe çok kullanılsa da oldukça yeni bir kavramdır. Bunun yanında insani diplomasi yeni bir diplomasi çeşidi olmakla birlikte uygulamada uzun yıllardır varlığını sürdürmektedir. İnsani diplomasi kavramı derli toplu olarak ilk defa 2007 yılında Larry Minear ve Hazel Smith’in yayımladıkları “*Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*” (İnsani

Diplomasi: Uygulayıcılar ve Becerileri) eseriyle literatüre kazandırılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere insani diplomasi geleneksel diplomasinin son dönemlerde ortaya çıkan insani krizlere müdahale ve yönetim hususlarında yetersiz kalması nedeniyle ortaya çıkan bir diplomasi çeşididir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni sistemde krizlerin devletler veya ittifaklar arasında cereyan eden savaşıardan ziyade, iç savaş ya da çatışma şeklinde dönüştüğü gözlemlenmiştir. Savaş ve çatışmaların yanında iklim değışikliğı, ekonomik krizler, terör olayları ve siyasal krizler gibi birçok etken, insanların temel gereksinimlere ulaşmasını engellemektedir. İlerleyen yıllarda bu krizlerin devam etmesi, yeni insani krizleri beraberinde getireceğı öngörülmektedir.¹⁵ Her ne kadar büyük birer sorun olsa da bu krizlerin insani diplomasinin gelişmesine olanak sağlaması açısından önem taşıdıkları söylenebilir.

Genel hatlarıyla “doğal ve beşerî afet zararlarının azaltılması, iklim değışikliğı, çevre koruma, suya erişim, gıda güvenliğı, göç ve mülteci politikaları, sağlık, eğitim, yoksulluk ile mücadele, kalkınma, demokrasi ve insan hakları meseleleri”¹⁶ gibi konuları insani diplomasinin temel meseleleri olarak ifade etmek mümkündür. Bu yaklaşım üzerinden değerdendirdiğimizde insani diplomasi genellikle savaş, çatışma, ekonomik krizler ya da doğal afetler nedeniyle kendine uygulama alanı yaratmış ve genel kabul görmeye başlamıştır. Ayrıca bunun yanında “insani diplomasi insani hedeflere ulaşmak için insani yardım ve faaliyetlerden uluslararası ilişkilerin barışçıl yol ve yöntemlerle yürütülmesine kadar uzanan oldukça geniş bir alanı”¹⁷ ifade ettiğı de bilinmektedir. İnsani diplomasinin hitap ettiğı bu geniş alan, kavramı tanımlamayı da zorlaştırmaktadır.

İnsani krizlerin artmasına paralel olarak, insani diplomasiye olan ihtiyaçta her gün gitgide artmaktadır. İnsani diplomasi bu ihtiyaca cevap verirken, insani ve etik değerdere de dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu insani ve etik değerdere Uluslararası Kıızılhaç-Kızılay Komitesi (IFRC)

¹⁵ “Global Humanitarian Assistance Report 2020”, Devinit, 2020, s. 29.

¹⁶ Kerem Kınık ve Halid Kürşad Aslan, “İnsani Diplomasi”, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı, İstanbul: Küre Yayınları, 2020, s. 165.

¹⁷ Erdem Özlük, “İnsani Diplomasinin İnsani Boyutu”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, der. Erman Akıllı, Ankara: Nobel, 2016, s.24.

tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: insanilik (*humanity*), taraf tutmama (*impartiality*), tarafsızlık (*neutrality*), bağımsızlık (*independence*) ve güçlendirme (*empowerment*).¹⁸ Başka bir deyişle insani diplomasinin din, dil, ırk ve etnisite ayrımı yapmadan her ne koşulda olursa olsun “*tarafsız ve bağımsız*” olması ve insani değerler çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. İnsani diplomasi çok yeni bir kavram olması ve günümüzde sık sık kullanılması herkesin bu kavramı aynı şekilde anladığı ve yorumladığı anlamına gelmemektedir.

İnsani diplomasi gibi yeni kavramlar bu işin uygulayıcıları olan gerek resmi gerekse gayri resmi kuruluşlar tarafından kendi kişisel tecrübelerine, amaçlarına ve sahadaki uygulamalarına göre farklı anlaşılmakta ve tanımlanabilmektedir. Bu çeşitliliğin oluşmasında hem kavramın çok yeni olması hem de her kurum ve kuruluşların insani diplomasiye bakış açısının farklı olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Örneğin devlet merkezli bir bakış açısı ile yaklaştığınızda insani diplomasi; diplomasi odaklı, insani değerler (*humanitarian value*), insan hakları (*human rights*) ve insani güvenlik (*humantiarian security*) gibi kavramlarla anılmaktadır. Ayrıca devlet merkezli bir bakışın sonucu olarak insani diplomasinin, diplomatik ilişkiler, dış politika, ulusal çıkarlar ve ulusal güvenlik çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. İnsani diplomasiye devlet dışı aktörleri merkez alarak yaklaştığınızda ise insani diplomasiyi, insani yardımlar (*humanitarian aid*), insani değerler ve insan hakları ekseninde ele alındığı görülmektedir. Bununla beraber STK`lar genellikle dolaylı diplomasi aktörü ya da bazen de dış yardımlar çerçevesinde resmi aktörler ile iş birliği şeklinde bir yaklaşım sergilemektedirler.¹⁹

Nitekim IFRC 2010 ve 2011 yılları içerisinde insani diplomasinin stratejik konseptini hazırlarken, ilgili kuruluşlar nezdinde ve literatürde yapmış olduğu çalışmayla, insani diplomasinin 89 farklı tanımının olduğunu tespit etmiştir.²⁰ İnsani diplomasinin söz konusu tanımların oluşmasında

¹⁸ Özlük, İnsani Diplomasinin İnsani, s. 13.

¹⁹ Orhan Battır, *İnsani Diplomasi Teoriden Pratiğe; Türk Dış Politikasının Yeni Aracı*, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2017, ss. 30-31.

²⁰ Philippe Regnier, “The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition”, *International Review of the Red Cross*, C. 93, S. 884 (2011), s. 1213.

belli referans noktaları vardır. Bu bağlamda insani diplomasi alanında öncü kuruluşlardan olan ve hem sahada hem de masada insani diplomasi namına birçok faaliyet yürüten Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (ICRC) ve Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) gibi kuruluşların, insani diplomasinin genel çerçevesini ve sınırlarını çizerek bir referans noktası oluşturdukları söylenebilir. Bu bağlamda ICRC'nin insani diplomasi stratejisi; insan hakları ve insani eylemlere saygı duymak ve desteklemek, silahlı çatışmanın tarafları olan devlet–devlet dışı aktörleri etkilemeye çalışmak, çatışmanın tarafları ile ikili veya çoklu görüşmelerde bulunmak, silahlı çatışmaların kurbanlarının çektikleri acıları haberdar etme ve farkındalık oluşturma olarak ifade edilmiştir.²¹

ICRC'nin yanında insani diplomasi alanında başka bir referans kaynağı ise IFRC'nin ortaya koyduğu tanımdır. IFRC insani diplomasiyi “*her zaman yardıma muhtaç, savunmasız insanlara yardım edilmesi ve insan haklarına saygı duyulması için karar vericileri ve kanaat önderlerini ikna etme süreci olarak*” tanımlamıştır.²² Bunun yanında IFRC'ye göre insani diplomasi, savunma, müzakere, iş birliği ve resmi anlaşmalar gibi birçok önemli faktörü içine alan bir süreçtir. IFRC insani diplomasi faaliyetinde bulunmanın bir seçenek değil, sorumluluk olduğunu ileri sürmektedir.²³ Hem ICRC'nin hem de IFRC'nin bu referans noktaları bize insani diplomasi faaliyeti yürütmenin insanın medeni/uygar koşullarda yaşaması olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Vizyonları ve faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda gerek ICRC'nin gerekse IFRC'nin insani diplomasiyi çok geniş bir perspektiften ele alarak diğer insani kuruluşlar için örnek teşkil ettiği iddia edilebilir. Bu bağlamda Türkiye'nin insani diplomasiye bakış açısını yansıtmaya açısından önemli bir örnek olan ve dünya genelinde faaliyet yürüten “*İnsan Hak ve*

²¹ Marion Harroff-Tavel, “The Humanitarian Diplomacy Of The International Committee Of The Red Cross”, *Relations internationales*, S. 121 (2005), s. 5.

²² “Humanitarian Diplomacy Policy”, *Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Komitesi*, <https://www.ifrc.org/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/> (Erişim Tarihi: 13.04.2021).

²³ “Humanitarian Diplomacy Policy”, *Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Komitesi*, <https://www.ifrc.org/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/> (Erişim Tarihi: 13.04.2021)

Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı” (İHH) insani diplomasi kavramı kapsamındaki çalışmalarının amacını şu şekilde ifade etmiştir:

“Kriz, savaş ve doğal afet yaşanan bölgelerde sivillerin korunması, kayıpların bulunması, esirlerin kurtarılması, krizlerin sonlandırılması için gerekli adımların atılmasına olanak sağlayarak, devletlerarası diplomasinin yeterli olmadığı durumlarda aktif rol alarak insani diplomasi çalışmaları yürütmek”²⁴

İHH insanların medeni/uygar koşullarda yaşaması noktasında kendisine geniş ve önemli bir misyon yükleyerek insani diplomasinin tanımını bu çerçevede yapmıştır.

Larry Minear ve Hazel Smith`in “*Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*” eserlerinde insani diplomasi için yaptıkları tanım literatüre yeni bir referans noktası kazandırmıştır. Minear ve Smith`e göre insani diplomasi faaliyeti yürüten kuruluşların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için siyasi ve askeri otoritelerden bağımsız hareket edilmesi büyük önem taşımaktadır.²⁵ Başka bir deyişle Smith ve Minear insani diplomasinin sivil boyutuna dikkat çekmişlerdir. Diğer yandan Minear yine aynı eserde insani diplomasinin amaçlarını ve faaliyet alanlarını belirleyen bir tanım ortaya koymuştur. Minear`a göre insani diplomasi; insani kuruluşların söz konusu ülkede faaliyetlerini ayarlamak, yardıma muhtaç ve korunması gereken sivillere ulaşmak için müzakere yapmak, yardım programlarını izlemek ve yönetmek, uluslararası hukuk ve normlarına saygı gösterilmesini sağlamak, yerel ve bireysel kurumlara destek sağlamak ve insani amaçlar doğrultusunda faaliyet yürüten çeşitli seviyelerdeki kuruluşların savunuculuğunu yapmaktadır.²⁶

Tüm bu örnek tanımlar üzerinden değerlendirildiğinde dünya genelinde ortak bir insani diplomasi tanımına ulaşmanın günümüz şartlarında pek mümkün gözükmediği iddia edilebilir. Fakat yine de bu durum insani diplomasinin gelişmediği anlamına gelmemektedir. İnsani diplomasi son yıllarda hem kavram olarak hem de sahada birçok alanda kendini

²⁴ “İnsani Diplomasi”, İHH İnsani Yardım Vakfı, <https://www.ihh.org.tr/insani-diplomasi> (Erişim:01.07.2021).

²⁵ Larry Minear ve Hazel Smith, *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, Tokyo: United Nations University, 2007, s. 1.

²⁶ Larry Minear, “The Craft of Humanitarian Diplomacy” *Humanitarian diplomacy: Practitioners and Their Craft*, ed. Larry Minear ve Hazel Smith, Tokyo: United Nations University, 2007, s. 7.

göstermekte ve işlevselliğini kanıtlamaktadır. İnsani diplomasi farklı aktörlerin bir arada yürüttüğü bir diplomasi çeşidi olduğunu ifade etmiştik. Bu yüzden bu aktörleri kısaca tanımak, insani diplomasi ve kamu diplomasisi üzerindeki rollerini anlamaya katkı sağlayacaktır.

1.2.1 İnsani Diplomasi Aktörleri

Modern uluslararası sistem birçok aktörün faaliyet gösterdiği geniş bir alanı ifade etmektedir. Devletler, uluslararası örgütler, devlet dışı organizasyonlar, uluslararası şirketler, sivil toplum kuruluşları ve bireyler dış politika analizlerinde önemli birer aktör olarak görülmektedir. Fakat uluslararası sistem her zaman günümüzdeki gibi çok aktörlü değildi. Devletlerin İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar uluslararası sistemin ve politikanın tek aktörü olduğunu söylemek mümkündür. Ancak zaman içerisinde yaşanan önemli gelişmeler yeni aktörlerin uluslararası sisteme dahil olmasının önünü açmıştır. Özellikle küreselleşme, iletişim ve bilgi devrimi gibi gelişmeler bu sürecin hızlanmasında ve uluslararası sistemin aktör bağlamında çeşitlenmesinde önemli bir yere sahip olduğu ileri sürülebilir.²⁷ Söz konusu gelişmeler hem politikanın hem de diplomasisinin sürekli dönüşmesine, yeni diplomasi çeşitlerinin ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Uluslararası sistemdeki dönüşümün doğal bir sonucu olan insani diplomasi de sistemde yaşanan bu gelişmeler neticesinde ortaya çıkmış yeni bir diplomasi çeşididir. İnsani diplomasinin her aktör tarafından farklı olarak algılandığı, tanımlandığı ve hedef- amaçlarının farklılık gösterdiği bir önceki başlıkta değinilmişti. Hem bu farklılıklar hem de insani krizlerin derinleşmesi ve etkilerinin uluslararası boyuta taşınması bu krizlerin çözülmesini zorlaştırdığı görülmektedir. Bu yüzden yaşanan insani krizlerin çözülmesi için birçok yerel ve uluslararası aktöre ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla insani diplomasinin aktörlerini tanımak ve onların amaç ve hedeflerini anlamak çalışmanın daha iyi kavranmasına katkı sağlayacaktır. Çalışmanın kapsamı itibarıyla her aktöre ayrı başlık açılmayacak, bunun

²⁷ Battır, *İnsani Diplomasi*, ss. 63-64.

yerine insani diplomasinin ana aktörlerinden olan devlet, STK ve uluslararası örgütler kısaca ele alınacaktır.

1.2.2 Devlet

İnsani diplomasinin ana aktörlerinden biri geleneksel diplomaside olduğu gibi devlettir. Uluslararası politikanın devletler arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde dizayn edildiği dikkate alındığında, uluslararası politikanın pratikte başat aktörünün devletler olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle devletlerin uluslararası sistem içerisinde çıkarlarını korumak, hedeflerine ulaşmak ve etki alanlarını genişletmek için en üst seviyede çaba sarf ettikleri söylenebilir. Bu süreçte devletler hedeflerine ulaşmak için diplomasiyi bir araç olarak kullanırlar. Devletlerin diplomasiyi kullanarak diğer devletlerin kanaat önderleri ve liderlerini etkilemeye çalışması bu minvalde değerlendirilebilir. Ancak 20. yüzyılın son çeyreği ile hayatımıza girmeye başlayan küreselleşme, teknolojik ve ekonomik gelişmeler uluslararası politikanın yalnızca devlet merkezli ve geleneksel diplomasi odaklı yönetilemeyeceği bir konuma gelmesine neden olmuştur. Bu süreçte devletler arasındaki ilişkilerin boyutları, araçları ve yöntemleri büyük oranda değişime uğramıştır. Böylelikle günümüz dünyasında devlet ve geleneksel diplomasi artık tek iletişim aracı olmaktan çıkmıştır. Bu yüzden devletler daha kapsayıcı ve sivil nitelikte olan kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ve insani diplomasi gibi çok yönlü diplomatik araçlar kullanarak uluslararası politika yürütmeye başlamıştır.²⁸ Özellikle insani diplomasi faaliyetlerinde bulunmanın sert güç ve ekonomik güce nazaran devletlerin yumuşak gücünü, arabuluculuk imkânı ile küresel ve bölgesel anlamda görünürlüğü ve gücünü arttırdığının tespit edilmesi ona olan ilgiyi arttırmıştır.²⁹

Devletleri uluslararası sistemin başat aktörü olarak gören yaklaşıma göre devletlerin insani krizlerin oluşumu ve çözümü noktasında sorumlulukları olduğu düşünülmektedir. Ayrıca devletlerin insan hakları konusundaki sorumlulukları uluslararası antlaşma metinlerinde açıkça

²⁸ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 67.

²⁹ Gizem Sucuoğlu ve Jason Stearns, "Turkey in Somalia: Shifting Paradigms of Aid", *South African Institute Of International Affairs*, 2016, s. 20.

belirtilmiştir.³⁰ “*Global Humanitarian Assistance*”nin 2020 raporu devletlerin insani diplomasi üzerindeki rolünü göstermesi açısından önem taşımaktadır. Rapora göre 2019 yılında insani diplomasi için yapılan 29,6 milyar dolarlık yardımın 23,2 milyar doları³¹ devletler tarafından finanse edilmiştir. Maddi yardımın yanı sıra devletlerin, siyasi ve askeri güçleriyle, insani krizlerin çözülmesi, barışın sağlanması, barış inşası ve yeniden kalkınma gibi süreçlerde önemli birer aktör oldukları ifade etmek mümkündür.

Devletler insani diplomasi faaliyetleri yürütürken ya kendi kamu teşekküllerini kurar ya da uluslararası örgütler aracılığı ile insani diplomasi faaliyetini yürütürler. Bu anlamda Türkiye'nin Suriye'deki insani diplomasi yaklaşımı devlet merkezli insani diplomasi anlayışına önemli bir örnek olarak verilebilir. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) ve Türk Kızılay gibi devlet kuruluşlarıyla Suriye'de insani diplomasi faaliyetleri yürüterek insanlık vazifesini yerine getirdiğini iddia etmektedir. Devletler insani diplomasi faaliyetlerini tek başlarına yapabildikleri gibi hem bu faaliyetlerin etkinliğinin artması hem de bu etkinliklerin oluşturduğu yükü paylaşmak adına, birkaç devlet ile bir araya gelerek ya da uluslararası örgütler aracılığı ile bu faaliyetleri yürütebilmektedir.

1.2.3 Uluslararası Örgütler

Devletlerin egemenlik adı altında saldırganlaşması, devletler arasında etkileşim düzeyinin birçok alanda artış göstermesi ve nükleer silahlar gibi küresel yıkımı getirebilecek silahların geliştirilmesi gibi etmenler, devletleri birbirlerinin haklarına, çıkarlarına saygı gösterecek ve bu hak ve çıkarları düzenleyecek yapılar kurmaya zorlamıştır.³² Devletlerin uluslararası sistemi

³⁰ Yaşar Şekerci, *İnsani Diplomasi Aracı Olarak Sosyal Medyanın Kullanımı: Türk Kızılay Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020, s. 65.

³¹ GHAR 2020, s. .

³² Seha L. Meray, *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979, s.264.

düzenlemek ve kontrol altına almak için uluslararası örgütler kurmaya başladığı bu çerçevede ileri sürülebilir. İki veya daha fazla devletin bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası örgütlerin, uluslararası sistemin ne derece aktörü olduğu tartışılmaktadır. Realist kuramı destekleyenler uluslararası örgütleri devletlerin (özellikle başat aktörlerin) “*dış politika aracı*” olarak kullandığını ileri sürmektedir. Liberal kuram ise uluslararası örgütleri uluslararası sistemin bağımsız aktörü olarak tanımlamaktadır.³³ Fakat tüm tartışma ve yaklaşımlara rağmen uluslararası örgütler oluşmaya başladığı günden itibaren literatür incelendiğinde Realist kuramın tezinin daha baskın olduğu iddia edilebilir.³⁴ Uluslararası örgütlerin kimliği, özerkliği, eylem potansiyeli, alınan kararların etkinliği ve ömürleri onları oluşturan devletlerin inisiyatifleri çerçevesinde gerçekleşmektedir.³⁵

Tüm bunlara rağmen uluslararası örgütlerin uluslararası politika alanında etkisiz olduğu düşünülmemelidir. Uluslararası örgütler aldıkları kararlar ve etki kapasiteleri çerçevesinde uluslararası politikada bazı konularda devletlerden daha etkin olabilmektedirler. Ancak bu etkinliğin kapsamının ilgili örgüte liderlik eden devlet veya devletlerin dış politikaları çerçevesinde olduğu da dikkate alınmalıdır.³⁶ Bu bağlamda Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (“*North Atlantic Treaty Organization*” - NATO), Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (“*Association of Southeast Asian Nations*” - ASEAN), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (“*North American Free Trade Agreement*” - NAFTA), Avrupa Birliği (AB), Uluslararası Para Fonu (“*International Monetary Fund*” - IMF) ve Dünya Bankası dünyanın önde gelen bölgesel ve uluslararası örgütlerine örnek verilebilir. Uluslararası örgütler uluslararası sistemin önemli bir aktörü olmasının yanı sıra insani diplomasinin de önde gelen aktörleri arasında yer almaktadır. Özellikle insani diplomasinin norm, değer

³³ Davut Ateş, *Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*, Bursa: Dora, 2014, s.125.

³⁴ Örneğin: Milletler Cemiyeti; Fransa ve İngiltere'nin kontrolünde hareket etmiştir. Birleşmiş Milletler; Beş Daimi üyenin kontrolünde hareket etmektedir. NATO; ABD'nin kontrolünde hareket etmektedir. Varşova Paktı; SSCB'nin kontrolünde hareket etmiştir.

³⁵ Ateş, *Uluslararası Politika*, ss. 126-127.

³⁶ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 68.

ve ilkelerinin belirlenmesi noktasından önemli birer aktör oldukları söylenebilir. Uluslararası örgütlerin insani krizlerin önlenmesi, sonlandırılması ve barışın tekrar tesis edilmesi için uluslararası kamuoyunu bilgilendirme ve harekete geçirebilme kapasitesine sahip olması onları daha da önemli kılmaktadır. Bu bağlamda insani diplomasinin uluslararası boyutta faaliyet gösteren Caritas, World Vision, BM, AB, IFRC, ICRC ve Oxfam gibi birçok aktörü vardır.³⁷ Bu örgütler sahada ve masada insani diplomasi için önemli aktörler arasındadır. Her ne kadar devletler ve uluslararası örgütler insani diplomasinin önemli aktörleri olsa da insani diplomasinin başat aktörü STK'lardır.

1.2.4 Sivil Toplum Kuruluşları

Küreselleşme ve bilgi devriminin önemli sonuçlarından biri de gücün devletlerden devlet dışı aktörlere kaymasıdır. Bu durum sivil toplumu uluslararası sistemin önemli bir aktörü haline getirmiştir. Özellikle STK'ların uluslararası siyaset içerisinde önemli bir aktör olarak ortaya çıkması kapalı kapılar arkasında gizli yürütülen geleneksel diplomasinin sonunu getirmiştir.³⁸ STK'lar belli amaçlar için bir araya gelen insanların kurduğu örgütlü yapılar olarak tanımlanmaktadır. Bu yapılar genellikle belli bir alanda uzmanlaşma ya da hükûmetlerden bir şeyler talep etmek için kurulmaktadır. Kısacası STK'lar sivil toplumun kurumsallaşması sonucunda oluşan oluşumlardır. Bu kurumsallaşma neticesinde STK'lar hem uluslararası politikanın hem de insani diplomasinin önemli birer aktörü haline gelmiştir. Özellikle insani diplomasi alanında STK'lar başat aktör olarak görülmektedir. Bunun en büyük nedeni diğer aktörlerin insani ihtiyaçların yanı sıra ulusal çıkar ve hedeflerinin olması onları dezavantajlı durumda bırakmaktadır. Bunun yanında insani diplomasi alanında faaliyet gösteren STK'lar insani gerekçelerle göz önüne allanarak kurulmakta ve sivil niteliği taşımaktadır. STK'ların bu sivil özelliği, özellikle çatışma, savaş

³⁷ Regnier, "Humanitarian Diplomacy", s. 1220.

³⁸ Muharrem Ekşi, "Kamu Diplomasisi", *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörleri, Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı, İstanbul: Küre Yayınları, 2020, ss.195-196

ve kriz bölgelerinde STK'ların rahat hareket etmesini sağladığı ve bu durumun insani yardımların etkinliğini arttırdığı söylenebilir.

Ulusal düzeyde insani diplomasi faaliyeti yürüten STK sayısı yüksek olsa da uluslararası düzeyde faaliyet yürüten kuruluş sayısı pek fazla değildir. Nitekim STK'ların insani diplomasi alanında uluslararası düzeyde aktör olabilmeleri için öz kaynaklara sahip olmak, resmi veya sivil diğer aktörlerle birlikte çalışmak ve küresel boyutta faaliyet gösterebilmek gibi oldukça karmaşık ilişkileri tesis edebilmeleri gerekmektedir. Tüm bunlarla birlikte STK'ların ulusal boyutta da organize olabilmesi, belli bir misyon ve vizyona sahip olması, belli bir kitleye ve sermayeye ve hükümet/devlet organlarına belli bir baskı gücüne sahip olması şarttır.³⁹ Bu durum STK'ların uluslararası insani diplomasi aktörü olmasının hiç de kolay olmadığını göstermesi açısından önemlidir. STK'ların insani diplomasinin bağımsızlık, tarafsızlık ve insanilik ilkeleriyle uyum içinde olması, ev sahibi ülke tarafından devletlerden daha güvenilir olarak görülmesine neden olmaktadır.⁴⁰ Bununla birlikte küresel düzeyde araştırma yapan “*Edelman Trust Barometer*” 2008 yılında dört kıtadan on sekiz ülkenin kanaat önderleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada devlet dışı organizasyonların ve STK'ların verdikleri mesajlarda devletlerden ve medyadan daha güvenilir olduğunu ortaya koymuştur.⁴¹ Bu özellikler yüzünden STK'lar çatışma ve kriz bölgelerinde çok rahat hareket edebilmekte ve sahada etkin bir çalışma yürütebilmektedirler. Diğer taraftan STK'ların insani diplomasi faaliyetinde bulunurken devletle herhangi bir bağa ve aidiyete sahip olmaması gerekmektedir. Çünkü bu durum STK'ların insani diplomasi etkinliğini ve kabiliyetini büyük oranda yitirmesine neden olmaktadır. Bu yüzden insani diplomasinin geleneksel diplomasiye göre daha sivil nitelikte olması gerektiğini söylemek mümkündür. Bu sivil niteliğin tezahürü olan STK'lar insani diplomasi için olmazsa olmazdır.

³⁹ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 72.

⁴⁰ Zuhale Karakoç Dora, *The Role Of Afad In Turkey's Humanitarian Diplomacy*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 186.

⁴¹ Gyorgy Szondi, “Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences”, *Discussion Papers in Diplomacy*, 2008, s. 12

İnsani diplomasi alanında faaliyet yürüten her aktörün kendine has bir özelliği, eksisi ve artısı vardır. Bu yüzden tüm aktörlerin iş birliği içinde olması insani diplomasinin başarılı olmasının anahtarı olarak görülmektedir.

Zira insani diplomasinin sahada sadece tek bir aktör ile başarıya ulaşamayacağı su götürmez bir gerçektir. İnsani diplomasi ister resmi olsun ister sivil, farklı türdeki aktörleri, bir arada çok yönlü olarak organize edebilir ve kullanabilirse başarılı olabilir. Bu yüzden insani diplomasi aktörleri arasında rekabetten ziyade iş birliğinin sağlanması başarının anahtarı olarak görülebilir. Aktörler arasındaki iş birliği insani diplomasinin kurumsallaşmasını sağlayacak önemli bir etken olarak bilinmektedir. İnsani diplomasinin birçok aktörü olduğu gibi uygulanma sürecinde de birçok araç ve yöntemle sahiptir.

1.3 İnsani Diplomasinin Araçları

İnsani diplomasi savaş, çatışma, doğal afet, ekonomik krizler ve iklim değişikliği gibi insan hayatını etkileyen alanları kapsamaktadır. İnsani diplomasi ortaya çıkan bu insani krizlerin çözülmesi sürecinde farklı araçlar kullanılmaktadır. Kullanılan bu araçlar her insani krizde aynı olmamakla birlikte, krizin büyüklüğü, bölgesel olup olmadığı, taraflar arasındaki iletişim ve krizin durumu gibi etkenler kullanılan araçların değişmesine neden olabilmektedir. İnsani diplomasinin araçlarından başlıcaları; insani müdahale, insani yardım, arabuluculuk, ekonomik kalkınma yardımları, barışı koruma, barışın inşası, devlet inşası görüşmeleri, kulis faaliyetleri, uyuşmazlıkların çözümü, müzakere ve medya kampanyaları olarak ifade edilebilir. Çalışmanın kapsamı doğrultusunda insani diplomasinin tüm araçları incelenmeyecek, bunun yerine insani yardımlar, kalkınma yardımları ve barış inşası değerlendirilmeye alınacaktır.

1.3.1 İnsani Yardımlar

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin ("*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*" – OCHA) yapmış olduğu araştırmaya göre 2022 yılında 274 milyon insanın insani yardıma ve korumaya ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitin yanında

183 milyon insanın da insani yardımlara muhtaç olma noktasında olduğu ve bu durumun engellenmesi için 41 milyar dolarlık bir maddi desteğin gerekli olduğu öngörülmüştür. Aynı raporda bunlara ek olarak insani yardım ve korumaya muhtaç insan sayılarının her yıl büyük oranlarda arttığına da dikkat çekilmiştir.⁴² Bu bağlamda savaş, çatışma, doğal afet, terör olayları, iklim değişikliği ve zorunlu göç gibi nedenlerle ortaya çıkan insani krizlere dair ortaya konulan ilk somut adım insani yardımlardır. 2022 yılı Küresel İnsani Yardım Raporu'na (Global Humanitarian Assistance Report – GHAR) göre insani diplomasi ile ilişkilendirilen insani yardım; gıda, sağlık hizmetleri ve konaklama gibi maddi rahatlama hizmetlerinde bulunmayı, kısa dönemli acil gıda yardımları sağlamayı ve temel insani yardımların arka planını oluşturan haberleşme, lojistik ve iletişim gibi hizmetlerin tamamı olarak ifade edilmektedir.⁴³ Aynı raporda GHAR'nin yaptığı tanım üzerinden insani yardım kavramının da çok geniş bir alanı ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Ekonomik ve siyasi olarak gelişmiş, büyük devlerin de doğal afet ve terör gibi nedenlerle, insani yardıma muhtaç hale gelebildiği gözlemlenmiştir. Bunun gibi farklı nedenlerle devletlerin, kendi kendilerine baş edemeyecekleri insani krizlerde, yardıma muhtaç insanların acil olarak hayatlarının kurtarılması, barınma, yeme-içme gibi insani ihtiyaçlarının karşılanması insani yardımların genel hatlarını oluşturmaktadır.⁴⁴ Acil ihtiyaçların yanında insani krizin devam etmesi durumunda insani yardımlar sürekli olabilmektedir. Bu durum insani yardımların krizin sadece belirli bir dönemini kapsamadığı kriz sonlanana kadar insani yardımların sürdürülebileceğini ortaya koymaktadır.

İnsani yardımlar yapılırken insani diplomaside olduğu gibi uyulması gereken bazı temel ilkeler vardır. Örneğin insani yardımların ICRC ve IFRC tarafından belirlenmiş yedi temel ilkesi mevcuttur. Bunlar; insanilik (*humanity*), taraf tutmama (*impartiality*), bağımsızlık (*independence*), tarafsızlık (*neutrality*), gönüllü hizmet (*voluntary service*), evrensellik

⁴² “Global Humanitarian Overview 2022”, <https://gho.unocha.org/> (Erişim:05.01.2022)

⁴³ “Global Humanitarian Assistance”, <https://web.archive.org/web/20171102215158/http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid> (Erişim:07.12.2021).

⁴⁴ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 88.

(*universality*) ve birlik (*unity*) olarak belirlenmiştir.⁴⁵ Bu yedi ilke insani yardımların amaç ve hedeflerini ortaya koyması nedeniyle önem arz etmektedir. İnsani yardımlar bu ilkeler çerçevesinde gerçekleştirildiğinde tarafların aralarında bulunan anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak süreç içerisinde iletişim kurabildiği görülmektedir. Ayrıca bu durumun insani yardımların yardıma muhtaç insanlara ulaşmasını kolaylaştırdığı da öne sürülebilir.

İnsani yardımların yardıma muhtaç insanlara ulaştırılmasında, STK'lar bireyler, uluslararası örgütler, devletler, şirketler ve ulusal kuruluşlar büyük rol oynamaktadır. 2020 ve 2021 Küresel İnsani Yardım Raporlarına göre devletler insani yardım konusunda başat aktör olarak kabul edilmektedir. İnsani yardımların başat aktörünün devletler olmasının en büyük nedeninin devletlerin arkalarındaki ekonomik, siyasi ve askeri güçten kaynaklandığı ileri sürülebilir. Çünkü yeri geldiğinde devletler güçleri çerçevesinde milyarlarca dolarlık insani yardım yapabilmekte, yeri geldiğinde ise askeri ve siyasi baskı uygulayarak, insani krizlerin çözülmesini ya da krizlerin bastırılmasını sağlayabilmektedirler.

Peki devletler neden insani yardımlarda bulunurlar? Ya da devletleri insani yardımda bulunmaya iten motivasyon nedir? Bu konudaki literatüre baktığımızda, Hans Morgenthau ve Robert A. Packenham gibi bazı akademisyenlerin insani diplomasi ve insani yardımları, diplomasinin ve politikanın aracı olduğunu ileri sürdüğü görülmektedir. Bir diğer kısım ise insani diplomasinin ve insani yardımların insanın doğasından kaynaklanan iyilik duygusundan geldiğini ifade etmektedir.⁴⁶ Her iki yaklaşım da insani diplomasi içinde kendine yer bulmaktadır. Fakat literatür incelendiğinde uluslararası sistem içerisinde yer alan büyük devletlerin, yardıma muhtaç insanlar ve devletler için yapmış oldukları yardımlarda, genellikle siyasi ve stratejik amaçlar söz konusu olmaktadır. Diğer bir ifadeyle uluslararası sistem içerisinde gerçekleşen dış yardımların temel amacı, büyük güçler ile birlikte yükselen diğer devletlerin uluslararası sistem içerisindeki güç dağılımında avantajlı bir yer edinmek için ortaya konan stratejik hedefler

⁴⁵ "Fundamental Principles", *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies*, <https://www.ifrc.org/fundamental-principles> (Erişim: 05.12.2021).

⁴⁶ Kınık ve Aslan, "İnsani Diplomasi" s. 358

olarak görülmektedir.⁴⁷ Ayrıca devletler yumuşak güçlerini arttırmak, uluslararası arenada görünür olmak, prestijini arttırmak ve olumlu algı üretmek gibi nedenlerle insani yardım faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Devletlerin bu yaklaşım tarzı insani diplomasi ve insani yardımların amacına ve ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu durum insani yardımların etkinliğinin ve amacının sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden insani yardımlar ve insani diplomasi daha sivil nitelikte olması ve ulusal ve uluslararası politikadan ayrı tutulması gereken bir alan olması gerekmektedir. İnsani diplomasinin insani yardımlar kadar önemli olan bir diğer aracı kalkınma yardımlarıdır.

1.3.2 Kalkınma Yardımları

Uluslararası sistemin küresel bir hal alması ve bunun neden olduğu devletlerin ve toplumların birbirleri ile olan iletişiminin artması devletleri küresel anlamda kalkınmaya zorunlu kılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen siyasi, ekonomik ve askeri sorunlar doğrudan ya da dolaylı yoldan tüm sistemi olumsuz yönde etkileyebileceği ileri sürülebilir. Bu yüzden devletler, küresel bir hal almadan önce, bu olumsuzlukları kalkınma yardımları aracılığı ile engellemeye çalışmaktadır.

İnsani diplomasinin ikinci önemli aracı olan kalkınma yardımları, insani yardımla aynı anlamda kullanılsa da hem uygulama da hem de içerik konusunda farklılık göstermektedir. İnsani yardımlar akut (acil) yardımları içerirken, kalkınma yardımları siyasal, ekonomik, eğitim, sağlık, toplumsal ve kültürel gelişim gibi uzun vadeli altyapı ve üst yapı problemlerinin çözülmesini içermektedir. Herhangi bir sebeple devletler veya toplumlar maruz kaldıkları insani krizlerden kurtulmak ya da siyasal, ekonomik ve sosyal olarak yeniden kalkınma sürecine girebilmek için dış yardıma ihtiyaç duymaktadır.⁴⁸ Dolayısıyla kalkınma yardımlarıyla amaçlanan şey mağdur toplumun ya da devletin uzun vadede güçlendirilerek var olan krizi çözüme ulaştırmaktır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*“Organisation for*

⁴⁷ Kınık ve Aslan, “İnsani Diplomasi” s. 376

⁴⁸ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 89.

Economic Co-operation and Development” - OECD) kalkınma yardımlarındaki amacını, yardıma muhtaç olan ülkeye mali kaynak aktarımı ve teknik yardım yaparak, o ülkenin ekonomik performansını arttırmak, refahını belli bir seviyeye çıkarmak, iş alanları yaratmak ve eğitimi teşvik etmek olarak ifade etmiştir.⁴⁹ Aynı şekilde, Türkiye’nin önde gelen kalkınma yardım ajansı olan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kalkınma yardımlarını “sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık, acil yardım ve mesleki eğitim gibi alanlarda pek çok kapasite artırıcı projeyi hayata geçirmiş, sürdürülebilir kalkınmanın tesisi ve ülkelerin kendi kalkınma hikâyelerini yazmaları için fırsatlar sunmak”⁵⁰ olarak tanımlamaktadır.

Her yapılan dış yardım kalkınma yardımı olarak adlandırılmamaktadır. Bu bağlamda OECD yapmış olduğu tanım kalkınma yardımlarının kapsamını açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre;

- a. Kalkınma yardımları resmi ajanslarla sağlanmalı, devletler ve bölgesel hükümetler veya onların yönettiği ajanslar ile yapılmalıdır
- b. Kalkınma yardımlarının amacı o ülkenin refahını arttırmak ve ekonomik kalkınmasını sağlamak olmalıdır.⁵¹
- c. Yapılan kalkınma yardımlarının imtiyazlı olması ve yapılan yardımın %25’inin hibe şeklinde yapılması gerekmektedir.⁵²

Askeri yardımlar, acil insani yardımlar, geri ödemeli krediler, özel sektör kaynak aktarımları ve STK’ların yardımları kalkınma yardımı kapsamına girmemektedir.⁵³ Fakat kamu tarafından, yardım yapılması için STK’lara aktarılan kaynaklar, kalkınma yardımı kapsamına girmektedir.

⁴⁹ “Who we are”, *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*, <https://www.oecd.org/about/> (Erişim; 08.12.2021).

⁵⁰ Serkan Kayalar, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020, TİKA, 2021, s.11.

⁵¹ “What Is ODA?”, *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*, <https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm> (Erişim:08.12.2021).

⁵² Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 90.

⁵³ Elif Yıldırım, *İnsani Güvenlik Kapsamında Gerçekleştirilen İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisinin Analizi: Suriye Örneği (2011-2017)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2019, s.28.

Kalkınma yardımları tek taraflı bir süreçten ziyade hem yardım yapan tarafın hem de yardım alan tarafın uzun süreli iş birliğini mecbur kılmaktadır. Bu yüzden kalkınma yardımları yapılırken, yardım yapılan ülke ile iş birliği halinde olunmalı ve yardımlar bu iş birliği çerçevesinde organize edilmelidir. Ayrıca uzun vadede kalkınma yardımlarının işe yaraması için yardım yapılan ülkenin, ekonomik ve beşerî kapasiteleri belirlenerek, ekonomik ve teknik alanlarda bağımlılığın minimum düzeye çekilmesi sağlanmalıdır.⁵⁴ Bu şekilde iş birliği ve planlı bir çalışmayla yaşanan insani krizlerin kısa sürede çözülmesi daha muhtemeldir. Bunun yanında devletler kalkınma yardımının da bulunurken pazar arayışı, iş birliği, gönüllerin kazanılması, imaj, itibar ve yumuşak gücü arttırmak gibi belirli stratejik amaçları vardır. İnsani diplomasinin kalkınma yardımları gibi uzun süreli iş birliği ve çalışmayı gerektiren bir diğer aracı barış inşasıdır.

1.3.3 Barış İnşası

Barış askeri, siyasi ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkan, çatışma veya savaşların sona erdirilmesi sonucu ulaşılabilen soyut bir kavram olarak ifade edilebilir. Barış'a taraflar kendi aralarında anlaşarak ulaşabildiği gibi, dış müdahale yoluyla yani üçüncü bir tarafın sert güç ya da farklı ikna yöntemleriyle ulaşabilmesi mümkündür. Kısacası barış bir çatışmanın sona erdirilmesi ve daha sonra kurulacak olan düzenin tertibi olarak tanımlanabilir.

Barış sürecinin önemli bir aşaması olan, barış inşası ise barıştan daha fazlasıdır. Barış inşası bir çatışmanın altında yatan nedenlerin giderilmesi ve ileride kalıcı barışa ulaşılması için yapılan kapsamlı süreci ifade etmektedir.⁵⁵ Barış inşasının, sadece taraflar arasında kâğıt üzerinde barışın sağlanması değil, bunun yanında, çatışmaya neden olan sorunları çözmek, kalıcı bir barış sağlamak ve barış durumunu küreselleştirmek gibi misyonları da vardır. Barış inşası kavramı ilk defa Johan Galtung'un 1976'da yayınladığı "*Three Approaches to Peace: Peacekeeping,*

⁵⁴ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 91.

⁵⁵ Cihan Dizdaroglu, "Barış İnşası", Güvenlik Yazıları Serisi, S.13 (2019), https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/BarisInsasi_CihanDizdaroglu_v.2.pdf. (Erişim: 09.12.2021), s. 1.

Peacemaking and Peacebuilding” (Barışa Ulaşmak İçin Üç Yaklaşım: Barışı Korumak, Barış Yapmak ve Barış İnşası) adlı makalesi ile literatüre kazandırılmıştır. Galtung makalesinde “*barışı korumak*” (*peacekeeping*), “*barış yapmak*” (*peacemaking*) ve “*barış inşası*” (*peacebuilding*) şeklinde üç farklı yaklaşımı ele almıştır. Galtung bu üç yaklaşımın barışa ulaşmak açısından büyük önem arz ettiğini ileri sürerek, barış inşası kavramını bu üç sürecin son ayağı olarak belirlemiştir.

Galtung’a göre barış inşası, savaşa neden olan sebepleri ortadan kaldıracak, savaşın meydana gelebileceği hallerde alternatifler sunabilecek ve nihayetinde toplumun tüm kesiminde sürdürülebilir barışın tesis edilmesi için kurulacak olan yapıların faaliyetlerini kapsamaktadır.⁵⁶ Galtung’un öne sürdüğü bu üçlü yaklaşım sürdürülebilir barış için daha iyi bir alt yapı inşa etme ve bu sayede barışı koruma amacı taşımaktadır.

Galtung’un fikirleri günümüz barış inşa sürecine öncülük ettiği iddia edilebilir. Bu bağlamda barış inşası alanında çalışan bir diğer akademisyen olan John Paul Lederach, “*Building Peace Sustainable Reconciliation In Divided Societies*” (Bölünmüş Toplumlarda Sürdürülebilir Uzlaşmayı ve Barışı İnşa Etmek) adlı eserinde barış inşasını; sürdürülebilir barışçıl ilişkilerin kurulması için gerekli olan, süreç, aşama ve yaklaşımları içeren ve bunun yanında bu süreçlerin gerçekleşmesini ve devamlılığını sağlayan çok geniş bir kavram olarak ifade etmektedir.⁵⁷ Lederach bu yaklaşımı üzerinden anlaşılan barış inşası kavramının çatışmaya neden olan yapısal, ilişkisel ve kültürel problemlerin çözülmesi yönündeki çabalar bütünü olduğunu ileri sürerek barış inşasının sosyal yönüne vurgu yapmaktadır.

İnsani yardım, kalkınma yardımları, siyasi kurumların işlevsel hale getirilmesi, sivil toplumun organize edilmesi, anlaşmazlığa neden olan asıl sorunların çözümü gibi birçok faaliyet barış inşası kapsamında değerlendirilebilir.⁵⁸ Görüldüğü gibi barış inşası dinamik ve zor bir süreci

⁵⁶ Johan Galtung, “Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding”, *From Impact of Science on Society*, Prio Publication, S. 1/2 (1976), s. 298.

⁵⁷ John Paul Lederach, *Building Peace Sustainable Reconciliation In Divided Societies*, Washington D.C: United States Institute of Peace Press, 1999, s. 21.

⁵⁸ N. Aslı Şirin Öner, “Barış İnşa Sürecinin Önemli Unsuru: Bosnahersek’te Yerlerinden Edilmişlerin Geri Dönüşü”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 2 (2013), s.4.

ifade etmektedir. Çünkü savaş sonrası savaşa neden olan sorunların giderilmesi, toplumun ve işleyen bir siyasi yapının inşa edilmesi, uluslararası toplumun bir arada çalışması gerekmektedir.

Barış inşası kavramı ister acil insani müdahale gerektiren, aktif silahlı çatışma ve savaşlarda, isterse de henüz çatışmaya dönüşmemiş, silahların kullanılmadığı, fakat çatışma riski barındıran sorunlar çerçevesinde değerlendirilsin, her iki koşulda da bir insani sorunun varlığından söz etmek mümkündür.⁵⁹ Dolayısıyla küreselleşmenin bir sonucu olarak dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan insani krizler, savaşlar, çatışmalar veya çatışma riskleri bütün uluslararası sistemi etkilemektedir. Ayrıca çatışmaların ve insani krizlerin sıradanlaşması uluslararası sistem için tehdit teşkil etmektedir. Bu yüzden uluslararası toplum bu krizlerin önlenmesi, çözümü ve sürdürülebilir barış ortamının oluşturulması için harekete geçmek yükümlülüğündedir.

Barışın sağlanması, kronik sorunların çözülmesi ve toplumlar arası sorunların giderilmesi konusunda en önemli aracın diplomasi olduğu iddia edilebilir. İnsani diplomaside olduğu gibi barış inşa süreçleri de devletler, uluslararası örgütler, STK'lar, düşünce kuruluşları ve bireyler gibi farklı aktörlerin aracılığı ile yürütülebilmektedir.⁶⁰ Bu aktörler arasında her alanda iş birliği barış inşası için büyük önem arz etmektedir. Çünkü kronikleşmiş sorunların çözümü, barışın sağlanması ve sürdürülmesi sadece bir aktörün başa çıkabileceği bir durum değildir. İnsani diplomasi barış inşası sürecinde bu aktörleri organize ederek sırasıyla barışı korumak (kriz öncesi), barış yapmak (kriz anı) ve barış inşası (kriz sonrası) süreçlerini iş birliği halinde yürütmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

İnsani diplomasinin önemli bir aracı olan barış inşasının savaş ve çatışmaları sona erdirmenin ötesinde söz konusu krize neden olan sebeplerin çözümü ile ilgili olduğundan söz etmiştik. Dolayısıyla barış inşası insani diplomasinin diğer araçları olan insani yardım ve kalkınma yardımları ile iş birliği halindedir. Devletler güçleri ve kapasiteleri çerçevesinde barış inşa sürecine bölgelerindeki sorunlar ile başlamakla birlikte, bölgesel sorunları

⁵⁹ Battır, *İnsani Diplomasi*, ss. 83-84.

⁶⁰ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 84.

çözmedeki başarı oranlarına göre, küresel düzeydeki sorunlara da eğilebilirler. Söz konusu devletlerin barış inşa çabaları, uluslararası görünürlüğünü, prestijini, imajını, yumuşak gücünü arttırdığı, bölgesel etkinliğini ve uluslararası sistem içerisindeki hareket kabiliyetini arttırdığı düşünülebilir.⁶¹ Dolayısıyla bu durumun devletlerin kamu diplomasisi politikalarının etkinliğinin artmasına büyük katkı sağladığını söylemek mümkündür.

1.4 İnsani Diplomasi ve İnsani Dış Politika

Devletlerin insani krizlere angaje olması o ülkenin bu konudaki politik isteği, ulusal çıkarı, ulusal güvenliği, ticareti ve kamuoyunun etkisi gibi nedenlerle yakından ilişkilidir. Hans Morgenthau “*A Political Theory of Foreign Aid*” (Dış Yardımın Bir Politik Teorisi) başlıklı makalesinde devletlerin, geleneksel diplomasi metotları ve askeri güç araçlarıyla güvenceye alamayacağı ulusal çıkarları olduğunu ve bu çıkarların ancak dış yardımlar aracılığı ile güvenceye alınılabileceğini ifade etmiştir.⁶² Morgenthau’nun tanımı üzerinden dış yardımlar ve insani yardımların devletlerin ulusal çıkar ve hedeflerine ulaşmak için kullandığı dış politika araçlarından biri olduğu söylenebilir. Morgenthau dış yardımları “*İnsani dış yardım, varlığını sürdürmek amaçlı yardım, askeri dış yardım, rüşvet amaçlı dış yardım, prestij amaçlı dış yardım, ekonomik kalkınma amaçlı dış yardımlar*”⁶³ olmak üzere altı başlık altında sınıflandırmıştır. Robert A. Packenham 1962 ve 1963 yılları arasında yapmış olduğu çalışmalar neticesinde kaleme aldığı “*Foreign Aid and the National Interest*” (Dış Yardım ve Ulusal Çıkar) adlı eserinde ABD’nin yapmış olduğu insani yardımların ulusal çıkar, ulusal güvenlik ve ekonomik saikler çerçevesinde gerçekleştiğini tespit etmiştir.⁶⁴ Mark McGillivray ve Howard White donörün bakış açısıyla dış yardımları dış politikanın bir aracı olarak görmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerle diplomatik ve siyasi ilişkileri

⁶¹ Battır, *İnsani Diplomasi*, ss. 118-119.

⁶² Hans Morgenthau, “A Political Theory of Foreign Aid”, *The American Political Science Review*, C. 56, S. 2 (1962), s. 301.

⁶³ Morgenthau, “A Political Theory” s. 301

⁶⁴ Robert A. Packenham, “Foreign Aid and the National Interest, *Midwest Journal of Political Science*, C. 10, S. 2 (1966), s.217.

geliştirmek, stratejik önem taşıyan ülkelerde istikrarı sağlamak, ihracat pazarını genişletme, stratejik ithalat ürünlerini garanti altına almak, uluslararası kamuoyuna sorumlu bir devlet olarak gözükmek gibi donörün çıkar ve amaçlarına hizmet eden dış yardımlar olduğu gibi küresel kalkınmayı amacıyla uluslararası toplum içerisinde yardıma ihtiyaç duyan devletlere dış yardımda bulunan sorumlu devletlerin de dış yardımda bulundukları görülmektedir.⁶⁵ David Sogge ise geleneksel anlamda insani yardımların üç amacı olduğunu ileri sürerek, bunların “sosyal ve ekonomik yapının geliştirilmesi, demokratik düzenin sağlanması ve uluslararası sistemi etkileyebilecek ekonomik, sosyal problemlerin önlenmesi” olarak tanımlar.⁶⁶ Literatüre bakıldığında dış yardımların yardım bekleyen ülkenin durumundan ziyade yardım eden ülkenin yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir.⁶⁷ Diğer bir deyişle yardım eden ülkenin stratejik ve ulusal çıkarları çerçevesinde yardım edilecek ülkenin belirlendiği söylenebilir. Nitekim ABD’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası dış yardımda bulunduğu ülkelere bakıldığında çok fakir olan Afrika ülkelerinin bu yardımlar kapsamına alınmadığı bunun yerine ABD için stratejik öneme sahip İsrail, Güney Kore, Japonya, Malta, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelere yardımda bulunduğu görülmektedir.⁶⁸ Ayrıca Afganistan, Irak ve Suriye krizlerinde, küresel güçler olan ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin ve İtalya’nın pozisyonlarına baktığımızda insani yönün her zaman ilk sırada yer almadığını, bu gibi devletlerin dış politikalarında çok karmaşık hesaplar yaparak bu krizlere müdahil olduklarını görmekteyiz.⁶⁹ Bir diğer deyişle insani yardımları devletlerin dış politikalarından bağımsız olmadığını söylemek mümkündür. Devletlerin bu gibi amaçları insani diplomasi ve

⁶⁵ Mark McGillivray ve Howard White, “Explanatory Studies of Aid Allocation Among Developing Countries: A Critical Survey”, *Working Paper Series - Institute of Social Studies*, 1993, s. 2.

⁶⁶ David Sogge, “Give and Take: What’s the Matter with Foreign Aid”, *World Review*, S. 6, (2004), ss. 28-30

⁶⁷ Nuri Gökhan Toprak, “Orta Koridor Girişimi Bağlamında Türkiye’nin Değişen Orta Asya Politikası”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 1 (2020), s. 20.

⁶⁸ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı)*, İstanbul: DER Yayınları, 2014, ss. 499-500.

⁶⁹ Barnaby Willits-King, Sherine El Taraboulsi- McCarthy and John Bryant, “Humanitarian action and foreign policy Balancing interests and values”, *Humanitarian Policy Group*, London, 2018, s. 1

insani yardım kavramı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Nitekim bu amaçlar insani yardım ve insani diplomasi kavramlarının erozyona uğratmaktadır.

İnsani diplomasi pek çok yönü ile insani dış politikadan ayrılmaktadır. İnsani diplomasiyi insani dış politikadan ayıran en önemli özellik insan ve toplumların çıkar ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket etmesidir. İnsani dış politikada ise insan ve toplumların çıkar ve ihtiyaçları dikkate alınsa da devletler için temel motivasyon ulusal çıkar, güç ve hedeflere ulaşmaktır. İnsani diplomasi STK'lar, bireyler, şirketler, devletler ve düşünce kuruluşları gibi birçok aktörü içene alan sivil nitelikli bir diplomasi çeşidi olarak bilinmektedir. Bu sivil niteliği yüzünden insani diplomasi sahada daha etkili ve güvenilir olarak addedilmektedir. İnsani dış politika ise resmi devlet organları tarafından yürütüldüğü için yardım yapılan ülke veya toplumlar nezdinde şüpheyile karşılanmaktadır. İnsani diplomasi, diğer dış politika davranışlarından farklı bir şekilde öncelikle insani kaygılar taşımakla birlikte, devletlerin ulusal çıkarlarının da olduğu yerlere yönelik uygulanmaktadır. Öte yandan insani diplomasi ve insani dış politika kavramları kamu diplomasisinin önemli araçlarındandır.

1.5 Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi (*public diplomacy*) kavramının 20. yüzyılın ikinci yarısında literatüre girmesi ve öneminin artması üç gelişme sayesinde mümkün olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak kamuoylarının (*public opinion*) ve toplumun (*society*) politikaya daha fazla ilgi duymaya başlaması ve toplumun talep ve isteklerinin göz ardı edilemez bir hale gelmesiyle birlikte kamu diplomasisi kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Devletlerin bu süreçten sonra bu duruma paralel olarak hem söylemlerinde hem de politikalarında büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Devletler artık hem kendi kamuoyunu hem de yabancı kamuoylarını etkilemeye (*effect*), cazibelerini (*attraction*) ve meşruiyetlerini artırma hedefiyle kamu diplomasisi politikalarına yönelmişlerdir. Özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim araçlarının yaygınlaşması ve insanların bilgiye kolay ulaşımı sayesinde, artık kamuoyları her şeyden haberdar olmakta, izlemekte ve

yaşanan olaylara tepki vermektedir. Ayrıca günümüz dünyasında devletler, politikalarını sadece bir devlete değil, uluslararası sistemdeki tüm aktörlere yönelik yürütmektedir. Bu yüzden uluslararası kamuoyunu kendi politikalarına lehine cezbetmek, kendi kamuoyunu cezbetmek kadar önemli bir hal almıştır.⁷⁰

Kamu diplomasisinin gelişmesine ve önem kazanmasına neden olan ikinci sebep teknolojinin gelişmesi ile birlikte iletişim sektöründe gerçekleşen hızlı gelişmelerdir. Özellikle 2000'li yıllar itibariyle internetin bütün dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlaması sonucu oluşan dijitalleşme, kamuoyunun ve kamu diplomasisinin öneminin daha da artmasına neden olmuştur. Bu durum kamuoylarının internet aracılığıyla dünyanın herhangi bir yerindeki bir meseleye ilgi duymasına ve tepki göstermesine neden olarak dijital bir kamuoyu oluşturmuştur. Dijitalleşme kamuoylarının birbirleriyle etkileşiminin artmasına ve yeni bir diplomasi çeşidi olan dijital diplomasinin ortaya çıkmasına neden olmuştur

Üçüncü olarak, özellikle 1980 sonrası hızla ortaya çıkan küreselleşme ile birlikte devletler yumuşak güç kaynaklarına daha çok önem vermeye başlamıştır. Devletler bu minvalde kamu diplomasisi politikaları oluşturarak, klasik diplomasinin sert güç-ekonomik güç kavramlarını bir kenara koyarak, değerler ve kültürler üzerinden kamuoylarının gönüllerini ve zihinlerini kazanmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte kamu diplomasisi devlet organları tarafından yürütülen bir politika olmaktan çıkarak daha ziyade kamuoyunu, sivil toplumu, STK'ları, bireyleri, üniversiteler, diasporaları ve baskı guruplarını içine alan kendine münhasır bir alan olmaya başlamıştır.⁷¹

Böylelikle söz konusu gelişmeler kamuoyunun dünya siyasetinde hem aktör hem de önemli bir güç olmasının önünü açmıştır. Zira artık devletler politika üretirken kamuoyunun fikirlerini ve gelecek olan tepkileri de hesaba katmaya başlamıştır.⁷² Dolayısıyla devletler hem kendi kamuoylarını hem de

⁷⁰ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 1-2.

⁷¹ Gökmen Kılıçoğlu, "Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları ile Mücadelede Kamu Diplomasisi Kullanımı ve Sivil Toplumun Rolü: Talat Paşa Komitesi Örneği", *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, Ankara: Nobel, 2018, s.336.

⁷² Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, ss. 292-293.

uluslararası kamuoyunu ikna etmek, cazibe oluşturmak ve onları kendi tarafına çekmek için kamu diplomasisi kavramını oluşturdukları ileri sürülebilir.

Her devletin kamu diplomasisi politikaları farklılık gösterebilmektedir. Almanya “Goethe Enstitüsü” ile kültür diplomasisi üzerinden bir kamu diplomasisi politikası uygularken, ABD ve Kanada dijital diplomasi ve kültür ihracı yoğunluklu, Fransa ise “la français” kavramı ile Fransız dili ve kültürünü öğreterek kamu diplomasisi uygulamaktadır. Kamu diplomasisi kavramının hala gelişmekte olmasıyla birlikte küresel siyasette yaşanan dönüşüm ve değişim, devletlerin kamu diplomasisini farklı tanımlamasına ve yorumlamasına neden olmaktadır.

Kamu diplomasisi kavramı 1965 yılında “Fletcher School of Law and Diplomacy at Tufts University” dekanı olan Edmund Gullion tarafından literatüre kazandırılmıştır. Kamu diplomasisinin modern anlamdaki ilk tanımı yapan Gullion diplomasiye yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Gullion’a göre;

“Kamu diplomasisi, dış politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkilenmesini ele almaktadır. Geleneksel diplomasisinin ötesindeki uluslararası ilişkiler boyutlarını, hükümetlerin diğer devletlerdeki kamuoyu oluşturmalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin ve bunların birbirleri ile olan ilgi alanlarını, dış işleri raporlarını ve bunların politikaya etkisini, işi iletişim olanakları diplomatlarla ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve kültürlerarası iletişim sürecini kapsamaktadır.”⁷³

Kamu diplomasisi kavramı daha önce birçok defa kullanılmasına rağmen Gullion kavramın genel çerçevesini çizerek onu işlevsel hale getirmiştir. Literatürde kamu diplomasisi üzerine yapılan tüm tanımlar Gullion’un tanımı üzerinden geliştirilmiştir. Kamu diplomasisi alanında literatürde bir diğer tanım ise Hans Tuch’ın ortaya koyduğu tanımdır. Hans Tuch günümüz uluslararası ilişkilerin artık yalnızca geleneksel diplomasi aracılığı yürütülemeyeceğini ileri sürerek kamu diplomasisinin devlet için zorunlu bir gereklilik olduğunu ileri sürmüştür. Tuch kamu diplomasisini şu şekilde tanımlamıştır: “Bir devletin yabancı kamuoyları ile iletişim kurarak ulusların fikirlerini, ideallerini, kurum ve kültürlerini ve ayrıca ulusal hedef

⁷³ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, İstanbul: Beta, 2. Baskı, 2014, s. 79.

ve mevcut politikalarını anlamak için yürüttüğü iletişim aracı.”⁷⁴ Diğer yandan Muharrem Ekşi “*Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*” adlı eserinde kamu diplomasisine yeni bir çerçeve çizerek kavramı; “*kamu diplomasisi, yumuşak güce dayanan sivil toplum temelli, kamuoyu odaklı yeni diplomasi tarzıdır*” şeklinde ifade etmiştir.⁷⁵ Ekşi, kamu diplomasisi kavramının devlet merkezli olmaktan ziyade kamuoyu ve sivil toplum odaklı bir diplomasi tarzı olduğunu ileri sürmektedir.

Görüldüğü üzere kamu diplomasisi kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Bu alanda çalışma yapan Fitzpatrick, kamu diplomasisi kavramının 150’den fazla tanımı olduğunu ortaya koymuştur.⁷⁶ Bu tanımsal çeşitliliğin yanı sıra kamu diplomasisinin özellikle küreselleşme, iletişim devrimi, bilgi devrimi ve diplomasinin sürekli dönüşmesinin bir sonucu olarak dönüşüm geçirdiğini söylemek mümkündür.

Bu bağlamda Nancy Snow ve Phillip M. Taylor “*Routledge Handbook of Public Diplomacy*” adlı eserinde kamu diplomasisi kavramını ikiye ayırmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişmesinin kamu işlerini ve kamuoyu ile iletişimi kolaylaştırmak yerine zorlaştırdığı ve kamu diplomasisinin uygulamasını daha karmaşık hale getirdiğini ileri sürmüştür. Örneğin yeni teknolojiler ve internet dedikoduların hızla yayılmasına neden olmakta ve devletler bu dedikodulara müdahale konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durum bize 21. yüzyılda geleneksel kamu diplomasisi metotlarının kamuları etkileme noktasında yetersiz olduğunu öne sürerek yeni bir kamu diplomasisi anlayışının gerekli olduğunu göstermiştir. Geleneksel kamu diplomasisini devletlerin bilgilendirme, etiketleme ve angaje etme yoluyla ulusal hedeflerini ve dış politikalarını desteklemek amacıyla küresel toplumla konuşması şeklinde hükümetten halka (*government to public*) doğru bir iletişim ve ilişki olarak değerlendirirken, yeni kamu diplomasisini (*new public diplomacy*) ise halktan-halka (*public to public*) diye tanımlayarak devleti devre dışı ederek halklarla halkların

⁷⁴ Hans N. Tuch, *Communicating With The World U.S. Public Diplomacy Overseas*, Washington DC: Institute for the Study of Diplomacy, 1993, s. 3.

⁷⁵ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 15.

⁷⁶ Kathy R. Fitzpatrick, *The Future of U.S. Public Diplomacy: An Uncertain Fate*, Boston: Brill, 2010, s.89.

iletişim ilişkisi olarak ifade etmiştir.⁷⁷ Geleneksel diplomasi devletten devlete (*government to government*) resmi bir önem ihtiva etmekte ve gizlilik çerçevesinde hareket edilmekteyken yeni kamu diplomasisi devletten topluma ve kamuoyundan kamuoyuna devlet dışı aktörleri içine alan kamuoyu ve halkın gözü önünde gerçekleştirilen, resmi olmayan temaslardan oluşmaktadır. Ayrıca geleneksel kamu diplomasisi tarzında özne ve muhatap diğerk devlet ve organlarıyken yeni kamu diplomasisinde ise özne ve muhatap sivil toplum, kamuoyu ve bireylerdir.⁷⁸ Bunun yanında geleneksel kamu diplomasisi devletlerin temsilcileri arasında veya uluslararası aktörler ile yürüttükleri faaliyetleri kapsamaktadır. Yeni kamu diplomasisi ise yabancı devletlerdeki halkı veya belirli STK`ları ya da bireyleri hedef alan faaliyetlerdir. Yeni kamu diplomasisini geleneksel kamu diplomasisinden ayıran en temel fark kamuoyu ve sivil toplum temelli bir diplomasi faaliyeti yürütmesidir.⁷⁹ Yeni kamu diplomasisinin bu sivil niteliğeri insani diplomasi ile daha rahat ilişki kurabilmesine olanak sağlamaktadır.

Kamu diplomasisinin dönüşümü onu aktör bağlamında da çeşitlenmesine neden olmuştur. Bilgi devrimi, iletişim teknolojilerinden yaşanan gelişmeler ve küreselleşme denen olgu ile birlikte kamuoyu ve sivil toplumun önemli hale gelmesi, devlet egemen kamu diplomasisi anlayışının sonunu getirmiştir. Bu durum yukarıda da değinildiğeri üzere Nancy Snow tarafından “*yeni kamu diplomasisi*” olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla bu yeni ortam kamu diplomasisinin aktör bağlamında çeşitlenmesine neden olmuştur. Gyogor Szondi de kamu diplomasisinde devlet dışı aktörlerin öneminin giderek arttığeri vurgulamıştır. Bu bağlamda Szondi kamu diplomasisi aktörlerini devlet, devlet dışı aktörler, hükümet, hükümet örgütleri, elçilikler, kültür bakanlıkları, kültürel rgtler, STK`lar ve diasporalar olarak tanımlamıştır.⁸⁰ Kamu diplomasisinin aktörleri her ne kadar kamuoyu ve sivil toplum temelli bir yapıya bürünmeye başlamışsa da

⁷⁷ Nancy Snow, “Rethinking Public Diplomacy”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow and Phillip M. Taylor, New York: Routledge, 2009, ss. 7-8.

⁷⁸ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, ss. 134-135.

⁷⁹ Erzen, *Kamu Diplomasisi*, s. 102.

⁸⁰ Szondi, “Public Diplomacy”, ss. 17-18.

bu aktörler hala devletle ilişki halindedir. Kamu diplomasisi uygulanırken her devlet ve aktörün farklı araç ve yöntemleri vardır.

1.5.1 Kamu Diplomasisi Araçları

Günümüzde devletler farklı biçimlerde kendilerine has kamu diplomasisi faaliyetleri yürüterek, politika ve hikayelerini hem kendi kamuoylarına hem de uluslararası kamuoyuna aktarmayı hedeflemektedir. Devletlerin yürüttükleri dış politikanın yanında o devletin sahip olduğu tarihi, kültürel ve siyasi birikim bu farklılıkların temelini oluşturmaktadır.

Kamu diplomasisi kavramı dinleme, müdafaa, kültürel diplomasi, değiş tokuş diplomasisi, uluslararası yayıncılık ve insani diplomasi diye altı ayrı başlık altında sınıflandırılabilir. Dinleme; kamu diplomasisi uygulayıcılarının etki altına almak istedikleri hedef devletlerin gereksinim ve özelliklerini (sosyolojik ekonomik kültürel) tespit edilebilmesi için gereklidir. Nitekim Joseph Nye kamu diplomasisini çift yönlü bir iletişim süreci olarak görmektedir. Nye dinleme ve konuşmanın şart olduğunu ileri sürerek, başkalarının nasıl düşündüklerini ve hangi değerleri paylaşacağımızı anlamak zorunda olduğumuzu, bu yüzden de karşılıklı iletişimin ve dinlemenin kamu diplomasisi için çok önemli olduğunu vurgulamaktadır.⁸¹ Öte yandan Hans Tuch'a göre kamu diplomasisinin doğası ve amacı kamuoylarını bilmek, anlamak ve ilişki inşa etmektir.⁸² Diğer bir deyişle Tuch kamu diplomasisini bir iletişim faaliyeti olarak görmektedir. Bir insanı ikna etmek için ilk önce onu dinlemek gerekmektedir. Dolayısıyla kamu diplomasisi sadece konuşmak ya da kendi hikayeni anlatmak değil, aynı zamanda karşı tarafı dinlemek ve anlamayı da içeren çift yönlü bir ilişkidir. Şayet bir devlet kamu diplomasisi politikaları aracılığı ile kendi toplumunun kültürünü, değerlerini, sanatını ve siyasi sistemini yabancı kamuoylarına anlatmak ve onlarda bir cazibe oluşturmak istiyorsa önce hedef kamuoyunun kültürünü, dilini, tarihini bilmek ve öğrenmek zorundadır.⁸³ Nye ve Tuch ile aynı şekilde Jan Melissen kamu

⁸¹ Joseph Nye, "Soft Power and Public Diplomacy", s. 101.

⁸² Tuch, *Communicating With The World*, s.4

⁸³ Ebubekir Ceylan, "Kültürel Diplomasi" *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı, İstanbul: Küre Yayınları, 2020, s. 323.

diplomasisini devletlerin yabancı kamuoylarıyla iletişimi ve ilişki inşa süreci olarak tanımlamaktadır. Melissen kamu diplomasisini kültürleri tutumları davranışları anlamada ilişki inşa etme ve yönetmede fikirleri etkileme amacıyla devletler tarafından diplomaside uygulanan bir araç olarak tanımlamaktadır.⁸⁴

Savunma; kamu diplomasisinin amaçlarına ulaşmak amacıyla kısa vadede elçilik, basın büroları veya dış işleri strateji bürosu aracılığı ile gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Hayata geçirilen bu faaliyetlerin devletlerin dış politikaları aynı temelde olması gerekmektedir. Bununla beraber politikaların hem uluslararası kamuoyu hem de kendi kamuoyu nezdinde kabul görmesi gerekmektedir. Yürütülen söz konusu faaliyetlerin uluslararası alanda değer oluşturmaları ve bu değerlerin diğer kamuoyları nezdinde de fayda sağlaması etkinliği arttıracaktır.⁸⁵

Kültürel diplomasi; bir devletin kültürel kaynaklarının, değerlerinin, başarılarının, uluslararası mecralarda tanıtılması, bilinirliğinin artırılması veya kültürel etkileşim yoluyla uluslararası ortamı yönetme çabası olarak ifade edilmektedir. Kültürel diplomasi kamu diplomasisinin iki ana boyutuna vurgu yapmaktadır. Bunlar “*politik bilgilendirme*” ve “*kültürel iletişim*”dir. Politik bilgilendirme; daha ziyade ikna yöntemi olarak kısa dönemli ve savunma faaliyetleri olarak ifade edilebilir. Kültürel iletişim ise daha uzun soluklu ilişkilerin oluşturulması veya ortak hedefler konusunda bir ilişki yürütülmesine odaklanmaktadır. Kültürel diplomasının bu boyutu öğrenci ve akademisyen değişikliği, festivaller, sergiler, dil öğretimi, kültür merkezleri gibi kanallar aracılığı ile yürütülmektedir.⁸⁶ Kültürel diplomasi ile geleneksel diplomasi yöntemleri ile elde edilemeyen güven, tarafsız ortamlar veya objektif bir anlayış elde edilebilir. Devletler arasında ilişkilerin gergin olduğu zamanlarda bile kültürel diplomasi, devletleri uzlaşmaya ulaştırabilen ve devletler arası ilişkilerin sürekliliğini sağlayan önemli bir araçtır. Kültür diplomasisi aracılığıyla sivil toplumun

⁸⁴ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 131.

⁸⁵ Erzen, *Kamu Diplomasisi*, s. XII.

⁸⁶ Ayhan Nuri Yılmaz, “Kültür ve Sanatın Ulusal Tanınırlığın Pozitifleşmesinin Bir Araç Olarak Kullanılması Türkiye’nin Kültürel Yumuşak Güç Potansiyeli”, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, Ankara: Nobel, 2018, s.19.

gelişmesinin önü açılır. Ayrıca kültür diplomasisi “*yanlış anlaşılma ve nefret*” gibi söylemlerin önüne geçilmesi ve bu yanlış anlaşılmalara cevap verilmesine olanak sağlar.⁸⁷

Değiş tokuş diplomasisi; devletlerin kendi vatandaşlarını yurt dışına göndererek karşılığında da eğitim ya da bilgi ve görgü arttırmak amacıyla yabancıları kabul etmesi ile gerçekleşmektedir. Değiş tokuş diplomasisi çok uzun vadede gerçekleşen milletler arasında karşılıklı olarak eğitim ve sivil iletişimin arttırılması fikir, düşünce, eğitim, tecrübe, program ve yetenek paylaşımından ibarettir. Akademisyen ve öğrenci değişim programları veya uluslararası araştırma projeleri bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yolla devletler hikâye, kültür ve tarihlerini birbirleriyle paylaşarak derin ilişkiler oluştururlar. Değiş tokuş diplomasisi sayesinde ülkenizde eğitim görmüş bir yabancı sizin yurtdışında gönül elçiniz olabilmektedir.

Uluslararası yayıncılık, hem dış politika hem de kamu diplomasisi alanında ortaya konulan çabaların dünya genelinde yayın yapan ve geniş kitlelere hitap eden basın, yayın ve iletişim araçlarıyla dünya kamuoyuna anlatılması faaliyetidir.⁸⁸ Nicholas J. Cull uluslararası yayıncılığı radyo, televizyon ve internet teknolojilerini kullanarak yabancı kamuoyları ile angaje olmak ve uluslararası sistemi yönetmeye çalışan bir aktör olarak ifade etmektedir. Ayrıca Cull uluslararası yayıncılığı ile devletlerin kamu diplomasisi faaliyetleri olan dinleme, izleme, politikalar hakkında bilgilendirme/ savunma ve kültürel diplomasinin değişim programları arasında paralellik olduğunu dile getirmiştir. Cull uluslararası yayıncılık kamu diplomasisinin ayrılmaz bir parçası ve temel bileşenlerinden biridir.⁸⁹ “*The Voice of America*” (Amerika’nın sesi- VOA) 1942 yılında ABD’nin yabancı kamuoyları ile iletişime geçmek için kullandığı ilk uluslararası yayıncılık aracıdır. VOA’nın üç ana hedefi vardı; birincisi dinleyicilerin saygısını ve güvenini kazanmak, ikincisi Amerikan toplumunu, kültürünü ve değerlerini tanıtmak ve son olarak ise Amerikan devletinin politikalarını

⁸⁷ Buket Önal, “Türkiye’nin Orta Asya’da Kamu ve Kültür Diplomasisi Politikaları”, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, Ankara: Nobel, 2018, s.49

⁸⁸ Erzen, *Kamu Diplomasisi*, ss. 56-57.

⁸⁹ Nicholas J. Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, Los Angeles, 2009, s. 22.

sunmak ve kamuoyu oluşturmak.⁹⁰ Aynı şekilde 1932 yılında kurulan ve uzun yıllardır birçok dilde yayın yapan “*British Broadcasting Corporation*” (BBC) İngiltere’nin kamu diplomasinin de önemli bir yer tutmaktadır.⁹¹ BBC’nin yayınları İngiltere hükümetlerinin politikalarıyla eş güdümlü bir seyir izlemekte ve İngiltere lehine kamuoyu oluşturma görevini üstlenmektedir.

Küreselleşme ile birlikte medya, diplomasinin, dış politikanın ve kamu diplomasisi politikalarının uygulanmasında önemli bir aktör haline gelmiştir. 1990’lı yıllarda yaşanan insani krizlerde medyanın uluslararası politikayı etkileyen ve dönüştüren bir aktör olduğunu gösteren CNN etkisi (CNN effect) tezi ortaya atılmıştır. CNN etkisi tezine göre insani krizlerde medya, yayınlarla kamuoyu oluşturmak suretiyle devletlerin politikalarının değiştirilebileceğini ileri sürmektedir. Örnek olarak 1991 yılında Irak’ta Saddam Hüseyin’in Kürt mültecilere karşı uyguladığı şiddetin CNN tarafından dünyaya yayınlanması, dünya genelinde bir kamuoyu oluşturmuş ve bazı devletlerin Irak yönetimini baskı altına almasını sağlamıştır.⁹² Diğer bir deyişle CNN etkisi tezine göre medyanın devletlerin politikalarını dönüştürme etkisi vardır. Ekşi’ye göre “*medyanın kamuoyu, dış politika ve diplomasi arasında halkın görüşlerini iletmenin ötesinde kamuoyu oluşturma ve hükümetlerin gündem belirleme ve çevreleme faaliyetlerine hizmet ederek politikalarına halkın desteğini sağlama gibi rolleri bulunmaktadır*”.⁹³ Cull ve Ekşi’nin ifade ettiği üzere uluslararası yayıncılık kamu diplomasisinin vazgeçilmez bir parçası ve aracıdır.

İnsani diplomasi; devletlerin kriz bölgelerine yardıma muhtaç insanlar için acil insani yardımlar, kalkınma yardımları, barış inşası ve hibeler gibi yöntemlerle kaynak aktarması olarak ifade edilmişti. Devletler kriz bölgelerindeki insani diplomasi kapsamında yardıma muhtaç insanlara yardımda bulunarak uluslararası kamuoyunda kendileri hakkındaki olumsuz imajları olumluya çevirmek ya da olumlu algılar üretmek, gönüllerin ve

⁹⁰ Tuch, *Communicating With*, ss. 87-88.

⁹¹ Eylem Yanardağoğlu, “Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi Örneği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.38 (2014), s. 121.

⁹² Piers Roninson, *The CNN Effect The Myth Of News, Foreign Policy And Intervention*, Routledge, London, 2002, s. 7-11.

⁹³ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 111.

zihinlerin kazanılması, cazibe, prestij, güvenilirlik oluşturmak ve yumuşak güç arttırmak gibi nedenlerle başvurduğu önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. İnsani diplomasi çerçevesinde yapılan insani yardımlar, devletlerin milyarlarca dolar harcayıp yaptığı ya da yapamadığı kamu diplomasisi ve lobi faaliyetlerinden daha etkili ve kalıcı olduğu söylenebilir. İnsani diplomasi kamu diplomasisinin marka inşası, olumlu algı üretme, gönüllerin ve zihinlerin kazanılması, itibar, yumuşak güç artışı, uluslararası kamuoyunda görünürlük ve arabuluculuk gibi alanlarda etkilediği iddia edilebilir. Bu yüzden insani diplomasinin kamu diplomasisi üzerindeki etkisi, incelenmesi gereken bir başka konudur.

1.6 İnsani Diplomasinin Kamu Diplomasisi Üzerindeki Rolü

20. yüzyıl içerisinde diplomasi kavramı tarihte hiç olmadığı kadar dönüşüm geçirmiştir. Sadece 20. yüzyılın ilk yarısında iki Dünya Savaşı yaşanmış ve uluslararası sistem dolayısıyla da diplomasi değişmiştir. Özellikle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte sivil toplum etkisinin giderek artması, devlet merkezli geleneksel diplomasinin hızlı bir şekilde dönüşmesinin önünü açtığını söylemek mümkündür. Bu dönüşümün sonucu olarak yumuşak güç ve kamu diplomasisi araçları devletler için daha önemli hale gelmiştir. Gönüllerin ve zihinlerin kazanılması, olumlu imaj ve algı oluşturulması, politikalar için meşru zeminin oluşturulması, ülkenin hikayesinin anlatılması, marka inşası ve yumuşak gücün arttırılması gibi hedeflerle, devletler kamu diplomasisi politikalarına daha ağırlık vermeye başlamıştır. İnsani diplomasi de devletlerin bu hedeflere ulaşmak için kullandığı kamu diplomasisi araçlarından birisidir. Devletler kriz bölgelerinde insani yardıma ihtiyaç duyan toplum ve devletlere hastane, okul, atölye inşasından, elektrik, su gibi altyapı şebekelerine destek verilmesine, su kuyularından, meslek edindirme kurslarına, insani yardımdan barış inşasına kadar uzanan çok farklı alanlarda insani diplomasi faaliyetleri yürütmektedir.⁹⁴

⁹⁴ Ceylan, *Kültürel Diplomasi*, s. 330.

1.6.1 İnsani Diplomasinin Yumuşak Güç Üzerindeki Rolü

Yumuşak güç kavramı ilk defa Joseph Nye tarafından, 1990 yılında yayınladığı “*Boun To Lead The Changing Nature American Power*” (Amerikan Gücünün Değişen Doğası) adlı eserinde, ABD’nin gücünün zayıfladığı ve son yıllarda gerilemeye başladığı eleştirilerine karşı olarak geliştirilmiştir.⁹⁵ Nye, Amerikan gücünün gerilediği söylemlerine karşı ABD’nin gücünün sadece sert güçten kaynaklanmadığının, bunun yanında ABD’nin evrensel değerleri, kültürü, siyasi yapısı ve kurulumlarıyla bu gücü sürdürdüğünü ileri sürmektedir. Nye’ye göre yumuşak güç, devletlerin arzu ettikleri şeyleri sert güç ve paraya başvurmaksızın kendi tarafına çekmesi ve elde etmesidir. Bunu başarabilmek için kültürünüzün, siyasi değerlerinizin ve dış politikanızın diğer devletler ve kamuoyları nezdinde cezbedici olması gerekmektedir.⁹⁶ Ayrıca bir başka eserinde Nye, devletlerin yumuşak güç üzerinden politika ve kamu diplomasisi oluşturduklarını ve bu yolla ülke dışındaki hükümet dışı aktörleri diğer bir deyişle kamuoylarını etki altına alınabileceğini ifade etmektedir.⁹⁷ Bu açıdan değerlendirildiğinde insani diplomasinin yabancı devletlerde kamuoyu oluşturabildiği söylenebilir. Zira Nye kamu diplomasisi ile yumuşak gücün ortak paydasının kamuoyu olduğunu öne sürerek, kamu diplomasisinde kamuoyunun etkilenmesi hedefken, “*Yumuşak güçte de kamuoyu sermayesini*” kazanmak amaçtır⁹⁸ diye ifade etmiştir. Diğer bir ifadeyle insani diplomasi, devletlerin dış organizasyonlar aracılığıyla uzun süreli ilişkilerin tesis edilmesinde ve insanlarla iletişime geçilmesinde, önemli bir etken ve değer oluşturmaktadır.

Bununla birlikte insani diplomasinin ülkelerin yumuşak güçlerinde sert güce nazaran önemli bir artış sağladığını da söylemek mümkündür.⁹⁹ Özellikle devletlerin insani diplomasi çerçevesinde savaş, çatışma, afet ve kriz bölgelerine insani yardım, kalkınma yardımı yapması ve barış inşası sürecinde aktif rol oynaması devletlerin yumuşak gücünü uluslararası

⁹⁵ Nye, *Yumuşak Güç*, s. 14.

⁹⁶ Joseph Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?*, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003, s.10.

⁹⁷ Joseph Nye Jr, *The Future Of Power*, New York: Public Affairs, 2011, s. 101.

⁹⁸ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, ss. 63-66.

⁹⁹ Senem Çevik, “The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid”, *Turkey’s Public Diplomacy*, ed. Senem Çevik ve Philip Seib, New York: Palgrave Macmillan, 2015, s.145.

kamuoyu nezdinde arttırdığı söylenebilir. Bunun yanında insani yardımın yanı sıra kriz, çatışma ve savaşların önlenmesi, sonlandırılması ve barışın tekrar inşa edilmesi yönünde girişilen insani diplomasi girişimleri de devletlerin yumuşak gücünü arttırdığını söyleyebiliriz.

1.6.2 İnsani Diplomasinin İmaj ve Algı Üzerindeki Rolü

Bireylerin, grupların ve devletlerin olumlu ya da olumsuz imajları vardır. İmaj, insanların algı yolu ile tecrübe ettikleri sembol, kavram, durum, olay ve bilgilerin zihinde canlandırılması sonucu oluşur.¹⁰⁰ Küreselleşme imaj kavramını devletler, hükümetler ve şehirler için eşî benzeri görülmemiş şekilde önemli hale getirmiştir. Bu durum birçok ülkenin ulusal imajlarını yönetmek için girişimlerde bulunmasına neden olmuştur.¹⁰¹ Ekşi'nin ifadesi ile İmaj, “*İnsanların ve devletlerin diğer ülke ve toplumlara dair zihinlerindeki bilişsel temsil olarak resimler ve ulusal portrelerdir*”.¹⁰² Başka bir tanımda ise ulusal imaj, bir kişinin hedef devlet ve devletin vatandaşları hakkında neyin doğru olduğuna inandığı süreç olarak ifade edilmiştir.¹⁰³

Bir ülkenin imajını oluşturan unsurlar, kültürü, değerleri, tarihi ve siyasi yapısıdır. Diğer yandan ulusların imajı farklı düzeylerde şekillenmektedir. Bu süreç okul, çocuk kitapları, hikayeler, edebiyat, tiyatro ve çocukluk arkadaşları ile başlar. Radyo, televizyon, gazete, dergi, değişim programları, spor ve uluslararası yayınlara ulusal imajın büyük kitlelere ulaşması hedeflenir. Ayrıca devletler imaj ve prestijlerini arttırmak ve algıları değiştirmek için medyada görünür olmak, uluslararası sorunların çözümü yönünde çalışmak, insani diplomasi faaliyetlerinde bulunmak, uluslararası hukuka ve insan haklarına saygı göstermek, dış politikada aktif olmak ve uluslararası örgütlerde aktör rolü üstlenmek suretiyle uluslararası kamuoyu nezdinde bilinirliğini arttırmak gibi birçok yol ve yöntem tercih etmektedir.

¹⁰⁰ Bilal Karabulut, “Uluslararası İlişkilerde İmaj Yönetimi: Ulus Markalaşması Örneği”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, (2018), s.171.

¹⁰¹ Cui Zhang ve Charles William Meadows III, “International Coverage, Foreign Policy, and National Image: Exploring the Complexities of Media Coverage, Public Opinion, and Presidential Agenda”, *International Journal of Communication*, C.6 (2012), s. 77-78.

¹⁰² Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 142.

¹⁰³ Michael Kunczik, *Images of Nations and International Public Relations*, New York: Routledge, 2016, s. 46.

Kamu diplomasisi için imaj ve algı yönetimi, devletlerin olumsuz imaj ve algılarını olumluya çevirme ya da sıfırdan imaj ve algı inşası için çok önemli olgulardır.¹⁰⁴ Bununla beraber imaj yönetimi yapılırken gözden kaçırılan en önemli husus, yönetilmeye çalışılan imaj ile devletin dış politika ve faaliyetlerinin birbiriyle uyuşmaması sorunudur. Şayet imaj yönetimi ile dış politika birbirinden farklı yürütülür ise imaj yönetiminin uzun vadede başarı sağlaması mümkün değildir. Devletler imaj yönetimi ile dış politikanın birbirinden farklı şeyler olmadığını fark etmek zorundadırlar.¹⁰⁵ Dış politika ve imaj yönetimi sürecinin birlikte yürütülmesi ile uluslararası kamuoyunun zihinlerinde ülkeniz hakkında olumlu algı ve imaj üretebilir ya da zarar gören imaj ve algınızı düzeltebilirsiniz. Bu bağlamda insani diplomasi devletlerin imaj ve algıların dönüştürülmesinde önemli bir araç olarak görülebilir.

İnsani diplomasi yine kamu diplomasisinde olduğu gibi kamuoyu oluşturabilme yeteneğine sahip olduğu ifade edilmişti. İnsani diplomasi, kamu diplomasisinin ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte devletler insani diplomasi aracılığı ile kamuoyları ile iletişime geçerek ülkeleri hakkında olumlu imaj yaratabilmektedirler. Özellikle güçlü ülkelerin uluslararası düzeyde çalışan yardım kuruluşları insani faaliyetlerde bulunarak onlar için olumlu imaj üretebilmektedir.¹⁰⁶ Bu durum kamu diplomasisinin etkinliği ve uygulanması noktasında büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla insani diplomasi faaliyetleri ülkelerin imajlarını algılarını ve itibarlarını pozitif yönde arttırdığı söylenebilir. Bu bağlamda Ahmet Davutoğlu'nun 2013 yılında “*Afrika Stratejileri Sektörel Değerlendirme Toplantısı*” açılışında yaptığı konuşmada Türkiye'nin Somali'de hem devlet kurumlarıyla hem de sivil aktörlerle eş güdümlü bir şekilde yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerinin, Afrika'da Türkiye'nin imajını ve algısını büyük oranda değiştirdiğini söylemiştir. Konuşmanın devamında Davutoğlu “*eğer milyarlarca dolarlık bir kamu diplomasisi faaliyeti ve lobisi yapmış olsaydık, emin olunuz Somali'deki insani yardımlar üzerinden elde ettiğimiz*

¹⁰⁴ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 144.

¹⁰⁵ Sancar, *Kamu Diplomasisi*, s. 67.

¹⁰⁶ Dora, *The Role Of*, s. 193.

pozitif imajı, pozitif algıyı elde etmemiz mümkün olmazdı”¹⁰⁷ diyerek insani diplomasi faaliyetlerinin devletlerin imaj ve algısı üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu insani diplomasi faaliyetleri sadece yardım yapılan ülkedeki kamuoyları nezdinde değil uluslararası kamuoyu nezdinde de imaj ve algınızı şekillendirmektedir. Bunun yanı sıra gönüllerin ve zihinlerin kazanılması noktasında da insani diplomasinin önemli bir araç olduğu söylenebilir.

1.6.3 İnsani Diplomasinin Gönül ve Zihinlerin Kazanılması Üzerindeki Etkisi

Halkların ve kamuoylarının gönüllerin ve zihinlerini kazanmak devletler için her zaman önemli bir olgu olmuştur. “*Gönülleri kazanmak*”, siyasal iktidarın konsolidasyonu için tarihin ilk bilinen siyasal örgütlenmelerinde bile önemli olmuştur. “*Zihinleri kazanmak*” ise önemi daha geç fark edilen bir olgudur. Kabaca 16. yüzyıldan itibaren sorgulanmaya başlanan skolastik düşüncenin 18. yüzyılda yerini büyük ölçüde pozitivist felsefeye bırakması, mutlak monarşilerin yerini meşruti monarşilere ya da demokratik parlamenter rejimlere bırakmaya başlaması, halkın siyasal yönetimi için iknanın / rasyonalitenin ön plana çıkmasını beraberinde getirmiştir. Diğer bir deyişle “*zihinlerin*” de “*gönüller*” kadar önemli olduğunu göstermiştir. Özellikle küreselleşme, bilgi çağı ve iletişim devrimi nedeniyle insanların birbiriyle etkileşiminin artması, gönüllerin ve zihinlerin kazanılmasını daha da önemli hale gelmiştir.

Geleneksel diplomaside olduğu gibi kamu diplomasinin nihai amaçlarından biri de gönüllerin ve zihinlerin kazanılmasıdır. Bu bağlamda kamu diplomasisi bu amaca ulaşmak için şeffaflık, doğru bilgi ve karşılıklı iletişim yoluyla kamuoylarının zihinlerinin ve gönüllerinin kazanılması yani “*rızaya dayalı ikna*” çalışması yürütmektedir.¹⁰⁸ Buna ek olarak Joseph Nye’in da ifade ettiği üzere kamu diplomasinin etkinliği değişen zihinlerle

¹⁰⁷ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Afrika Stratejileri Sektörel Değerlendirme Toplantısının Açılışında Yaptıkları Konuşma”, 3 Eylül 2013, Ankara, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-afrika-stratejileri-sektorel-degerlendirme-toplantisinin-acilisinda-yaptiklari-konusm.tr.mfa (Erişim:29.12.2021).

¹⁰⁸ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 155.

doğru orantılıdır.¹⁰⁹ Gönüllerin ve zihinlerin kazanılması için devletler meşru, ikna edici, savunulabilir, adaletli, evrensel hukuk kurallarına saygılı olması ve bu doğrultuda politikalar izlemesi gerekmektedir. Yani Yumuşak güçte olduğu gibi siyasi, kültürel değerlerinizin ve dış politikanızın kamuoyları nezdinde cazibe oluşturabilmesi ve meşru olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle güvenilirlik ve meşruiyetin kamuoylarının gönlünü ve zihinlerini kazanmanın yegâne yolu olduğu söylenebilir. İnsani diplomasi, kamu diplomasisinin nihai amacı olan gönüllerin ve zihinlerin kazanılması, ilişki inşası ve diyalog noktasında büyük önem arz etmektedir.¹¹⁰ Özellikle gönüllülerin ve zihinlerin kazanılması noktasında yumuşak güç üretmekte dolayısıyla da devletlerin kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkinliğini artırıcı etki yaratmaktadır. Bu bağlamda insani diplomasinin ilgi alanına giren çatışma, savaş, kriz ve doğal afet gibi nedenlerle sığınma talep etmiş mülteciler kamu diplomasisi için önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerin sığındıkları ülkedeki iyi tecrübeler, karşılaştıkları olumlu tutumlar ve tesis ettikleri sağlıklı ilişkiler, bir gün kendi ülkelerine tekrar döndüklerinde sığındıkları ülkenin politikalarına katkı sağlayabilmektedir. Bu insanların tecrübe ettikleri insani ilişkiler ileride devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesine neden olabilir.¹¹¹ Bu durum insani diplomasinin gönülleri ve zihinleri kazanmadaki rolünü ortaya koymakta ve insani diplomasinin kamu diplomasisi için ne kadar önemli bir araç olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca yardıma muhtaç insanlar için yapılan bu gibi insani diplomasi faaliyetleri sadece o insanların değil hem bölgedeki hem de uluslararası kamyonunda gönüllerinin ve zihinlerinin kazanılmasında büyük etkisi vardır. Kamu diplomasisi ile uzun vadede, maliyetli ve büyük bir çaba gerektiren olumlu imaj, olumlu algı, gönül ve zihinlerin kazanılması, insani diplomasi faaliyetleri ile Davutoğlu'nun da vurguladığı gibi daha kolay ve etkili

¹⁰⁹ Sancar, *Kamu Diplomasisi*, s. 68.

¹¹⁰ Yaşar Şekerci, "Kamu Diplomasisinde İnsani Diplomasi Temelli Diyalog: Uluslararası İnsani Diplomasi Aktörlerinin Twitter Hesapları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *İletişim Özel Sayısı*, (2021), s. 132.

¹¹¹ Erhan Doğan, "Kamu Diplomasisinin Sunduğu Fırsatlar ve Kısıtlar", *Kamu Diplomasisi* ed. Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, İstanbul: Tasam Yayınları, 2012, s.29.

olabilmektedir. İnsani diplomasinin kamu diplomasisi üzerinde etkili olduğu bir diğer alan ülkenin hikâyesinin anlatılmasıdır.

1.6.4 İnsani Diplomasinin Ülkenin Hikâyesinin Anlatılması Üzerindeki Etkisi

Geleneksel güç siyasetinde devletlerin “askeri ve ekonomik” güçleri kıyas konusu iken, 21. yüzyılda ise artık hangi ülkenin “hikâyesinin” daha inandırıcı ve etkili olduğu önemlidir. Bu yüzden devletler kendi cazibelerini arttırmak ve güvenilirliklerini üst seviyeye çıkarmak için hikâyeler aracılığı ile mücadele halindedirler.¹¹² Joseph Nye bilgi çağından önce en çok silaha ve askere sahip olan devletlerin üstün olduğunu, fakat bilgi devrimi sonrası “en iyi hikâyeye sahip olan devletin veya devlet dışı kurumların kazanması” muhtemel olduğunu ileri sürmektedir.¹¹³ Ayrıca Nye devletlerin “hikâyelerinin birer sermaye” olduğunu öne sürerek, itibar ve güvenin elde edilmesinde kimin hikâyesinin güçlü olduğunun önemli olduğunu ifade ederek, kamu diplomasisinin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda dünyadaki büyük güçlerin etkin bir politik iletişim yöntemi olarak kullandığı kamu diplomasisi kavramı, “anlamlı bir hikâye oluşturma, bu hikâyeyi etkili iletişim stratejileri ile hedef kitlelere ustalıkla anlatabilme becerisi”¹¹⁴ olarak ifade edilebilir. Hikayesini en iyi şekilde dizayn eden ve anlatabilen devletlerin, kamuoylarını daha rahat bir şekilde ikna ettikleri ve onların sempatilerini elde ettikleri söylenebilir. Devletler kendi hikayelerini anlatırken kendi toplumu, kültürü, değerleri, siyasi yapısı ve tarihinden beslenir. Bununla beraber başarılı bir hikâyenin oluşturulması için toplumun her kesimi ile iletişim halinde olunmalı ve buna göre bir hikâye oluşturulmalıdır. Aksi takdirde bir devletin tarihi, kültürü siyasi yapısı ve değerlerinden uzak bir hikâyenin anlatılması mümkün değildir. Bu yüzden devletlerin hikayelerinin meşru, inandırıcı ve belli kültürel temeli olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile bu konuda toplumsal bir uzlaş şart olarak gözükmektedir. Ayrıca değişim programları da bir devletin ana amacı olan

¹¹² Nye, *Yumuşak Güç*, s. 152.

¹¹³ Joseph S. Nye, *Amerikan Yüzyılı Bittimi*, İstanbul: Role Akademik Yayıncılık, 2016, s.105.

¹¹⁴ Abdullah Özkan, “21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi İmkânları”, *TASAM*, Stratejik Rapor No:70, 2015, s. 23.

ülkenin hikâyesinin anlatılması, tarih, kültür ve değerlerinin bizatihi yerinde öğrenilmesi ve deneyimlemelerini sağlamaktadır.¹¹⁵ Bunların yanı sıra devletlerin yürüttükleri insani diplomasi faaliyetleri, ülkenin hikâyesinin oluşturulması ve anlatılması noktasında önemli bir yere sahiptir.

Yardıma muhtaç insanlara yardım etmek amacıyla savaş, çatışma, kriz ve doğal afet bölgelerinde insani diplomasi faaliyeti yürütmek, savaş çatış, krizleri önlemek ve sonlandırmak devletlerin hikayesinin anlatılmasına ve uluslararası kamuoyunda sempati kazanmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Bu yüzden devletler insani diplomasiyi kendi hikayelerini anlatmak ve kamuoylarını etkilemek için kullanmaktadır.

1.6.5 İnsani Diplomasinin Ulus Markası Üzerindeki Etkisi

Küreselleşme ile birlikte uluslararası ilişkilerde devletlerarası rekabet ve güç mücadelesi her alanda artış göstermeye başlamıştır. Özellikle 1990 sonrası bu rekabet devletlerin ulus markalama aracılığı ile kendilerini diğer devlet nazarında hem imajını hem de itibarını arttırmaya çalışmaya teşvik etmiştir. Peter Van Ham'ın da ifadesi ile küreselleşme ve medya devrimi ile birlikte her devletin kendi imajı, itibarı ve davranışları hakkında yani kısacası “ulus markaları” konusunda daha uyanık dikkatli davranmaya başladıklarını ve “akıllı-kurnaz” devlet ve şirketlerin “markalarının” itibar-güvenirlik ve davranışlar çerçevesinde inşa ettiklerini ileri sürmüştür.¹¹⁶ Bu yüzden 2000'li yıllar ile birlikte devletlerin ulus markalarının oluşturulması ve yönetilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Keith Dinnie ulus markalamayı bir devletin hedef kitlesi için kendini kültürel açıdan çeşitlendiren ve hedef kitlesi ile ilişkilendiren, benzersiz çok boyutlu unsurların tamamı olarak ifade etmiştir. Dinnie ayrıca ulus markalamanın bir ulusun hâkim değerlerini ve toplumun karakteristik özelliklerinin bir yansıması olduğunu ifade etmektedir. Ulusların kendi ülkelerinin tanınması için artan oranda bilinçli bir çaba sarf ettiğini ifade eden Dinnie, ulus marka çalışmalarının temel amacının ülkeyi turistler için çekici bir yer haline getirmek, yatırımlar için teşvik etmek ve ihracatı

¹¹⁵ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 184.

¹¹⁶ Peter Van Ham, “The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation”, *Council on Foreign Relations*, C. 80, S. 5 (2001), ss. 3-4.

arttırmak olduğunu belirtir.¹¹⁷ Szondi ise ulus markalamayı bir ülkenin stratejik tanıtımı olarak tanımlamıştır.¹¹⁸ Bununla beraber Eytan Gilboa ulus markalama olmaksızın günümüz dünyasında devletlerin diğer devletlerle rekabet edemeyeceğini, siyasi ve ekonomik olarak da başarılı olamayacağını öne sürmektedir. Ayrıca ulus markalama yapmayan devletlerin yatırımcıların, turistlerin ve şirketlerin dikkatini çekemeyeceğini ve dolayısıyla kalkınamayacağını ve yüksek refah düzeyine ulaşamayacağını belirtmiştir.¹¹⁹

Ulus marka oluşturulurken imaj, itibar ve tutum ve tavırlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Ulus markalama ile amaçlanan bir ülkenin imajının oluşturulması ve yönetilmesidir. Dolayısıyla yabancı kamuoylarının zihinlerindeki algılar sizin marka olarak imajınızı belirlemektedir. Bu algıların oluşumunda siyasi, kültürel, toplumsal ve ekonomik yapınız ile tarihiniz büyük rol oynamaktadır.¹²⁰ Bir diğer deyişle ulus markalama ülkeniz ile ilgili kalıplaşmış düşüncelerin yönetilme sürecidir. İnsanların sizin ülkeniz hakkında bir şey bilmemesine rağmen kalıplaşmış önyargılar aracılığı ile size karşı olumsuz bir tavır sergileyebilmektedir. Ulus markalama var olan bu olumsuz kalıpların olumlu hale getirilmesinde önemli rol oynamaktadır.¹²¹

Simon Anholt ulusal imge ve markaların bir ülkenin uluslararası kamuoyunda tanınırlığını bilinirliğini ve dolayısıyla da ülkenin bir cazibe merkezi haline gelmesini ve kamuoyu oluşturmasını sağladığını belirtmiştir.¹²² Ayrıca kamu diplomasisi ve ulus markalamanın en önemli görevlerinden biri ülke hakkındaki olumsuz algıları olumluya çevirebilme yeteneğidir. Meltem Ünal Erzen'in ifade ettiği gibi, günümüz de birçok ülke ulus markalama, imaj ve itibar inşasına yatırımlar yapmakta ve kendileri hakkında oluşmuş olumsuz algıları olumluya çevirmeye çalışmakta ya da

¹¹⁷ Keith Dinnie, *Nation Branding Concepts Issue, Practice*, UK-USA: Elsevier, 2008, ss. 15-17.

¹¹⁸ Szondi, "Public Diplomacy", s. 5.

¹¹⁹ Eytan Gilboa, "Searching for a Theory of Public Diplomacy", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616 (2008), s. 67.

¹²⁰ Alparslan Nas, *Ulus Markalama Dünyadan Örneklerle Kuram ve Uygulama*, İstanbul: Kriter, 2017, s. 1.

¹²¹ Sancar, *Kamu Diplomasisi*, s. 142.

¹²² Simon Anholt, "Nation Brands of the twenty first country", *The Journal of Brand Management An international Journal*, C. 5, S. 6 (1998), s. 396.

yeni algılar oluşturarak ülkesinin markalaşması yönünde adımlar atmaktadırlar.¹²³ İnsani diplomasi de bu markalaşma sürecinde önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devletlerin yürüttükleri insani diplomasi faaliyetlerinin ülkeleri hakkında olumlu imaj ve algı ürettiği ifade edilmişti. Bu yüzden devletler olumlu imaj ve algı oluşturmak ve bu yönde ulus markası inşa etmek için insani diplomasiyi araç olarak kullanmaktadır.

Devletlerin insani diplomasi namına yapmış olduğu her adım onların ulus marka değerini arttırmaktadır. Savaş, kriz, afet ve çatışma bölgelerine yapılan acil insani yardımlar ve kaynak aktarımları ya da çatışma, savaş ve krizlerin önlenmesi veya sonlandırılması yönünde girişilen insani diplomasi faaliyetleri, uluslararası kamuoyunda yardımsever, cömert ve donör ülke imajına ve algısını yerleştirerek ulus markasını bu yönde oluşturmaya katkı sağlamaktadır.

1.6.6 İnsani Diplomasinin Küresel ve Bölgesel Görünürlük Üzerindeki Etkisi

Günümüzde küreselleşme, bilgi ve iletişim devriminin diğer bir sonucu olarak devletlerin bölgesel ve küresel anlamda görünür olma isteği gittikçe artmaktadır. Bunun en büyük nedeni devletlerin bölgesel ve küresel ulusal hedef ve çıkarlarıdır. Devletler dış politikalarını meşru hale getirmek ya da politikalarının benimsenmesi için uluslararası kamuoyunu etkilemeyi hedefler. Diğer bir deyişle politikaları için kamuoyları nezdinde uygun ortam hazırlarlar. Ancak bu bahsedildiği kadar kolay bir şey değildir. Devletlerin bölgesel ve küresel anlamda görünürlüğünü artması için o devletlerin, güvenilir, itibarlı, insan haklarına saygılı, uluslararası hukuka uyması gerekmektedir. Ayrıca görünür olmak için uzun süreli ilişkiler ve çaba gerekmektedir. Bu yüzden devletler görünür olmak için birçok alanda faaliyet yürütme yoluna başvurmaktadır. Bu bağlamda devletler bölgesel ve küresel örgütler de aktif rol almaya, barışın korunması, iş birliği, ekonomik kalkınma, savaşların önlenmesi gibi birçok uluslararası sorunla ilgilenmektedir. Özellikle kronikleşmiş sorunların çözümü yönünde girişilen

¹²³ Erzen, *Kamu Diplomasisi*, s. 115.

arabuluculuk çabaları ülkelerin görünürlüklerini arttırıcı etki bir etki yaptığı ileri sürülebilir.

Bunun yanında bir ülkenin tarihi, kültürü, değerleri, siyasi yapısı ve ekonomik düzeyi görünürlüğü arttıran etkenlerdendir. Devletlerin uluslararası kamuoyu nezdinde görünürlüğünü arttıran bir diğer etkende insani diplomasi faaliyetleridir. İster bölgesel ister küresel olsun insani diplomasi namına yürütülen her türlü faaliyet devletleri kamuoyları nezdinde görünür kılmaktadır. Sonuç olarak devletlerin insani diplomasi namına yürütülen her faaliyet kamu diplomasisi politikalarını etkilemekte ve büyük oranda fayda sağlamaktadır.

2. BÖLÜM

TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ VE İNSANİ DİPLOMASİ

2.1 Türk Kamu Diplomasisi

Türkiye dönem dönem özerk, çok yönlü dış politika¹²⁴ yürütse de ekseriyetle Batı, özelde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), ekseninde hareket eden bir ülke olduğu iddia edilebilir. Türk dış politikasında bazı dönemlerde ABD'nin (Batının) politikaları sanki Türkiye'nin politikalarıymış gibi kabul edildiğini söylemek mümkündür. Bu durumun Türkiye'nin yumuşak gücünü, algısını ve imajını Ortadoğu, Balkanlar ve Türkistan halkları nezdinde önemli oranda olumsuz etkilediği söylenebilir. Askeri darbeler, çeşitli saiklerle işlenen insan hakları ihlalleri veya din ve vicdan hürriyetine ilişkin sorunlar gibi meseleler Türkiye'nin otoriter bir rejime sahip olduğu algısını Batı kamuoyunun zihinlerine yerleşmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Türkiye, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile “işgalci”, 1915 Ermeni olayları yüzünden “soykırım yapan” ve PKK ile mücadele için komşu ülkelerde askerî harekât yapan bir ülke olarak anılmaktadır.¹²⁵ Sık sık yaşanan hükmet değişiklikleri, koalisyonlar ve ekonomik krizler Türkiye'nin stabil dış politika oluşturmaya ve dolayısıyla da yumuşak güç ya da cazibe üretmesine engel olmuştur. Örneğin sadece 1990 ile 2000 yılları arasında Türkiye'de “on üç” dışişleri bakanı değişmiştir.¹²⁶

Aslında Türkiye dünyaya kendi hikâyesini anlatamamış bir ülke olduğunu iddia etmek mümkündür. Türkiye hem tarihi hem de coğrafi konumu itibarı ile medeniyet ve kültürlerin kesişme noktasında bulunan ve onların kültürünü, tarihini ve bilgi birikimini miras alan bir ülkedir. Buna rağmen Birinci Dünya Savaşı sonrası bu tarihi bağlarından ya da diğer bir adı ile gönül coğrafyalarından ulus devletleşme/bağımsızlık-isyan

¹²⁴ 1923-1939 arası, 1939-1945 arası ve 1960-80 arası Türkiye Göreli özerk ve çok yönlü dış politika yürütmüştür. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 1 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

¹²⁵ İbrahim Kalın, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi,” *Kamu Diplomasisi*, ed./der. Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, İstanbul: Tasam Yayınları, 2012, s.155.

¹²⁶ “Dışişleri Bakanları Listesi”, *Dışişleri Bakanlığı*, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanlari-listesi.tr.mfa> (Erişim:12.01.2022).

süreçlerinde bir kopuş gerçekleşmiştir. Bu kopuş neticesinde Türkiye bu coğrafyalardan uzaklaşmış daha ziyade ilişkilerini batı eksenli yürütmeye başlamıştır. Türkiye'nin ihtiyacı olan hikâyesini tüm dünyaya anlatması, olumsuz algıların olumluya çevrilmesi, imaj ve marka inşasıdır. Başka bir deyişle Türkiye'nin hikâyesinin tüm dünyaya anlatılması için etkin ve çok yönlü kamu diplomasisi politikasına ve dış politikada zihniyet dönüşümü gerekmektedir.

2002 yılında Ak Parti'nin iktidara gelmesi Türk dış politikasının ve dünyadaki Türkiye algısının değişiminde önemli bir dönüm noktası olduğu iddia edilebilir. Ak Parti yönetimi güvenlik ve Batı odaklı “*pasif dış politika*” anlayışının yanında yumuşak güç ve değerler temelli, insan odaklı, çok taraflı, özerk ve aktif dış politika izlemeye başlamıştır.¹²⁷ Zaten hâlihazırda içinde bulunduğu coğrafya ve 2001 sonrası bölgesinde ve dünyada yaşanan siyasi, askeri ve ekonomik gelişmeler Türkiye'nin aktif ve çok merkezli dış politika yürütmesini zorunlu kılmaktadır. Türk dış politikasındaki zihniyet dönüşümü ve Türk kamu diplomasisindeki dönüşümle birlikte Türkiye bölgesindeki ülkelerle daha yakın ilişki kurarak kendi hikâyesini anlatmayı hedeflemektedir.¹²⁸ Ertan Efegil'e göre:

*“Ak Parti yöneticileri, kamu diplomasisinin mantığına ve özüne uygun olarak dış politika konuşmalarında, ortak çıkarları, ortak tarihi geçmişi ortak kültürel öğeleri ortak geleceği, birlikte yaşanmışlığı ve kardeşliği vurgulamaktadır. Özellikle diğer devletler ile iş birliği içerisinde olunması gerektiğini belirten AK parti hükümeti, uluslararası düzenin, barış, hoşgörü istikrar kardeşlik, farlılıklara saygı, refah, ortak dini ve kültürel değerler gibi olguların üzerine inşa edilmesini savunmaktadır.”*¹²⁹

Söz konusu tanımla Efegil Ak Parti yönetiminin kamu diplomasisi ve dış politika anlayışını açıkça ifade etmiştir. Bu dönemde hem kamu kuruluşlarıyla hem de sivil aktörlerle yeni bir dış politika anlayışı kurgulayan Türkiye, kamu diplomasisi politikalarına ağırlık vererek yeni bir

¹²⁷ Kürşad Turan, “Changes in Turkish Foreign Policy: A Shift or a Passing Interest?”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 6, S. 11 (2012), s.82.

¹²⁸ Faruk Yazar, “Türkiye’de Kamu Diplomasisinin Kurumsallaşması”, *Kriter*, 09.09.2020, <https://kritidergi.com/medya-kritik/turkiyede-kamu-diplomasisinin-kurumsallasmasi> (Erişim: 20.04.2021)

¹²⁹ Ertan Efegil, “Kamu Diplomasisine İlişkin Görüşler ve Türk Dış Politikasının Durumu: Ak Parti ve MHP’nin Söylemlerinin Karşılaştırılması”, *Kamu Diplomasisi*, ed./der. Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, , İstanbul: Tasam Yayınları, 2012, s. 166.

diplomasi dili oluşturmaya hedeflemiştir.¹³⁰ Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Eski Müdürü İbrahim Kalın Türkiye'nin kamu diplomasisini:

“Türk kamu diplomasisi, Türkiye'nin yeni 'Hikayesi'nin etkin ve kapsamlı bir şekilde dünya kamuoyuna anlatılması faaliyetidir. Bu faaliyetlerin muhtevasını belirleyen, Türkiye'nin tarihinden ve coğrafyasından tevarüs ettiği birikimdir. Türk dış politikasının derinlik kazanması, bu birikimi stratejik bir değer haline getirmesiyle doğrudan orantılıdır. Adalet, paylaşım, meşruiyet, temsilde eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, farklılıklara saygı, erdemli toplum, din ve vicdan hürriyeti, insan onurunun korunması ve temel hak ve hürriyetlerin anayasal güvence altına alınması, Türkiye'nin yeni toplumsal muhayyilesinin kurucu unsurlarıdır. Türkiye'yi hem doğuda hem de batıda bir cazibe merkezi haline getiren bu unsurlar, aynı zamanda Türk dış politikasına ve kamu diplomasisine mukayeseli üstünlük sağlamaktadır.”¹³¹

Türk dış politikasında yaşanan bu zihniyet dönüşümünde Eski Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun katkısı büyüktür. Davutoğlu “Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu” adlı eserinde Osmanlı tarihine, kültürüne ve Osmanlı gönül coğrafyasına vurgu yaparak dış politika anlayışını bu minvalde geliştirmiştir. Davutoğlu eski dış politika anlayışının Türkiye'yi Osmanlı bakiyesi ve coğrafyasından uzaklaştırdığını ifade ederek yeni dış politika anlayışı olan stratejik derinlik kavramını ortaya atmıştır. Buna göre Türkiye eski Osmanlı bakiyesi üzerinde nüfus elde etmeyi ve tarihsel ve kültürel ilişkileri tekrardan diriltmeyi amaçlamaktadır. Bu anlayış çerçevesinde tarihsel ve kültürel ilişkileri tekrar diriltecek olan kamu diplomasisi ve yumuşak güç araçlarının oluşturulması bu zihin yapısının devamıdır.¹³² Davutoğlu Türkiye'nin dış politikasını komşularla sıfır sorun, pro-aktif diplomasi, merkez ülke, bölgesel güç, çok boyutlu dış politika, akil ülke markalaması ve donör ülke kavramları ile yeniden şekillendirmeye çalışmıştır.¹³³ Bu bağlamda bölgesel ve uluslararası kamuoyunda

¹³⁰ Begüm Kurtuluş, “Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İnsani Yardım Kuruluşları ve İnsani Diplomasi Perspektifi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Ankara: Nobel, 2015, s.212.

¹³¹ İbrahim Kalın, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi,” *Kamu Diplomasisi*, ed./der. Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, İstanbul: Tasam Yayınları, 2012, s. 157.

¹³² Ekşi ve Erol, “*The Rise and ...*”, ss. 241-243.

¹³³ Pınar Özden Cankara, “Ak Parti İktidarı Döneminde Hükümete Bağlı Kuruluşların ve Sivil Toplum Örgütlerinin Filistin'e Yaptığı İnsani Yardımların Kamu Diplomasi Faaliyeti Olarak Görülmesi”, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, der./ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, Ankara: Nobel, 2018, s. 173. ss.

Türkiye'nin, imaj ve algısını dönüştürmek, yumuşak gücü ile görünürlüğünü arttırmak ve Türkiye'nin hikayesini anlatmak için faaliyetlerde bulunulmuştur.

Türk dış politikası ve kamu diplomasisinde yaşanan zihniyet dönüşümünün ilk ayağı 2007 yılında 5653 Sayılı Kanunla Türkiye'nin yabancı devletlerle kültürel ilişkileri geliştirip dostluk kurmak amacı ile kurulan Yunus Emre Enstitüsüdür.¹³⁴ Yunus Emre Enstitüsünün vizyonu, “*Dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye'ye dost insan sayısını artırmak*” olarak belirlenmiştir. Misyonu ise, “*Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını artırmak*” olarak teşkil edilmiştir.¹³⁵ Dış politika ve kamu diplomasisindeki zihniyet dönüşümünün ikinci ayağı olan Afet ve Acil Yönetim Başkanlığı (AFAD) 17.06.2009'da 5902 Sayılı Kanunla kurulmuştur.

Dış politika ve kamu diplomasisindeki zihniyet dönüşümünün üçüncü ayağı 1992 yılında kurulan Türk İş birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA)'dır.

*“Bu Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı, başta Türk dilinin konuşulduğu Cumhuriyetler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki işbirliğini projeler ve programlar aracılığıyla geliştirmek, bu yoldan, gelişme yolundaki ülkelere yapılacak yardımlarla ilgili işlemleri yürütmek üzere, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı ve tüzel kişiliği haiz Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir.”*¹³⁶

Türkiye'nin dış politika ve kamu diplomasisi zihniyet dönüşümü ve bölgede yaşanan önemli değişimler çerçevesinde 2011 yılında TİKA yeniden teşkilatlandırılmıştır “*Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı*

¹³⁴ “Yunus Emre Enstitüsü”, Yunus Emre Enstitüsü, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (Erişim:21.04.2021)

¹³⁵ “Yunus Emre Enstitüsü Vizyon ve Misyon”, Yunus Emre Enstitüsü, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon> (Erişim: 21.04.2021)

¹³⁶ “27 Ocak 1992 Tarihli 480 Sayılı TİKA'nın Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamesi”, Resmi Gazete, 27.01.1992, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21124.pdf> (Erişim: 17.01.2022)

Başkanlığı” şeklinde ismi değişen TİKA yeni yapısı ile daha hızlı karar alabilen, esnek ve faaliyetlerinde daha güçlü bir hale gelmiştir.¹³⁷

Yine bu zihniyet dönüşümüne paralel olarak 2010 yılında Dışişleri Bakanlığının teşkilat kanununda köklü değişikliklere gidilmiştir. 13 Temmuz 2010’da Resmî Gazetede yayınlanan 6004 Sayılı Kanunla birlikte Dışişleri Bakanlığına 10 adet¹³⁸ yeni müdürlük ve başkanlık dahil edilmiştir. İhdas edilen müdürlük ve başkanlıklara dikkat edildiğinde Türkiye’nin yeni hikayesinin anlatılması ve imaj ve algısının dönüştürülmesi noktasında önemli adımlar atıldığı görülmektedir.

Türk dış politikasının ve kamu diplomasinin en önemli dönüm noktası ise 2010 yılında kurulan Başbakanlık Kamu diplomasisi Koordinatörlüğü’dür. Resmî gazete de yayınlanan genelgeye göre Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün asli amaç ve hedefleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

“Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletlerarasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak "Kamu Diplomasisi" ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, [ülkemizin] uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir.”¹³⁹

Bir diğer önemli adım ise 10 Haziran 2015’de yayın hayatına başlayan TRT World kanalıdır. TRT World’den daha önce 2010 yılında yayın hayatına başlayan TRT Arabia ve 2020 yılında yayın hayatına başlayan TRT Deutsch kanalları Türkiye’nin dünyaya açılan penceresi olmuştur. Türkiye söz konusu kanallarla kendi hikâyesini kendi anlatmaya başlayarak

¹³⁷ “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Tarihçe”, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> (Erişim:21.04.2021)

¹³⁸ “Dışişleri Bakanlığının Kuruluş Ve Görevleri Hakkında 6004 Sayılı Kanun, Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü, Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü, Andlaşmalar Genel Müdürlüğü, Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Komşu Ülkelerle İlgili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü, Bilişim Teknolojileri Dairesi Başkanlığı, Tercüme Dairesi Başkanlığı ve Diploması Akademisi Başkanlığı olmak üzere 10 yeni birim ihdas edilmiştir”. Kaynak; “Dışişleri Bakanlığının Kuruluş Ve Görevleri Hakkında 6004 Sayılı Kanun” *Resmî Gazete*, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 17.01.2022).

¹³⁹ “Başbakanlık Kamu diplomasisi Koordinatörlüğü Genelgesi”, *Resmî Gazete*, 30.01.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm> (Erişim: 29.01.2022.9)

hakkındaki olumsuz algı ve imajları dönüştürmeyi dolayısıyla yumuşak gücünü arttırmayı hedeflemektedir.

Bunların yanı sıra 2010 yılında Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurulmuştur. Önemli bir amaca hizmet eden YTB;

“Yurtdışındaki vatandaşlarımız, kardeş topluluklarımız ile Türkiye’de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir”.¹⁴⁰

YTB yürüttüğü faaliyetlerle hem yurt dışındaki Türkler hem de akraba topluluklarla iletişim arttırılmakla birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan daha iyi ilişkiler tesis edilmesine olanak sağlamaktadır. YTB’nin en önemli görevlerinden biri de 2012 yılında faaliyete geçen “Türkiye Bursları” projesidir. Türkiye Bursları ile birlikte Türkiye uluslararası öğrencilere yönelik yükseköğretim burslarının kapsamını genişletmiştir. 2012 yılında söz konusu burslara başvuru sayısı 10 binlerdeyken, 2017 yılına geldiğimizde bu sayı 100 binin üzerine çıkmıştır. Diğer yandan öğrenci sayısının artmasının yanı sıra başvuru yapılan ülke sayısı da her geçen yıl gittikçe artmış, nitekim “2021 yılında ise dünyanın 178 ülkesinden 165 bin 511 başvuru ile Türkiye Burslarına rekor başvuru gerçekleşmiştir”.¹⁴¹ Bunların yanı sıra Türkiye öğrenci ve akademisyen değişim programları düzenleyerek uluslararası kamuoyları ile iletişim kurmayı hedeflemektedir. Türkiye’nin vermiş olduğu burslar ve yürüttüğü değişim programları sayesinde, dünyanın dört bir yanında gönüllü elçilere sahip olmaktadır.

Türkiye’nin en önemli kamu diplomasisi araçlarından birisi de sivil toplum kuruluşlarıdır. Özellikle insani yardım alanında küresel faaliyet gösteren İHH gibi STK’lar Türkiye’nin tanıtılması ve kamu diplomasisinin nihai amaçlarından biri olan gönül ve zihinlerin kazanılması noktasında önemli bir misyona sahiptirler. STK’ların yanı sıra Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM), İran

¹⁴⁰ “Başkanlığımız”, *Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı*, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2> (Erişim: 29.01.2022)

¹⁴¹ “Türkiye Bursları”, *Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı*, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari> (Erişim: 17.01.2022)

Araştırmaları Merkezi (İRAM), ve Rusya Araştırmaları Enstitüsü (RUSEN) gibi düşünce kuruluşlarının yaptıkları yayınlarla Türkiye'nin tanıtılması ve tezlerinin uluslararası kamuoyuna aktarılması noktasında önemli bir boşluğu doldurdukları ileri sürülebilir.¹⁴² Söz konusu girişimlerin yanı sıra Türkiye uluslararası alanda görünürlüğünü arttırmaya ve aktif ve çok merkezli bir diplomasi faaliyeti yürütmeye başlamıştır.

Bu bağlamda Türkiye, yeni hikâyesini anlatmak uluslararası kamuoyunun gönül ve zihinlerini kazanmak ve yumuşak gücünü arttırmak için uluslararası kuruluşlarda aktif rol almaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi(BMGK), G20, İslam İşbirliği Teşkilatı(İİT), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği (AB), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİO) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi bölgesel ve küresel örgütlerde aktif rol alarak, bölgesel ve küresel dünya politikalarını oluşturan gelişmelerin merkezinde yer almaktadır.¹⁴³ Bölgesel ve küresel örgütlerde yer almanın yanı sıra bu örgütlerin toplantılarını Türkiye'de yapması ve hatta Türkiye'de temsilcilik açması yönünde büyük bir diplomasi faaliyeti yürütülmektedir.

Bununla beraber Türkiye 2002 yılında 163 olan dış temsilcilik sayısını 2022 yılı itibari ile 253'e çıkararak yabancı devlet ve kamuoyları ile etkileşimini arttırmaktadır.¹⁴⁴ Özellikle Türkiye Afrika Eylem Planını hayata geçirerek Afrika'da 2002 yılında 12 olan temsilcilik sayısını 2021 yılı itibari ile 43'e yükseltmiştir.¹⁴⁵ Türkiye'nin Afrika'daki bu aktif diplomasisi 2009 yılında 151 oyla BMGK geçici üyesi seçilmesinde büyük rol oynamıştır.¹⁴⁶

¹⁴² Hasan Kocabıyık, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri Dergisi*, Y. 25, S. 55 (2019), s. 192.

¹⁴³ Kalın, *Türk Dış Politikası*, s. 153.

¹⁴⁴ "Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Tarihçesi", *Dışişleri Bakanlığı*, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa#:~:text=1924%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2039%20d%C4%B1%C5%9F%20temsilcili%C4%9Fe,toplam%20253%20misyonu%20sahip%20bulunmaktad%C4%B1r> (Erişim: 17.01.2022)

¹⁴⁵ "Türkiye Afrika İlişkileri", *Dışişleri Bakanlığı*, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa#:~:text=2002%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20sadece%2012%20B%C3%BCy%C3%BCKel%C3%A7ili%C4%9Fimiz,2021%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2043'e%20y%C3%BCKselmi%C5%9Ftir> .(Erişim:17.01.2022)

¹⁴⁶ "Türkiye, Yarım Asır Sonra Tekrar BM Güvenlik Konseyi'nde", *Deutsche Welle Türkçe*, 17.10.2008, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-yar%C4%B1m->

Bunun yanında Türkiye bölgesindeki ve dünyadaki küresel sorunların çözümü yönünde girişimlerde bulunarak yumuşak gücünü imajını ve kendi hikayesini anlatmaya çalışmıştır.

Türkiye uzun yıllar bölgesindeki sorunlara müdahil olmama politikası yürütmüştür. Ancak Türk dış politikasındaki zihniyet dönüşümü ve bölgesel ve küresel gelişmeler bu politikanın sonunu getirdiği söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye bölgesindeki ve dünyadaki kronik sorunları çözmek için arabuluculuk/kolaylaştırıcılık faaliyetlerine girişmiştir. Özellikle yakın çevresindeki sorunlarla yakından ilgilenmeye başlamıştır. Örneğin: Filistin-İsrail, İsrail- Suriye, Suriye-Mısır, Afrika'da Sudan ve Güney Sudan, İran ile nükleer müzakereler ve son olarak 2022 yılında Rusya ve Ukrayna arabuluculuk/kolaylaştırıcılık girişimlerinde bulunmuştur. Bu arabuluculuk girişimleri hem bölge ülkeleri nezdinde hem de küresel kamuoyu nezdinde Türkiye algısının olumlu yönde dönüşmesine neden olduğu iddia edilebilir. Diğer yandan Türkiye bu yolla kendi hikayesini ve markasını oluşturmakta dolayısıyla bu durum uluslararası kamuoyunun ilgisini Türkiye'ye çekmektedir.

Türkiye daha önceleri (1947 sonrası) yardım alan, borç isteyen ve yardım bekleyen bir ülke konumundayken 2003 sonrası ekonominin toparlanması ile birlikte borç veren, yardım eden, mazlumların sesi ve hamisi olma misyonunu kendisine bir sorumluluk olarak belirlemiştir. Diğer bir deyişle Ak Parti yönetimi uluslararası sistem içerisinde yardım alan ve bekleyen ülke imajının ve algısının yerine yardım eden ülke imajını ve algısını oluşturarak uluslararası sistemdeki pozisyonunu artırmayı hedeflemektedir.¹⁴⁷ Türkiye 2003 sonrası dış yardımlarını arttırarak kriz bölgelerinde aktif rol oynamaya başlamıştır. Türkiye dış yardımlardaki payını 2010 sonrası daha da arattırarak dünyanın en cömert ülkesi unvanını almıştır. Küresel İnsani Yardım Raporuna göre Türkiye 2018 yılında gerçekleştirdiği 8,399 milyar dolar insani yardım ile dünyanın en fazla yardım yapan ülkesi rolünü devam ettirmiştir. *“Türkiye ayrıca aynı yıl milli gelirinin %0,79'unu insani yardım için ayırarak “Dünya'nın en cömert*

[as%C4%B1r-sonra-tekerrar-bm-g%C3%BCvenlik-konseyinde/a-3722268](https://www.aktifhaber.com.tr/2022/01/17/aktifhaber-sonra-tekerrar-bm-g%C3%BCvenlik-konseyinde/a-3722268)

(Erişim:17.01.2022)

¹⁴⁷ Ekşi ve Erol, “The Rise and”, s. 252.

ülkesi” olmaya devam etmiştir. 2017 yılında bu veriler, sırasıyla, 8,07 milyar ABD Doları ve %0,85 olarak gerçekleşmiştir.”¹⁴⁸ Türkiye insani diplomasi faaliyetleri yürüterek dünyanın herhangi bir bölgesindeki çatışma, kriz ve doğal afet bölgelerine yardım götürmeye başlaması Türkiye’nin dünya genelinde yumuşak gücünü imajını ve algısını olumlu yönde değiştirmiş ve görünürlüğünü arttırmıştır. 2013 yılında dış işleri bakanlığının düzenlemiş olduğu büyükelçiler konferansında Türkiye “*insanı referans alan elindeki tüm imkân ve kabiliyetlerini bu doğrultuda kullanma iradesini ortaya koyabilen*” ifadesiyle Türkiye’nin insani diplomasiye önem verdiğini ve etkin bir şekilde yürütüleceği ifade edilmiştir.¹⁴⁹

Kamu diplomasisi alanında yaşanan söz konusu olumlu gelişmelere rağmen Ak Parti yönetiminin ve Davutoğlu’nun dış politika anlayışı birçok değişim yaşamış, bu durum yumuşak güç ve kamu diplomasisi politikalarının da dönüşmesine neden olmuştur. 2003-2011 yılları arası Ak Parti yönetimi “*pro-aktif*”, “*çok yönlü diplomasi*”, “*komşularla sıfır sorun*”, “*merkez ülke*”, “*donör ülke*” ve “*model ülke*” gibi politikaları benimsenmiştir. Ak Parti ve Davutoğlu’nun pro-aktif diplomasi ve yumuşak güç temelli politikaları Türkiye algısını, Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı’na kadar olumlu bir şekilde etkilediği söylenebilir. Ancak 2010-2011 yıllarında ortaya çıkan Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı ile Türkiye’de yaşanan bazı gelişmeler Türk dış politikasında, kamu diplomasisinde ve yumuşak güç politikalarında köklü değişimler yaşanmasına neden olmuştur. 2014 yılına geldiğimizde Ak Parti yönetiminin yürüttüğü iddialı politikaların Türkiye’yi merkez ülke yapmadığı bunun aksine Soğuk Savaş dönemindeki gibi bir “*cephe ülkesi*” haline getirdiği gözlemlenmiştir.¹⁵⁰ Özellikle arabuluculuk/kolaylaştırıcılık girişimlerinde tarafsızlığını kaybederek taraf olması, Türkiye’nin güvenilirliğinin sorgulanmasına, böylece Suriye, Mısır ve İsrail ile arasının bozulmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle Türkiye’nin Ortadoğu’nun kronik sorunlarını sanki kendi iç sorunları gibi

¹⁴⁸ “Türkiye’nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları”, *Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_inساني_yardimlari.tr.mfa (Erişim:21.04.2021)

¹⁴⁹ Suna Gülfer İhlamur, “İnsani Diplomasi İlkesi çerçevesinde Türkiye’nin Göç ve İltica Rejimi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve Senem Çevik, Ankara: Nobel, , 2015, s. 52.

¹⁵⁰ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 245.

algılaması, Türkiye'yi kronik sorunların tarafı haline getirmiştir. Bu durumun Türkiye'nin bölgede yalnızlaşmasına neden olduğu iddia edilebilir.¹⁵¹ Diğer yandan Türkiye'nin Arap Baharı ile birlikte sert güç ve güvenlik politikalarının bir sonucu olarak Türkiye'nin komşularla sıfır sorun politikası da sona ermiştir.

Özellikle Arap Baharı süreci ilk başladığında Türkiye'nin merkez ülke söylemine büyük bir katkı sağlayacağı düşünülüyordu. Gerçekten de Arap Baharı'nın ilk yıllarında bölge ülkeleri¹⁵² Türkiye'yi model ülke olarak benimsediklerini dile getiren açıklamalarda bulunmuşlardır. Kamuoyu araştırmalarına göre bu durum 2013 yılına kadar devam etmiştir. Fakat Suriye İç Savaşı ile birlikte Türkiye'nin hem güvenlik kaygıları hem de terörle mücadele nedeniyle yumuşak güç araçlarının yanında sert güç araçlarını da kullanmaya başlaması, bu algıların ve yumuşak güç politikaların sekteye uğramasına neden olduğu iddia edilebilir.¹⁵³ Özellikle Türkiye'nin Suriye'deki rejimi devirmek için muhalifleri desteklemesi, Türkiye'nin yumuşak güç politikalarına büyük zarar verdiği söylenebilir.

Bu minvalde 2012 yılında Suriye Rejimi Tarafından Türk jetinin düşürülmesi,¹⁵⁴ Türkiye ile Suriye'yi savaşın eşiğine getirmiştir. Diğer yandan 2015 yılında Türkiye'nin angajman kuralları çerçevesinde Türk hava sınırlarının ihlal eden Rus jetinin düşürülmesi, Türkiye'nin yumuşak güç politikalarının çöküşünün bir simgesi olarak görülmüştür.¹⁵⁵ Bunların yanında Türkiye sınır güvenliğini sağlamak, terörle mücadele etmek ve Suriyeli sığınmacılar için güvenli bölgeler oluşturmak adına; 2015 yılında Şah Fırat Operasyonu, 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekatı, 2017 yılında İdlib Operasyonu (muhtemel göç hareketlerini engellemek için), 2018 yılında Zeytin Dalı Harekatı, 2019 Barış Pınarı Harekatı ve 2020 yılında Bahar Kalkanı Harekatlarını düzenlemiştir. Söz konusu hareketler

¹⁵¹ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 294.

¹⁵² Mısır, Libya, Fas ve Tunus.

¹⁵³ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 297.

¹⁵⁴ Yahya Bostan, "Suriye Türk Jetini Vurdu", *Sabah*, 23.03.2012, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/06/23/suriye-turk-jetini-vurdu> (Erişim:31.01.2022).

¹⁵⁵ "Türk Jetleri Rus Uçağı Düşürdü", *HaberTürk*, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1157674-suriye-sinirinda-ucak-dustu> 24.11.2015, (Erişim:31.01.2022).

Türkiye'nin imajını, markasını ve yumuşak gücünün uluslararası kamuoyu nezdinde büyük zarar görmesine neden olduğu iddia edilebilir. Nitekim söz konusu gelişmeler Türkiye'yi küresel ve bölgesel politikalarla ilgilenen bir ülkeden, Suriye sınır problemleriyle ilgilenen bir ülke konumuna getirmiştir. Oysaki Türkiye 2003 ve 2011 yılları arasında Latin Amerika, Afrika ve Doğu Asya gibi dünyanın her bölgesiyle ilgilenen ve bu yönde çok boyutlu politika üreten bir ülkeden Suriye'ye bir nevi hapis olmuştur.¹⁵⁶

Bunların yanında 2016 yılında yaşanan 15 Temmuz darbe girişimi de Türkiye'nin uluslararası kamuoyu nezdinde yumuşak gücünü, imajını ve algısının büyük oranda dönüştürmüştür. Diğer yandan Türkiye'nin Libya'da BM'nin tanıdığı “*Ulusal Mutabakat Hükümetini*” ayakta tutmak için askeri yardımda bulunması ve Ermenistan-Azerbaycan arasında yaşanan İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'a maddi ve askeri yardımda bulunması ve Türkiye'nin ürettiği Silahlı İnsansız Hava Araçlarının (SİHA) çatışma bölgelerinde aktif olarak kullanılması, Türkiye'nin yumuşak gücünü ve dolayısıyla da kamu diplomasisi politikalarına zarar verdiği iddia edilebilir. Böylece 2011 sonrası Türkiye bölgesinde yaşanan sorunlar yüzünden dış politikasında “*itibarlı yalnızlık*”, “*girişimci ve insani olma*” ve yumuşak gücün yanında güvenlik- sert güç eksenli politikaları içine alan bir dönüşüm yaşamıştır.¹⁵⁷ Bu bağlamda Türkiye kaybettiği prestij ve yumuşak gücü tekrar geri kazanmak için insani diplomasi odaklı kamu diplomasisi politikalarına ağırlık vermiştir.

2.2 Türkiye'nin İnsani Diplomasi Anlayışı

İnsanoğlu yaşamını sürdürmek ve belli bir seviyeye gelmek için birçok şeye ihtiyaç duymaktadır. Ancak ihtiyaç duyduğu her şeye tek başına ulaşması mümkün değildir. Bu durum insanları ortak bir şekilde hareket etmeye muhtaç etmektedir. İnsanoğlu ancak birbirleri ile yardımlaşırsa belli bir seviyeye gelebilir. Aksi takdirde sürekli yaşanan çatışma savaş ve sorunlar insanoğlunun ilerlemesinin önündeki en büyük engeldir.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 298.

¹⁵⁷ Cankara, *Ak Parti İktidarlari*, s. 173.

¹⁵⁸ Farabi, *El Medinetü'l Fazıla*, çev. Nafiz Çalışman, İstanbul: Maarif Basımevi, 1956, s.62.

Soğuk Savaş sonrası geleneksel uluslararası savaşların yerini uluslararası olmayan devlet ve devlet dışı aktörlerin dâhil olduğu yeni savaşlar metotları almıştır. İç savaş, çatışma ya da vekâlet savaşı olarak adlandırılan bu çatışma türleri insani diplomasi kavramının doğuşuna olanak sağlayan önemli etkenlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 1990'lı yıllar içerisinde küresel anlamda gerçekleşen iç savaş, çatışma ve vekâlet savaşları birçok insani krizin ortaya çıkarmıştır. Savaşların yanında küresel ve bölgesel nitelikte krizler, siyasi ve toplumsal sorunlar, doğal afetler, iklim değişikliği ve ekonomik krizlere mevcut küresel sistemin ve geleneksel diplomasinin etkin bir şekilde cevap veremediği için insani diplomasi kavramının ortaya çıktığı iddia edilebilir.

Türkiye her dönem küresel sistemde yaşanan bu gibi krizlerin merkezinde yer alan bir ülke olduğu ifade edilebilir. Türkiye'nin Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar ve Afrika'daki krizlerde elde ettiği tecrübesi sayesinde insani diplomasiyi etkin kullanan ve oldukça aktif bir ülke haline geldiğini ifade etmek mümkündür.¹⁵⁹ İnsani diplomasiye kendine has bir yaklaşım geliştiren Türkiye, dünyanın farklı yerlerindeki birçok insani krize yardım eli uzatmaya ve sorunların çözülmesi yönünde çalışmaya başlamıştır. Literatürde Türkiye'nin insani diplomasi alanında yürüttüğü faaliyetlerin genellikle 2003 sonrası yürütülen faaliyetleri kapsadığı tespit edilmiştir. Bu yaklaşımın Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımını sığlaştırdığı iddia edilebilir. Çünkü Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı tarihsel ve kültürel bağ ve birikimlerinden beslenmektedir. Bu yüzden Türkiye'nin insani diplomasi geçmişine kısaca bakmak, günümüz insani diplomasi anlayışının hiçte tesadüfi olmadığını açıkça ortaya koyacaktır.

Farabi'nin “*El - Medinetü'l Fâzıla*” adlı eserinde, “*bütün şehirleri saadete(mutluluğa) erişmek maksadile el ele vererek çalışan bir millette fazıl(ideal) bir millettir; bütün milletleri saadete ulaşmak maksadile el birliği ile çalışan bir dünyada fazıl(ideal) bir dünya olur*”¹⁶⁰ yönündeki saptamasının en önemli örneklerinden birisisi Osmanlı Devletidir. Osmanlı

¹⁵⁹ Reşat Bayer ve Fuat Keyman, “Turkey: An Emerging Hub of Globalization and Internationalist Humanitarian Actor?”, *Globalization*, C. 9, S. 1 (2012), s. 84.

¹⁶⁰ Farabi, *El Medinetü'l Fazıla*, s.65.

devletinin insani diplomasi anlayışı; din, dil, ırk, mezhep fark etmeksizin tüm insanlığa yardım etmek olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda Osmanlı padişahları tahta çıktıkları zaman “*gerek Müslümanlara gerek gayrimüslim tebaanın yeryüzü ve gökyüzünün yaratıcısı Allah`ın emaneti olarak görülüp himaye edilmeleri, korunmaları gerekliliğini*” bildiren fermanlarını tüm yöneticilerine göndermiştir. Bunun dışında hareket eden yöneticiler hiçbir şekilde affedilmemiştir.<sup>161</sup> Bu bağlamda 1550`li yıllarda Avusturya`nın Osmanlı`daki sefiri olan Ogier Ghislain de Busbecq`in notları Osmanlı devletinin insani diplomasiye bakış açısını göstermesi açısından önem atfetmektedir. Busbecq`e göre “*Türkiye`de her şey insanileşmiş, her katı yumuşamıştır. Hayvanlar bile*”.¹⁶² Osmanlının insani diplomasi anlayışını “*insani sorumluluk*” çerçevesinde gerçekleştirdiği iddia edilebilir. Bu anlayış neticesinde Osmanlı Devleti hem bölgesinde hem de küresel alanda yaşanan siyasi, ekonomik, sosyal krizlerin ve doğal afetlerin çözülmesi ve insani yardım götürülmesi yönünde çaba göstermiştir.¹⁶³ Osmanlının insani diplomasi yaklaşımına en iyi örnek 11 Haziran 1866`da “*Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti*”`nin günümüzdeki adıyla Kızılay`ın kurulmasıdır. Kızılay kurulduğu günden bugüne kadar birçok savaş, çatışma ve doğal afet bölgesinde aktif rol alarak, insanların yaralarını sarmış ve sarmaya da devam etmektedir. Osmanlı`nın insani diplomasi anlayışı, devamı olan Türkiye Cumhuriyeti`nde de benimsenmiştir.

Osmanlı Devletinin devamı olması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti onun mirasını ve insani sorumluluk anlayışını devir aldığını söylemek

¹⁶¹ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı`dan Günümüze İnsani Diplomasi Cihan-Penah*, İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2016, s.7.

¹⁶² Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012, s.47.

¹⁶³ Osmanlı Devleti`nin İnsani Diplomasi Anlayışı Birkaç örnekle açıklanabilir. Osmanlı devleti 1570 yılında İspanyollar tarafından topraklarından edilen Müslümanları kurtarmıştır. Yine 1613 Endülüs den Osmanlıya iltica eden Müslümanlar Osmanlı tarafından iskân edilmiştir. Bir diğer örnek ise 1785`de Avusturya`nın baskıları sonucu İstanbul`a göç eden Yahudilere yapılan yardımlardır İnsani yardım kapsamında 1847 yılından İrlanda`da yaşanan kıtlığa anından cevap veren Osmanlı bir gemi dolusu gıda yardımında bulunmuştur. 1847 de Fransa`da yaşanan doğal afet nedeniyle yardım talebinde bulunan afetzedelere Osmanlı yardımında bulunmuştur. Aynı şekilde 1880`li yıllarda Rusya tarafından katliama uğrayan Rus Yahudilerine Türkiye yardım eli uzatmış ve onları iskân etmiştir. Kaynak; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı`dan Günümüze İnsani Diplomasi Cihan-Penah*, İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2016, ss 29-89.

mümkündür. Bu doğrultuda direkt olarak müdahil olmasa da eski Osmanlı coğrafyasında yaşanan gelişmeleri dikkatle takip etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ekonomik kapasitesi oranında bu bölgelere dönem dönem dış yardımlarda bulunarak ilişkilerini devam ettirdiği görülmektedir. 2000’li yıllarla birlikte büyüyen ekonomisi ve yeni dış politika anlayışıyla Türkiye, Osmanlı bakiyesi bu coğrafyalarla yakından ilgilenmeye başlamış ve o bölgelere yaptığı yardımların miktarını gitgide arttırmıştır. Bu bağlamda Türkiye’nin insani diplomasi geçmişini 1923-1992, 1992-2003 ve 2003 sonrası olarak üç evrede değerlendirmek mümkündür.

Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyetin kuruluş esnasında yaşanan ekonomik ve sosyal sıkıntılara rağmen birçok alanda insani sorumluluk anlayışıyla dış yardıma ve Osmanlı bakiyesi topraklarla ilgilenmeye devam etmiştir. Ayrıca “*Yurtta Sulh Dünyada Barış*” ilkesiyle küresel barışın sağlanması, savaşların önlenmesi ve var olan sorunların barışçıl yollarla çözülmesi için Milletler Cemiyeti, Balkan Antantı ve Sadabad Paketi gibi bölgesel ve küresel istikrarı destekleyecek ittifaklara girişilmiştir. Bu bağlamda 1935 yılında İtalyanlar Habeşistan’a saldırdığında Atatürk’ün emriyle emekli Vehip Paşa yanına birkaç askeri ateşe alarak Habeş Kralına hem danışmanlık yapmış hem de cephede aktif görevler almıştır. Habeşistan Kralı yıllar sonra Ankara’ya gelerek Anıtkabir’de Atatürk’e şükranlarını sunmuştur. Dahası 1953 yılında Türkiye’de yaşanan deprem dolayısıyla 50 bin dolar yardım göndermiştir.¹⁶⁴ 1866’da kurulan “*Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti*” 1923’de adı değiştirilerek ilk önce “*Türkiye Hilali Ahmer cemiyeti*” daha sonra ise Atatürk’ün çabalarıyla 1935’te “*Türkiye Kızılay Cemiyeti*” ismini almış ve küresel insani sorumluluk misyonunu devam ettirmiştir. Diğer yandan o dönemlerde Avrupa’da artış gösteren Yahudi karşıtlığı nedeniyle Almanya’da gördükleri zulümden kaçan 500 kadar Yahudi 1933 yılında Türkiye’ye sığınmıştır. Atatürk’ün talimatıyla bu sığınmacılar arasında yer alan 82 profesör yeni kurulan

¹⁶⁴ Akçay, *Dış Politika Enstrümanı*, s. 64.

üniversitelerde göreve başlamıştır.¹⁶⁵ Bu gibi birçok örnek Atatürk'ün insani diplomasiye insani sorumluluk çerçevesinde baktığını bize göstermektedir

İkinci Dünya Savaşı sonrası 1947 yılına kadar ekonomide kendi kendine yeten ve cari açık vermeyen Türkiye, Marshall yardımlarını almaya başlaması ile birlikte yüzünü Batıya çevirmiştir. Tabi bu durumun oluşmasında İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni siyasi ve askeri dengeler büyük etki ettiği de önemli bir gerçektir. Böylece Türkiye, 1947'den sonra yardım eden bir ülkeden, sürekli yardım alan ve bekleyen bir ülke haline geldiği iddia edilebilir. Bu durumun oluşmasında Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin payı da son derece büyüktür. Örneğin Demokrat Parti döneminde 1958 yılında yaşanan devalüasyon sonrası Türkiye ilk defa borçlarını ödeyemez en temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir.¹⁶⁶ Ayrıca 1980, 1994 ve 2001 ekonomik krizleri¹⁶⁷ Türkiye'nin insani yardımlarına büyük oranda sekte vurmuştur. Bunların yanı sıra Türkiye'de yaşanan darbeler, iç karışıklıklar, terör olayları, sık sık değişen hükümetler ve koalisyonlar Türkiye'nin daha çok iç sorunlara odaklanmasına neden olmuş insani yardımlar ikinci plana itilmiştir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Türkiye'nin dış yardımlarında 1992 ve 2003 arası dönemde Türkiye insani yardım alanında yeni bir ivme kazanmıştır.

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası Türkistan coğrafyasında bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin, sahip olduğumuz ortak tarihi ve kültürel bağlarımız nedeniyle Türkiye'den beklentileri olmuştur. Diğer yandan bu durum Türkiye için kendini gösterme, "ağabey", olma fırsatlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede Türkiye hem yeni kurulan devletlerle iş birliğini geliştirmek hem de onların kalkınmalarına yardımcı olmak için 1992 yılında TİKA kurulmuştur.¹⁶⁸ Devlet Planlama Teşkilatının 1998 yılı

¹⁶⁵ "1933 Alman Bilim İnsanlarının Türkiye'ye Göçü", *United States Holocaust Memorial Museum*, <https://encyclopedia.ushmm.org/asset/10363> (Erişim:10.02.2022)

¹⁶⁶ Mahir Taş, "Menderes Döneminin Ekonomi Politikası ve 1958 İstikrar Programı", *Mevzuat Dergisi*, Y. 7, S. 76 (2004), <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/04a/02.htm> (Erişim: 10.02.2022)

¹⁶⁷ Mehmet Fatih Darıcan, "Ekonomik Krizler ve Türkiye", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Y. 5, S. 17 (2013), s.43

¹⁶⁸ "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Tarihçe", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> (Erişim:10.02.2022)

raporuna göre Türkiye 1992-1996 yılları arasında 128 ülkeye kalkınma yardımında bulunmuştur. Bu yardımların %95'i Türkistan coğrafyasında bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlere¹⁶⁹ yapılmıştır.¹⁷⁰ Büyük umutlarla kurulan TİKA hem içeride yaşıanan ekonomik, siyasi krizler ve sık sık değişen hükümetler hem de Türkiye'nin bu duruma hazırlıksız olması ve planlı bir çalışma yrtememesi nedeniyle 11 yıllık dönemde sadece 9 adet faaliyette bulunabilmiştir. Nitekim Eski TİKA Başkanı ner Kabasakal bu durumun Türkistan coğrafyasında büyük hayal kırıklığı yarattığını ve Türkiye'nin imajının büyük oranda zarar gördüğünü ileri sürmüştür. rnek olarak ise Kabasakal, TİKA Başkanı olarak Nazarbayev'i ziyaret ettiğinde “8 yıldır Yesevi Kllyesi'nin restorasyonunu bitiremeyen TİKA mı?” diyerek, hayal kırıklığını ifade etmiştir.¹⁷¹ 1992 yılında Türkiye'nin insani diplomasi alanın da yaşadığı ivme gerek ekonomik gerekse iç politik nedenlerle sekteye uğramıştır. Bu durum 2003 yılındaki hükümet seçimlerinde Ak Partinin iktidar olmasıyla birlikte büyük bir dönüşüm geçirmiştir.

2003 yılında Ak Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte dış politikada büyük bir zihniyet dönüşümünün başladığı ifade edilmişti. Bu değişime paralel olarak Türkiye acil insani yardım, kalkınma yardımı ve arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık faaliyetlerinde görece bir artış gerçekleşmiştir. Bu bağlamda 2003 yılında ABD'nin Irak tezkeresinin mecliste reddedilmesi, 2005 AB yelik görüşmelerinin başlaması, Türkiye'nin büyüyen ekonomisi, bölgesindeki sorunları çözmedeki başarısı, arabulucu/kolaylaştırıcı olarak bir güven sağlaması, insani diplomasi faaliyetleri ve g veren bir ülke iken g alan bir ülke haline gelmesi Türkiye'nin yumuşak gücünün ve imajının artmasını ve algısının değişmesini sağladığı iddia edilebilir. Ayrıca Türkiye'nin dünyanın herhangi bir bölgesindeki çatışma, kriz ve doğal afet bölgelerine yardım götürmeye başlaması Türkiye'nin dünya genelinde yumuşak gücünü imajını ve algısını olumlu yönde etkilemiştir. 2013 yılında Dışışleri Bakanlığının düzenlemiş olduğu Beşinci Büyükelçiler

¹⁶⁹ Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Türkmenistan.

¹⁷⁰ Nilüfer Oba, *Türk Dış Politikasının Yeni Etkinlik Aracı Dış Yardımlar*, Ankara: NOBEL, 2018, s.35.

¹⁷¹ Akçay, *Dış Politika Enstrümanı*, s. 77.

Konferansında “*insanı referans alan elindeki tüm imkân ve kabiliyetlerini bu doğrultuda kullanma iradesini ortaya koyabilen*” ifadesiyle, Türkiye’nin insani diplomasiye önem verdiğini ve etkin bir şekilde yürütüleceği ifade edilmiştir.¹⁷² Türkiye daha önceleri yardım alan, borç isteyen ve yardım bekleyen bir ülke konumundayken 2000 sonrası borç veren, yardım eden, mazlumların sesi ve hamisi olma misyonunu kendisine bir sorumluluk olarak benimsemiştir. Diğer bir deyişle Ak Parti yönetimi uluslararası sistem içerisinde yardım alan ve bekleyen ülke imajının ve algısının yerine yardım eden ülke imajını ve algısını oluşturarak uluslararası sistemdeki pozisyonunu artırmayı hedeflemektedir.¹⁷³

Türkiye’de 2003 yılında iktidara gelen Ak Parti yönetimi, üç boyutlu bir dönüşümün gerekli olduğunun farkına varmıştır. Son dönemde Türkiye’nin dönüşümünün üç önemli yönü, siyasi birlik ve istikrarla birleştirilmiş genişletilmiş demokratikleşme programı, dış politikada çok boyutlu bakış açısı ve ekonomik başarı olarak tanımlanmıştır. Zira eski dönemlerde Türkiye siyasi ve ekonomik krizlere neden olan zayıf koalisyon hükûmetleri ile yönetilmeye çalışılıyordu. Türkiye’nin kararlı Avrupa Birliği süreci ve demokratikleşme atımları birçok alanda gelişmesine olanak sağlamıştır. Bunun yanında ekonomi alanında yapılan iyileştirmelerle birlikte büyüyen Türkiye 1999-2021 arasında dünyanın en büyük 20 ekonomisinden biri haline gelerek, yükselen ekonomik bir güç olmuştur. Tüm bu gelişmelerle Türkiye dış politikada aktif olmaya başlamış ve dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösterebilen bir ülke haline getirmiştir.¹⁷⁴ Bu üç unsura paralel olarak Türkiye insani yardım ve kalkınma yardımlarının hem coğrafi kapsamını hem de insani yardım faaliyetlerini genişletmiştir. Ak Parti iktidarı ile birlikte Türkiye dış politika vizyonu çerçevesinde insanı ve değerleri merkeze alan yaklaşımını gösteren insani diplomasi faaliyetleriyle yumuşak gücünü arttırdığı iddia edilebilir. Bu çerçevede Türkiye Afrika, Ortadoğu, Türkistan, Asya ve Latin Amerika gibi dünyanın farklı

¹⁷² Suna Gülfer İhlamur, “İnsani Diplomasi İlkesi çerçevesinde Türkiye’nin Göç ve İltica Rejimi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve Senem Çevik, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, s. 52.

¹⁷³ Ekşi ve Erol, “The Rise And”, s. 25.

¹⁷⁴ Cemalettin Haşimi, “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, *Insight Turkey*, C. 16, S. 1 (2014), s. 133-134.

bölgelerinde insani yardım, kalkınma yardımı, arabulucu faaliyetleri ve küresel ve bölgesel kronik sorunların çözümü yönünde atılımlar gerçekleştirmeye başlamıştır. Diğer bir deyişle Türkiye eski dönemlerde olduğu gibi pasif bir dış politika izlemekten ziyade bölgesindeki ve uluslararası alandaki yaşanan olaylara dahil olmakta ve çözümü yönünde çalışmaya başladığı ifade edilebilir.¹⁷⁵ Dış yardımların ve kalkınma yardımlarına ek olarak Türkiye Atatürk'ün “*Yurtta Sulh Dünyada Barış*” anlayışına paralel olarak bölgesindeki kronik sorunların çözümü yönünde faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye BM içerisinde aktif rol almaya başlayarak Balkanlar, Afrika, Kafkaslar, Ortadoğu, Asya ve Türkistan coğrafyalarında Filistin, Irak, Afganistan ve İran Nükleer görüşmelerinde arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık faaliyetlerinde bulunmuştur.¹⁷⁶

2013 yılında gerçekleştirilen Beşinci Büyükelçiler Konferansında Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Türkiye'nin insani diplomasiye bakış açısını şu şekilde ifade etmiştir:

“İnsana değmeyen, insani özü taşımayan, insanın vicdanına hitap etmeyen hiçbir diplomasi artık kalıcı olamayacak. Dünyanın en güçlü ordularına sahip olmak ne kadar önemliyse, insanlık vicdanına ait olmak ve o vicdana hitap edebilmek de artık o kadar önemli. Artık Türk bayrağı sadece bir gücün değil de, bir vicdanın sembolü olarak bütün buralarda dalgalanıyorsa Gazze sokaklarında, Myanmar'da, Somali'de. İşte o zaman sizin küresel bir diplomasi kabiliyetiniz var. İşte bizim insani diplomasiden kast ettiğimiz bu, yeni bir boyut getiriyoruz diplomamıza.”¹⁷⁷

Konuşmasının devamında Davutoğlu Türkiye'nin insani diplomasisinin üç boyutu olduğunu ifade etmiştir. Birinci olarak “*kendi vatandaşlarımız ile ilgili boyut*”, ikinci olarak “*kriz bölgelerindeki tutumunuz*” ve üçüncü olarak ise “*Birleşmiş Milletler sisteminin içinde insani sahiplenme*” insani diplomasinin boyutları olarak belirtmiştir.

¹⁷⁵ Elif Yıldırım, “Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi ve Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Algısı: Gaziantep İli Örneği”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y. 19 S. 37 (2020), s.599.

¹⁷⁶ Bülent Aras, “Turkey's Mediation and Friends of Mediation Initiative”, *Stratejik Araştırmalar Merkezi*, S. 4 (2021), s.3

¹⁷⁷ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma”, *Dışişleri Bakanlığı*, 02.01.2013, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa (Erişim:15.02.2022.)

Türkiye'nin insani diplomasisi anlayışı ilk önce kendi vatandaşını önemsemek ve ona değer vermekle başlamıştır. Her ülkenin her liderin veya her siyasetçinin hedefi kendi vatandaşının derdiyle uğraşmak, kısacası kendi vatandaşının hayatını kolaylaştırmaktır. Bu aktörler için vatandaştan kasıt sadece kendi ülkesindeki vatandaşları değil, egemenlik alanı dışında yaşayan vatandaşları ile akraba topluluklarının da kastedildiğini söylemek gerekmektedir. Örneğin Türkiye toprakları dışında altı milyondan daha fazla Türk vatandaşı yaşamaktadır. Bu sayıya ek olarak Türkiye ile akraba ve dost toplulukları içine aldığımızda 200 milyonu aşkın bir insan nüfusu ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁸ Bu kapsamda Türkiye 2010 yılında Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nı kurarak onlarla ilgilenmek ve sürekli ilişkilerin geliştirilmesini hedeflenmiştir. Türkiye'nin bu kapsamda hedefi hem yurt içinde yaşayan hem de yurt dışında yaşayan vatandaşlarının hayat standartlarını en üst seviyeye çıkarmak ve onların hayatlarını kolaylaştırmak olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda Türkiye kendi vatandaşlarının rahat seyahat edilebilmesi için, ilk önce AB olmak üzere, tüm dünyada vize engellerini kaldırmak için büyük çaba sarf etmektedir. Diğer yandan Türkiye tüm dünya genelinde temsilcilik sayısını arttırarak hem o ülkelerle ve akraba topluluklarla ilişkilerini geliştirmekte hem de Türk vatandaşlarının hayatlarını kolaylaştırmaktadır. Kendi insanına değer vermenin ve onun başı her sıkıştığında yanında olmanın, her devletin temel görevi olmakla birlikte uluslararası kamuoyu nezdinde de bir devletin değerini ve imajını artıran önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Türkiye dünyanın muhtelif yerlerinde zor durumda kalan ve yardım isteyen tüm vatandaşlarına ve akraba topluluklara ivedilikle yardım etmektedir. Bu anlayışla Türkiye dünyanın farklı yerlerinde son 10 yılda kaçırılan Türk vatandaşlarını sağ salim kurtarmıştır.¹⁷⁹ Diğer yandan 2011 yılında Libya'daki krizin iç savaşa doğru dönüşmeye başlamasından sonra, dünyada eşine az rastlanır bir tahliye operasyonu yaparak 25 bin Türk vatandaşını ve 10 bin yabancı vatandaşı

¹⁷⁸ Kemal Yurtanç, "Turkey's New Horizon: Turks Abroad and Related Communities", *Stratejik Araştırmalar Merkezi*, S. 3 (2012), s. 9.

¹⁷⁹ "Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve Büyükelçilerimiz Adana'da, VI. Büyük Elçiler Konferansı", *Dışişleri Bakanlığı*, 18.01.2014, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-ve-buyukelcilerimiz-adana_da.tr.mfa (Erişim:15.02.2022)

tahliye etmiştir.¹⁸⁰ Bunlara ek olarak Türkiye 2020 yılında patlak veren küresel pandemi nedeniyle yaşanan kapanma ve seyahat yasakları yüzünden dünyanın farklı yerlerinde mahsur kalan ve yardım isteyen binlerce vatandaşını tahliye ederek vatandaşına verdiği değeri ortaya koymuştur. Diğer yandan yeterli sağlık hizmeti alamadığı için dünyanın farklı yerlerinden Türk vatandaşlarını Türkiye'ye ambulans uçakla getirmektedir.¹⁸¹ Türkiye bu kapsamda dünyanın farklı bölgelerinden son 11 yılda 1081 Türk vatandaşı hastayı Ambulans uçakla ülkesine getirmiştir.¹⁸² Kısacası Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı kendi insanına değer vererek onların da tüm dünyada değer görmesini sağlamaktır.

Türkiye'nin insani diplomasisinin ikinci boyutu kriz bölgelerindeki davranışlarıdır. Türkiye gerek 2000 öncesi gerekse de 2000 sonrası kriz bölgelerine her zaman insani sorumluk çerçevesinde insani yardımlarda bulunmuştur. Türkiye'nin 2000'li yıllar itibari ile büyüyen ekonomisi ve uluslararası sistem içerisinde artan siyasi ve politik etkisiyle dünyanın farklı yerlerindeki krizlere dahil olmaya, bunların çözümü yönünde çalışmaya ve insani ve dış yardım yapmaya başlamıştır. Kamuoylarının gönüllerini ve zihinlerini kazanmak amacıyla icra edilen bu yardımlar Türkiye'nin *"siyaset, ekonomi ve aktif dış politika hedefleri doğrultusundaki dış siyasetle uyumlu şekilde gerçekleşmektedir"*.¹⁸³ Bu tarihten sonra Türkiye bölgesel ve küresel krizlerin merkezinde yer alan ve bunların çözümü yönünde hareket etmeye başlayan bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye'nin ortaya koyduğu

¹⁸⁰ Kenan Dülger, "Etkinliği Giderek Artan Yeni Bir Kavram Olarak İnsani Diplomasi ve Bu Alanda Örnek Teşkil Eden Türkiye'nin İnsani Diplomasi Anlayışı", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 2 (2017), s.13.

¹⁸¹ Atila Altuntaş ve Duygu Yener, "İsveç'teki Türk Hasta Ambulans Uçakla Türkiye'ye Getirildi", *Anadolu Ajansı*, 26.04.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/isvecteki-turk-hasta-ambulans-ucakla-turkiyeye-getirildi/1818876>; Muhammed Gencebay Gür ve Elif Küçük, "Fas Ve Mısır'daki İki Türk Hasta, Tedavileri İçin Ambulans Uçakla Türkiye'ye Getirildi", *Anadolu Ajansı*, 21.04.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/fas-ve-misirdaki-iki-turk-hasta-tedavileri-icin-ambulans-ucakla-turkiyeye-getirildi/2568967>; Atila Altuntaş, "Kanser Hastası Türk, İsveç'ten Ambulans Uçakla Türkiye'ye Nakledildi", *Anadolu Ajansı*, 03.04.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kanser-hastasi-turk-isvecten-ambulans-ucakla-turkiyeye-nakledildi/2553884> (Erişim: 12.05.2022)

¹⁸² Abdullah Doğan, "Uçak Ambulanslar Son 11 Yılda 81 Ülkeden 1081 Hastayı Türkiye'ye Getirdi", *Anadolu Ajansı*, 19.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/ucak-ambulanslar-son-11-yilda-81-ulkeden-1081-hastayi-turkiyeye-getirdi/2451505> (Erişim: 12.05.2022)

¹⁸³ Rıdvan Kalaycı ve Sefa Mutlu Koca, "İnsani Yardımların Türkiye Dış Politikasında Artan Etkisi: AFAD Örneği", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, Ankara: Nobel, 2015, s. 181.

insani diplomasi anlayışının çok boyutlu ve çok katmanlı yürüttüğünü söylemek mümkündür. Diğer yandan Türkiye büyüyen ekonomisi ile birlikte insani diplomasi çerçevesinde insani yardım ve kalkınma yardımlarına ayırdığı miktarı da arttırmaya başlamıştır. 2003 yılında Türkiye'nin kalkınma yardımları 76 milyon dolarken 2004 yılın da 339 milyon dolar 2010 yılın 976 milyon dolar 2015 yılında 3,919 milyar dolar¹⁸⁴ 2020 yılında ise bu rakam 8,123 milyar dolar olmuştur.¹⁸⁵ Türkiye'nin 2011 sonrası yapmış olduğu insani yardım miktarının artmasında Suriye'de yaşanan krizin etkisi büyüktür. Türkiye 2017 yılında 8 milyar dolarlık insani yardımla bu alanda dünyanın en cömert ülkesi unvanını almıştır. 2018, 2019 ve 2020 yılında da yine aynı şekilde dünyanın en cömert ülkesi unvanını alarak insana verdiği değer ortaya koymuştur.¹⁸⁶ Önceki başlıklarda da ifade edildiği üzere Türkiye dış yardımlara ve insani diplomasiye kendine has bir yaklaşım getirmiştir. Türkiye'nin insani yardımlar ve kalkınma yardımlarını diğer devletler ve STK'ların aksine yardım çalışmalarını taşeronlar ile uzaktan organize etmek yerine, kriz, savaş ve doğal afet bölgelerin de bizzat faaliyette bulunarak hareket etmesi Türkiye'nin bölge halkları tarafından sevilmesine olanak sağlamaktadır.¹⁸⁷

Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerine ilk örnek Somali'de yürüttüğü faaliyetler verilebilir. Ak Parti iktidarı ile birlikte “Afrika Açılımı” olarak bilinen Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişkilerinin geliştirilmesi süreci Türk dış politikasının temel meselelerinden biri haline gelmiştir. İlk önce Afrika'daki diplomatik temsilcilik sayısı artırılarak kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkiler geliştirilmeye başlanmıştır. Somali'de 2009 yılı itibari ile başlayan kuraklık ve iç çatışmalar büyük bir göç hareketi başlatmıştır. 2011 yılına geldiğimizde ise kuraklığa bağlı nedenlerle birçok insan açlıktan veya hastalıklardan ölmüş birçoğu da ölme noktasına gelmiştir. Bu durum büyük bir insani krizin ortaya çıkmasına neden

¹⁸⁴ Ersin Çopur, ve öte., “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2019”, *Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2020, s.21.

¹⁸⁵ Tolga Keskin, ve öte., “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020”, *Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2021, s. 15.

¹⁸⁶ Serra Diptaş, ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım Raporu 2019”, *İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*, s. 41.

¹⁸⁷ Kalaycı ve Koca, “İnsani Yardımların Türkiye”, s. 181.

olmuştur. Türkiye hem insani sorumluluk çerçevesinde hem de Afrika açılımının bir sonucu olarak Somali'de yaşanan insani krize sessiz kalmamıştır. Özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve heyetinin 2011 yılında yaşanan çatışma ve güvenlik risklerine rağmen Somali'nin Başkenti Magadişu'ya ziyaret etmesi Türkiye'nin insani diplomasiye ve Afrika'ya ne derece önem verdiğinin açık örneğidir. Türkiye'nin bu ziyaretten önceki son 20 yıllık dönemde, Afrika kıtasında yer alan ülkeler dışında, Somali'yi ziyarette bulunan ilk ülke olması da son derece önemlidir.¹⁸⁸ Türkiye resmi ve sivil aktörlerle bir arada çalışarak yaşanan insani krizin çözülmesi için insani diplomasi faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye'nin Somali'de TİKA, AFAD, TOKİ, Kızılay, Türk Hava Yolları ve birçok sivil toplum kuruluşuyla birlikte çalışarak alt yapı çalışmaları, sağlık sisteminin düzeltilmesi, Somali ordusunun eğitilmesi gibi hayatın her alanında faaliyetlerde bulunmaktadır.¹⁸⁹ Söz konusu ziyaret sonrası yaşanan gelişmeler hem Somali'nin geleceği açısından hem de yükselen bir güç olan Türkiye açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Bu dönemde yaşanan ikinci bir insani kriz ise Myanmar'da 2012 yılında Budistlerin Arakanlı Müslümanlara karşı giriştiği soykırımdır. Myanmar'da taraflar arasındaki anlaşmazlıklar Arakanlı Müslümanların etnik ve dini sebepler nedeniyle 1982'de vatandaşlık haklarını kaybetmesiyle başlamıştır. Uzun yıllar boyunca taraflar arasında anlaşmazlıklar devam ederken 2012'de üç Budist rahibin bir kadına tecavüz edip kadını öldürdükten sonra Müslüman mahallesine bırakıp kaçmaları ve bu suçu Müslümanların üstüne atmaları ile taraflar arasında artan gerginlik, süregelen anlaşmazlıkları krize dönüştürmüştür.¹⁹⁰ 2012 yılındaki krizde Türkiye aktif rol alarak, kriz sonrası Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu bizzat Myanmar'a ziyarette bulunmuş ve yapıcı görüşmelerde bulunarak insani yardım çalışmalarına katılmıştır. Daha sonra ise bu insani diplomasi faaliyetlerinin bir sonucu

¹⁸⁸ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 192.

¹⁸⁹ "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma", *Dışişleri Bakanlığı*, 02.01.2013, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa (Erişim:15.02.2022.)

¹⁹⁰ Varis Çakan, "Rohingya Müslümanları ve Arakan Soykırımı", *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1 (2018), s. 47-48.

olarak Myanmar Hükümeti BM’de ortak bir karar çıkması için Türkiye’den yardım talep etmiştir. Davutoğlu ortaya çıkan bu durumun bizim yürüttüğümüz insani diplomasi trafiğinin bir sonucu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu durumun bir devletin iç işlerine müdahale anlamına gelmediği aksine “*evrensel olana sahip çıkmak, insani diplomasinin bir gereğidir*” diyerek belirtmiştir.¹⁹¹ Krizin ikinci ayağı ise 2016 yılında Myanmar ordusunun, 7 polisin Müslüman milisler tarafından öldürüldüğünü iddia ederek, Müslümanlara karşı başlattığı soykırımdır. Maalesef yaşanan bu insanlık dramına Türkiye, Bangladeş ve birkaç ülke dışında tüm uluslararası kamuoyu sesiz kalmıştır. Diğer yandan bu durum krizin daha da derinleşmesine ve binlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Erdoğan yaptığı bir konuşmada “*Maalesef dünya Myanmar'a, diyebilirim ki kör ve sağır. Duymuyor ve görmüyor*” diyerek tüm dünyaya tepkisini göstermiştir.¹⁹² Türkiye bu insani krizin başından beri takip etmiş ve krizin sonlandırılması için diplomasinin tüm imkanlarını kullanmıştır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan 30 ülke lideri ile görüşmüş, Astana ve İslam İş Birliği Konferansı gibi uluslararası arenalarda krizi gündemde tutmuştur. Türkiye’nin insani diplomasi çabaları karşılık bulmuş ve varılan mutabakatla Türkiye, Kızılay ve AFAD aracılığıyla Arakanlı Müslümanlara insani yardım ulaştırmaya başlamıştır.¹⁹³ Diğer yandan Emine Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun Bangladeş’te bizzat Arakanlı Müslümanları ziyaret etmesi ve yardımda bulunması Türkiye’nin insana ve insani diplomasiye bakış açısını yansıtmaya açısından dikkate değer bir olaydır.¹⁹⁴

¹⁹¹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma”, *Dışişleri Bakanlığı*, 02.01.2013, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma-2-ocak-2013-ankara.tr.mfa> (Erişim:15.02.2022.)

¹⁹² “Erdoğan’dan Dünyaya Arakan Tepkisi”, *Deutsche Welle Türkçe*, 28.08.2017, <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-d%C3%BCnyaya-arakan-tepkisi/a-40276550> (Erişim: 15.02.2022)

¹⁹³ Veysel Kurt, “Türkiye’nin Yardım Eli Arakan’a da Uzandı”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 11.09.2017, <https://www.setav.org/turkiyenin-yardim-eli-arakana-da-uzandi/> (Erişim:15.02.2020)

¹⁹⁴ Tuğrul Çam, “Emine Erdoğan Arakanlı Müslümanlara Yardım Dağıttı,” *Anadolu Ajansı*, 07.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/emine-erdogan-arakanli-muslumanlara-yardim-dagitti/903578> (Erişim:15.02.2020)

Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımını yansıtan bir diğer insani kriz ise Suriye İç Savaşı'dır. Arap Baharı sonrası Suriye'deki krizin iç savaşa dönüşmesi sonrası Milyonlarca Suriyeli iç savaştan kaçarak komşu ülkelere sığınmıştır. Türkiye ise insani sorumluluk çerçevesinde krizin başından beri “açık kapı politikası” uygulayarak yaklaşık 5 milyon Suriyeli sığınmacıyı ülkesine kabul etmiştir. Diğer yandan bu insani krizin sonlanması ve tekrardan barışın inşa edilmesi için uluslararası kamuoyunu harekete geçirmeye çalışan Türkiye Myanmar'da olduğu gibi Suriye'de de yalnız kaldığı iddia edilebilir. Bu üç örnekten anlaşılacağı üzere Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı krize sadece insani yardım göndermek ya da kamuoyuna bir iki konuşma yapmaktan daha öte bizzat kriz bölgelerinde aktif roller üstlenerek sorunun çözülmesi yönünde irade beyanında bulunmasıdır. Ayrıca Türkiye Cumhurbaşkanı ve bakanların bizzat kriz bölgelerinde bulunmaları ve sorunun çözümüne dair açıklamaları Türkiye'nin insana ne kadar değer verdiğini ve dış politikada insani diplomasiyi ne derece önemseydiğini göstermektedir.

Türkiye'nin insani diplomasisinin üçüncü boyutunu Birleşmiş Milletler içerisinde “insani sahiplenme” olarak belirlenmiştir. Günümüz uluslararası sistemi içerisinde en önemli küresel aktörlerden bir olan BM'nin daha kapsayıcı, insani, sorumluluk sahibi ve aktif olması beklenmektedir.¹⁹⁵ Fakat Davutoğlu'nun ifade ettiği üzere BM mevcut yapısının vicdan ve insanilikten yoksun olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin BM Genel Kurulunda Suriye'de yaşanan insani krize çözüm bulmak amacıyla 132 ülkenin evet oyu ile kabul ettiği tasarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) iki devlet tarafından veto edilmesi her devletin bu meseleyi insani açıdan ele almadığının somut bir göstergesidir. BM'nin insani vicdanı temsil eden kurum olması gerekirken BMGK'nın 5 daimî üyesinin reel politik tercihlerine teslim edilmiş bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁶ Diğer bir deyişle Türkiye'ye göre BM'nin mevcut yapısı

¹⁹⁵ Dülger, “Etkinliği Giderek Artan”, s. 14.

¹⁹⁶ “Dışışleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma”, *Dışışleri Bakanlığı*, 02.01.2013, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa (Erişim:15.02.2022.)

insanilikten yoksundur. Davutoğlu günümüz BM sisteminin İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan güç dengesinin bir sonucu olduğunu ve Soğuk Savaş sonrası diplomatik ve insani gerekliliklerine karşılık veremediğini belirtmiştir.¹⁹⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan`da BM`nin vicdandan ve adaletten yoksun yapısına “*Dünya beşten büyüktür*” söylemi ile karşı çıkmaktadır. Davutoğlu`nun ifade ettiği üzere Günümüz dünyasında “*İnsana değmeyen, insani özü taşımayan, insanın vicdanına hitap etmeyen hiçbir diplomasi artık kalıcı olamayacak*”. Diğer yandan Michael Barnett, “*Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*” (İnsanlığın İmparatorluğu: İnsancılığın Tarihi) adlı eserinde, insanilik, merhamet ve vicdanın küresel politikanın sembolü haline geldiğini ifade etmektedir.¹⁹⁸ Bu anlayışla Türkiye dünyanın en büyük küresel örgütü olan BM içerisinde aktif rol alarak dünyanın vicdani görevini yerine getirmeye ve mazlumların sesi olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Filistin`in BM`de “*Üye Olmayan Ülke Statüsünde*” tanınması için genel kurulda yapılan oylamada 138 ülkenin evet, 9 ülkenin hayır, diğerlerinin ise tarafsız oy kullanmasına rağmen BMGK`da karar veto edilmiştir. Bu durum BM nasıl adil olmayan bir durumun içinde olduğunu açıkça göstermektedir. Diğer yandan Türkiye hem Suriye meselesinde hem de Filistin meselesinde BM içerisinde aktif insani diplomasi faaliyeti yürüterek bu anlamda bu kararların çıkmasında büyük rol oynamıştır. Ayrıca Türkiye`nin Suriye İç Savaşı sonrası ortaya çıkan mülteci krizine çözüm bulunması için BM nezdinde giriştiği çabalar yine BMGK tarafından veto edilmiştir. Öte Yandan Türkiye`nin BM nezdinde küresel istikrarın sağlanması ve kronik sorunların çözülmesi için BM çatısı altında Finlandiya ile birlikte başlattıkları “*Birleşmiş Milletler Arabuluculuk Girişimi*” ise tüm üyelerin oybirliği ile kabul edilmiş ve girişim faaliyetlerine başlamıştır.¹⁹⁹ Türkiye`nin BM kapsamında “*barış yapıcı*”

¹⁹⁷ Sabri Aydın, “Türkiye`nin İnsani Diplomasisi Bağlamında Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Gıda Güvenliği Meselesi”, *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı*, İstanbul, 2016, s.102.

¹⁹⁸ Michael Barnett, *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*, New York: Cornell University, 2011, s.220.

¹⁹⁹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma”, *Dışişleri Bakanlığı*, 02.01.2013, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa (Erişim:15.02.2022.)

rolünü benimsemesi ve bu doğrultuda hareket etmesi önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda Türkiye bölgesel sorunlara karışmama politikasından taviz vererek bölgesel sorunların çözümü yönünde aktif bir diplomasi faaliyetine başlamıştır. Bu doğrultuda BM faaliyetlerini desteklemek için Balkanlar, Filistin, Irak, Afganistan ve İran Nükleer sorunlarında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık rolleri üstlenmiştir.²⁰⁰ Bunun yanında Türkiye Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda da arabulucu girişimlerinde bulunarak küresel istikrarı sağlamaya ve küresel vicdanın sesi olmaya çalışmaktadır.²⁰¹ 2019 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından 2019-2023 Stratejik Planı “*Girişimci ve İnsani Dış Politika*” olarak belirlenmiştir.

Günümüz çok taraflı sistemi giderek zayıflamış ve buna bağlı olarak sistem içerisinde yaşanan değişim ve dönüşüme ayak uyduramaz hale geldiği iddia edilebilir. Ayrıca bu konuda girişilen değişim çabaları ise maalesef çok zayıf kalmaktadır. Bu hususta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ilk önce “*Dünya beşten büyüktür*” ardından “*daha adil bir dünya mümkün*” ifadesi ile uluslararası sistem içerisinde bir değişimin gerekli olduğunu tüm dünyaya her platformda yüksek sesle ifade etmektedir. Türkiye'nin en büyük hedefi küresel ve bölgesel istikrarın sağlanması ve iş birliği imkânlarının arttırılmasıdır. Bu bağlamda Türk Dışişleri Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı kapsamında girişimci ve insani dış politika yaklaşımını ortaya koymuştur. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 11. Büyükelçiler Konferansında yapmış olduğu konuşmada Türkiye'nin girişimci ve insani dış politikasının neyi ifade ettiğini açıkça belirtmiştir.

“Vicdanı olmayanın ne ahlakı ne kutsalı ne de ekseni, rotası tutarlılığı olur. Bu vahim tablo karşısında hadiseleri vicdan penceresinden bakmamız, akılcı politikalar üretmemiz gerekiyor. Türk diplomasisinin çerçevesini çizen girişimci ve insani dış politika perspektifi işte bu ihtiyacın ürünüdür. Cumhuriyetimizin banisi Gazi Mustafa Kemal'in 'Yurtta sulh, cihanda sulh' arzusu ancak girişimci, aktif, cesur bir dış politika vizyonu ile gerçeğe dönüştürülebilir. Çünkü barış savaştan çok daha fazla bedel ister çok daha sabır ister emek, gayret, çaba ister. Barışı korumak uzun soluklu çetin bir mücadeleyi gerektirir. Biz kolayın değil, zorun tarafındayız. Biz tribünlerden seyreden değil,

²⁰⁰ Yıldırım, “Türk Dış Politikasında”, ss. 600-601.

²⁰¹ Burak Akçapar, “Diplomaside Siyasi Girişimcilik: Barış İçin Arabuluculuk Girişiminin On Yılı”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 18, S. 69 (2021), s.38.

*hadiselerin, meselelerin içinde yer alan, onları yöneten, yönlendiren aktörler olmalıyız. Türkiye sadece kendi geleceği için değil, bölgesinin barış ve huzuru için de inisiyatif almak zorundadır.”*²⁰²

Türkiye bölgesinde ve küresel alanda kendi çıkarlarını korurken diğer yandan bölgesinde ve tüm dünyada sürdürülebilir barış ve kalkınmayı sağlamaya çalıştığı söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye barışın ve bölgesel ve küresel istikrarın sağlanması noktasında sorumluluk almaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ifadesiyle “*milletimizin girişimci ruhunu ve insani değerlerini yansıtan Girişimci ve İnsani diplomasi*” 2010'larla birlikte Türkiye'nin temel dış politika anlayışını yansıtmaktadır. Özellikle 2000 sonrası dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan siyasi ve ekonomik krizlerin küresel barış ve istikrarı tehdit ettiği ve farklı güçler arasındaki güç mücadelesinin büyük oranda arttığı ve buna bağlı olarak küresel değerlerin gittikçe aşıldığı görülmektedir.²⁰³ Böyle bir uluslararası sistem içerisinde tutunabilmenin yegâne yolu “*sahada ve masada güçlü*” olabilmektir. Bu bağlamda Türkiye tarihi ve kültürel birikimi, güçlü dış politikası, beşerî sermayesi ve büyüyen ekonomisi ile bu ortamı yönetebilme ve yönlendirebilme kabiliyetine haiz bir ülke olduğunu iddia etmektedir. Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Girişimci ve insani diplomasisinin temel dinamiklerini şu şekilde belirlemiştir.

1. “*Girişimci olmak*” Türkiye 253 temsilcilik ile dünyada en fazla temsilciği olan beşinci ülke haline gelmiştir.
2. “*Yeniden Asya girişi*” kapsamında 21. yüzyılın yükselen gücü Asya ile iş birliğinin artırılması gerekmektedir.
3. Var olan stratejik ilişkilerin geliştirilmesi ve yeni ilişkilerin oluşturulması.
4. Türkiye'nin bölgesel krizlerde bölgesel ve sahiplenme ve çözümleri desteklemek. Bu bağlamda Türkiye dünyanın farklı bölgelerinde birçok bölgesel örgüte üye olmuş ya da iş birliği yapmaktadır.

²⁰² “Recep Tayyip Erdoğan'ın 11. Büyükelçiler Konferansında Yaptıkları Konuşma”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, 06.08.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/107218/11-buyukelciler-konferansinda-yaptiklari-konusma-> (Erişim: 17.02.2022)

²⁰³ “Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası”, *Dışişleri Bakanlığı*, <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (Erişim:16.02.2022).

5. Küresel ve bölgesel sorunların çözümü için iş birliği ve çok taraflılık çerçevesinde diplomasi faaliyetleri yürütmek
6. Çatışmaların çözümü ve arabuluculuk faaliyetlerinde etkin rol oynamak.
7. Dış politikada ve diplomaside insan unsurunu merkeze almak.
8. Yurt dışında yaşan vatandaşlarımızın o ülkelerde sosyal ekonomik ve siyasal hayatlarını kolaylaştırmak ve onların kültürel benliklerinin korunmasını sağlamak.
9. “*Etnik ve dini nefret, ayrımcılık, aşırılık, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı ve diğer dışlayıcı yaklaşımlar*” ortadan kaldırmak
10. Terörizm ve aşırıcılıkla mücadele etmek.
11. Küresel ve bölgesel krizlerde kalkınma ve insani yardımlarda bulunmak.²⁰⁴

Türkiye'nin 2003 sonrası insan odaklı dış politika ve diplomasi yürütmesi tesadüfî değil aksine yukarıda da ayrıntılı şekilde incelendiği üzere Osmanlı döneminden ve Türkiye Cumhuriyeti birikiminden miras aldığı tarihsel, kültürel birikimin ve insani sorumluluk bilincinin bir sonucudur. Bu bağlamda Türkiye insani diplomasiyi dış politikasının merkezine alarak dünyanın vicdanının sesi olma görevini üstlendiği görülmektedir. Nitekim Türkiye'nin insani diplomasi kavramını aktif olarak kullanmaya başladığı döneme bakıldığında, Türkiye'nin imajının ve yumuşak gücünün görece arttığı gözlemlenmiştir. Ancak Suriye Krizi sonrası yumuşak güç politikalarının yanında sert güç politikalarını içeren bir yaklaşım geliştiren Türkiye'nin hem bölgesinde hem de uluslararası kamuoyunda yumuşak gücü ve prestiji büyük oranda zarar gördüğü görülmektedir. Bu yüzden Türkiye insani diplomasiyi Türk dış politikasının merkezine yerleştirmiştir. Böylelikle Türkiye Suriye Krizi sonrası kaybettiği yumuşak güç ve prestijini tekrardan geri kazanmayı hedeflemektedir. Nitekim girişimci ve insani diplomasinin stratejik amaçlarından biri de “*ülkemin tanınırlığının ve kamu diplomasisi alanındaki etkinliğinin*

²⁰⁴ “Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası”, *Dışişleri Bakanlığı*, <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (Erişim:16.02.2022).

arttırılması” olarak belirlenmiştir.²⁰⁵ Bu bağlamda Türkiye hem kamu diplomasisi politikalarının etkinliğini arttırmak hem de Türk dış politikasının odak noktası olan insani diplomasi faaliyetlerinin koordine edilmesi için birçok aktörü birlikte kullanmaktadır.

2.3 Türkiye’nin Kamu Diplomasisi ve İnsani Diplomasi Aktörleri

Soğuk Savaş sonrası dünya iki kutuplu sistemden ilk önce tek kutuplu sisteme daha sonra ise 2000’li yıllardan itibaren çok kutuplu ve karmaşık bir sisteme doğru evrilmiştir. Sistemin bu şekilde evrilmesinde küreselleşme, bilgi ve iletişim devrimi, dijitalleşme ve diplomaside yaşanan değişim ve dönüşüm büyük etki etmiştir. Bu değişime paralel olarak ülkeler küresel sisteme uyum sağlamak için hem dış politikalarında hem de diplomasi dillerinde değişime gitme zarureti hissetmiştir. Özellikle 2000’li yıllar ile birlikte geleneksel diplomasinin yerine kamu diplomasisi ve insani diplomasi gibi yeni diplomasi çeşitlerinin önem kazanması devletlerin politikalarını bu bağlamda dönüştürmeye yöneltmiştir.

2.3.1 Dışişleri Bakanlığı

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk Dışişleri Bakanlığı en son 1994 yılında oluşturulan teşkilat kanunu ile faaliyet yürüten bakanlık 2010 yılında yeni bir teşkilat kanunu ile yeniden teşkilatlandırılmıştır. 2003 sonrası Türkiye’nin dış politikasında yaşanan zihniyet ve diplomasi dilindeki değişim dışişleri bakanlığının da dönüşmesine neden olmuştur. Resmî gazetede 2010 yılında yayınlanan 6004 sayılı “*Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*”’la bakanlık bünyesine 10 yeni müdürlük ve başkanlık katmıştır.²⁰⁶ Biz çalışmamızın kapsamı doğrultusunda çalışmada sadece “*Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü*”, “*Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü*”, “*Enformasyon Genel Müdürlüğü*”, “*Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler*

²⁰⁵ T.C. Stratejik ve Bütçe Başkanlığı, “2019-2023 Dönemi Dışişleri Bakanlığı Stratejik Planı”, T.C. Stratejik ve Bütçe Başkanlığı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/1621/Disisleri+Bakanligi+2019-2023> (Erişim: 19.02.2022)

²⁰⁶ “6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, Resmi Gazete, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 19.02.2022)

Genel Müdürlüğü” olmak üzere beş yeni açılan birimleri kısaca inceleyeceğiz.

2.3.1.1 Enformasyon Genel Müdürlüğü

Dış İşleri Bakanlığının yeni teşkilat kanunuyla kurulan Enformasyon genel müdürlüğünün yanında 2011 yılında Enformasyon ve Kamu İletişim Dairesi kurulmuştur. Bu kurum genel olarak Dışişleri Bakanlığı’nın kamu diplomasi faaliyetlerini yürütmesi için kurulmuştur. Söz konusu müdürlüğün görevleri teşkilat kanunda şu şekilde tanımlanmıştır.

“Bakanlık sözcülüğü, Bakanlığın yerli ve yabancı medya kuruluşları ve medya mensupları ile ilişkilerinin yürütülmesi, basın toplantılarının ve Bakanlık açıklamalarının yapılması görevlerini yürütür. Dış politika alanında medya aracılığıyla yerli ve yabancı kamuoyu ile iletişimi sağlar, kamu diplomasisi alanındaki faaliyetlerin planlanması ve icra edilmesinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde hareket eder. 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde Bakanlık içi koordinasyonu sağlar.”²⁰⁷

Kurulan enformasyon genel müdürlüğü kamu diplomasisinin bilgilendirme görevini üstlenmiştir. Muharrem Ekşi bakanlığın kamu diplomasisi kavramını sadece bilgilendirme odaklı yaklaşımının dar bir bakış açısını yansıttığını ileri sürmektedir. Ekşiye göre bilgilendirme kamu diplomasisinin iletişim boyutunun sadece bir kısmıdır. Diğer yandan müdürlüğün yürüttüğü bilgilendirme, toplantılar ve basın açıklamaları gibi faaliyetlerinin daha önceleri de dış işleri bakanlığı tarafından yapıldığı sadece yeni yapılan değişiklikle başka bir birime devredildiği görülmektedir.²⁰⁸ Enformasyon Genel müdürlüğünün yanında Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü kurularak ülkenin tanıtımı ve hem eski Osmanlı coğrafyasında hem de diğer ülkelerle kültürel ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

²⁰⁷ “6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 19.02.2022)

²⁰⁸ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 302.

2.3.1.2 Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Kültürel Diplomasi Genel Yardımcılığı

2010 yılında 6004 sayılı kanunla kurulan “Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü”, adından da anlaşılacağı üzere Türkiye’nin tanıtımı üzerine yoğunlaşmıştır. Bununla beraber müdürlüğün yanında kamu diplomasisinin bir aracı olan “Kültürel Diplomasi Genel Yardımcılığı” da kurulmuştur. Teşkilat kanunun da müdürlüğün görevleri şu şekilde belirlenmiştir.

“İlgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak suretiyle, kültür, eğitim, bilim, spor ve benzeri alanlarında diğer ülke ve uluslararası kuruluşlarla ikili ve çok taraflı ilişkileri ve işbirliğini yürütür. Türkiye’nin yurtdışındaki tanıtımına yönelik proje ve faaliyetlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlar.”²⁰⁹

Bakanlığın kültür diplomasisini kamu diplomasisinin tanıtım politikası çerçevesinde yürüttüğü söylenebilir. Kamu diplomasisinin bir aracı olarak kültürel diplomasinin devletler arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi esasına dayanmaktadır. Bakanlığın kültürel diplomasideki esas amacı ikili kültürel anlaşmaların yapılması değişim programlarının düzenlenmesi ve bu programlarını sürekliliği sağlanması olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak bakanlık faaliyetlerini şu şekilde tanımlamıştır.

“Türkiye dışında yaşayan herkese, ülkemizin kendine özgü değerlerinin, tarihinin, dilinin, edebiyatının, arkeolojik varlığının, bilim yaşamının, sanatının, mimarisinin, mutfağının, geleneklerinin, inançlarının, rol modellerinin, spor yaşamının çeşitli etkinliklerle dış dünyaya yansıtılması için çaba gösterilmektedir. Kültürün ve sanatın evrensel dilinden yararlanılması ve gerçekleştirilen etkinliklerin akıllarda iz bırakması anlayışıyla hareket edilmektedir.”²¹⁰

Bu çerçevede Türkiye 2014 yılına kadar 24 devletle kültürel işbirliği ve değişim programlarını faaliyete koymuştur.²¹¹ Müdürlük Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyeti olarak sergiler, festivaller, konferanslar düzenlenmekte veya var olan bu gibi faaliyetlere iştirak edilmekte ve Türkiye’nin

²⁰⁹ “6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, Resmi Gazete, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 19.02.2022)

²¹⁰ “Ülkemizin Yurtdışında Tanıtımı”, Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/ulkemizin--yurtdisinda-tanitimi.tr.mfa> (Erişim:19.02.2022)

²¹¹ Ekşi, Kamu Diplomasisi, ss. 304-305.

tanıtılması için film ve belgeseller çekilmesi organize edilmektedir.²¹² Ayrıca müdürlük kapsamında Kültür Yılları, Türk Kültür Haftaları, Türk Kültür Günleri, Türk Sinema Günleri ve Türk Film Haftaları gibi faaliyetler yürütmektedir.²¹³ Bu bağlamda sadece 2021 yılında Gastro Diplomasi kapsamında “Dünya Kahvaltı Günü”,²¹⁴ ve “Dünya Türk Kahvesi Günü”,²¹⁵ Newyork’da “Şehit Diplomatlar Sergisi”, “Türkiye-Afrika Üçüncü Ortaklık Zirvesi”,²¹⁶ “Holocostu Anma Günü” ve “Yunus Emre Türkçe Yılı”²¹⁷ etkinlikleri gibi son derece önemli etkinlikler düzenlenmiştir. Türkiye’nin esas gayesi yabancı kamuoylarının gönülleri ve zihinlerinde kalıcı etki oluşturacak faaliyetleri yürütmek olarak belirlendiği görülmektedir. Bu faaliyetlerin yanı sıra bakanlığın en önemli araçlarından olan Türk kültürünü tanıtan ve diğer kültürlerle iş birliğini önemseyen kültür merkezleridir. Söz konusu kültür merkezleri hem Türk kültürünü, dilini ve sanatını tanıtmak hem de yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına birçok alan da yardımcı olmak için kurulmuştur.²¹⁸ Bu gibi faaliyetlerin ülkenin tanıtılması ve yabancı kamuoylarının gönül ve zihinlerinin kazanılması noktasında önemli olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye’nin 2003 sonrası başlattığı kültürel faaliyetler yumuşak gücünü ve imajını arttırdığını söylemek mümkündür.

²¹² Emrah Aydemir, *Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya*, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2016, s.344.

²¹³ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 305.

²¹⁴ “Kültürel Etkinlikler”, *Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/tagy/kulturel_etkinlikler_tr.pdf (Erişim: 17.05.2022)

²¹⁵ “Türk Kahvesi Günü Tüm Dünyada Kutlandı”, *Yunus Emre Enstitüsü*, 16.12.2021, <https://www.yee.org.tr/tr/haber/turk-kahvesi-gunu-tum-dunyada-kutlandi> (Erişim: 17.05.2022)

²¹⁶ “Sayın Bakanımızın III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi’ne Katılımı, 16-18 Aralık 2021” *Dışişleri Bakanlığı*, 17.12.2021, <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-iii-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesi-ne-katilimi--17-aralik-2021.tr.mfa> (Erişim: 17.05.2021)

²¹⁷ “2021 Yılı, “Yunus Emre ve Türkçe Yılı” Olarak İlan Edildi”, *Türk Dil Kurumu*, <https://www.tdk.gov.tr/icerik/basindan/2021-yili-yunus-emre-ve-turkce-yili-olarak-ilan-edildi/#:~:text=2021%20y%C4%B1%C4%B1%2C%20T%C3%BCrk%20dili%20ve,Yunus%20Emre%20ve%20T%C3%BCrk%20A7e%20Y%C4%B1%C4%B1%E2%80%9D> (Erişim: 17.05.2020)

²¹⁸ Harun Durusoy, *Ak Parti Dönemindeki Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Rolü: TİKA, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Yunus Emre Enstitüsü Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçe Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Küresel Siyaset Ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2018, s. 77.

2.3.1.3 Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü ve Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü

Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinin genel hatlarını oluşturan ve yürüten temel aktörlerinden biri dışişleri bakanlığıdır. Bakanlık 2010 yılında değişen teşkilat kanunu ile insani diplomasiyi kendi içerisinde kurumsallaştırmıştır. Bu bağlamda “Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü” ve “Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü” Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımını yansıtmaya açısından önem arz etmektedir. Yeni teşkilat kanuna göre Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü'nün görevleri şu şekilde tanımlanmıştır

“Çevre, insan hakları, göç, iltica, insan ticareti ve insani yardımlar ile küresel boyut taşıyan diğer konularda politika ve hareket tarzlarının belirlenmesine ve tatbikine yönelik faaliyetlerde bulunur, ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlar”²¹⁹

Yine aynı şekilde “Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü”'nün de görev tanımı aşağıda olduğu gibi tanımlanmıştır.

“Bölgesel ve küresel boyutlu çatışmalara yol açma riski taşıyan gelişmeleri ve çatışmaya dönüşmüş uyuşmazlıkları takip eder, bunların önlenmesine, yönetimine ve çözümüne yönelik olarak ilgili ülke ve uluslararası örgütlerle işbirliği içerisinde izlenecek politikaları ve tatbik edilecek hareket tarzlarını, ilgili kurum, kuruluş ve Bakanlık birimleri ile eşgüdüm içerisinde belirler”²²⁰

Söz konusu iki müdürlük Türkiye'nin 2000 sonrası dış politika vizyonunu ve yaklaşımının bir sonucu olarak ortaya çıktığı görevlerinden anlaşılmaktadır. Diğer yandan Türkiye'nin insani diplomasiye ne derece önem verdiğini ve söylemden öte bu alanda insani sorumluluk çerçevesinde hareket ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin son dönem dış politika atılımlarına dikkat edildiğinde bu müdürlüklerin beyhude kurulmadığını görmek mümkündür. Suriye, Irak, Somali, Myanmar, Karabağ, Libya, Katar, İran nükleer görüşmeleri ve Ukrayna gibi kriz bölgelerinde aktif insani diplomasi faaliyetlerinin yönetilmesi ve koordine edilmesinde dışişleri bakanlığının rolü büyüktür. Bu kapsamda Türkiye, kriz

²¹⁹ “6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 19.02.2022)

²²⁰ “6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 19.02.2022)

bölgelerinde arabuluculuk, insani yardım, kalkınma yardımları, uyuşmazlıkların çözümü, iş birliği, barışı koruma, barış yapma ve barış inşası faaliyetleri yürütmektedir. Nitekim 2013 yılı Dışişleri Bakanlığı tarafından “*insani diplomasi*” yılı olarak belirlenmiş ve bu bağlamda Türkiye’nin kabiliyetlerinin nasıl geliştirilebileceği tartışılmıştır. Yine aynı şekilde dışişleri bakanlığının 2019-2023 Stratejik planının vizyonu “*girişimci ve insani dış politika*” olarak belirlendiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın da dile getirdiği üzere Türkiye, yaşanan krizleri oturduğu yerden izleyen değil; olayların içerisinde yer alan ve yönlendiren aktör olmalıdır. Türkiye’nin bu yaklaşımı yalnızca kendi geleceği için değil, bölgesel ve küresel barış ve istikrarın sağlanması için de benimsemelidir.

2.3.2 Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü

Türkiye’nin 2000’li yıllar itibari ile yumuşak gücü ve imajını, arttırmak, olumsuz algıları olumluya çevirmek ve ülkenin tanıtılması için kamu diplomasisi politikalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye insani diplomasi faaliyetleri kapsamında dış yardımlarını, kültürel diplomasi kapsamında dünyanın dört bir yanında kültürel faaliyetlerini arttırmış ve içe kapanık dış politika anlayışını terk ederek dünya meseleleri ile ilgilenmeye başlamıştır. Ancak Türkiye’nin bu faaliyetler ekseriyetle kurumlar arasında iş birliği olmadan yürütülmüştür. Bu durum hem kaynak israfına hem de zaman kaybına neden olduğu söylenebilir. Nitekim kamu diplomasisi politikalarının etkinliğinin en önemli noktalarından biri resmi ve sivil kurumlar arasında koordinasyonun ve işbirliğinin sağlanması olarak görülmektedir. Bu yüzden 2010 yılında Başbakanlık genelgesiyle Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin koordine edilmesi amacıyla “*Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü*” kurulmuştur. Kuruluş genelgesinde koordinatörlüğün kuruluş amacı şu şekilde tanımlanmıştır.

“Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletler arasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak "Kamu Diplomasisi" ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, Ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve

araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir.”²²¹

Genelgeden anlaşılaçağı üzere kamu diplomasisi koordinatörlüğünün hem yabancı kamuoylarının bilgilendirilmesi hem de var olan sorunların ve yanlış anlaşılmalaraın diplomasi metotlarıyla çözülmesi amaçlanmıştır. Hans Tuch, Jan Melissen ve Joseph Nye kamu diplomasisi kavramını yabancı devletlerin kamuoylarıyla iletişim süreci olarak ifade etmektedirler.²²² Bu bağlamda koordinatörlüğün kamu diplomasisinin iletişim boyutuna önem verdiği ve bu doğrultuda faaliyet yürüteceğı anlaşılmaktadır. Bunun yanında koordinatörlüğün sitesinde *“Türk dış politikasının ve yumuşak güç kapasitesinin en önemli araçlarından biri olarak Türkiye’nin uluslararası kamuoyunda görünürlüğünü ve etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir”*.²²³ Koordinatörlüğün önemli görevlerinden birinin de Türkiye’nin yumuşak gücünü ve kapasitesini arttırmak olduğu görölmektedir. Aynı şekilde genelgede koordinatörlüğün amacının kurumlar ve sivil toplum arasında iş birliğinin ve koordinasyonunun sağlaması hedeflenmiştir.

“Bu itibarla, kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, bir Başbakan Başmüşavirinin uhdesinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün oluşturulması uygun görölmüştür.”²²⁴

Ekşi’ye göre büyük umutlarla kurulan koordinatörlüğün görevini yapmakta yetersiz kaldığı görölmektedir. Koordinatörlüğün Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, YTB ve STK’lar ile iş birliği içerisinde çalıştıklarını gösteren herhangi bir emare olmamakla birlikte söz konusu kurumların web sitelerinde yürüttüğü faaliyetlere bakıldığında da iş birliğini görmek mümkün değildir.²²⁵ Öte yandan Türkiye’nin kamu diplomasisi ekseriyetle kamu kurumları aracılığı ile yapıldığı görölmektedir. Bu durum özellikle

²²¹ “Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Genelgesi”, *Resmî Gazete*, 30.01.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm> (Erişim:20.02.2022)

²²² Joseph Nye, *Soft Power and Public Diplomacy*, s. 103; Tuch, *Communicating With*, s. 3; Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 130.

²²³ Sancar, *Kamu Diplomasisi*, s. 251.

²²⁴ “Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Genelgesi”, *Resmî Gazete*, 30.01.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm> (Erişim:20.02.2022)

²²⁵ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, ss. 310-311.

1990'ların sonu ve 2000'lerin başı itibariyle ortaya çıkan yeni kamu diplomasisi anlayışına ters bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kamu diplomasisi anlayışında temel aktörler kamuoyu ve sivil toplum kuruluşları olmuştur. Bu yüzden Türkiye kamu diplomasisinde kamu kurumları yanında devlet dışı aktörlerinde yaygınlaştırılması ve kamu sivil toplum ilişkisinin kurulması gerekmektedir.²²⁶

Koordinatörlüğün her ne kadar eksik yönleri bulunsa da Türkiye'nin hikayesinin dünyaya anlatılması noktasında önemli bir misyon yürüttüğü iddia edilebilir. Koordinatörlüğün yüklendiği bu misyonu üç farklı faaliyet kapsamında geniş bir çerçevede yürütmüştür. İlk olarak Koordinatörlük üniversite programları kapsamında “Kamu Diplomasisi Panelleri”, “Dış Politika Tanıtım Programları”, “Dış Politika Çalıştayları” ve “Gençlik Programları” düzenlemiştir. İkinci olarak Koordinatörlüğün siyasal iletişim çerçevesinde “Ülke Toplantıları”, “Akıl İnsanlar Konferansları”, “Avrupa Toplantıları” ve “İstanbul Küresel Formu” gibi iletişim faaliyetleri yürütülmüştür. Son olarak ise medya tanıtım çalışmaları kapsamında “Gazeteci Heyetleri Programları”, “Yabancı Basını Bilgilendirme” ve “Kültür ve Tanıtım Faaliyetleri” yer almaktadır.²²⁷

Diğer yandan koordinatörlük Türkiye'nin insani diplomasi aktörlerinin de koordine etmeden sorumludur. İnsani diplomasi faaliyeti yürüten TİKA, AFAD, TOKİ, Kızılay ve sivil toplum kuruluşlarını koordine etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Somali, Suriye, Myanmar, gibi kriz bölgelerindeki insani diplomasi faaliyetleri koordinatörlük tarafından organize edilmektedir. 2018 yılında koordinatörlüğün görevleri Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan İletişim Başkanlığına devredilmiştir.

2.3.3 İletişim Başkanlığı ve TRT

Diplomasi kavramı en basit tanımıyla tarafların üzerinde anlaşamadıkları bir olay üzerine müzakere ederek çözüme ulaşma girişimi olarak ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle diplomasi taraflar arasında

²²⁶ Necati Anaz ve M. Cüneyt Özşahin, “Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Rolü ve İşlevi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, s. 515.

²²⁷ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, ss. 313.

iletişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Değişen diplomasinin bir türü olan Kamu diplomasisinin temelinde de iletişim önemli bir yer tutmaktadır. Burada iletişimden kast edilen sadece karşı tarafa bir şey iletilmesinin yanında karşı tarafı anlamak için dinlenmesini de kapsamaktadır. Nitekim kamu diplomasisi üzerine çalışan birçok araştırmacı kamu diplomasisini bir iletişim süreci olarak tanımlamıştır. Kamu diplomasisinin bir aracı ve diplomasinin bir türü olan insani diplomasi de de iletişim ve koordinasyon önemli bir yer tutmaktadır.

Bilgi, iletişim devrimi ve dijitalleşmenin bir sonucu olarak geleneksel diplomasinin etkinliği giderek azalmaya başlamış ve yerine daha sivil nitelikte olan dijital diplomasi, kamu diplomasisi ve insani diplomasi daha etkin olmaya başlamıştır. Bu yüzden devletler için iletişimin önemi her zamankinden daha önemli hale gelmiş ve devletler söz konusu alanları kontrol etmek için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bu olguların bir sonucu olarak Türkiye Türk kamu diplomasisinin, yumuşak gücünün, imajının ve iletişim sürecinin yönetilmesi için 2010 yılında kamu diplomasisi koordinatörlüğünü kurmuştur. 2018 yılına geldiğimizde ise koordinatörlük görevlerini hükümet siteminin değişmesi ile birlikte “30488 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile kurulan iletişim başkanlığına devir etmiştir.²²⁸

İletişim Başkanlığı Türkiye’nin tezlerinin anlatılması, kurum ve kuruluşlar arası koordinasyonun sağlanması, politika üretme, tanıtım faaliyetlerini yönetmek, uluslararası kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi, kamu diplomasisi bağlamında ülkenin tanıtılması için sivil toplum ve kamu kurumları arasında koordinasyon sağlamak, kamuoyunun doğru bilgilendirmek için bilgi akışını sağlamak ve buna bağlı olarak kamuoyunun tepkisini tespit etmek, propagandaya karşı önlem alma, yerli ve yabancı basının eğitilmesi ve görev alanı kapsamındaki sivil toplumu güçlendirme gibi görevleri vardır.²²⁹ Görüldüğü üzere iletişim başkanlığı iletişim

²²⁸ “İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, *Mevzuat*, 24.07.2018, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=19&MevzuatNo=14&MevzuatTertip=5> (Erişim: 12.03.2022)

²²⁹ “İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, *Mevzuat*, 24.07.2018,

yönetilmesi ve Türkiye'nin kamu diplomasisi kapsamında önemli bir yere sahiptir. Nitekim Başkanlık vizyonunu şu şekilde belirlemiştir.

“Ulusal ve uluslararası kamuoyları, karar alıcı aktörler ve medya ile derinlikli ve çok yönlü ilişkiler geliştirmek; iletişimin tüm araç ve yöntemleri ile Türkiye'nin her alanda nitelikli temsilini sağlamak ve bu doğrultuda “Türkiye markasını güçlendirmek””²³⁰

İletişim başkanı Fahrettin Altun kamu diplomasisinin iki alanında faaliyet göstermenin zaruret olduğunu ifade etmiştir. *“Birincisi Türkiye karşıtı dezenformasyonla, kara propagandayla mücadele. İkincisi Türkiye markasını, Türkiye'nin itibarını güçlendirmeye yönelik faaliyetlerin icrası.”*²³¹ Özellikle 2011 sonrası Türkiye'nin bölgesinde yumuşak güç temelli politikanın yanında sert güç politikaları kullanmaya başlaması Türkiye imajını ve markasına büyük oranda zarar verdiğini ifade ve iddia etmiştik. Dolayısıyla Türkiye ortaya çıkan bu zararı telafi etmek için kamu diplomasisi ve yumuşak güç politikalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ifadesi ile *“Türkiye'nin içeride ve dışarıda verdiği “hakikat mücadelesinin” daha bütüncül, bilimsel ve sistemli bir strateji üzerinde inşa edilmesi gerektiğini”* bunun yolunun da etkin kamu diplomasisi faaliyetleri olduğunu belirtmiştir.²³² 21. yüzyılın ilk çeyreğinde diplomasinin ciddi bir kriz döneminden geçtiği görülmektedir. 2000'li yıllar itibarıyla etkisini giderek arttıran dijitalleşmenin bir sonucu olarak *“hakikat ötesi”* bir süreç yaşanmaktadır. Bu durumun kamu diplomasisini araç ve aktör bağlamında dönüştürdüğü gözlemlenmektedir. Nitekim kamu diplomasisinde halkla ilişkilerin etkisinin giderek zayıfladığı bunun yerine lobiciliğin ve kritik öneme haiz aktörlere yatırım yapmanın önem kazandığı tespit edilmiştir. Bu dönüşüme paralel olarak Türkiye'ye karşı yürütülen propaganda faaliyetlerinin artık planlı, organize ve uzun vadede ortaya

<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=19&MevzuatNo=14&MevzuatTertip=5> (Erişim: 12.03.2022)

²³⁰ “İletişim Başkanlığı Vizyon”, *İletişim Başkanlığı*, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> (Erişim: 12.03.2022)

²³¹ “Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, İletişim Başkanlığı”, *İletişim Başkanlığı*, 06.07.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-hazirlandi> (Erişim: 12.03.2022)

²³² “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu”, *Türkiye Bilimler Akademisi*, 06.07.2021, <https://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/akademiden-haberler/kamu-diplomasi-koordinasyon-kurulu#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20i%C3%A7eride%20ve%20d%C4%B1nC5%9Far%C4%B1da,diplomasisi%20faaliyetlerinden%20ge%C3%A7ti%C4%9Fini%20ifade%20etti> (Erişim: 06.04.2022)

çıkmadığını aksine birbirinden kopuk ve organize olmayan dezenformasyon, propaganda ve asparagas şeklinde yürütülmektedir.²³³ Diğer bir deyişle diplomaside yaşanan dijitalleşme diplomasiyi dönüştürmüş propagandanın yerini yalan ve asparagaslar almıştır. Söz konusu gelişmeler Türkiye hakkındaki dezenformasyon, yalan ve asparagas haberlere karşı anında cevap verilmesi, kamuoylarının doğru bilgilendirilmesi ve Türkiye'nin hikayesinin doğru anlatılmasını daha önemli hale getirmiştir. Bu bağlamda da İletişim Başkanlığı büyük rol oynamaktadır. Nitekim Türkiye İletişim Başkanlığı'nın uhdesinde “*Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığı*” kurulmuştur.

Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığı'nın görevleri Türkiye'nin tanıtılması, tezlerinin savunulması, kamu diplomasisi alanında faaliyet yürüten STK ve kurumlarla işbirliği halinde bulunmak ve raporlar hazırlamak, Türkiye'nin ali menfaatlerini katkı sağlayacak programlar düzenlemek, uluslararası kamuoyunu bilgilendirmek ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak, Türkiye'nin tanıtılması için projeler hazırlamak, Türkiye'ye karşı yapılan propaganda faaliyetlerini takip etmek, izlemek ve tedbirler almak ve Türkiye markasını güçlendirmek olarak belirlenmiştir.²³⁴ Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında faaliyetlerini zamanın koşullarına göre revize ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle dijitalleşmenin bir sonucu olarak propaganda, dezenformasyon ve asparagasla mücadeleye ağırlık verildiği, bunların yanında ülke tanıtımı ve Türkiye markasının oluşturulması için çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir.

2021 yılı Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda insani diplomasiye özel bir başlık açılmıştır. Nitekim iletişim başkanı Altun'un 2022 yılında yapılan Antalya Diplomasi Forumu'nda yapmış olduğu konuşmada “*İnsani meselelere her zaman duyarlı olan Türkiye, sahadaki gerçeklikleri hem insani açıdan hem de diplomatik açıdan ele alıyor. Türkiye'nin en büyük çabası, bölgesel ve küresel barışa destek*

²³³ “Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, İletişim Başkanlığı”, *İletişim Başkanlığı*, 06.07.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-hazirlandi> (Erişim:12.03.2022)

²³⁴ “İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, 24.07.2018, <https://www.mevzuat.gov.tr/anayasa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=19&MevzuatNo=14&MevzuatTertip=5> (Erişim: 12.03.2022)

olmaktır” olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında önümüzdeki dönemde Türkiye’nin uluslararası sorunların tartışıldığı, “*uyuşmazlıkların çözüldüğü*” ve “*barış ve istikrarın sağlandığı*” bir marka olma hedefinde olduğunu belirtmiştir.²³⁵ Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye’nin insani diplomasi faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası kamuoylarına aktarılması noktasında başkanlığın önemli roller üstleneceği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’nin dünyaya açılan penceresi olarak tanımlanan ve İletişim Başkanlığı’nın iş birliği halinde olduğu “*Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun*” (TRT) incelenmesi çalışmayı daha da anlamlı kılacaktır.

2.3.3.1 Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)

Günümüzde Medya kavramı kitle iletişim araçları olan radyo televizyon ve basın yayın ile aynı anlamda kullanılmaktadır. 1837’de Samuel Morse’ın telgrafı icat etmesi ile birlikte iletişimde bir dönüşüm yaşanmıştır. 1866 yılına kadar telgraf neredeyse dünyanın her yerine ulaşmış ve kitlelerin dünyanın herhangi bir yerinde olan hadiseleri öğrenmelerini kolaylaştırmıştır. Daha sonra radyonun ve televizyonun icadı, iletişim ve medya alanında kamuoyları ve kitlelerin bilgilendirilmesi ve birbirleri ile etkileşime geçmesi ve tanınması noktasında dönüştürücü bir rol oynamıştır. 20. yüzyılın sonu itibari ile ise iletişim araçlarında yaşanan devrim ulusötesi yayıncılığın çerçevesini değiştirmiştir. Klasik, devletlerarasında var olan iletişim yerini ilk önce şirketlere daha sonra ise bireyler arasındaki iletişim şeklinde yaygınlaşmasına neden olmuştur.²³⁶ Özellikle 1990’lı yıllarda hayatımıza giren internetin medya ve iletişim alanında tarihte eşi benzeri görülmemiş bir dönüşümün yaşanmasının önünü açmıştır. İnternetin dünyada yaygınlaşması önceden televizyon ve radyoya bağımlı olan ve yönlendirilen kitlelerin bilgiye artık istedikleri mecralardan doğrudan ulaşabilmesini sağlamıştır.

²³⁵ Fahrettin Altun, “İletişim Başkanı Altun’dan Antalya Diplomasi Forumu’na ilişkin Paylaşım, İletişim Başkanlığı”, 06.07.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-hazirlandi> (Erişim: 15.08.2022)

²³⁶ Serdar Kaypakoğlu, *Küresel Medya ve Kültürel Değişim*, İstanbul: NAOS Yayınları, 2004, s. 21.

Bernard Cecil Cohen`in “*Medya bize ne düşünmemiz gerektiğini söylemez, neyi düşünmemiz gerektiğini söyler*”²³⁷ ifadesi ile medyanın kitleler üzerindeki rolünü açıkça belirtmektedir. Medyanın ve bilginin gücü İkinci Dünya Savaşı ile birlikte devletler tarafından anlaşılmış ve hem propaganda hem de kamuoylarını etki altına almak için kullanılmıştır.²³⁸ Bu anlamda Bruce Gregory`nin ifade ettiği üzere, önce telgraf daha sonra ise radyonun icadı gibi iletişim teknolojilerindeki ilerleme devletlerin sadece yabancı devletlerle iletişim kurmasının yanında onların vatandaşlarıyla da direkt olarak iletişim kurmasını sağlamasıyla medyanın diplomasi için önemi giderek artmıştır.²³⁹ Başka bir deyişle medya yabancı devletlerde kamuoyu oluşturma noktasında iletişim araçlarında yaşanan gelişme ile paralel bir şekilde ilerlemiştir. Bu durum medya ve dolayısıyla kitle iletişim araçlarını diplomasiinin ve dış politikanın bir aktörü haline getirmiştir. Medya, diplomasiinin, dış politikanın ve uluslararası ilişkilerin kamuoylarının önünde tartışılmasına olanak sağlamış ve diplomasiyi “medya-kamuoyu” çerçevesinde dönüştürmüştür. Medyanın diplomasiyi dönüştürmesi ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler devletleri de diplomasi çerçevesinde değişime sürüklemiştir; “devletler, medya ve kamuoyu olgusuna yönelik kamu diplomasisi politikası ve stratejisini geliştirmişlerdir”.²⁴⁰

Nye`a göre televizyon ve medya araçları yumuşak gücün, kültür ve değerlerin yayılması için önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle uluslararası haber kanalları bir ülkenin yumuşak gücünü arttırabildiği gibi azaltabilmekte veya zayıflatabilmektedir. Bu kapsamda devletler kendi uluslararası yayın ağlarını oluşturarak yumuşak güçlerini arttırmayı hedeflemektedirler.²⁴¹ Bu bağlamda CNN, BBC, Russian Today, Deutsche Welle, CCTV ve El Jeazare kanalları devletlerin yabancı

²³⁷ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 104.

²³⁸ Erdem Eren, “Medya Diplomasisi Aktörü Olarak TRT ve Balkanlardaki Örnek Faaliyetleri”, *Geçmişten Geleceğe Televizyon Yayıncılığı*, C. 4, S. 7 (2019), s. 28.

²³⁹ Eylem Yanardağoglu, “Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi Örneği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 38 (2014), s. 117; Bruce Gregory, “Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C. 616 (2008), s. 276.

²⁴⁰ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 107.

²⁴¹ Nye, *Yumuşak Güç*, ss. 82-86.

kamuoylarını bilgilendirmek ve onlara ulaşmak amacıyla yayın hayatına başladığını ifade etmek mümkündür.

Medya kamu diplomasisi iletişim sürecinin temel taşlarından birisidir. Diğer yandan medya bir ülkenin dışarıya açılan penceresidir. O ülkenin kültürü siyasi yapısı gelenekleri, politikaları ve düşüncelerinin dünyaya iletiildiği temel araçtır. Bundan dolayı yabancı kamuoylarındaki olumlu ve olumsuz algılamaların şekillenmesinde medya ve iletişim araçlarının rolü büyük önem arz etmektedir.²⁴² Kamu diplomasisi politikalarının başarılı olabilmesi için devletlerin yürüttükleri politikaların rasyonel, meşru, ikna edici ve savunulabilir olması elzemdir.²⁴³ Medyanın rolü burada devreye girmekte, kamu diplomasisi politikalarının hem iç hem de dış kamuoylarına iletilmesi, ikna edilmesi, savunulması ve meşru bir zemine oturtulması için medya ve iletişim araçları önemli bir aktör ve araç olarak kendini göstermektedir.

Ross Howard medyayı “*iki kenarı keskin bir kılıç*” olarak tasvir etmekte ve medyanın kamuoylarını yanlış bilgilendirdiği ve propaganda yaptığı zaman korkutucu bir güç olduğunu ileri sürmektedir. Ama yine Howard’a göre medyanın başka bir yönü daha vardır. Medya doğru, güvenilir bilgi sunduğu zaman, insan haklarına saygı duyduğunda ve farklı haberler sunduğu zaman çatışma çözümünün bir enstrümanı haline gelebilir diye ifade etmiştir.²⁴⁴

TRT Türkiye’nin en köklü kanalı olmasına rağmen küresel anlamda uluslararası yayın yapmaya başlaması 2000’li yıllar ile mümkün olmuştur. Ancak 1990’ yılında Avrupa’da yaşayan Türklere yönelik yayın yapması için kurulan TRT İnt kanalı Türkiye’nin ilk uluslararası yayın yapan kanalı olduğunu ifade edilmesi gerekmektedir. TRT Türkiye’de yaşanan zihniyet dönüşümü ve kamu diplomasisi hedefleri doğrultusunda yeniden yapılandırılarak uluslararası yayın yapan bir kuruluş haline getirilmiştir. Bu bağlamda 2008 yılında 31 dilde haber yayın hayatına başlayan www.trtvotworld.com günümüzde 41 dilde haber yayıncılığı yaparak

²⁴² Sancar, *Kamu Diplomasisi*, s. 101.

²⁴³ Yılmaz, “Kültür ve Sanatın”, ss. 15-16.

²⁴⁴ Ross Howard, “An Operational Framework For Media And Peacebuilding”, *Institute for Media Policy, and Civil Society*, İmpacs, (2002), s. 1.

dünyanın önde gelen yayın kuruluşlarından birisi haline gelmiştir.²⁴⁵ Devamında ise Kürtçe konuşan halklara doğrudan ulaşmak, onları doğru bilgilendirmek ve sosyal ve kültürel olarak ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla 2009 yılında Kürtçe yayın yapan TRT ŞEŞ (TRTKURDİ) kurulmuştur. 21.03.2009 tarihinde ise Türkiye'nin Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu ve Türkistan coğrafyasında 27 ülkede 250 milyon insana ulaşılmasını sağlayacak TRT AVAZ kanalı kurulmuştur. Bu kanalın kurulmasında özellikle Türkiye'nin eski Osmanlı bakiyesi coğrafyalarla yeniden ilişki kurmak onlara Türkiye'nin hikâyesini anlatmak olduğu iddia edilebilir.

2010 yılına geldiğimizde Türkiye'nin kamu diplomasisi ve dış politika hedefleri doğrultusunda Arap coğrafyasında Türkiye ve Arap devletleri arasındaki ortak, tarihi ve kültürel ilişkilerin tekrardan tesis edilmesi ve kuvvetlendirilmesi için TRT El Arabia kanalı kurulmuştur. Böylece Türkiye Arap coğrafyasında kendi hikayesini kendi anlatmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye ve Arap toplumları arasındaki ilişkilerin gelişmesini hızlandırdığını ifade etmek mümkündür. Türkiye'nin bu gibi kanallara ihtiyaç duymasında dış politika ve kamu diplomasisi hedeflerinin yanı sıra uluslararası yayın yapan yabancı kuruluşların Türkiye hakkında yürüttükleri dezenformasyon çalışmalarının etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Diğer yandan Türkiye kamu diplomasisi ve insani diplomasi çerçevesinde yürüttüğü faaliyetleri uluslararası kamuoyuna anlatma noktasında gerekli araçlara sahip olmayışı, sesini duyuramayışı ve uluslararası yayın kuruluşlarının bu kapsamda Türkiye'nin faaliyetlerini göz ardı etmeleri Türkiye'yi uluslararası alanda İngilizce yayın yapan TRT World kanalını kurmasına teşvik etmiştir. Nitekim Ekşi günümüzde bilgi ve iletişim devriminin bir sonucu olarak küresel anlamda yürütülen enformasyon savaşlarında İngilizce yayın yapamayan bir ülkenin bu savaşlarla mücadele etmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.²⁴⁶ Türkiye'nin Suriye topraklarında düzenlediği Barış Pınarı harekâtı esnasında sosyal medya platformu Twitter'in TRT

²⁴⁵ “Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Tarihçe”, *Türkiye Radyo Televizyon Kurumu*, [https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx#:~:text=18.05.2015'te%20test%20yay%C4%B1nlar%C4%B1na,Ajax\)%20TRT%204K%20kanal%C4%B1nda%20yay%C4%B1nland%C4%B1](https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx#:~:text=18.05.2015'te%20test%20yay%C4%B1nlar%C4%B1na,Ajax)%20TRT%204K%20kanal%C4%B1nda%20yay%C4%B1nland%C4%B1) (Erişim:20.03.2022)

²⁴⁶ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 373.

World'un Twitter hesabının yayın akışını kısıtlayarak TRT'nin yayın akışını engellemesi ve sansürlemesi enformasyon savaşlarına örnek verilebilir.²⁴⁷

TRT World söz konusu ihtiyaçlara binaen 29.10.2015 tarihinde yayın hayatına başlayarak Türkiye'nin küresel anlamda bir markası haline gelmiştir. Çok geç bir tarihte kurulmasına ve kartelleşmiş küresel medya kuruluşlarının direnç ve eleştirilerine rağmen TRT World bünyesine birçok tecrübeli isimi katarak rakipleriyle mücadele edebilir bir pozisyona gelmiştir.²⁴⁸

TRT World Türkiye'nin “dünyaya açılan penceresi” olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle TRT World Türkiye'nin yeni hikayesinin dünyaya anlatılması noktasında önemli bir yere sahiptir. Nitekim birinci bölümde insani diplomasisinin hikayesinin anlatılması üzerindeki etkisinde değinildiği üzere Joseph Nye günümüz bilgi ve enformasyon çağında kimin güçlü olduğunun değil kimin hikayesinin güçlü olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁹ Bununla birlikte sadece hikayenizin güçlü olması değil bunu yabancı kamuoylarına aktaracak araçlarınızın da olması gerekmektedir. Bu yüzden TRT World Türkiye'nin kamu diplomasisi araçlarından en önemlilerinden birisi olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan TRT World ülke markasının tanıtılması, olumlu ülke imajı inşa etme ve Türkiye lehine kamuoylarını harekete geçirme noktasında önemli görevler üstlenmektedir.²⁵⁰ Bunların yanında TRT World Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinin uluslararası kamuoyuna duyurulması ve insani meselelerde küresel vicdanı harekete geçirme noktasında önemli bir misyon üstlenmektedir.

2.3.4 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası tarihi ve kültürel bağlarımız olan Türkistan coğrafyasında bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmek, onlara örnek olmak (ağabey), siyasi ve ekonomik olarak kaldırmak için

²⁴⁷ Yusuf Özhan, “Twitter’den TRT World’e kısıtlama Bunun Adı: Sansür”, *TRT Vizyon* S. 362 (2019), s. 46.

²⁴⁸ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 374.

²⁴⁹ Nye, *Yumuşak Güç*, s. 152.

²⁵⁰ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 374.

1992 yılında kurulmuştur. TİKA 1999 yılında Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile Başbakanlığa bağlanmıştır. 2001 yılında ise 4668 Sayılı Kanun ile teşkilat yapısı değişmiştir. Yapılan değişiklikle TİKA “*Türk dilinin konuşulduğu Cumhuriyetler ve akraba toplulukları ile Türkiye’ye komşu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyo-kültürel ve eğitim alanlarında işbirliği projeleri icra*” etmek amacı ile yeniden teşkilatlandırılmıştır.²⁵¹ Bu değişikliklerle TİKA kalkınma ve teknik yardım niteliğinden sıyrılarak bir STK niteliğine bürünmüştür. 2011 yılında ise Türkiye’nin dış politika ve kamu diplomasisi zihniyet dönüşümü, yumuşak güç ve kamu diplomasisi ve bölgede yaşanan önemli değişimler çerçevesinde TİKA yeniden teşkilatlandırılma gereği hasıl olmuştur. “*Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*” şeklinde ismi değişen TİKA yeni yapısı ile daha hızlı karar alabilen, esnek ve faaliyetlerinde daha güçlü bir hale gelmiştir. 2018 yılında ise 30479 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “*Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*” ile kamu tüzel kişiliğine sahip ve özel bütçeli bir kurum olarak Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır.²⁵² TİKA ilk önce Türk dilinin konuşulduğu devletler ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını sağlamayı hedeflemektedir. Ancak bu anlayış zaman içerisinde değişmiş TİKA sadece Türk dilini konuşan ülkelere değil dünyanın neresinde ihtiyaç sahibi bir ülke varsa oraya yardım yapar hale gelmiştir. Bu bağlamda TİKA 2019-2023 stratejik Planında misyonunu şu şekilde belirlemiştir:

*“Türkiye’nin uluslararası kalkınma iş birliği faaliyetleri çerçevesinde, ülkelerin ekonomik, sosyal ve insani kalkınma süreçlerini destekleyecek, ortak tarihi ve kültürel mirasımızı geleceğe taşıyacak sürdürülebilir proje ve faaliyetler gerçekleştirmek.”*²⁵³

Türkiye söz konusu ülkelerle siyasi, ekonomik, ticari, kültürel ve eğitim gibi alanlarda faaliyetlerde bulunarak iş birliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Nitekim bu gibi faaliyetler devletlerin kamu diplomasisi

²⁵¹ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, s. 359.

²⁵² “TİKA Tarihçe”, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> (Erişim: 01.03.2022)

²⁵³ Mehmet Fatih Sever, ve öte., “Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Stratejik Plan 2019-2023”, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı*, Ankara, 2019, s. 15.

kapsamında yürüttüğü faaliyetlere paralellik göstermektedir. Dolayısıyla TİKA'nın yürüttüğü faaliyetlerle Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlilerinin söz konusu ülkelerde benimsenmesi ve etkinliğinin artması noktasında önemli bir misyon yürütmektedir.²⁵⁴ Diğer yandan TİKA Türkiye'yi temsil etmesi açısından, faaliyet yürüttüğü ülkelerde kalıcı ilişkilerin geliştirilmesi dolayısıyla da kamu diplomasisinin nihai amaçlarından olan gönüllerin ve zihinlerin kazanılması noktasında Türk kamu diplomasisi için önemli bir yere sahiptir. TİKA'nın dünyanın farklı bölgelerinde yürütmüş olduğu alt yapı çalışmaları Türkiye'nin o ülkelerde uygulayacağı politikalarının altyapı çalışmalarını hazırladığı ileri sürülebilir. Bu yolla TİKA tarihi ve kültürel iş birliğini geliştirmektedir. Böylece Türkiye TİKA aracılığıyla yumuşak gücünü arttırdığı söylenebilir.²⁵⁵ Diğer bir deyişle TİKA yürütmüş olduğu faaliyetler ile dostluk köprüleri kurması nedeniyle Türk kamu diplomasisi için vazgeçilmez bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk kamu diplomasisinin önemli bir aracı olan TİKA, insani diplomasi alanında da öncü kuruluşlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. TİKA'nın 2019-2023 dönemi 11. Kalkınma planında insani diplomasi açıkça beyan edilmiştir.

*“TİKA: geniş faaliyet coğrafyasında, uluslararası kalkınma işbirliği ve dış yardımlar çerçevesinde, ekonomik, sosyal ve insani kalkınma ile kültürel işbirliği projelerine destek verirken aşağıdaki strateji ve ilkeler çerçevesinde faaliyetlerini planlamaya ve uygulamaya devam etmektedir”*²⁵⁶

Bu kapsamda TİKA'nın Türkiye'nin girişimci ve insani diplomasi politikasının uygulayıcılarından biri olduğu açıkça görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında 2003 yılında Türkiye'nin dış yardım miktarı 76 milyon dolarken 2020 yılında bu miktar 8,79 milyar dolar olmuştur.²⁵⁷

Bununla beraber TİKA Türkiye'nin yapmış olduğu dış yardım, kalkınma yardımı ve insani yardımların organize edilmesi ve dağıtılması noktasında da önemli bir yere sahiptir. TİKA'nın insani diplomasının barışı

²⁵⁴ Özkan, “21. Yüzyılın Stratejik”, s. 18

²⁵⁵ Ekşi, *Kamu Diplomasisi*, ss. 367- 368.

²⁵⁶ İsmail Durhat, ve öte, “Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Faaliyet Raporu 2021”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2022, s. 24.

²⁵⁷ Keskin, ve öte., “Türkiye Kalkınma Yardımları”, ss. 14-15.

koruma, barış yapma ve barışın inşası noktasında önemli roller üstlendiği de görülmektedir. Özellikle barışı koruma ve barış inşası noktasında kayda değer adımlar atılmaktadır. TİKA'nın gelişmekte olan, yeni kurulan devletlere ve kriz bölgelerinde yapmış olduğu faaliyetler barışın korunması kapsamında değerlendirilebilir. TİKA bu ülkelerde altyapı, eğitim, sağlık, ekonomik, gıda güvenliğini ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve var olan kronik sorunların çözülmesi yönünde hareket ederek krizin savaşa dönüşmesini engellemeye çalışmaktadır. Kriz yaşayan veya dönüşüm sürecinde olan ülkelerin mevcut durumla baş etmelerini sağlamak gibi barışın korunması noktasında önemli misyonlar üstlendiği görülmektedir.

Bununla beraber savaş ve kriz sonrası tekrardan barışın inşa edilmesi noktasında TİKA sorumluluk üstlenmektedir. Barış inşasının savaşın altında yatan sebeplerin çözülmesi olduğu ifade etmiştik. TİKA'nın bu kapsamda barışın tekrardan inşa edilmesi noktasında Somali'de yürüttüğü faaliyetler dikkate değerdir. Somali'de 2011 yılında yaşanan insani kriz sonrası Türkiye TİKA aracılığıyla krizin sonlandırılması ve sürdürülebilir bir barışın tesis edilmesi için çalışmalar yürütmektedir. TİKA Somali'de insani yardım, ulaşım altyapısı, hava yollarının rehabilitasyonu, sosyal altyapıların desteklenmesi, ekonomik ve idari altyapının desteklenmesi, eğitim, sağlık ve gıda güvenliğini sağlanması ve en önemlisi de krize neden olan sebeplerin ve var olan kronik sorunların çözülmesi noktasında önemli adımlar atmaktadır.²⁵⁸ Türkiye'nin söz konusu insani diplomasi faaliyetlerinin uluslararası kamuoyu nezdinde yumuşak gücünü arttırdığı ve imajına pozitif yönlü etki ettiği iddia edilebilir. Özellikle Türkiye'nin 2015 yılından beri dünyanın en fazla yardım yapan ülkelerden biri olması Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarının etkinliğini artırıcı etki yapmaktadır.

2.3.5 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye yaşadığı coğrafya itibarı ile deprem veya sel gibi birçok afet ve krizle karşılaşmış; bunlarla mücadele etme noktasında da önemli derece

²⁵⁸ TİKA Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Somali Raporu 2016", *Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2016.

tecrübe edinmiştir. Özellikle 1999 Marmara Depremi Türkiye'nin afet yönetiminde eksikliklerini ortaya çıkarmış ve bu tarihten sonra yapıcı gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda en önemli gelişmelerden biri 2009 yılında 5902 Sayılı Kanunla kurulan AFAD olmuştur.²⁵⁹

AFAD misyonunu “Afet ve acil durumlara ilişkin süreçlerin etkin yönetimi için gerekli çalışmaları yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve bu alanda politikalar üretmek” olarak belirlemiştir.²⁶⁰ Kurumun faaliyet alanı çok geniş bir perspektifte ele alınmıştır.

“AFAD tüm dünyada kabul gören ve gelişmeye açık yeni bir afet yönetim modeli ile önceliğini ‘‘Acil Durum Yönetimi’’nden ‘‘Risk Yönetimi’’ ne vererek hizmet sunmaya devam etmektedir. Bu bağlamda günümüzde ‘‘Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi’’ olarak adlandırılan bu model çerçevesinde; afet ve acil durumların sebep olduğu zararların önlenmesi için tehlike ve risklerin önceden tespiti, afet olmadan önce meydana gelebilecek zararları önleyecek veya en aza indirecek önlemlerin alınması, etkin müdahale ve koordinasyonun sağlanması ve afet sonrasında iyileştirme çalışmalarının bir bütünlük içerisinde yürütülmesi çalışmaları gerçekleştirilmektedir’’²⁶¹

Bu faaliyetler kapsamında AFAD dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan afet ve krizlere dil, din, mezhep ve ırk ayrımı yapmadan insani yardımda bulunmaktadır. Bununla birlikte AFAD faaliyetlerinin niteliğini geliştirerek dünyada bu alanda öncü kuruluşlardan biri haline gelmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda AFAD hem devletler hem de uluslararası kuruluşlarla iş birliğini geliştirmektedir.²⁶² Böylece Türkiye yardım bekleyen bir ülkeden yardım eden ve yardım beklenen bir ülke konumuna gelmiştir.

AFAD'ın en önemli özelliği hem içerde hem de dışarda afet ve acil durum yönetimini başarabilmesidir; “Son dönemde; sel, kıtlık, kuraklık,

²⁵⁹ “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”, Resmî Gazete, 17.06.2009, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.htm> (Erişim: 09.03.2022)

²⁶⁰ “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Stratejik Plan 2019-2023 (AFAD)”, Ankara, 2019, s.18.

²⁶¹ “AFAD Stratejik Plan” s. 24.

²⁶² “AFAD Stratejik Plan” s. 58.

yangın, iç karışıklık gibi nedenlerle yardıma ihtiyaç duyan 5 kıtada son 6 yılda 50'yi aşkın ülkeye insani yardımda bulunduk.”²⁶³ Görüldüğü üzere AFAD sadece arama kurtarma ve acil insani yardım faaliyetlilerinden daha fazlasını içermektedir.

AFAD, Filistin, Somali, Suriye Haiti, Myanmar, Şili, Japonya, Tunus, Libya ve Pakistan gibi kriz bölgelerinde insani diplomasi kapsamında faaliyetler yürütmektedir.²⁶⁴ AFAD'ın yürütmüş olduğu insani diplomasi faaliyetleri daha ziyade kalıcı barışın tesis edilmesi, altyapının oluşturulması ve sürdürülebilir bir barış ortamının oluşturulması süreçlerinde aktif rol oynamaktadır. AFAD yaptığı yardımları aracı kurumlar aracılığı ile değil bizzat sahada olarak yapması, acil ihtiyaçlara hemen cevap vermesine olanak sağlamaktadır. Somali'nin başkenti Mogadishu Belediye Başkanı Mohamed Nour'un verdiği bir röportajda Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımını açıkça göstermiştir;

*“Nour, eğer ben BM'den bilgisayar istersem bir sürü bürokratik işle beraber aylar sonra elime geçecektir. Üstelik benim istediğim yedi bin dolarlık bilgisayarları bana vermek için 50 bin dolar harcayacaklar. Eğer ben bu ekipmanları Türkiye'den istersem bir sonraki hafta elimde olacaktır.”*²⁶⁵

Bu kapsamda Türkiye'nin kriz ve doğal afet bölgelerinde insani diplomasi faaliyetleriyle insanlarla doğrudan iletişime girmesi hem yumuşak gücünü hem de imajını doğrudan pozitif doğrultuda etkilemektedir. Dolayısıyla da Türkiye'nin kamu diplomasisinin etkinliği hem artmakta hem de genişlemektedir.

2.3.6 Türk Kızılayı

Türk Kızılayı Türkiye'nin en eski ve en önde gelen insani yardım kuruluşudur. Kurulduğu günden bugüne Türk Kızılayı insani yardım misyonunu insani sorumluluk çerçevesinde yürütmektedir. TİKA gibi Kızılay da tarihsel süreç içerisinde zamanın gereksinimlerine ayak uydurmak için birçok dönüşüm geçirmiştir. 1864 yılında Milletlerarası Kızılhaç Komitesi kurulmuş ve Osmanlı Devleti de bu anlaşmanın

²⁶³ “Dünyanın Vicdanı Olmaya Devam Ediyoruz”, AFAD, <https://www.afad.gov.tr/dunyanin-vicdani-olmaya-devam-ediyoruz> (Erişim: 09.03.2022)

²⁶⁴ Dora, *The Role Of*, s. 214.

²⁶⁵ Haşimi, “Turkey's Humanitarian Diplomacy”, s. 127.

taraflarından birisi olmuştur. Osmanlı Devleti 1864 yılında anlaşmaya taraf olsa da 1868 yılına kadar bu konuda gözle görünür bir eyleme girişmemiştir. Ta ki 1868 yılında Sultan Abdülaziz'in desteğiyle “*Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardımcı Cemiyeti*” kurulmuştur. Savaş sırasında ayırım gözetmeksizin hasta ve yaralılar yardım etmek için kurulan bu cemiyet günümüz Türk Kızılay'ının temellerini oluşturması açısından önemlidir. Ancak söz konusu bu cemiyetin 1868 ve 1876 yılları arasında çokta etkin olmadığı gözükmektedir. 1877 yılında II. Abdülhamit tarafından kurumun ismi “*Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti*” olarak değiştirilmiş ve kuruma işlevsellik kazandırılmıştır.²⁶⁶ 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kurumun ismi önce “*Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti*”, 1935'te “*Türkiye Kızılay Cemiyeti*”, 1947'de ise “*Türkiye Kızılay Derneği*” şeklinde değiştirilmiştir.²⁶⁷

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'dan miras aldığı insani sorumluluk bilinci neticesinde Kızılay kurumunu aktif bir şekilde kullanmıştır. Nitekim Kızılay amaçlarını şu şekilde tanımlamıştır.

“Kızılay'ın amacı, her nerede görülür ise, hiçbir ayırım yapmaksızın insanın acısını önlemeye veya hafifletmeye çalışmak, insanın hayatını ve sağlığını korumak, onun kişiliğine saygı gösterilmesini sağlamak ve insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı, dostluğu saygıyı, işbirliğini ve sürekli barışı getirmeye uğraşmaktır. Kızılay ihtiyaç anında dayanışmanın, ıstırap anında eşitliğin, savaşın en kızgın anında insancılığın, tarafsızlığın ve barışın simgesidir”²⁶⁸

Kızılay insani yardım misyonunu ayırım gözetmeden ve tarafsız bir şekilde yürütmeyi, hedeflemektedir. Bu bağlamda Kızılay 1965 yılında Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Hareketinin belirlediği “*insanlık*”, “*ayırım gözetmemek*”, “*tarafsızlık*”, “*bağımsızlık*”, “*gönüllü hizmet*”, “*birlik*” ve “*evrensellik*” ilkelerine göre hareket etmektedir.²⁶⁹ Kızılay misyonunu “*Türkiye’de ve dünyada, insani yardım hizmetinde model alınan, insanların*

²⁶⁶ Battır, *İnsani Diplomasi*, s. 150.

²⁶⁷ “Kızılay Tarihçe”, *Türk Kızılay*, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz> (Erişim:10.03.2022)

²⁶⁸ “Kızılay Tarihçe”, *Türk Kızılay*, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz> (Erişim:10.03.2022)

²⁶⁹ “Temel İlkelerimiz”, *Türk Kızılay*, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz> (Erişim: 10.03.2022)

*en zor anlarında yanındaki kuruluş olmak” olarak belirlemiştir.*²⁷⁰ Diğer yandan Kızılay acil insani yardımların yanı sıra eğitim, sağlık ve sosyal alanda refahın sağlanması için yürüttüğü faaliyetlerle salgın hastalıkların engellenmesi, sağlık şartlarının iyileştirilmesi ve her ne olursa olsun insanların çektikleri acıların dindirilmesi ya da azaltılması için kamu otoriteleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla organize bir şekilde hareket etmektedir.²⁷¹

Görüldüğü üzere savaş zamanı insani ihtiyaçları karşılamak için kurulan Kızılay ilgi alanları ve faaliyet yürüttüğü alanlar kurulduğu günkü gibi kalmamış, değişen dünya dinamiklerine ve ihtiyaçlara ayak uydurarak zamanın koşullarına göre kendini şekillendirmiştir. Bu bağlamda Kızılay sadece savaş zamanı değil barış zamanında da faaliyet yürüten uluslararası bir insani diplomasi kurumu haline gelmiştir. Kızılay bu dönüşümle birlikte dünyanın farklı bölgelerinde savaş, çatışma, doğal afet ve insani krizlere insani yardım götüren ve bu anlamda dünyanın en önemli insani yardım kurumlarından birisi olmuştur.

Son on yıldır Kızılay, 138 ülkede doğal afet ve insan kaynaklı krizlere insani yardımda bulunmuştur.²⁷² Nitekim küresel Covid 19 salgını dolayısıyla dünyada birçok ülkenin insani yardımları azaltmasına eğilimi göstermesine rağmen Kızılay 2020 yılında 57 ülkede 8,2 milyon insana yardım götürerek insan odaklı insani yardımlarına devam etmiştir.²⁷³ Kızılay son 10 yılda “*Filistin, Sudan, Endonezya, Sri Lanka, Kırgızistan, Kosova, Somali, Pakistan*”, Suriye gibi kriz bölgelerinde acil insani yardımların yanında birçok kalıcı ve hayat seviyesini arttırıcı faaliyetlerde de bulunmaktadır. Söz konusu ülkelerde Türk Kızılayı “*konut, okul, toplum merkezi, ibadethane, kamu tesisleri inşası, geçim kaynaklarının temini ve desteklenmesi, sağlık, eğitim, sosyal yardım, tarım ve sulama*” gibi alanlarda

²⁷⁰ “Misyonumuz ve Vizyonumuz”, *Türk Kızılay*, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/misyonumuz-vizyonumuz> (Erişim: 10.03.2022)

²⁷¹ “Türk Kızılay Tüzük 14633 Sayılı Karar 2009”, *Resmi Gazete*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090219-1.htm> (Erişim:10.03.2022) (Battır, 2017, s. 151)

²⁷² “Uluslararası Yardımlar”, *Türk Kızılay*, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar> (11.03.2022)

²⁷³ Türk Kızılay, “Türk Kızılay’ı 2020 Faaliyet Raporu”, 2020, s.8. https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/kizilay_fr_2020_tr_web-01-07-2021-48114193.pdf (Erişim:11.03.2022)

faaliyet yürütmektedir.²⁷⁴ Türk Kızılayı'nın 2000'li yıllar ile birlikte insani yardım kapasitesini genişletmesi sayesinde insani yardım konusunda uluslararası bir aktör konumuna gelmiştir. Tüm gelişmeler neticesinde Türk Kızılay'ı Türkiye'nin en önemli insani diplomasi araçlarından birisi olmuştur.

²⁷⁴ “Uluslararası Yardımlar”, *Türk Kızılay*, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar> (11.03.2022)

3. BÖLÜM

SURİYELİ SIĞINMACILAR VE TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ

İçinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyasının genel niteliklerinin yanı sıra sahip olduğu istikrarsız içyapısı nedeniyle Suriye'nin Ortadoğu'daki en kırılgan devletlerden birisi olduğu söylenebilir. Söz konusu bu kırılganlıklar Arap Baharı sürecinde Suriye kamuoyu tarafından da dillendirilmeye başlanmış ve Mart 2011'de Dara'da Beşar Esad Rejimine karşı ilk protestolar başlamıştır. Bu protestolar Rejim güçleri tarafından sert ve orantısız güç kullanılarak bastırılmaya çalışılmış ancak bu yaklaşım krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Krizin giderek derinleşmesi krizi bir iç savaşa dönüştürmüş ve bu duruma bağlı olarak milyonlarca insan savaştan ve ölümden kaçmak için evlerini ve ülkelerini terk ederek güvenli bölgelere veya komşu ülkelere göç etmeye başlamıştır. Türkiye kriz öncesi ve kriz sonrası Suriye'deki durumu diplomasi ile çözmeye çalışmış ve birçok girişimde bulunmuştur. Ancak Türkiye'nin diplomasi girişimleri ve reform çağrıları rejim tarafından dikkate alınmamıştır. Bu bağlamda Rejimin protestolara karşı orantısız güç kullanarak binlerce insani öldürmesi ve reform taleplerine kayıtsız kalması nedeniyle Türkiye Rejim ile ilişkilerini kesme noktasına gelmiş, muhaliflerin ve protestocuların yanında yer alacağını duyurmuştur. Bunların beraber rejimden kaçan Suriyeli sığınmacılara Türkiye “*açık kapı politikası*” uygulayarak ülkesine kabul etmeye başlamıştır. Türkiye, Suriye'deki krizin iç savaşa dönüşmesinden sonra ortaya çıkan göç dalgasından en çok etkilenen ülke olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye, Suriye'deki krizin bir iç savaşa dönüşmesi sonrası krizin Libya'da olduğu gibi uluslararası bir müdahale ile sonlandırılacağı ve kısa sürede her şeyin normale döneceği varsayımı üzerinden hareket ettiği iddia edilebilir. Bu varsayım neticesinde Türkiye sığınmacılara kapılarını sonuna kadar açmış ve büyük bir sığınmacı akını ile karşı karşıya kalmıştır.

3.1 Suriye'nin Kısa Tarihi ve 2011 Krizi

Suriye, Lübnan, İsrail, Türkiye ve Irak'la komşu bir Ortadoğu ülkesidir. Yüzölçümü 185,887 km² olan Suriye yaklaşık 20 milyon nüfusa sahiptir. Nüfusun %50'si Arap, %15'i Alevi(Nusayri) %10'u Kürt, %10'u Hristiyan (Levantine) ve geriye kalan %10 ise Dürzi, İsmaili, İmami, Türk ve Ermenilerden oluşmaktadır.²⁷⁵ Suriye'de nüfusun %15'ini oluşturan Nusayriler Baas Partisi ile 1964'den beri yönetimi ellerinde bulundurmaktadırlar. Suriye'de yaşanan krizin en büyük nedenlerinden biride nüfusun yalnızca %15'ini oluşturan Nusayrilerin tek başlarına tüm ülkeyi yönetmesi ve diğer mezhep ve etnik kökenleri siyasal hayattan dışlamasıdır. Bu durum Suriye'nin Osmanlı devletinden kopup Fransa mandasına girmesiyle başlamıştır. Suriye krizinin nedenleri üç başlık altından incelemek mümkündür. Birincisi etnik ve mezhepsel ayrılıklara bağlı sorunlardır. İkincisi siyasal hayata katılım ve vatandaşlık haklarından kaynaklı nedenlerdir. Üçüncü olarak ekonomik sıkıntılardır.

1920 yılında Fransa'nın Suriye'yi işgal etmesiyle 1946 yılına kadar sürecek olan Fransız mandası Suriye'de başlamıştır. Fransa, Suriye'deki Sünni Arap milliyetçiliğini kırmak ve bölgede tutunmak için azınlıkları güçlendirme yolunu tercih etmiştir. Özellikle Osmanlı himayesi döneminde baskı altında olduklarını iddia eden azınlıklar bu rolü severek üstlenmişlerdir.²⁷⁶ Fransa, Suriye'yi birbirinden bağımsız üç ayrı parçaya bölerek Dürzi, Maruni ve Nusayriler arasında paylaştırılmıştır. Bu durum Nüfusun %70'ini oluşturan Sünnileri rahatsız etmiş ve yıllardır süre gelen sorunların başlangıcı olmuştur.²⁷⁷ Suriye'de bu duruma ve Fransız mandasına karşı direnişler olmuş İkinci Dünya Savaşı sonrası Fransa'nın gücünün düşmesi ile birlikte Suriye 1946 yılında bağımsızlığını kazanmıştır.

Bağımsızlığın kazanılması beklenildiği etkiyi yaratmamıştır. Bağımsızlık sonrası Sünnilerin idarede daha hâkim olduğu bir dönem başlasa da 1947-1967 arası dönemde bir birleri arasında yaşadıkları iktidar

²⁷⁵ "Syria The World Factbook", CIA, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/> (Erişim:19.04.2022)

²⁷⁶ Ahmet Emin Dağ, *Suriye Bilad-I Şam'ın Hazin Öyküsü*, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı, 2013, s.20.

²⁷⁷ Çağatay Özdemir, "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 33 (2016), s. 85.

mücadeleleri nedeniyle iki üç yılda bir hatta bir yılda iki defa olmak üzere birçok darbe gerçekleşmiştir.²⁷⁸ Bu darbeler sürecinde bölünen Sünniler iktidardaki güçlerini kaybetmiştir. Sünnilerin zayıflaması orduda Nusayrilerin ve Şiilerin güçlenmesine neden olarak Sünnilerin etkisi orduda büyük oranda kırmıştır.²⁷⁹ Bu doğrultuda 1947 yılında kurulan Baas Partisi 1963 yılında iktidara gelerek gücünü giderek arttırmış ve günümüze kadar devam eden bir azınlık ve baskı yönetimi kurmuştur.

1970 yılında Baas Partisi içerisinde bir darbeyle iktidara gelen Hafız Esad'la birlikte Suriye'de Esad hanedanlığı dönemi başlamıştır. Hafız Esad döneminde iktidarını kuvvetlendirmek için orduyu kendi eline almıştır. Hafız Esad'ın ondan önceki liderlerden farklı olarak, başarılı olmasının en büyük nedeni toplumun farklı kesimlerinden insanları yönetime katması olarak ifade edilmektedir. Bu sayede Esad toplumsal meşruiyeti sağlayarak rejimi korumayı hedeflemiştir. Ekonomi ve bürokraside Sünnilere bazı ayrıcalıklar verilip rejimin kilit noktalarına getirilseler de ordu, istihbarat ve polis güçleri tamamen Nusayrilerin kontrolünde kalmıştır.²⁸⁰ Hafız Esad kritik noktalara atadığı Sünnilerin yanına Nusayri yardımcılar koyarak onları kontrol altına almıştır. Nusayrilerin bürokraside ve orduda giderek nüfusunun artması Sünni Müslümanların rejime karşı Müslüman Kardeşler etrafında birleştirmiştir. 1977-1982 yılları arasında rejimle muhalifler arasında yaşanan kanlı çatışmalar neticesinde Nusayriler arasında bir birlik meydana gelerek Rejimin Nusayri kimliği daha da belirginleşmiştir.²⁸¹ Şubat 1982'de Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat Esad'ın liderlik ettiği birlikler Hama'da Müslüman Kardeşlerin öncülük ettiği göstericilere karşı orantısız güç kullanılarak Hama'yı yerle bir etmiştir.²⁸² Hama Katliamında kesin rakam bilinmemek üzere on bin ile kırk bin arasında muhalifin öldürüldüğü tahmin

²⁷⁸ F. Kardosh, "Politics in Syria", *Pakistan Horizon*, C. 7, S. 4 (1954), s. 205.

²⁷⁹ Raymond Hinnebusch, "Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution?", *International Affairs*, S. 88 (2012), s.96.

²⁸⁰ Nuri Salık, "Modern Suriye'de Toplum ve Siyaset: 1946-2000", *Bağımsızlıktan Arap Bahar'ına Suriye İç ve Dış Politika*, ed. Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, Ankara: Nobel, 2016, s.57.

²⁸¹ Hana Batatu, *Syria's Peasantry, the Descendants of Its Lesser Rural Notables, and Their Politics*, New Jersey: Princeton University Press, 1999, ss. 226-227.

²⁸² Mehmet Yaşar Soyalan, *Emevi Hanedanlığından Esad Diktatörlüğüne Suriye*, İstanbul: Mana Yayınları, 2013, ss. 127-128.

edilmektedir. Hama Katliamı ile birlikte Müslüman Kardeşler isyanı bastırılmış ve rejim kendini korumaya devam etmiştir.²⁸³

2000 yılında ölen Hafız Esad'ın yerine oğlu Beşar Esad geçmiştir. Beşar Esad'ın Avrupa'da eğitim görmesi, Suriye'de yolsuzlukla mücadelede gösterdiği başarı ve genç olması Suriye halkını ve muhalefetini reformlar konusunda umutlandırmıştır. Nitekim Beşar Esad 17 Temmuz 2000'de Suriye parlamentosunda yapmış olduğu konuşmada, halkın beklentisine karşılık verecek şekilde açıklamalarda bulunmuştur. Konuşmasında, liberalleşme, serbest ekonomi, siyasi suçluların salınması, fikir üretmek, zamanın geçekleriyle uyuşmayan düşüncelerin yerine yeni fikirler koymak, eski fikirleri yenileyerek gelecekle uyumlu hale getirmek, yolsuzlukla mücadele, şeffaflık ve demokratik ilkelere riayet gibi vaatlerde bulunmuştur.²⁸⁴ Bu durum Hafız Esad'ın son dönemlerinde güçlenmeye başlayan muhalefetin sesinin daha da gür çıkmasının önünü açmıştır. 2000-2005 yılları arasında “*Şam Baharı*” olarak adlandırılan bu süreç muhalefetin güçlenmesine ve Esad rejimi için bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Bu yüzden Esad reformlarına son vermiş ve oda babası gibi muhalefeti sert güç kullanarak hapse atmış veya öldürerek bastırma yolunu tercih etmiştir. Suriye'de krizin en büyük nedenlerinden biride muhalefetin reform çağrılarına kulak tıkaması ve muhalefeti bastırması olarak görülmektedir.

Suriye'nin ekonomisi tarım, turizm, petrol ve kısımda olsa sanayi sektöründen beslenmektedir. 1990'lı yıllarda Suriye ekonomisinde başlayan dalgalanma 2000'li yıllar ile birlikte daha da belirgin hale gelmeye başlamış, zengin ile fakir arasındaki makas giderek açılmıştır. Beşar Esad vaat ettiği gibi neo-liberal reformları hayata geçirmiş ancak bu reformları refah politikalarıyla arka çıkmamıştır. Böylelikle işsizlik, fakirlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik giderek artmıştır.²⁸⁵ Bunların yanında verilen liberalleşme sözlerin tutulmaması, reformların genellikle şehirleri

²⁸³ Raphaël Lefèvre, *Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria*, New York: Oxford University Press, 2013, s. 128.

²⁸⁴ Ömer Faruk Topal, “Beşar Esad Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş”, *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye İç ve Dış Politika*, ed. Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, Ankara: Nobel, 2016, ss. 68-69.

²⁸⁵ Çağatay Özdemir, “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 33 (2016), s. 89.

kapsaması, 2008 küresel krizi, ekonomisi tarıma dayalı olan Suriye’de yaşanan kuraklık gibi etmenler Suriye’deki halkın rejime karşı bir tavır sergilemesine neden olmuştur. Diğer yandan 2011 krizinin öncesinde Esad yıllardır Suriye’nin rejim biçimi olan sosyalist sistemden, ekonominin bir kısım sektörlerini rejime yakın kişiler lehine özelleştirilmesini içeren neo-liberal bir politikaya geçmiştir. Bu politika orta ve alt sınıfın özellikle Nusayri olamayan tüm Suriye vatandaşlarının aleyhine bir durum ortaya çıkarmış ve bu duruma karşı protestolar başlamıştır.²⁸⁶ Rejime bağlı bir sınıfın zenginleşmesi, ekonomik eşitsizlikler ve rejim elitlerinin şatafatlı yaşamları orta ve alt sınıf insanların bu duruma tepki göstermesine neden olmuştur.

Suriye’deki krizin bir diğer nedeni de nüfusun %10’unu ile en büyük azınlığı oluşturan ve Suriye’de nüfusları 1,5 milyonu ²⁸⁷ bulan Kürtlere karşı yapılan ayrımcılık olarak görülmektedir. Kürtler Suriye’de en büyük ikinci etnik grup olmalarına rağmen siyasal olarak etkileri yok denecek kadar azdır. Bunun en büyük nedeni 1961 yılında Irak’taki Kürtler yönetime karşı ayaklanması Suriye’yi endişelendirmiş ve böyle bir ayaklanmanın kendi ülkesinde yaşanmaması için bir dizi önlemler almıştır. 1962 yılında yapılan sayımla 1945 yılı öncesi Suriye’de yaşadığını ispat edemeyen 120 bin Kürt vatandaşlıktan çıkarılmıştır.²⁸⁸ Bu rakamın günümüzde 300 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Buna ek olarak yürürlüğe konulan “*Arap Kemer*” politikası ile Suriye rejimi Kürtleri ve Kürt bölgelerini Araplaştırma politikasına girişmiştir. Bu bağlamda Kürtler farklı bölgelere göç ettirilerek asimilasyona uğratılmaya çalışılmış, sınır bölgelerinde Arap popülasyonunun arttırılması hedeflenmiştir. Bunun yanında Arapça bilmeyen Kürtlerin oy kullanma hakkının elinden alınması gibi bir dizi

²⁸⁶ Adam Baczo, Gilles Dorronsoro ve Arthur Quesnay, *Suriye Bir İç Savaşın Anatomisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, ss. 39-40.

²⁸⁷ Ali Hussein Bakeer, “Suriye’de Kabusa Doğru? Suriye’nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar”, *USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi*, 2013, s. 55.

²⁸⁸ Ahmet Ayhan Koyuncu, “Suriye’de Azınlıklar ve Uluslararası İlişkiler”, *Bağımsızlıktan Arap Baharı’na Suriye İç ve Dış Politika*, ed. Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık, Ankara: Nobel, 2016, s.196.

uygulamaya gidilmiştir.²⁸⁹ Hafız Esad bu politikadan 1976 yılında vazgeçmiştir. Bunun en büyük nedeni hem Türkiye hem de Irak'la yaşadığı sorunlar nedeniyle Kürtleri yanına çekmek istemesi büyük rol oynamıştır. Diğer yandan içeride yaşanan protestolara karşı rejimi ayakta tutmak için Kürtlere karşı politika değişikliğine gidilmiştir. Bu doğrultuda Hafız Esad Kürtlere yapılan baskıları azaltmıştır. Hatta Kürt siyasi mahkûmlar serbest bırakılmış ve Kürt köylerine yatırım yapılmaya başlanmıştır. Ancak yine de Rejimin Kürtlere karşı tamamen yumuşadığı düşünülmemelidir. Nitekim 1982 yılında düzenlen nevrüz kutlamalarına rejim izin vermemiştir.²⁹⁰ Ayrıca Rejim Kürtlere vatandaşlık hakkı da vermemiştir. Rejimin Kürtlere karşı yumuşama dönemi 1991 yılında Irak'a ABD müdahalesi sonucu tamamen sona ermiştir.

Hafız Esad'ın halefi olan Beşar Esad'ın başlattığı reform hareketlerinden büyük umutlar bekleyen Kürtler hayal kırıklığı yaşamıştır. 2004 yılında kamışlıda yaşanan ve diğer Kürt vatandaşlarının yaşadığı yerlere de sıçrayan “*Kamışlı Olayları*” Esad'ın Suriyeli Kürtlere bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir. 2004 yılında kamışlıda bir Arap ve Kürt futbol takımının karşılaşması öncesi başlayan ve Kürtlerin talep ve isteklerinin dile getirildiği bir gösteriye dönüşen Kamış Olayları büyük ses getirmiştir. Gösteriler Halep, Haseki, Afrin ve Amude şehirlerine yayılarak büyük bir halk hareketine dönüşmeye başlamıştır. Bunun üzerine Beşar Esad Rejimi bu gösterileri ağır bir şekilde bastırmış ve 40 kişi ölmüştür.²⁹¹ Beşar Esad yönetimi Hafız Esad döneminde olduğu gibi Kürtlere şüphe ile yaklaşmış ve olası bir Kürt hareketini önceleyecek önlemler alarak Kürtleri baskı altına almıştır.

2010 yılına gelindiğimizde Tunus'ta fitili ateşlenen Arap Baharı Mısır, Yemen, Libya, Cezayir, Ürdün ve Suriye'ye sıçramıştır. Baskıcı rejimlerden kurtulmak ve insanca yaşamak isteyen halklar otokratik rejimlere karşı ayaklanmıştır.

²⁸⁹ Abdi Noyan Özkaya, “Suriye Kürtleri: Siyasi Etkisizlik ve Suriye Devleti'nin Politikaları”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 2, S. 8 (2007), ss. 96-97.

²⁹⁰ Özkaya, “Suriye Kürtleri” s. 98.

²⁹¹ Jörg Kaminski, “Suriye'nin Kürt Sorunu”, *Deutsche Welle*, 26.03.2004, <https://www.dw.com/tr/suriyenin-k%C3%BCrt-sorunu/a-2526838> (Erişim: 22.04.2022)

3.2 Arap Baharı Sürecine Kadar Türkiye-Suriye İlişkilerinin Genel Görünümü

Türkiye Suriye ilişkilerini dört temel sorun altında değerlendirmek mümkündür. Birincisi Hatay sorunu, ikincisi terör (PKK/PYD/YPG) sorunu, üçüncüsü sınır aşan sular (Fırat ve Asi nehirleri) sorunu ve dördüncü olarak Suriye İç Savaşı ile birlikte ortaya çıkan Suriyeli sığınmacılara sorunudur.

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1939 yılında Hatay'ın Türkiye'ye katılması iki ülke arasında sürekli bir sorun olmuştur. 1938 yılında Atatürk'ün çabalarıyla bağımsızlığını ilan eden Hatay, 1939 yılında ise Türkiye ve Fransa'nın Ankara'da Hatay'ın Türkiye'ye katılması anlaşmasını imzalaması ile birlikte Hatay parlamentosunun Türkiye'ye katılma kararını onamıştır.²⁹² Atatürk bu süreçte hasta olmasına rağmen aktif bir diplomasi faaliyeti yürütmüştür. Bunun yanında Atatürk Hatay konusunda Türkiye'nin ciddiyetini göstermek için bölgeye gitmiş ve orada gözlemlerde bulunmuştur.²⁹³ Türkiye diplomasi ve uluslararası hukuk yoluyla Hatay'ı kendi ülkesine katması Suriye'nin iddialarını boşa çıkarmaktadır. Suriye rejimi ise Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını kabul etmemektedir. Hatta Hatay'ı Büyük Suriye'den koparılan bir parçası olarak ifade etmektedir.²⁹⁴

İkinci önemli sorun ise sınır aşan sular sorunudur. Türkiye'den doğup Suriye'den geçerek Irak'ta Dicle nehri ile birleşerek Basra Körfezine dökülen Fırat nehridir. İkincisi ise Lübnan'dan doğan ve Suriye'den geçerek Hatay'da denize dökülen Asi nehridir. Söz konusu nehirler ile ilgili sorunlar 1960'lı yıllar itibari ile başlamıştır. 1980'li yıllar itibari ile iki ülkenin ekonomisinde yaşanan görece büyüme ve iki ülkenin ekonomisinde tarımın yerinin son derece önemli olması bu nehirlerin önemini daha da

²⁹² Bülent Şener, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Çok Yönlü Bir İnce Diplomasi Uygulaması: Siyasal, Hukuksal ve Askerî Boyutlarıyla Hatay'ın Türkiye'ye Katılması Süreci (1921-1939)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 34, S. 97 (2018), ss. 166-169.

²⁹³ Figen Atabey, "Hatay'ın Ana Vatana Katılma Süreci", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 7 (2015), s.197.

²⁹⁴ Elif Tuğçe Kambur, "2002'den Arap Baharı'na, Türkiye Suriye İlişkileri", *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*, ed. Barış Adıbelli, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 154.

arttırmıştır.²⁹⁵ Özellikle Türkiye'nin “*Güney Doğu Anadolu Projesi*” (GAP)'ne başlayarak Fırat nehri üzerinde Keban, Karakaya, Atatürk, Birecik ve Karkamış barajlarını inşa etmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da gerginleşmesine neden olmuştur. Türkiye'nin GAP projesine misilleme olarak Suriye 1994 yılında Lübnan'la Türkiye'yi yok sayan bir anlaşma imzalamıştır. Suriye Asi nehri üzerinde kuracağı beş baraj ile Türkiye'nin önemli tarım merkezlerinden biri olan Amik Ovası'nın su ihtiyacını tehdit etmektedir.²⁹⁶ Diğer yandan Asi nehri Suriye tarafından endüstriyel atıklarla kirletilmekte bu durum hem doğaya hem de Türkiye'nin tarımına zarar vermektedir.²⁹⁷ Suriye'nin tek taraflı bu tutumu ikili ilişkilerin gerginleşmesinin bir diğer nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hatay ve su sorunları ile bağlantılı olarak Suriye'nin “*Partiya Karkeren Kurdistan*” (Kürdistan İşçi Partisi) (PKK) ve ASALA gibi terör örgütlerine destek vermesi ve topraklarını açması ilişkilerin bozulmasına bir diğer nedeni olarak görülmektedir. Su sorunu, Hatay sorunu ve İsrail-Türkiye ilişkilerinin bir sonucu olarak Suriye Türkiye'yi sıkıştırmak, güçten düşürmek, ekonomik kalkınmasını engellemek, askeri kapasitesine ket vurmak ve kendi taleplerini kabul ettirmek adına PKK erör örgütüne uzun yıllar hem yardımda bulunmuş hem de 1978 yılında Türkiye'den kaçan PKK Terör Örgütü Lideri Abdullah Öcalan'ın Şam'da ikamet etmeye başlaması ile ev sahipliği yapmıştır. 1980'li yılların ortasına kadar sıradan ve askeri gücü olmayan bir sol örgüt olan PKK 1984 yılına kadar Suriye rejimi ve istihbaratı tarafından eğitilmiş ve desteklenmiştir.²⁹⁸ Bu sayede PKK 1984 yılında ilk silahlı eylemlerini yapmaya başlamıştır. Hatta PKK'lı militanlar Lübnan'ın Beka Vadisi'nde Suriye'nin gözetiminden Türkiye'ye

²⁹⁵ Hasan Duran, “Adana Protokolü Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri”, *Ortadoğu Yıllığı*, Ortadoğu Enstitüsü, 2011, s. 508.

²⁹⁶ “Suriye'den Asi'ye 5. Baraj”, *Milliyet*, 18.08.1997, <https://www.milliyet.com.tr/the-others/suriyeden-asiye-5-baraj-5378575> (Erişim: 22.04.2022)

²⁹⁷ “Asi Nehri'ndeki Kirlilik”, *HaberTürk*, 30.06.2016, <https://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/8791374-asi-nehrindeki-kirlilik> (Erişim: 22.04.2022)

²⁹⁸ Dağ, *Suriye Bilad-I Şam*, ss. 200-201.

karşı eğitilmiştir.²⁹⁹ Diğer bir deyişle örgütün gelişip büyümesinde Suriye'nin payı azımsanmayacak derecede bir payı vardır.

Uzun yıllar Türkiye'nin hem ekonomik hem siyasi hem de askeri olarak enerjisini tüketen bu sorunu çözmek için birçok girişimde bulunulmuştur. Suriye'nin PKK'ya verdiği desteğin sonlandırılması için dönemin Başbakanı Turgut Özal Suriye'ye bir ziyarette bulunmuş ve bu kapsamda su sorunun çözümü ve PKK terörle mücadele için iki ülke arasında önemli bir güvenlik protokolü imzalanmıştır. Suriye Suriye'den Türkiye'ye yönelik saldırıları engelleyeceği ve istihbarat desteği sağlayacağını kabul etmiştir.³⁰⁰ Bu protokole ek olarak Türkiye Atatürk barajından Suriye'ye yaklaşık 500 metreküp/saniye su gönderileceğini taahhüt eden işbirliği protokolü imzalanmıştır. Söz konusu protokolün imzalanması sonrası geçici bir rahatlık yaşanmış. Suriye'nin PKK'ya verdiği desteği sonlandırmıştır. Ancak Suriye yapılan su anlaşmasını kalıcı hale getirmek için tekrardan PKK'ya destek vermeye başlamıştır. Bu hamle karşısında Türkiye eğer Suriye PKK'ya destek vermeye devam ederse taahhüt edilen su miktarının gönderilmeyeceği tehdidinde bulunmuştur.³⁰¹ Bu durum iki ülke arasında güven sorunlarının yaşanmasına neden olmuş ve tansiyon giderek yükselmeye başlamıştır. Yükselen tansiyon Birinci Körfez Savaşı sonrası bölgesel ve uluslararası gelişmeler neticesinde 1992 yılında Suriye ile Türkiye arasında güvenlik protokolü imzalanmasının yolunu açmıştır. 1993 yılında ise Suriye PKK'yı Terör örgütü olarak tanımıştır. Bunun yanında ise Türkiye'nin baskıları sonucu Beka Vadisi'ndeki PKK eğitim kampları kapatılmıştır.³⁰² Söz konusu ikili görüşmelere rağmen Suriye PKK'ya olan desteği kesmemiş ve Öcalan'a ev sahipliği yapmaya devam etmiştir. 1995 sonrası Hatay ve bölgesinde yaşanan terör olayları sonrası Türkiye'nin Suriye'ye olan tavrı sertleşmeye başlamıştır. 1996 yılında Türkiye PKK konusunda Suriye'ye nota vererek uyarmıştır. Nota

²⁹⁹ Ceyhan Bozkurt, "Suriye Kürtleri ve PKK", *Küçük Ortadoğu Suriye İç Çatışmadan Ortadoğu İç Savaşına Giden Yolun İlk Durağı mı?*, ed. Ümit Özdağ, Ankara: Kripto Basım Yayın, 2012, s.323.

³⁰⁰ Özkan Gökcan, "Türkiye'nin Suriye Politikasında Turgut Özal Dönemi", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 4 (2019), s. 297.

³⁰¹ Selahattin İbas, "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Tarihi", *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, ed./der. Türel Yılmaz ve Mehmet Şahin, Ankara: Platin, 2004, ss. 56-57.

³⁰² Duran, "Adana Protokolü", s. 509.

da` Suriye'nin PKK'yı desteklemeye ve Öcalan'a ev sahipliği yapamaya devam etmesi takdirde Türkiye'nin Suriye'de her türlü eyleme girişme hakkına sahip olduğunu ve Türkiye'nin bu hakkı yeri geldiğinde kullanacağı uyarısında bulunulmuştur.³⁰³ 1998 yılına geldiğimizde ise dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Mesut Yılmaz ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'in Türkiye'nin artık sabrının tükendiği yönündeki açıklamaları ve Türkiye'nin Suriye sınırına asker yığmaya başlaması krizin iyice büyümesine neden olmuştur. Diğer yandan Türkiye'nin o tarihlerde Kuzey Irak'ta sınır ötesi yürüttüğü terör operasyonları Suriye rejimini endişelendirmiştir. Bölgede artık Suriye ile Türkiye'nin savaşacağı kanaati hâkim olmaya başlamıştır.³⁰⁴ Söz konusu gelişmelerin hadisesinde Mısır ve İran'ın krizin savaşa dönüşmemesi için arabuluculuk girişimi neticesinde Adana'da yapılan görüşme ile birlikte Suriye PKK'ya verdiği desteği sona erdirmiş ve Öcalan'ı ülkesinden sınır dışı etmiştir.³⁰⁵ Bu anlaşma ile birlikte iki ülke arasında uzun yıllardır sorun olan PKK sorunu sona ermiş ve yeni bir yola girilmiştir.

Adana Mutabakatı sonrası iki ülke arasındaki buzlar erimeye başlamış, 2000'de Hafız Esad'ın ölümü ile birlikte Türkiye-Suriye ilişkileri büyük bir ivme kazanmıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın cenaze törenine katılması iki ülke ilişkilerin seyri açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Diğer yandan Suriye'nin İsrail ile yaşadığı güvenlik ikilemi ve ABD'deki 2001 terör saldırıları sonrası Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi ve Bush'un Suriye'yi şer eksenli içerisinde yer aldığını beyan etmesi ile sıkışan Beşar Esad yönetimi Türkiye'yle yakınlaşma politikalarına girişmiştir.³⁰⁶ Diğer yandan Türkiye ise ABD'nin Irak işgali sonrası bölgede bir Kürt devleti kurma girişimine karşı Suriye ve

³⁰³ Gamze Güngörmüş Kona, "Bir Başka Suriye Analizi: Ne Babası Ne de Oğlu", *Politik Dergisi*, <https://politikadergisi.com/makale/bir-baska-suriye-analizi-ne-babasi-ne-de-oglu-0> (Erişim: 25.04.2022)

³⁰⁴ Bozkurt, "Suriye Kürtleri", ss. 329-329.

³⁰⁵ Özkan Gökcan, "Türkiye-Suriye İlişkilerinde Bir Kırılma Noktası: Ekim 1998 Krizi veya Diğer Bir İfadeyle "İlan Edilmemiş Savaş"', *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 13, S. 1 (2018), s. 192.

³⁰⁶ Mustafa Sıtkı Bilgin, "Türkiye Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı (1918-2002)", *Suriye Tarih, Siyaset, Dış Politika*, ed. Mustafa Eravcı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018, s. 169.

bölge ülkeleri ile yakınlaşma adımlarına girişmiştir.³⁰⁷ Türkiye ayrıca Irak savaşı sonrası kaybettiği ticaret açığını Suriye devleti ile anlaşılarak kapatmak istemektedir. Söz konusu durumlar Türkiye'nin Suriye ile yakınlaşmasına neden olduğu söylenebilir. Bu duruma ek olarak iki ülkenin de ABD'nin Irak'ı işgaline karşı benzer tutumlarda bulunması iki ülke arasında yakınlaşmayı kolaylaştıran bir diğer nedendir.³⁰⁸ Irak'ın işgali sonrası iki ülke arasında yakınlaşma hat safhaya çıkmış ve 2004 yılında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır.³⁰⁹ Daha sonra bu anlaşma Suriye ile ilişkilerin bozulması ile birlikte 2011 yılında askıya alınmıştır.³¹⁰ Özellikle Ocak 2004 yılında Suriye lideri Beşar Esad'ın Türkiye'ye ziyareti ve akabinde Aralık 2004 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye ziyareti iki ülke ilişkilerinin tarihte hiç olmadığı gelişmesine olanak sağlamıştır.³¹¹

Ayrıca 2005 yılında Lübnan'ın en önemli siyasi figürlerinden biri olan eski Lübnan Başkanı Refik Hariri'nin öldürülmesi Suriye'yi çok zor bir durumda bırakmıştır. Uluslararası baskılar sonrası Suriye 1975 yılından beri asker bulundurduğu Lübnan'dan tüm askerilerini çekmiştir. Askerlerin geri çekilmesi olayı Suriye'nin İsrail'e karşı güvenliğinin önemli avantajlarından birinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu durum Suriye'nin bölgede iyice yalnızlaşmasına ve güvenlik tehdidi algısının büyümesine neden olmuştur.³¹² Türkiye Hariri suikastı sonrası uluslararası kamuoyunun aksine Suriye ile ilişkilerini kesmemiş ilişkilerini devam ettirmiştir.

Türkiye 2008 yılında İsrail ve Suriye arasında arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur. Ancak 2009 yılında yaşanan Davos Krizi ile birlikte İsrail ile Türkiye'nin arasının bozulması bu sürecin sona ermesine

³⁰⁷ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004, s.638.

³⁰⁸ Muharrem Ekşi, "Türk Dış Politikasının Ultimo Ratiosu: Yumuşak Güçten Sert Güce Türkiye'nin Suriye Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, C. 15, S. 60 (2018), s. 82.

³⁰⁹ "Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/1126)", *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1095m.htm> (Erişim: 01.05.2022)

³¹⁰ "Suriye ile Serbest Ticaret Anlaşmasının Askıya Alınması", *Resmi Gazete*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111214.htm>, (Erişim: 01.05.2022)

³¹¹ Duran, "Adana Protokolü", s. 511.

³¹² Nuri Salık, "Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği", *Ortadoğu Analiz*, C. 3, S. 35 (2011), s. 23.

ve Suriye ile Türkiye'nin daha da yakınlaşmasına sebep olmuştur.³¹³ Nitekim 2009 yılında Türkiye ile Suriye arasında Vize Muafiyeti Anlaşması imzalanarak iki ülke arasında serbest geçiş başlamıştır. Yine 2009 yılında Suriye lideri Esad'ın Türkiye ziyareti esnasında Türkiye ile Suriye arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği oluşturulması kararlaştırılmıştır.³¹⁴ Bu süreçte Türkiye Suriye ilişkileri en üst düzeye ulaştığını söylemek mümkündür. Nitekim aynı yıl Halep'te düzenlenen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği toplantısında Erdoğan'ın Suriye lideri Esad'a “*saygıdeğer cumhurbaşkanı kardeşim*” ve “*Suriye, bizim Ortadoğu'ya açılan kapımız ve ikinci evimizdir. Türkiye'de Suriye'nin Avrupa'ya açılan kapısı ve ikinci evidir*” ifadeleri iki ülkenin ne derece yakınlaştığını bir diğer göstergesidir.³¹⁵ 2011 yılında Arap Baharı'nın arifesinde Asi nehri üzerinde kurulacak olan Türkiye-Suriye Dostluk Barajının temel atma töreninde Erdoğan, Esad için “*kardeşim*” ifadesini ikinci defa kullanarak Suriye ile kardeş iki toplum olduklarını ve kaderlerinin tarih boyunca aynı olduğunu beyan etmiştir.³¹⁶

Bu yakınlaşma ekonomik girişimlerle başlamış, daha sonra ise siyasi ve askeri olarak devam etmiştir. İki ülke arasındaki yakınlaşma karşılıklı çıkar çerçevesinde gerçekleştiği iddia edilebilir. Türkiye, Suriye ile yakınlaşarak sınır aşan sular, Hatay, terör meselelerini çözmek, ABD'nin bölgede kurmak istediği Kürt devletini engellemek, komşularıyla sorunlarını çözerek bölgede yumuşak gücünü arttırmak ve iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedeflemiştir. Aynı şekilde Suriye ise Türkiye ile arasındaki su sorununu çözmek, Irak'ın işgali sonrası ABD ve İsrail tehdidine karşı Türkiye'yi kendisine müttefik yapmak ve uluslararası kamuoyunun baskılarından kurtulmak için Türkiye'ye yakınlaşmıştır. Ancak 2010 yılında Tunus'ta fitili ateşlenen Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçraması sonrası barışçıl muhalif gösterilerin Rejim tarafından ağır bir şekilde

³¹³ İbrahim Korgun, “Türkiye Suriye İlişkileri”, *Ahi Evran Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1 (2020), s.63.

³¹⁴ Cansu Ulu, *Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye Suriye İlişkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014, s.65.

³¹⁵ Yaşar Besen, *Arap Baharının Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman, 2019, s. 59.

³¹⁶ Salık, “Beşar Esad Dönemi” s. 25.

bastırılmaya çalışılması ve binlerce insanın ölmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin tam tersi yönde bir seyir izlemesine giden yolu açmıştır.

3.3 Arap Baharı Sonrası Türkiye Suriye İlişkileri ve Türkiye'nin Değişen Suriye Politikası

Şubat 2011'de Erdoğan'ın Esad'a “*kardeşim*” diye hitap etmesinden bir ay sonra Mart 2011'de Arap Baharı'nın etkisiyle Dara kentinde iki gencin duvarlara “*hürriyet isteriz*” diye yazı yazarken rejim askerleri tarafından yakalanıp işkence edilerek öldürülmeleri üzerine Suriye'de rejime karşı geniş çaplı halk hareketleri başlamıştır. Rejimin bu barışçıl protestoları sert ve orantısız güç kullanarak onlarca masum insani öldürmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrinde bir dönüm noktası olarak ifade edilebilir.³¹⁷ Yaşanan bu olay neticesinde Suriye'de yıllardır reform bekleyen halk süren olağanüstü halin kaldırılması, ekonomide eşit paylaşım, vatandaşlık hakları ve siyasal hayata katılım gibi nedenlerle protestolara başlamıştır. Rejim bu barışçıl gösterilere kulak vermesi gerekirken tam tersine ağır bir şekilde bastırma yolunu tercih etmesi krizi daha da derinleştirmiştir. Aslında rejimin gösterilere bu şekilde cevap vermesi tahmin edilebilir bir olaydı. Çünkü rejimin bu konuda geçmişine bakıldığında hiçte temiz değildir. Rejim güçleri göstericileri terörist ilan ederek yaptığı operasyonları meşru bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Rejim gösterilerin büyümesi üzerine 48 yıldır devam eden olağanüstü hali kaldırmış ve çok partili hayata geçileceği vaadinde bulunmuştur.³¹⁸ Türkiye bu süreci yakından takip etmiş Esad'a itidal ve reform çağrısında bulunmuş ve göstericilere karşı yürütülen şiddet olaylarının sona erdirilmesini talep etmiştir. Diğer bir deyişle Türkiye Suriye'deki sürecin diplomasi ve barış yoluyla çözülmesi yönünde adımlar atmıştır. Ancak Esad yönetimi Türkiye'nin bu taleplerini dikkate almayarak Esad'ın kardeşi Maher Esad'ın öncülük ettiği birliklerle gösterilerin olduğu şehirlere girerek gösterileri ağır bir şekilde bastırmayı tercih etmiştir.³¹⁹ Esad yönetiminin göstericilere karşı şiddetinin artması ve özellikle 2011'de

³¹⁷ “Suriye: Güvenlik Güçleri Göstericilere Ateş Açıyor”, *Human Rights Watch*, 28.03.2011, <https://www.hrw.org/tr/news/2011/03/28/242419> (Erişim: 21.05.2022)

³¹⁸ Suriye'de Esad'dan Reform Vaatleri, *BBC News Türkçe*, 24.03.2011, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/03/110324_syria_reform (Erişim:02.05.2022)

³¹⁹ Salık, “Beşar Esad Dönemi” s. 27.

Hama`da yüzlerce göstericinin öldürülmesi Türkiye’yi ikinci bir Hama Katliamı konusunda endişelendirmiştir. Ayrıca Esad yönetimi söz verdiği reform vaatlerinden hiç birini yerine getirmemiştir. Bu minvalde Türkiye kullandığı dili sertleştirmiş ve bu durumun böyle süremeyeceğini ifade eden açıklamalarda bulunmuştur. Esad yönetimi genel af ve genel seçim vaatlerinde bulunarak bu süreci geçiştirmeye çalışmıştır. Diğer yandan 6 Ağustos 2011’de Erdoğan’ın “Suriye meselesi bizim iç meselemizdir.” ifadesi iki ülke arasındaki ayrımı derinleştirmiştir.³²⁰ Bu ifade Esad yönetimi tarafından ulusal egemenliklerine bir saldırı ve iç işlerine müdahale olarak algılanmış ve çok sert bir dille eleştirilmiştir.

9 Ağustos 2011 yılında ise Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Şam’a giderek Esad yönetimi ile altı saatlik bir görüşme gerçekleştirmiştir.³²¹ Bu görüşmeler meyvesini vermiş ve Esad yönetimi Hama’dan askerlerini çekmiş ve bir dizi reform yapacağını belirten açıklamalarda bulunmuştur.³²² Ancak bu vaatler yerine getirilmemiş aksine Esad yönetimi göstericilere karşı şiddetin dozajını giderek arttırmaya devam etmiştir. Bu durum iki ülke arasında ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olmuştur. Diğer yandan Esad’ın gösterileri bastırmak için şehirlere baskın düzenlemesi ve birçok insanın öldürülmesi insanları güvenli bölgeler kaçmasına neden olmuştur. Türkiye Arap Baharı sürecinde her zaman reform ve demokrasi isteyen göstericilerin yanında bir tavır sergilemiştir. Aynı şekilde Suriye’de de Suriye halkının yanında yer alan Türkiye güvenlik nedeniyle ülkesinden kaçan sığınmacılara kapısını açmıştır. 252 kişilik ilk sığınmacı kafilesi Nisan 2011’de Hatay’ın Cilvegözü sınır kapısından Türkiye’ye giriş yapmıştır.³²³ Esad’ın göstericilere karşı dozajını arttırması “Irak Şam İslam Devleti” (İŞİD) terör örgütünün bölgedeki

³²⁰ “Erdoğan: Suriye Bizim İç Meselemizdir”, *TRT Haber*, 06.08.2011, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogan-suriye-bizim-ic-meselemizdir-4907.html> (Erişim: 02.05.2022)

³²¹ Kürşat Akyol, “Şam’da Kritik Görüşme”, *BBC News Türkçe*, 09.08.2011, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110808_davutoglu_visit (Erişim:02.05.2022)

³²² “ABD, Esad’a ‘Görevi Bırak’ Diyecek”, *BirGün*, 11.08.2011, <https://www.birgun.net/amp/haber/abd-esad-a-gorevi-birak-diyecek-59520> (Erişim: 02.05.2022)

³²³ Bora İyiat, “Bir Milli Güvenlik Riski Olarak Suriyeli Göçmenler: Pakistan Örneği”, *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1 (2018), s. 6.

faaliyetleri ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara “açık kapı politikası” uygulaması sığınmacı sayısının giderek büyümesine neden olmuştur. 2011 yılında Türkiye’de sadece 14 bin Suriyeli sığınmacı bulunurken 2012 yılında bu sayı 100 bin, 2013 yılında 224 bin, 2014 yılının sonunda 1,5 milyon 2015 yılında 2,5 milyon³²⁴ ve günümüzde bu sayı 3,7 milyon sığınmacıya kadar ulaşmıştır.³²⁵ 2011 yılında Türkiye’ye gelmekte olan sığınmacı sayısının artması Türkiye’nin Esad yönetimine karşı daha çok baskı uygulamasına neden olmuştur.³²⁶ Ayrıca Türkiye ile Suriye arasında bağların kopmasının bir diğer nedeni olarak da artan sığınmacı sayısı olduğu iddia edilebilir.

3.3.1 Türkiye ve Suriyeli Muhalifler

Türkiye Suriye’de protestoların başladığı günden itibaren muhalefetle görüşmelere başlamış muhaliflere siyasi, askeri, ekonomik ve lojistik anlamda destek vermeye başlamıştır. Bu bağlamda 1-2 Haziran 2011’de Antalya’da Suriyeli muhaliflerin katılımıyla düzenlenen toplantıya Suriye’nin farklı bölgelerinden farklı din ve etniğe sahip 400 e yakın muhalif katılmıştır. Bu toplantıda Suriye’de değişim ve reform talepleri bir kez daha vurgulanarak nasıl bir strateji ve yol izleneceği konusunda görüşmeler yapılmıştır. Antalya’daki toplantının ayırt edici özelliği farklı din, mezhep ve entisiteden birçok muhalifi bir araya getirmesi ortak bir tavrın sergilenmesi olarak görülmektedir. Burada Türkiye’nin önemi Esad rejiminin yıkılması halinde yeni kurulacak yapıda Türkiye’nin bilgi birikiminden yararlanmayı neredeyse tüm muhalif gruplar ifade etmiştir.³²⁷ Toplantının sonunda yayınlanan bildiride artık Esad rejiminin reform taleplerine yapmayacağından emin olduğu ve istifa etmesi gerektiği, dış müdahaleyi reddettiklerini, ulusal birliği savunduklarını ve rejimin

³²⁴ M. Murat Erdoğan, “Türkiye’deki Suriyeliler: 9 Yılın Kısa Muhasebesi”, *Perspektif*, <https://www.perspektif.online/turkiyedeki-suriyeliler-9-yilin-kisa-muhasebesi/> (Erişim: 05.05.2022)

³²⁵ “Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Sığınmacılar”, BM Mülteci Örgütü, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim: 05.05.2022)

³²⁶ Raymond Hinnebusch, “Back to Enmity Turkey-Syria Relations Since the Syrian Uprising”, *Journal of German Orient Institute*, C. 56, S. 1 (2015), s. 14.

³²⁷ Veyssel Ayhan ve Oytun Orhan, “Suriye Muhalefeti’nin Antalya Toplantısı: Sonuçlar, Temel Sorunlara Bakış ve Türkiye’den Beklentiler”, *ORSAM Ortadoğu Analiz*, C. 3, S. 31-32 (2011), ss. 9-11.

gösteriler aracılığı ile baskı altına alınıp değiştirileceği beyan edilmiştir.³²⁸ Türkiye’de muhalifler ikinci toplantılarını İstanbul’da 16-17 Temmuz 2011’de “Suriye İçin İstanbul Buluşması” ya da diğer adıyla “Ulusal Kurtuluş Konferansı” adı altında yapmıştır. Bu toplantıya 350 Suriyeli muhalif katılmış, toplantıda Antalya’da alınan kararlar tekrar yinelenmiş ve muhalefetin kurumsallaşması adına birçok girişimde bulunulmuştur.³²⁹ Daha sonra ise 15 Eylül 2011 de İstanbul’da yapılan bir diğer toplantıda “Suriye Ulusal Konseyi”nin kurulması kararlaştırılmış ve 2 Ekim 2011 yılında Suriye Ulusal Konseyi kurularak ilk toplantısını İstanbul’da yapmıştır. Bu konseyin en önemli özelliği Suriye’deki bütün muhalifleri tek bir çatı altından topladığını iddia etmesidir.³³⁰ Türkiye Ulusal Konseyin kurulması sürecinde aktif rol alarak aslında sürecin başından beri Esadsız bir Suriye görmek istediği iddia edilebilir. Devamında ise “Özgür Suriye Ordusu” liderlerinden Riyad El Esad’ı Türkiye’de misafir etmiş, muhalefete açıkça destek vermiştir.³³¹ Bu durum Suriye tarafından açıkça iç işlerine müdahale olduğu ve Türkiye’nin bu tutumundan vazgeçmesi gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye’nin Suriyeli muhaliflere açıkça destek vermesine misilleme olarak Esad Rejimi PKK’ya tekrar destek vereceğini belirtmiştir.

3.3.2 Rejimin Türkiye’yi Cezalandırmak İçin PKK/PYD’ye Verdiği Destek

Türkiye’nin muhaliflere verdiği desteği sonlandırmaması üzerine Esad Rejimi Suriye’nin kuzeyindeki sınır bölgelerinden askerlerini çekerek bu bölgelerin kontrolünü PKK’nın Suriye’deki kolu olan “Demokratik Birlik Partisi ve Halk Savunma Birlikleri” PYD/YPG’ye bırakmıştır.³³² Suriye’deki krizin başladığı ilk günlerden beri diğer muhalif Kürtlerin aksine PYD/YPG rejim ile ilişkileri yakın tutmuştur. Hatta PYD/YPG’nin

³²⁸ Nebi Miş, Suriye 2011, ORMER, Ortadoğu Enstitüsü Ortadoğu Yıllığı, 2011, s. 269.

³²⁹ Hakan Albayrak, “Suriye Milli Konseyi’ne Doğru”, *Yenişafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hakan-albayrak/suriye-milli-konse-yine-dogru-28284> (Erişim:05.05.2022)

³³⁰ Oytun Orhan, “Suriye Ulusal Konseyi: Kuruluş, Yapı ve Bundan Sonrası”, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, <https://www.orsam.org.tr/tr/suriye-ulusal-konse-yine-kurulus-yapi-ve-bundan-sonrasi/> (Erişim:05.05.2022)

³³¹ Salık, “Beşar Esad Dönemi” s. 29.

³³² Hinnebusch, “Back to Enmity”, ss. 14.15.

lideri Salih Müslim Esad tarafından Suriye'ye davet edilerek hapisteki PYD/YPG militanları serbest bırakılmıştır. Hem Esad rejiminin destek vermesi hem de kriz esnasındaki karışıklıktan faydalanan PYD/YPG Suriye'nin kuzeyindeki Kürt bölgelerde etkinliğini giderek arttırmış, örgütlenmiş ve silahlı militan sayısında görece bir artış sağlamıştır. PYD/YPG bölgedeki Rejim karşıtı Kürt grupların bastırılması noktasında önemli bir görev üstlenmiştir.³³³ Rejimin boşalttığı bölgelerde hızlı bir şekilde organize olmaya başlayan PYD/YPG özerk bir Kürt bölgesi oluşturmayı hedeflemiştir. Türkiye bu durumun oluşmasını engellemeye çalışmış ancak 2013 yılında Türkiye'nin tüm girişimlerine rağmen PYD/YPG Kasım 2013'de özerkliğini ilan etmiştir. PYD/YPG ABD'nin desteğiyle elindeki bölgeleri birleştirmek için faaliyetlere başlamıştır. Bu bağlamda kontrol ettiği bölgelerdeki Arapları ve Türkleri evlerini yakıp yıkarak göçe zorlamıştır. Suriye “İnsan Hakları Ağı” (SNHR)'nin Ocak 2016'da hazırladığı rapora göre Kürtlerin kontrol ettiği bölgelerde 9 yerleşim yerinin tamamen yok edilmiş 19 köy ise kısmen yok edilerek burada yaşayan insanlar göç ettirildiği tespit edilmiştir. Yine aynı raporda PYD/YPG'nin en az 49 farklı yerleşim yerinde Kürt olmayan binlerce insanı göçe zorladığı ve bir daha insanlar evlerine dönemesin diye evlerin yıkıldığı ve yağmalandığı belirtilmiştir.³³⁴ Yine bir başka araştırmada ise Haziran 2014 ile Haziran 2015 arası uydu görüntülerini inceleyen “Uluslararası Af Örgütü” hazırladığı raporda Tel Hamis bölgesinde yer alan ve bir Arap köyü olan Hüseyiniye 'de evlerin %94'ünün yıkıldığı 225 evden sadece 14 evin ayakta kaldığı tespit edilmiştir.³³⁵ Ayrıca raporda bunun PYD/YPG'nin kontrol ettiği tüm bölgelerde yaşandığı ve bu yolla bölgenin demografisinin değiştirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Bu durum Suriye'nin kuzeyinden Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısında büyük bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Diğer yandan bu durum Türkiye için Suriye

³³³ Can Acun ve Bünyamin Keskin, “PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG”, *SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 2017, s. 25.

³³⁴ İçişleri Bakanlığı, “PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG”, https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf (Erişim:11.05.2022), s. 51.

³³⁵ Amnesty International, *We Had Nowhere Else To Go Forced Displacement And Demolitions In Northern Syria*, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde24/2503/2015/en/> (Erişim: 11.05.2022), s. 9.

sınırında yeni güvenlik tehditlerin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle ABD'nin IŞİD ile mücadele kisvesi altında PYD/YPG'yi eğitmesi ve lojistik destekte bulunması Türkiye'nin güvenlik endişelerini arttırmıştır. Nitekim IŞİD'in Suriye'den zayıflaması sonrası IŞİD'den boşalan bölgeler birer birer PYD/YPG'nin kontrolüne geçmiştir. ABD'nin IŞİD'le mücadele kisvesi altında PYD/YPG'yi bölgede bir terör devleti kurmak için araç olarak kullandığı ve bu bağlamda Türkiye-Suriye sınırı boyunca PYD/YPG'nin Cezire-Kobani kantonlarının birleştirilmesiyle sınır bölgesinde 400 km bir alan PYD/YPG'nin kontrolü altına girmiştir. Diğer yandan ABD'nin IŞİD'le mücadele kapsamında IŞİD'i PYD/YPG dışındaki diğer muhaliflerle çarpıştırarak muhalifleri zayıflatmaya ve ellerinde bulundurdıkları bölgelere PYD/YPG'nin yerleşmesine olanak sağlayacak şekilde bir politika izlemiştir.³³⁶ ABD bu sayede Türkiye sınırı boyunca kendi kontrolünde bir Terör devleti kurmayı hedeflemektedir.

3.3.3 Suriye ve Türkiye Arasında Diplomatik İlişkilerin Kopması

Kasım 2011'e Geldiğimizde Türkiye Esad Rejiminin reform taleplerine kulak asması, vatandaşlarının katletmesi, Şam'daki Türk büyükelçiliğinin basılması ve Türk Haç kafilesine rejim askerlerinin düzenlediği saldırı üzerine Türkiye kullandığı dili sertleştirmiş ve nihayetinde 30 Kasım 2011'de Suriye'ye tek taraflı yaptırım kararı almıştır.³³⁷ Normalde Türkiye BM kapsamında Suriye'ye küresel bir yaptırım kararı alınması noktasında faaliyetlerde bulunmuş ancak BMGK'da Çin ve Rusya'nın veto etmesi ve bazı geçici üyelerin kararsız kalması üzerine tek başına yaptırım kararı almıştır. Dokuz maddelik yaptırım kararı sonrası Suriye 2 Ocak 2012'de Gaziantep'teki Elçiliğini kapatmıştır.³³⁸ 26 Mart 2012 de ise Türkiye Şam büyükelçiliğini kapatmıştır.³³⁹ Buna rağmen Türkiye Halep konsoloslughunu bir sürede açık

³³⁶ Can Acun, Kuzey Suriye'de PYD Kuşağı, SETA Perspektif, S. 107, 2015, ss. 6-8.

³³⁷ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt 3*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s. 421.

³³⁸ Hüseyin Alper Özcan, "AKP Döneminde Suriye'ye yönelik Türk Dış Politikası", *Küçük Ortadoğu Suriye İç Çatışmadan Orta Doğu İç Savaşına Giden Yolum İlk Durağı mı?*, der./ed. Ümit Özdağ, Ankara: Kripto Basım Yayım, 2012, s. 248.

³³⁹ "Şam Büyükelçiliği Kapatıldı", *TRT Haber*, 26.0.2012, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sam-buyukelciligi-kapatildi-34092.html> (Erişim: 0.6.05.2022)

tutmuş ancak rejimin katliamlara devam etmesi üzerine Halep konsolosluğu da kapatılmıştır.³⁴⁰ Halep konsolosluğunun kapanması ile birlikte Türkiye ile Suriye arasındaki resmi ilişkiler tamamen kesilmiştir. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi iki ülkeyi dönülmez bir aşamaya getirdiğini söylemek mümkündür. 1 Nisan 2012'de İstanbul'da düzenlenen Suriye'nin Dostları Toplantısında konuşan Erdoğan Türkiye'nin Esad'ın iktidarda kalmasını destekleyecek hiçbir planın içinde yer almayacağını ifade etmiştir.³⁴¹ 25 Mayıs 2017'de Suriye'nin Humus kentinin El-Hule kasabasında Rejimin düzenlediği saldırılar sonucu çoğunluğu çocuk ve kadın olmak üzere 108 sivilin katledilmesi üzerine birçok devlet Suriye'nin diplomatik misyonlarının ülkelerini terk etmelerini talep etmiştir.³⁴² Türkiye 30 Mayıs 2012'de Rejimin El-Hule'de 50'si çocuk 108 sivilin katledilmesinin insanlığa karşı bir suç olduğunu, kabul edilmeyeceğini ve tepkisiz kalmayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda Türkiye uluslararası toplumla birlikte hareket ederek aşağıdaki kararı almıştır.

*“Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi'nin 9. Maddesi uyarınca, Suriye'nin Ankara'daki Maslahatgüzarı ve Büyükelçilikteki diğer tüm diplomatik personelin 30 Mayıs 2012 tarihinden itibaren 72 saat içinde ülkemizden ayrılması talep edilmiştir.”*³⁴³

3.3.4 Suriye ile İlişkilerin Askeri Boyut Kazanması

22 Haziran 2012 tarihine geldiğimizde ise Türk ordusuna ait RF- 4E silahsız keşif uçağının Suriye tarafından sınır ihlali yaptığı gerekçesi ile düşürülmesi iki ülke arasında ilişkileri askeri boyuta taşımıştır.³⁴⁴ İki pilotun hayatını kaybettiği kaza sonrası Türkiye Suriye'ye yönelik angajman kurallarını değiştirmiş ve herhangi bir saldırı olduğunda misliyle karşılık

³⁴⁰ “Halep Konsolosluğu Boşaltılıyor”, *Cumhuriyet*, 30.05.2012, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/halep-konsoloslugu-bosaltiliyor-346428> (Erişim:06.05.2022)

³⁴¹ “Suriye'nin Dostları' İstanbul'da Buluştu”, *BBC News Türkçe*, 01.04.2012, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120401_syria_friends (Erişim:06.05.2022)

³⁴² Hasan Duran, Adana Protokolü Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri, Ortadoğu Yıllığı, Ortadoğu Enstitüsü, 2011, ss. 513-514.

³⁴³ “Suriye'nin Ankara Büyükelçiliğinin Diplomatik Personelinin Ülkemizden Ayrılmalarının Talep Edilmesi”, *Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/no_-151_-30-mayis-2012_-suriye-hk_.tr.mfa (Erişim:06.05.2022)

³⁴⁴ “Suriye, Türk Savaş Uçağını Düşürdü!”, *Gazetevatan*, 23.06.2012, <https://www.gazetevatan.com/gundem/suriye-turk-savas-ucagini-dusurdu-459720> (Erişim:06.05.2022)

verileceği belirtilmiştir. Türkiye bu kapsamda NATO'yu acil olarak göreve çağırması ancak NATO beklenen tepkiyi vermekten ziyade Türkiye'ye moral olarak destek vermekten öteye gitmemiştir. Türkiye uçağı düşürülmesine karşın Suriye'ye karşı herhangi bir askeri girişimde bulunmamıştır. Ancak muhaliflere verdiği desteği arttırmıştır.

25 Temmuz 2012 'de Türkiye Suriye ile sınır kapılarını kapatma kararı almıştır. Bu kararın alınmasında sınır kapılarının bulunduğu bölgelerin muhalif grupların eline geçmesi ve sınır bölgelerinde yaşanan çatışmaların büyük etkisi olmuştur.³⁴⁵ Sınır bölgelerinde Rejim ve muhaliflere arasında yaşanan çatışmalar neticesinde Tel Abyad bölgesi Tel Abyad Sınır Kapısı muhaliflerin eline geçmiştir. Bu çatışmalar esnasında Gaziantep'in sınıra yakın yerlerinde bazı evler hasar görmüştür. Yaşanan çatışmalar neticesinde 28 Eylül ve 3 Ekimde Suriye'den Türkiye'ye atışlanan top mermileri 5 kişinin ölmesine ve 10 kişinin de yaralanmasına neden olmuştur. Türkiye angajman kuralları gereği Rejim güçlerini Türkiye sınırından uzaklaştırmak için Rejim hedeflerini vurmuştur. Türkiye sınırında yaşanan bu gelişmeler üzerine TBMM Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Görevlendirilmesine ilişkin bir yıllık izin veren tezkere 320 evet ve 129 hayır oyuyla kabul edilmiştir.³⁴⁶

11 Ekim 2012 de ise Türkiye Rusya'dan Suriye'ye giden bir yolcu uçağını patlayıcı madde ve askeri teçhizat taşıdığı şüphesiyle Türk hava sahasında Ankara'ya indirmiştir. Sivil havacılık kapsamında taşınmaması gereken materyallerin taşındığını iddia eden Türkiye, uçakta yapılan arama sonucu Suriye Silahlı Kuvvetlerine teslim edilmek üzere mühürlü koliler içerisinde askeri iletişim aygıtları bulunmuştur. Hem Rusya hem de Suriye Türkiye'nin uçağı indirmesine ve arama yapmasına büyük tepki göstermiş ve bu uçağın sivil bir uçak olduğu ifade etmişlerdir.³⁴⁷ Ancak uçakta bulunan teçhizatlar Türkiye'nin iddiasını kanıtlar niteliktedir.

³⁴⁵ Özcan, "AKP Döneminde Suriye'ye" s. 257.

³⁴⁶ "Suriye Tezkeresi TBMM'den Geçti", *CNN Türk*, 04.10.2012, <https://www.cnntrk.com/2012/turkiye/10/04/suriye.tezkeresi.tbmminden.gecti/679149.0/index.html> (Erişim:06.05.2022)

³⁴⁷ "F-16'lar Suriye Uçağını İndirdi", *Aljazeera Türk*, 11.10.2012, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/f-16lar-suriye-ucagini-indirdi> (Erişim: 06.05.2022)

13 Şubat 2013 tarihine geldiğimizde Cilve Gözü sınır kapısında gerçekleştirilen bombalı saldırı sonucu dördü Türk vatandaşı olmak üzere 18 sivil hayatını kaybetmiştir.³⁴⁸ Şam yönetimi bölgenin Muhaliflerin elinde olduğunu kendilerinin bu saldırı ile bir alakalarının olmadığını öne sürmüştür. Muhalifler ise saldırıyı Rejimin gerçekleştirdiğini öne sürmüştür. Ancak saldırı ile ilişkili gözaltına alınan 8 kişinin El Muharabat ile ilişkili olması, saldırının rejim tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir.

İki ülke arasında en mühim olaylardan biride 11 Mayıs 2013 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde iki bombalı araçla gerçekleştirilen saldırılardır. Saldırılarda 51 kişi hayatını kaybetmiş birçok insanda yaralanmıştır. Dönemin Hükümet Sözcüsü Bülent Arınç ve İç İşleri Bakanı Muammer Güler saldırı sonrası yaptığı açıklamalarda saldırıların El Muharabat tarafından düzenlendiğini ifade eden açıklamalarda bulunmuşlardır. Ayrıca dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu saldırıyla ilişkili tutuklanan sekiz şüphelinin Suriye istihbaratı ile ilişkili kişiler olduğunu ifade etmiştir.³⁴⁹ Bu saldırıların muhtemel amaçları Oytun Orhan tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

*“Türkiye’yi Suriye politikası nedeni ile cezalandırmak ve geri adım atmaya zorlamak. Türk kamuoyu ve muhalefeti hükümetin Suriye politikasını sorgulatmaya yönlendirmek. Türkiye’de mezhepsel ayrışmaları körükleyerek iç çatışma ortamı yaratmaya çalışmak ve böylece Türkiye’nin daha içe dönük bir politika izlemesini sağlamak. Türkiye’nin sınırlarında uyguladığı “açık kapı politikasının” nasıl kendine karşı bir silah olarak dönebileceğini göstermek.”*³⁵⁰

16 Eylül 2013 tarihinde Türkiye sınır ihlali yaptığı gerekçesi ile angajman kuralları gereği Suriye’ye ait MI 17 tipi askeri helikopter düşürülmüştür.³⁵¹ 23 Mart 2014 `de ise Türkiye sınır ihlali yaptığı gerekçesi

³⁴⁸ “Cilvegözü Sınır Kapısı’ndaki Bombalı Saldırı Davasında Karar”, *Anadolu Ajansı*, 02.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cilvegozu-sinir-kapisindaki-bombali-saldiri-davasinda-karar-/924770> (Erişim:06.05.2022)

³⁴⁹ “Reyhanlı Saldırıları: 7 Soruda Olup Bitenler”, *BBC News Türkçe*, 13.05.2013i, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130513_reyhanlida_ne_oldu (Erişim:06.05.2022)

³⁵⁰ Oytun Orhan, “Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye’nin Suriye İkilemi”, *ORSAM Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 13.05.2013, <https://www.orsam.org.tr/tr/reghanli-saldirisi-ve-turkiye-nin-suriye-ikilemi/> (Erişim:06.05.2022)

³⁵¹ “Suriye Helikopteri Düşürüldü”, *Anadolu Ajansı*, 16.09.2013, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriye-helikopteri-dusuruldu/218261> (Erişim:07.05.2022)

ile Suriye'nin MIG-23 tipi uçağını düşürmüştür.³⁵² Suriye rejimi Türkiye'nin iki ülke arasındaki tansiyonu bilerek arttığını iddia etmektedir. Ancak rejime ait uçağın 4 defa uyarılmasına rağmen Türk hava sahasını ihlal ederek uçuş yaptığı radar kayıtlarından ortaya çıkmıştır.

2014 yılına geldiğimizde ise Suriye topraklarının nerdeyse %65 muhaliflerin eline geçmiştir. Esad yönetimi bu duruma karşı İran ve Rusya'yı ülkesine davet ederek bu krizi çözmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda da başarı sağladığı söylenebilir. Bunun en büyük nedeni Suriye'deki muhaliflerin parçalı yapısından kaynaklanmaktadır. Rusya ve İran'ın desteğiyle Esad rejimi kaybettiği toprakları yavaş yavaş muhaliflerden geri almaya ve bu bölgelerdeki muhalifleri Türkiye sınırına doğru bilinçli olarak sürmeye başlamıştır. Güç boşluğundan faydalanan IŞİD ve PYD gibi terör örgütleri bölgede alan hâkimiyeti sağlamıştır.

3.3.5 Türkiye'nin Suriye'ye Yönelik Askeri Harekatları

2014-2016 yılları arasında Suriye'deki güç boşluğundan yararlanan IŞİD ve PYD/YPG'nin bölgede güçlenmesi ve alan hâkimiyeti sağlaması Türkiye için büyük bir güvenlik sorunu teşkil etmeye başlamıştır. Bu soruna paralel olarak IŞİD'in katliamlarından kaçan ve PYD/YPG'nin zorla tehcir ettiği milyonlarca insanın Türkiye sınırlarına akın etmeye başlaması Türkiye'yi büyük bir sığınmacı kriziyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum Türkiye'nin sınır bölgelerinde olağan üstü bir insan hareketine neden olmuştur. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara karşı “açık kapı politikası” yürüterek ülkesine kabul etmesi ve giderek sığınmacı sayısının artması Türkiye için çözülmesi gereken bir problem ve önemli bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Ayrıca Türkiye krizin başından itibaren Suriye'de güvenli bölge ve uçuşa yasak bölge oluşturulması gerektiğini uluslararası kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır. Ancak hem Suriyeli sığınmacılar konusunda hem de güvenli bölge oluşturulması konusunda Türkiye yalnız bırakıldığı iddia edilebilir. Türkiye için Suriyeli sığınmacıların yükü her yıl giderek büyümüş Erdoğan'ın 2020 yılında yaptığı bir açıklamada Suriyeli

³⁵² “Türkiye Suriye Savaş Uçağını Düşürdü”, *BBC News Türkçe*, 23.03.2014, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140323_suriye_ucak (Erişim:07.05.2022)

sığınmacılar için harcanan rakamın 45 milyar doları bulduğu ifade etmiştir. Diğer yandan ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde IŞİD'den boşalan yerleri PYD/YPG'ye bırakarak Suriye'nin kuzeyinde ve Türkiye Suriye sınır hattı boyunca bir terör devleti kurma planları Türkiye'nin güvenlik kaygılarını arttırmıştır. Sığınmacı krizine bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik sıkıntılarının yanında ekonomik sıkıntılar Türkiye'yi bu konuda acil aksiyon almaya yöneltmiştir. Ayrıca Rejimin kontrol ettiği bölgelerdeki Sünni Arap ve Türkmenleri diğer bir deyişle Nusayri olmayanları Türkiye sınırına doğru zorunlu göçe tabi tutmaya başlaması, Türkiye'nin bu duruma acil önlem almasını gerektirmiştir. Zaten hali hazırda büyük bir sığınmacı ile mücadele eden Türkiye'nin yeni sığınmacı akını ile başa çıkacak gücü kalmamıştır. Bu yüzden Türkiye Suriye de sığınmacılar için güvenli bölgeler oluşturmak, PKK/PYD/YPG işbirliğinde bölgede bir terör devleti kurulmasını engellemek ve sınır güvenliğini sağlamak adına bir dizi sınır ötesi operasyon düzenlemiştir. Türkiye 2012-2015 arası Suriye'de rejimi devirme politikası izlerken 2015 sonrası Türkiye'nin Suriye politikası terörle mücadele şeklinde bir dönüşüm yaşamıştır.³⁵³

24 Ağustos 2016 tarihinde başlayan Fırat Kalkanı Harekatı ile bölgede Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden PYD ve IŞİD unsurlarına karşı başlatılmıştır. Türkiye'nin bu operasyonuna Suriye'de desteklediği başta Özgür Suriye Ordusu olmak üzere diğer Türkiye destekli muhalif gruplarda destek vermiştir. Harekâtın kapsamı Cerablus, El-Bab ve bölgesini kapsayacak şekilde yapılmış ve 24 Şubat 2017 tarihinde başarıyla sonuçlandırılmıştır. Bu harekât ile PKK/PYD/YPG'nin oluşturmak istediği terör koridorunun önüne geçilmiştir.³⁵⁴ Fırat kalkanı Harekatı'na uluslararası kamuoyu büyük tepki göstererek bu harekâtın düşünülmeden gerçekleştirildiği iddia edilmiştir. Fransa ve İsrail Türkiye'yi bu operasyon kapsamında desteklemiş Rusya, İran, ABD ve Almanya ise Türkiye karşıtı bir söylemde bulunarak Türkiye'nin Suriye'nin egemenlik haklarını ihlal

³⁵³ Ekşi, "Türk Dış Politikasının", s. 88.

³⁵⁴ Gül Seda Acet, "Uluslararası Hukuk Bağlamında Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Ve Barış Pınarı Harekâtları", *İşletme Yönetimi Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 1 (2020), ss. 71-72.

ettiğini öne sürmüştür.³⁵⁵ Türkiye bu harekâtla birlikte bölgede oldubitti ile bir terör devlet kurulmasına izin vermeyeceğini açıkça ifade etmiştir.

Türkiye sınırında oluşturulmaya çalışılan terör devletini engellemek, sınır güvenliğini sağlamak ve sığınmacılar için güvenli bölgeler oluşturmak amacıyla 20 Ocak 2018 tarihinde Zeytin Dalı Harekatı ismiyle Suriye’de ikinci harekâta başlamıştır. Türkiye Suriye’de PKK/PYD/YPG’nin terör devleti kurma çabalarının uluslararası kamuoyu nezdinde diplomasi ile çözmeye çalışmış ancak hiç bir sonuç alamamıştır. Böylelikle Türkiye için askeri harekat düzenlemek kaçınılmaz olmuştur. Bu kapsamda bölgedeki IŞİD ve PKK/PYD/YPG unsurlarını sınır bölgelerinden temizlemek için düzenlenen harekâtlarla bölgedeki istikrarın ve güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir.³⁵⁶ Suriye’nin Afrin bölgesinde düzenlenen harekat ile terör koridorunun kurulması engellenmiş ve Suriyeli sığınmacılar için geri dönebilecekleri alanlar oluşturulmuştur. Harekat 18 Mart 2018 yılında başarılı ile sonuçlandırılmış ve Türkiye’nin büyük oranda hedeflerine ulaştığı söylenebilir. Rusya Zeytin dalı harekatını bir işgal girişimi olarak ifade eden açıklamalarda bulunmuş ve bu harekatın ABD’nin politikalarının bir sonucu olduğunu beyan etmiştir.³⁵⁷ Almanya, İngiltere, Katar, Azerbaycan ve Fransa destek vererek Türkiye’nin terörle mücadelesine destek vermişlerdir. Mısır, İran, Irak, Rusya, Bulgaristan, İsveç ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, harekatı desteklemediklerini ve bu durumun Suriye’nin egemenlik haklarını saldırı olduğu belirtmişlerdir. Diğer yandan AB ve Arap Birliği Türkiye’nin operasyona son vermesi gerektiği yönünde açıklamalar yapmışlardır.³⁵⁸ Fırat Kalkanı Harekatı’na nazaran Zeytin Dalı Harekatı’na gelen tepkiler oldukça fazladır. Her ne kadar Türkiye meşru sebeplerden ötürü bu harekatı gerçekleştirse de uluslararası kamuoyu ve özellikle bölge ülkeleri Türkiye’nin bu harekatına şüpheyle yaklaşmıştır.

³⁵⁵ Recep Kaya, “Harekâtlar Ekseninde Türkiye’nin Suriye’de Terörle Mücadelesi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2 (2020), s. 151.

³⁵⁶ Enes Demir, “Türkiye’nin Suriye Politikası Bağlamında TSK’nın Suriye’deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri Ve Sonuçları”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, (2021), ss. 546-550.

³⁵⁷ Erkam Temir ve Fuat Yıldız, “Zeytin Dalı Harekâtı’nın Rus Basınına Yansıması: İzvestiya Gazetesi Örneği”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 15 (2018), s. 395.

³⁵⁸ Kaya, “Harekâtlar Ekseninde Türkiye’nin”, s. 157.

Suriye’de çatışmaların devam etmesi ve Türkiye’ye yönelik güvenlik tehditlerinin hala daha ortadan kalkmaması üzerine yeni bir hareket gerekliliği hâsıl olmuştur. Barış Pınarı Harekatı olarak adlandırılan bu hareket 9 Ekim 2019 tarihinde başlamıştır. Türkiye bu hareketi diğer hareketlarda olduğu gibi Suriye’de desteklediği muhalif gruplarlar birlikte düzenlemiştir. Bu hareketin nedenleri diğer hareketlar olduğu gibi sınır güvenliği, terör koridorunun engellenmesi ve Suriyelilerin dönebileceği güvenli alanlar oluşturmak olarak belirlenmiştir.³⁵⁹ Barış Pınarı Harekatı diğer iki hareketla karşılaştırıldığında uluslararası kamuoyunun tepkisi açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. ABD Başkanı Donald Trump yaptığı açıklamada Türkiye’nin Suriye’yi işgal ettiğini ifade ederek tepki göstermiştir. Hatta ABD bu hareketin bir sonucu olarak bir dizi yaptırımda bulunmuştur.³⁶⁰ BM ise Türkiye’nin hareketi sonrası acil olarak toplanmış Almanya, İngiltere, Fransa Belçika ve Polonya, Türkiye’nin bu hareketine karşı olduklarını ve bölgeden hemen çekilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. AB ise Türkiye’nin oluşturmaya çalıştığı güvenli bölge için hiçbir şekilde ekonomik yardımda bulunmayacağını ifade etmiştir. Hollanda ve Norveç ise Türkiye silah satışını ambargo koyduklarını ilan etmişlerdir.³⁶¹

Suriye Rejiminin Türkiye ile mutabakat sağladığı İdlib bölgesinde masum sivilleri öldürmesi ile birlikte 1,5 milyon insan Türkiye sınırına doğru göç etmeye başlamıştır. Diğer yandan rejim güçlerin tarafından Türk kontrol noktasına yapılan saldırıda 34 askerimizin şehit edilmesi operasyonun diğer bir nedenidir. Rejim güçlerinin ateşkese ve mutabakatlara rağmen saldırılarına devam etmesi üzerine İdlib’deki sorunun daha da büyümesine engellemek için 27 Şubat 2020 tarihinde Türkiye Bahar Kalkanı Harekatını başlatmıştır. Diğer yandan masum insanların ölmesini engellemek ve yerlerinden zorla göç ettirilen insanların tekrardan yerlerine

³⁵⁹ “Barış Pınarı Harekâtı”, *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*, <https://www.kkk.tsk.tr/baris-pinari.aspx> (Erişim: 11.05.2022)

³⁶⁰ “Barış Pınarı Harekâtı - ABD Temsilciler Meclisi Türkiye’ye Yaptırım Tasarısını Onayladı”, *BBC News Türkçe*, 30.10.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50230139> (Erişim: 20.05.2022)

³⁶¹ Kaya, “Harekatlar Esnasında Türkiye’nin”, s. 160.

geri döndürülmesi ve Türkiye'ye muhtemel göç hareketlerinin engellenmesi bu hareketin nedenleri arasındadır.³⁶²

Türkiye bu hareketleri meşru müdafaa ve uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları çerçevesinde IŞİD, PKK/PYD/YPG ve diğer terör örgütleri ile mücadele etmek, sınır güvenliğini sağlamak, mülteciler için güvenli bölgeler oluşturmak ve olası yeni göç akınlarını engellemek için yürüttüğü hareketler başlarda uluslararası kamu tarafından desteklenmiştir. Türkiye bu hareketler kapsamında sürekli Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı gösterdiğini ifade eden açıklamalarda bulunarak bu hareketlerin huzur ve barışın sağlanmasının amaçladığı belirtilmiştir. Türkiye bu hareketlerle Suriye'nin kuzeyinde ve Türkiye Suriye sınır hattı boyunca kurulmak istenen PKK/PYD/YPG terör devletine büyük darbe vurduğu söylenebilir. Diğer yandan Türkiye uluslararası kamuoyuna bölgede bir Terör devletinin kurulmasına izin vermeyeceği mesajını açıkça vermiştir. Türkiye terörü kaynağında yok etme prensibiyle bu operasyonları gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin bu operasyonlar kapsamında büyük oranda hedeflerine ulaştığını söylemek mümkündür. Yukarıda bahsedildiği üzere bu hareketler Türkiye'nin meşru müdafaa ve uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları çerçevesinde gerçekleştirilmiş olsa da uluslararası kamuoyu özellikle bölgede çıkarları olan devletler Türkiye'nin hareketlerin bir işgal girişimi ya da toprak kazanma olarak ifade etmektedirler. Uluslararası kamuoyunun harekate karşı çıkmasının bir diğer nedeni Türkiye'nin askeri kapasitesinin giderek büyümesi ve bölgede etkinliğini arttırması olarak ifade edilebilir. Özellikle Türkiye'nin 2015 sonrası insansız hava araçları konusunda gösterdiği gelişmeler neticesinde, hareketler esnasında kazanılan başarılar ve elde edilen tecrübeler bazı ülkeleri rahatsız ettiği söylenebilir.

3.4 Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılar İçin Yaptığı İnsani Diplomasi Faaliyetleri

İnsani diplomasi kavramının insani yardımdan daha öte bir kavram olduğu daha önce ifade edilmişti. Türkiye Suriye krizinin öncesi ve

³⁶² “Bahar Kalkanı Harekâtı”, *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*, <https://www.kkk.tsk.tr/bahar-kalkani.aspx> (Erişim:11.05.2022)

sonrasında Krizin bir iç savaşa dönüşmemesi ve barışın sürdürülmesi noktasında birçok girişimde bulunmuştur. Ancak rejimin bu girişimlere karşı isteksiz oluşu ve bu süreçte binlerce masum insanı katletmesi üzerine süreç bir iç savaşa dönüşmüştür. Türkiye kriz sürecinde Suriyeli sığınmacılara ve Suriye’de yardıma ihtiyaç masum insanlara insani diplomasi çerçevesinde yardımlarda bulunmuştur. Bunun yanında tekrardan barışın sağlanması ve sığınmacıların ülkelerine dönmesi noktasında da küresel anlamda faaliyetler yürütmüştür.

3.4.1 İnsani yardımlar

Türkiye’nin Suriye ile 911 kilometre sınırı olması ve çatışmaların genellikle Türkiye-Suriye sınırı boyunca yaşanması Türkiye’nin büyük bir sığınmacı sorunu ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Nitekim 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye’den 252 kişilik ilk sığınmacı kafilesi Cilvegözü sınır kapısından Türkiye’ye giriş yapmıştır. Bu bağlamda Türkiye ülkesindeki zulümden kaçan sığınmacılar için hem insani sorumluluğu hem de uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluğu sebebiyle açık kapı politikası uygulayarak kim gelirse gelsin ülkesine kabul etmiştir. Suriye’de karışıklıkların artması, gelen Suriyeli sığınmacı sayısında da önemli oranda artış olmasına neden olmuştur. İlk gelen sığınmacılar için sınır bölgelerinde misafir edilmeleri için geçici barınma merkezleri oluşturulmuştur.³⁶³ Türkiye sığınmacı sayısının 100 bini geçmeyeceği geçerse bile güvenli bölgeler oluşturulacağı ifade edilmiştir.³⁶⁴ Diğer yandan Türkiye Suriye’deki krizin 6 ay içerisinde çözüleceği varsayımıyla hareket etmiştir. Ancak bu böyle olmamış her geçen yıl sığınmacı sayısı katlanarak artmış Esad rejimi ise yerinde kalmıştır. 2022 rakamlarına göre Türkiye’de 3,7 milyon kayıtlı Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır.³⁶⁵ Diğer yandan Türkiye Suriyeli sığınmacılar için 40 milyar doların üzerinde bir insani yardımda

³⁶³ Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, “Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında 2016”, *AFAD*, 2016, s. 20.

³⁶⁴ “Suriyeli Mülteci Sayısı 600 Bini Aştı”, *Hürriyet*, 21.10.2013, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-multeci-sayisi-600-bini-asti-24951072> (Erişim:12.05.2022)

³⁶⁵ “Türkiye’deki Kayıtlı Suriyeli Sığınmacılar”, BM Mülteci Örgütü, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim:12.05.2022)

bulunmuştur.³⁶⁶ Bu yardımların çoğunluğu Türkiye’de ikamet eden Suriyeli sığınmacılar için harcanmış diğer kısmı ise Sınırı ötesindeki güvenli bölgelere harcanmıştır.

Türkiye sınır bölgelerinde gelen sığınmacılar için 10 ilde 26 barınma merkezi oluşturmuştur. Bu merkezlerde bu güne kadar 256.971 kişiyi misafir etmiştir. 2020 itibari ile bu sayı 5 şehirde 7 geçici barınma merkezinde 64 bin Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır.³⁶⁷ Sadece barınma değil sığınmacıların sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçları bu kamplarda karşılanmaktadır.³⁶⁸ Suriye’den gelen sığınmacı sayısının artması ve kampların yetersiz kalması nedeniyle sığınmacıların 3/2’si kampların dışında özellikle sınır bölgelerinde ve büyük şehirlerde yaşamaya başlamıştır. Türkiye AFAD öncülüğünde sığınmacılar için yardım kampanyaları başlatmış ve ülkede rahat edebilmeleri için çalışmalar başlatmıştır. Bu bağlamda AFAD 2013 yılında ekmek kampanyası başlatmış, Ceylanşehir, Viranşehir, Süleyman Şah, Kahraman Maraş, Adıyaman ve Osmaniye’de geçici kamplarında 24 sınıflı 7 adet okul inşa edilmesine ön ayak olmuş, Viran şehir kampında diş hastanesi açılmış, sınırın sıfır noktasına 33 bin yemek paketi gönderilmiştir. 2014 yılında ise UNICEF’in katkılarıyla 12 sınıflı 10 okul inşa edilmiş 45 bin kişi için sınırın sıfır noktasına yemek paketi gönderilmiştir. 2015 yılında ise UNICEF’in katkılarıyla 12 sınıflı 13 okul inşa edilmiş, kamplarda 50 adet tuvalet ve banyo inşa edilmiştir. 2016 yılında sadece 150 bin Suriyeli ’ye sağlık hizmetinde bulunulmuştur.³⁶⁹

Türkiye Suriyeli sığınmacılara kendi ülkesinde değil, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Suriye’de hareket düzenlediği bölgelerde de insani yardım götürmüş ve bu bölgelerin kalkınması yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye’nin bu çabaları meyvesini vermiş ve bu bölgeler kalkındırılarak

³⁶⁶ Recep Tayyip Erdoğan, “Erdoğan: Türkiye is Stepping Up Where Others Fail to Act”, *İletişim Başkanlığı*, https://www.iletisim.gov.tr/english/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/erdogan-turkey-is-stepping-up-where-others-fail-to-act (Erişim: 12.05.2022).

³⁶⁷ Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 41.

³⁶⁸ Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, “Syrian Guest In Turkey 2014”, AFAD, 2014, s.3

³⁶⁹ “Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar”, AFAD, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf (Erişim: 12.05.2022)

Türkiye’de ikamet eden birçok sığınmacı gönüllü olarak bu bölgelere yerleşmiştir. 2020 tarihinde yapılan bir araştırmaya göre gönüllü Suriye’ye dönenlerin sayısının 402 bin civarında olduğu belirlenmiştir.³⁷⁰ Sadece AFAD 2009-2020 yılları arasında Suriyeli sığınmacılar için 1.1 milyar dolar yardımda bulunmuştur.³⁷¹ Barış Pınarı bölgesinde altyapı çalışmaları yapılmış, günlük 90 bin ekmek üretebilecek bir ekmek fabrikası açılmış eğitim kurumları faaliyete geçirilmiş, tahrip olan hastaneler tamir edilerek faaliyete geçirilmiştir. Bunların yanında 7 bin gıda kolisi, 1170 battaniye, 2500 konserve ve 2700 hijyen seti dağıtılmıştır.³⁷² Fırat Kalkanı bölgesinde ise 90.520 gıda kolisi, 402 bin ekmek, 16.700 battaniye, 9.822 yatak, 29,646 giysi, 687 çadır ve 47,791 hijyen seti dağıtılarak insanların insani ihtiyaçları karşılanmıştır.³⁷³ Suriye sınırlarında en çok sığınmacıyı barındıran İdlib kentinde “United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs” (Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi) (OCHA)’nın açıkladığı rakamlara göre yaklaşık 3 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır.³⁷⁴ AFAD İdlib’de 4 kamptaki 2.415 çadır ile yaklaşık 14 bin sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Diğer yandan Türkiye İdlib bölgesinde oluşturduğu güvenli bölge içerisinde yaşayan yaklaşık 300 bin kişiye de insani yardımda bulunmaktadır.³⁷⁵ Zeytin Dalı Harekatı bölgesinde Türkiye’nin güvenliği sağlaması neticesinde İdlib bölgesinden yaklaşık 950 bin kişinin bu bölgelere geri dönmüştür. Sadece 2019 yılında Türkiye zeytin dalı bölgesinde 370 farklı noktada 100 bin Suriyeliye acil yardımda bulunmuştur.³⁷⁶

Türk Kızılayı “Suriye Sınır Yardımları Operasyonu” Suriye’de faaliyetlerine 2012 yılında başlamıştır. Suriye’de şiddetin giderek artması ve Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısında görece artış Kızılay’ın faaliyetlerini arttırmıştır. Kızılay Hatay, Kilis, Mardin, Şanlıurfa ve Gaziantep’te 14

³⁷⁰ Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 41.

³⁷¹ Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 42.

³⁷² Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 42.

³⁷³ Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 42.

³⁷⁴ “Recent Developments in Northwest Syria Flash Update - As of 5 March 2020”, UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 05.03.2020, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/recent-developments-northwest-syria-flash-update-5-march-2020> (Erişim:12.05.2022)

³⁷⁵ Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 48.

³⁷⁶ Diptaş ve öte., “Uluslararası İnsani Yardım”, s. 53.

“Sınır Yardım” noktası oluşturmuştur. Bu yardım noktalarında hem bağışlar toplanmakta hem de bu bağışların organizasyonu yapılmaktadır. Ayrıca evlerini kaybeden Suriyeli sığınmacılara barınmaları için çadır sağlanmış ve diğer ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bu güne kadar açıklanan rakamlara göre Kızılay Suriyeli sığınmacılar için yaklaşık beş milyar tl tutarında bir yardımda bulunmuştur.³⁷⁷ Kızılay 2012 yılından bu yana Suriye’nin Halep, Rakka, İdlib, Lazkiye, Şam, Hasiçi ve Hama bölgelerine insani yardımda bulunarak evrenselliğini kanıtlamıştır.³⁷⁸ Diğer yandan Kızılay ve AFAD ile işbirliği halinde hareket ederek Kilis, Hatay ve Gaziantep’te yaklaşık 10 bin kişiye üç öğün sıcak yemek çıkarmaktadır.³⁷⁹ TİKA ise Suriye’de terörden arındırılan bölgelerde gönüllü geri dönüşlerin sağlanması için altyapının tekrar oluşturulması, yaşanabilir bir ortamın dizayn edilmesi adına çalışmalarda bulunmuştur. Bu bağlamda Azez’de “Özel Eğitim Okuluna Fiziksel Destek ve Rehabilitasyon Birimi Kurulması Projesi”, ile savaştan psikolojik olarak zarar görmüş ve özel eğitime ihtiyaç duyan insanların yararlanması için kurulmuştur. Bu zamanda kadar 265 insan bu tesislerden yaralanmıştır.³⁸⁰ TİKA Ahtarin’de boya üretim fabrikası kurarak hem 12 kişi istihdam etmiş hem de bölgenin kalkınması için çalışmalarda bulunmuştur.³⁸¹ Diğer yandan BM Güvenlik Konseyi kararıyla Suriye’ye gönderilecek BM insani yardımlarının tamamı Türkiye tarafından ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır.³⁸²

3.4.2 Barışın Korunması ve Barış İnşası

Türkiye’nin Suriye’yle olan ilişkileri 1998 Adana Mutabakatı ile birlikte düzelmeye başlamış ve 2009 yılında zirve noktasına ulaşmıştır. İki ülke arasında karşılıklı vizeler kaldırılmış, Serbest Ticaret anlaşmaları

³⁷⁷ Göç Hizmetleri Koordinatörlüğü, *Türk Kızılay Suriye İnsani Yardım Operasyonu 2021*, <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (Erişim: 12.05.2022), ss. 29-31.

³⁷⁸ A. g. e. , s. 37.

³⁷⁹ “Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar”, AFAD, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardim_lar+7.pdf (Erişim: 12.05.2022)

³⁸⁰ Durhat ve öte., “TİKA 2021 Yılı”, s.121.

³⁸¹ Durhat ve öte., “TİKA 2021 Yılı”, s.161.

³⁸² Mevlüt Çavuşoğlu, “2022 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı, 2022, Ankara, s. 15.

imzalanmış ve iki ülke lideri birlikte tatil yapacak düzeye gelmiştir. Ayrıca iki ülke lideri birbirlerine “*kardeşim*” diye hitap etmeye başlamıştır. Ancak 2010 yılında başlayan ve 2011 yılında Suriye’ye sığınan Arap Baharı sürecinde iki ülke arasında ilişkiler 1998 den önceki dönemlerden daha kötü bir hale gelmiştir. Dostluk ilişkileri düşmanlık ilişkilerine doğru dönüşmüştür. Türkiye Arap Baharı’nın başlaması ile birlikte Suriye rejimine reformlar yapması yönünde tavsiyelerde bulunmuş ancak Esad rejimi bu tavsiyeleri dikkate almamıştır. 2011 yılında Dara’da gösterilen başlaması üzerine Esad’ın göstericilere karşı orantısız güç kullanmış ve göstericilerin taleplerini dikkate almadan hareket etmiştir. Türkiye kriz başladıktan sonra Suriye ile görüşmelerde bulunmuş çözüm odaklı, yapıcı iyileştirmeler için Esad rejimini ikna etmeye ve reform yapmaya davet etmiştir. Esad rejiminin Türkiye’yi ve uluslararası toplumu dikkate almayarak şiddet olaylarına devam etmesi ve binlerce masum insanı öldürerek insanlığa karşı suç işlemesi üzerine Türkiye, Suriye ile olan ilişkilerini kesme kararı almıştır. Özellikle bu durumun iki ülke arasında daha sonra ortaya çıkacak sorunlarda birlikte çalışma fırsatlarını engellediği ve zor dönemlerin yaşanmasına olanak sağladığı iddia edilebilir. Türkiye ilişkilerin kopması sonrası zaten hali hazırda Suriye için yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerini arttırmıştır.

2012 yılından beri Türkiye Esad rejiminden kaçan Suriyeliler için BM nezdinde uçuşa yasak bölge ve güvenli bölge önerisinde bulunmuş ancak Türkiye’nin önerileri dikkate alınmamış ya da bazı BMGK üyeleri tarafından veto edilmiştir. Bu bağlamda 2012 yılında Türkiye Suriye’de Esad Rejiminin faaliyetlerinin insanlığa karşı bir suç olduğunu ifade ederek BM acil karar alması gerektiğini söylemiştir.³⁸³ Ancak Türkiye’nin bu talebi BM Güvenlik kurulunda Çin ve Rusya Tarafından veto edilmiştir. Türkiye’nin güvenli bölge talepleri 2014 yılında da devam etmiş dönemin ABD Dışişleri Bakanı Joe Biden’a iletilmiş ancak ABD bu isteğe sıcak bakmamıştır. 2015 yılında Türkiye tarafından sık sık gündeme getirilen

³⁸³ “No: 38, 4 Şubat 2012, BM Güvenlik Konseyi’nin Suriye Konusunda Bir Kez Daha Karara Ulaşamaması Hk”, *Dışişleri Bakanlığı*, 04.02.2012, <https://www.mfa.gov.tr/no-38-4-subat-2012-bm-guvenlik-konseyi-nin-suriye-konusunda-bir-kez-daha-karara-ulasamamasi-hk.tr.mfa> (12.05.2022)

güvenli bölge talepleri ABD tarafından sürekli sürüncemede bırakılmıştır. ABD bunun yerine Suriye'nin kuzeyinde ve Suriye-Türkiye sınırı boyunca PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'yi bölgede desteklemeye başlamıştır. ABD'nin ve Batılı devletlerin Türkiye'nin güvenli bölge taleplerine destek vermemesi üzerine Türkiye 2017 yılında Rusya-İran ile Astana sürecini hayata geçirmiştir.³⁸⁴ Bu bağlamda Suriye'nin belirli bölgelerinde çatışmasızlık alanları oluşturularak insanların hayatlarını güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Suriye'de Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri sonuç vermiş ve 2018 yılında ABD Suriye'den çekileceği ve Türkiye-Suriye sınır hattı boyunca 32 kilometrelik bir güvenli bölge oluşturulacağı yönünde açıklamada bulunmuştur.³⁸⁵ Ancak bu açıklama sadece sözde kalmıştır. Esad Rejiminin muhaliflere karşı kimyasal silah kullandığının ortaya çıkması Türkiye BM nezdinde yoğun bir diplomasi faaliyeti yürüterek Rejime karşı bir karar çıkarmaya çalışmıştır.³⁸⁶ 2020 yılında ise Rusya ile Türkiye arasında imzalanan “*İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi'ndeki Durumun İstikrarlaştırılmasına İlişkin Muhtıra Ek Protokol*” çerçevesinde yürürlüğe konulan ateşkesle İdlib'den 560 bin kişi evlerine geri dönmüştür.³⁸⁷

Türkiye 2012 yılından beri hem BM'den hem de uluslararası kamuoyundan talep ettiği güvenli bölge için herhangi bir somut adım atılmaması üzerine söz konusu güvenli bölgeyi kendi oluşturmak için harekete geçmiştir. Bu bağlamda Türkiye sınır güvenliğini sağlamak, Suriye'nin parçalanmasını engellemek, terörle mücadele ve Türkiye'deki ve Suriye'deki Suriyeli sığınmacıların geri dönebileceği güvenli alanlar oluşturmak için bir dizi hareket düzenlemiştir.³⁸⁸ Bu hareketler kapsamında

³⁸⁴ Hüseyin Alptekin, “Suriye’de Oluşturulacak Güvenli Bölgede Taraflar ve Tutumlar”, *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, SETA Analiz, S. 278 (2019), ss. 9-11.

³⁸⁵ “Başkan Trump’ın ABD’nin Suriye’den Çekilme Kararı Suriye Stratejisini Değiştirdi”, *Siyaset Dergisi*, <https://siyasetdergisi.com.tr/baskan-trumpin-abdnin-suriyeden-cekilme-karari-suriye-stratejisini-degistirdi-2/> (Erişim: 21.05.2022)

³⁸⁶ Sami Kiraz, “Türkiye’nin Doğrudan Müdahale Öncesi Dönemde Suriye İç Savaşı’na Yönelik Dış Politikasının Analizi”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, C. 7, S. 2 (2020), s.110.

³⁸⁷ Çavuşoğlu, “Girişimci ve İnsani Dış”, s. 14.

³⁸⁸ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye’nin Oluşturduğu Güvenli Bölgelere Yaklaşık 500 Bin Suriyeli Geri Dönüş Yapmıştır”, *Anadolu Ajansı*, 03.05.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiyenin-olusturdugu->

bölgede istikrar büyük oranda sağlanmış, bölge kalkındırılarak Suriyeli sığınmacılar için yaşam alanları oluşturulmuştur.³⁸⁹ Söz konusu bölgelere Türkiye’den 502 bin, İdlib’den ise 900 bin Suriyelinin gönüllü olarak göç ettiği belirlenmiştir.³⁹⁰ Türkiye oluşturduğu güvenli bölgelerde altyapı çalışmalarını genişleterek bir milyon kişinin yaşayabileceği şehirler inşa etmektedir. Bu sayede Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların gönüllü olarak Suriye’ye geri dönmesi hedeflenmektedir.³⁹¹ Diğer yandan kriz sonrası oluşturulacak düzen için çalışmalara başlayan Türkiye muhalif gruplar ile görüşmüş ve onların toplantılarını Türkiye’de yapıp, örgütlenmelerine izin vermiştir. Bunun yanında Suriye’de muhaliflerin oluşturduğu Özgür Suriye Ordusuna lojistik, eğitim ve teçhizat yardımında bulunarak bölgede operasyonlar düzenleyerek sığınmacılar için güvenli yaşam alanları yaratmaya çalışmaktadır. Ayrıca Türkiye Suriye’de oluşturulacak yeni anayasa için Anayasa Komitesine destek verilmektedir. Böylece Suriye’de siyasi süreci hızlandırmaya yönelik destek vermektedir.³⁹² Bunun yanında İletişim başkanlığı 200 yılında “*Uluslararası İdlib Konferansı*” düzenlenerek bölgede Türkiye’nin insani diplomasi faaliyetleri anlatılmış ve Suriye’deki insani dramın dünya kamuoyuna gösterilmesi hedeflenmiştir.³⁹³

3.5 Suriyeli Sığınmacılar ve Türk Kamuoyu

Suriye ve Türkiye halkları ortak tarihi ve kültürel bağlarla bir birine bağlanmış iki toplum olduğunu ifade etmek mümkündür. Her ne kadar Suriye 1920 yılında Osmanlı’dan kopsa da hem akrabalık ilişkileri hem de kültürel ve tarihi ilişkiler bu süreçte devam etmiştir. Bu ilişkiler özellikle

[guvenli-bolgelere-yaklasik-500-bin-suriyeli-geri-donus-yapmistir/2578587](https://www.guvenli-bolgelere-yaklasik-500-bin-suriyeli-geri-donus-yapmistir/2578587)

(Erişim:12.05.2022)

³⁸⁹ Murat Aslan, “Yeniden Yapılandırma Türkiye’nin Suriye’deki Modeli”, *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, İstanbul, 2019, s.11.

³⁹⁰ Hasan Hüseyin Kul, İçişleri Bakanı Soylu: Şu Ana Kadar 502 Bin Sığınmacı Gönüllü Olarak Geri Döndü, *Anadolu Ajansı*, 20.05.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-su-ana-kadar-502-bin-siginmaci-gonullu-olarak-geri-dondu/2593345> (Erişim:21.05.2022)

³⁹¹ “Erdoğan, 1 Milyon Suriyelinin Gönüllü Geri Dönüşü İçin Hazırlık Yaptıklarını Söyledi”, *BBC News Türkçe*, 03.05.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61307585> (Erişim: 21.05.2022)

³⁹² Çavuşoğlu, “Girişimci ve İnsani Dış”, s. 15.

³⁹³ “İletişim Başkanlığı Tarafından “Uluslararası İdlib Konferansı” Düzenlendi”, *İletişim Başkanlığı*, 05.03.2020, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/iletisim-baskanligi-tarafindan-uluslararasi-idlib-konferansi-duzenlendi1> (Erişim: 20.05.2022)

1998 yılında Türkiye ile Suriye arasındaki gergin ortamın giderek yumuşaması ve kardeşlik seviyesine gelmesi iki ülke halklarını da bir birine yakınlaştırmıştır. Türkiye ile Suriye arasında ticaret ve turizm faaliyetleri artmış, bunun yanında toplumsal önyargılarda büyük oranda yıkılarak önemli bir bütünleşme sağlanmıştır. 2011 yılında Arap Baharı sonrası ortaya çıkan iç savaş nedeniyle milyonlarca Suriyeli, zulümden ve katliamlardan kaçmak için komşu ülkelere göç etmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye ile 900 km kara sınırına sahip olması nedeniyle bu göç dalgasından en fazla etkilenen ülke olmuştur. Türkiye'yi kardeş ülke ve güvenli bir liman olarak gören Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye akın etmeye başlamıştır. Tabi bunda Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikasının rolü çok büyüktür. Suriye'de iç savaşın şiddetlenmesi sonucu Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısı giderek artmıştır. Türkiye'de sığınmacı sayısının giderek artması ve içeride yaşanan ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal sorunlar sığınmacılara karşı farklı tepkilerin oluşmasına neden olmuştur.

Sığınmacıların ve mültecilerin göç ettikleri ülke ile entegrasyonunda başarılı olup olunmamasında söz konusu ülkenin hükümetinin ve kamuoyunun tutumu, göç politikası ve sığınmacı ve mültecilerin yerleştirilmesi ve desteklenmesi büyük rol oynamaktadır.³⁹⁴ Bunun yanında sığınmacı ve mülteci kabul eden ülkeler genellikle bazı toplumsal sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bir ülkeye göç o ülkenin yeniden yapılanmasına neden olmakta bazı avantajlar getirmekle birlikte o ülkenin yerleşik vatandaşları tarafından sosyal, siyasal, ekonomik ve güvenlik konusunda bir tehdit olarak görülmektedir.³⁹⁵

Türk kamuoyu Suriye'de yaşanan katliamlar neticesinde ülkesine gelen Suriyelilere hem ortak tarihi ve kültürel bağları nedeniyle hem de insani sorumluluk ve vicdani olarak kucak açtığı söylenebilir.³⁹⁶ Nitekim krizin

³⁹⁴ Seçil Deren van het Hof, Zeynep “Nihan Bakır, Murat Birol, Medya Etkileri Üzerine Deneysel Bir Çalışma: Suriyeli Sığınmacılar”, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4 (2018), s. 26.

³⁹⁵ Stephen Castles, Hein de Haas ve Mark J. Miller, *The Age of Migration International Population Movements in the Modern World*, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2014, s. 13.

³⁹⁶ Müzeyyen Pandır, İbrahim Efe ve Alaaddin F. Paksoy, “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi”, *Marmara İletişim Dergisi*, S. 24 (2015), s. 12

başladığı 2011 yılından 2014 yılına kadar Türk kamuoyu Suriyeli sığınmacılar için ortak bir dayanışma ruhu göstererek onları sahiplenmiştir. Türk kamuoyunun bu dayanışmasının arkasındaki en önemli motivasyon Suriye’de krizin kısa süreceği ve Suriyeli sığınmacıların bir gün ülkelerine geri döneceği düşüncesi olmuştur.³⁹⁷ Ancak sığınmacı sayısının giderek artması ve Suriye’deki krizin giderek derinleşmesi bu yaklaşımın büyük oranda değişmesine neden olmuştur. Örneğin Elazığ’da yapılan bir araştırmaya göre Elazığ halkının %60’ı Suriyeliler ile birlikte yaşamak istemediklerini beyan etmişlerdir. Aynı araştırmada Elazığ halkının %60’nın Suriyeli sığınmacıların kendilerinden daha fazla yardım aldığını iddia etmektedirler.³⁹⁸ 2014 yılından yapılan bir diğer araştırmada katılımcıların %86’sı ülkeye daha fazla Suriyeli sığınmacının gelmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁹⁹ Bu kanaatlerin oluşmasında Suriyeli sığınmacıların kalıcı olarak Türkiye’de kalacağı algısı önemli rol oynamaktadır. Nitekim 2011 ve 2018 arası elde edilen verilere göre sığınmacı akının başladığı günden bu güne Türkiye’de yarım milyona yakın Suriyeli çocuk doğmuştur. Diğer yandan 900 bin Suriyeli çocukta Türkiye’de eğitime devam etmektedir.⁴⁰⁰ Ayrıca 2022 yılında İç İşleri Bakanı Süleyman Soylunun yaptığı açıklamaya göre 2011’den bu yana 200 bin Suriyeli sığınmacının Türk vatandaşı olmaya hak kazındığını belirtmiştir.⁴⁰¹ Bu durum Türk kamuoyunda büyük bir hoşnutsuzluk yaratmakta Suriyeli sığınmacılara verilen vatandaşlıkların Ak Parti’nin önümüzdeki yıl yapılan olacak Cumhurbaşkanlığı seçimini garantiye almak için yapıldığı algısı oluşmaktadır.

Diğer yandan Suriyeli sığınmacıları Türkiye ülkelerine geri göndermek istese bile pek çok sığınmacının gidecek yeri bile yoktur. Yukarıda da ifade

³⁹⁷ M. Murat Erdoğan, “Türkiye’de Suriyeli Mülteciler”, *Konrad Adenauer Stiftung*, İstanbul, 2019, s. 15-16.

³⁹⁸ Duygu Taş ve Semiha Sultan Tekkanat, “Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Arasında Bir Kent: Elazığ Örneği”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 4 (2018), s. 86.

³⁹⁹ “Türk Kamuoyunun Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Bakış Açısı”, *EDAM Ekonomi ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi*, 2014, s. 1.

⁴⁰⁰ Cem Şentürk, “Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler”, *Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi*, ZfTI-PolicyPaper Nr. 8., Essen, 2020, s. 25.

⁴⁰¹ “Vatandaş Olan Suriyeli Sayısı 200 bin 950”, *Deutsch Welle*, 10.05.2022, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-vatanda%C5%9F%C4%B1-olan-suriyeli-say%C4%B1s%C4%B1-200-bin-950/a-61747167> (Erişim:12,05,2022)

edildiği üzere Uluslararası Af Örgütü'nün 2015 yılında yaptığı araştırmaya göre Rejim güçleri ve PKK/PYD kontrol ettikleri bölgelerdeki rejim karşıtı Sünni, Arap ve Türkmen köylerini ve kasabalarını yıkarak bir daha bu insanların geri dönmemesini hedefleyen bir politika izlemektedirler. Bununla birlikte Esad rejimi de kontrol ettiği bölgelerde Nusayri olmayan nüfusu zorla göç ettirerek bir daha geri dönmeleri için köyleri ve kasabaları yıkmakta ve demografıyı değiştirmektedir. Dolayısıyla mevcut şartlarda Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmının uzun süre Türkiye'de kalacağı öngörülebilir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar nezdinde yapılan anketlere göre Suriye'de çatışmalar bitse dahi önemli sayıda sığınmacı Suriye'ye geri dönmeyi istememektedir. Kamplarda yaşayan sığınmacıların büyük bir kısmı ülkesine dönmek isterken kamp dışında yaşayan sığınmacılar Türkiye'de kalmayı tercih etmektedirler. Bunun en büyük sebebi hem Türkiye'nin güvenli bir yer olması hem de Türkiye'de kurdukları düzeni bozmak istememeleri olarak beyan edilmiştir.⁴⁰²

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)'nin yaptığı araştırmaya göre Türk kamuoyunda Suriyeli sığınmacıların, ekonomiyi olumsuz yönde etkiledikleri, işsizliğe neden oldukları, konut ve kira fiyatlarının artmasına neden oldukları ifade edilmiştir. Yine aynı araştırmada etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı körükledikleri, sığınmacıların Türkiye'yi işgal edeceği algısının Türk kamuoyunda endişe yarattığı yönünde bir tespit yapılmıştır. Diğer yandan Türk kamuoyunda Suriyelilerin daha az maaşla kaçak çalışmasının sınır bölgelerindeki şehirlerde iş imkânlarının ortadan kaldırdığı/azalttığı ve Suriyelilerin kalabalık olduğu şehirlerde güvenlik tehdidi oluşturduğu yönünde endişelerin olduğu tespit edilmiştir. Özellikle sınır bölgelerinde sağlık hizmetlerinde Suriyeli sığınmacılar nedeni ile aksamalar/yoğunluklar olması ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanmaktadır.⁴⁰³

Bunlara ek olarak Türkiye'nin 2016 yılında AB ile imzaladığı “Geri Kabul Anlaşması” Türk kamuoyunda tepkiyle karşılanmış ve Türkiye'nin

⁴⁰² Yıldırım, *İnsani Güvenlik Kapsamında*, ss. 134-135.

⁴⁰³ Oytun Orhan ve Sabiha Senyücel Gündoğar, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri”, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara, Rapor No: 195, 2015, ss. 16-20.

bu anlaşma ile bir mülteci ülkesine dönüştürülmek istendiği algısı oluşmuştur. Ayrıca bu anlaşma kapsamında AB'nin Türkiye'ye 4 yıl içerisinde 6 milyar Avro yardımda bulunması gerekirken bu paranın sadece bir kısmını ödemesi Türk kamuoyunu rahatsız eden diğer bir husustur.

2016 yılı sonrası Türkiye'nin ekonomisinin her yıl gittikçe kötüleşmesi Türk kamuoyunun Suriyeli sığınmacılara olan tavrında önemli değişimlere neden olmuştur. Diğer yandan 2021 yılında ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi sonrası Taliban rejiminden kaçan yaklaşık sayıları bir milyonu bulan sığınmacı akını İran'ın da bu göçe bilinçli olarak izin vermesi ile birlikte Türkiye'ye doğru gelmeye başlamıştır. Söz konusu bu durum Türk kamuoyunun sığınmacı meselesine odaklanmasına neden olmuştur.⁴⁰⁴ Ayrıca Türkiye'de bazı partilerin artan ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunları fırsat bilerek sığınmacı karşıtlığı politika yürüterek siyasi çıkar elde etmeye çalışmaları, Türk kamuoyunun Suriyeli sığınmacılara karşı tepkisinin daha da belirginleşmesine neden olmuştur.⁴⁰⁵ Siyasi partilerin yanı sıra bazı medya kuruluşlarının bilinçli ve planlı olarak Suriyeli sığınmacılar üzerinden yalan ve yanlış haberler üreterek Türk kamuoyunu kışkırttıkları söylenebilir. Özellikle bu bağlamda Türkiye'nin muhtelif yerlerinde yaşanan olayların sanki ülkenin genlinde yaşanıyormuşçasına bir algı oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.⁴⁰⁶ Özellikle 2022 yılı itibari ile bu durumun daha da belirginleştiği ve alenileştiği ifade edilebilir.

Türkiye 2019 yılında BM Genel Kurulunda Suriye'nin kuzeyinde 200 bin konut inşa edilmesi projesini gündeme getirmiştir. Erdoğan bu proje ile bir milyon sığınmacının gönüllü olarak ülkesine dönebileceğini ifade

⁴⁰⁴ Ömer Özkizilcık, "Esed ile Anlaşan Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler Neden Ülkelerine Dönüyor?", *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 07.08.2021, <https://www.setav.org/esed-ile-anlasan-lubnandaki-suriyeli-multeciler-neden-ulkelerine-donmuyor/> (Erişim: 21.05.2022); Yıldız Yazıcıoğlu ve Murat Karabulut, "Türkiye Afgan Göçmen Sorununu Tartışıyor" *Amerikanın Sesi*, 31.08.2021, <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-afgan-gocmen-sorununu-tartismaya-devam-ediyor/6080700.html> (Erişim: 21.05.2022)

⁴⁰⁵ Birgül Demirtaş, "Türkiye'de Artan Mülteci Karşıtlığı: Sorular, Sorunlar ve Umutlar", *FikirTuru*, 18.08.2021, <https://fikirturu.com/toplum/turkiyede-artan-multeci-karsitligi-sorular-sorunlar-ve-umutlar/> (Erişim: 12.05.2022)

⁴⁰⁶ Büşra Kaplan, "Türk Medyasında Suriyeli Sığınmacı Temsili: Ana Akım Medyanın Suriyeli Sığınmacı Algısına Etkisi", *Tuic Akademi*, 04.01.2021, <https://www.tuicakademi.org/turk-medyasinda-suriyeli-siginmaci-temsili/> (Erişim: 22.05.2022)

etmiştir.⁴⁰⁷ 2022 yılına geldiğimizde ise Türk kamuoyunda sürekli sığınmacılara olan tepkinin artması ve bazı siyasilerin biz onları iktidara gelince göndereceğiz söylemi üzerine Erdoğan Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıları zorla göndermeyeceğini bunun hem vicdani hem de uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklarımıza aykırı olduğunu ve onların bizim kardeşimiz olduğunu belirtmiştir. Yine aynı konuşmada 2019 yılında BM genel kurulunda paylaştığı Suriye'nin kuzeyinde uluslararası toplumun desteğiyle inşa edilecek 200 bin konut ile Türkiye'deki bir milyon sığınmacının gönüllü olarak ayrılacağını belirtmiştir.⁴⁰⁸

Söz konusu durumlar Türk kamuoyunun Suriyeli sığınmacılar konusunda bölünmesine neden olmaktadır. Nitekim Türkiye'de gerçekleşen sığınmacı karşıtlığı ve bu karşıtlığın yönetilememesi uluslararası kamuoyu tarafından takip edilmektedir.⁴⁰⁹ Bu durum Türkiye'nin yıllardır Suriyeli sığınmacılar üzerinden oluşturmaya çalıştığı insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikasına büyük oranda zarar verdiği iddia edilebilir. Türkiye'nin Suriye'de oluşturmaya çalıştığı güvenli bölgelerde yaptığı faaliyetler ulusal ve uluslararası medyaya yansıtılamadığı görülmektedir. Oysaki Türkiye'nin Suriye'deki güvenli bölgelerde yürüttüğü faaliyetlerin Suriyeli sığınmacıların toplumsal ekilesim ve entegrasyonun temel çerçevesini oluşturmaktadır.

⁴⁰⁷ “Erdoğan'ın New York'ta Anlattığı 'Güvenli Bölge'de 200 Bin Konutluk Yerleşim Planında Neler Var?”, *Euronews Türkçe*, 27.09.2019, <https://tr.euronews.com/2019/09/27/erdogan-new-york-ta-anlatti-guvenli-bolge-de-200-bin-konutluk-yerlesim-planinda-neler-var> (Erişim: 12.05.2022)

⁴⁰⁸ “Başkan Erdoğan Detayları Anlattı: 13 Ayrı Yerde 200 bin Konut”, *Sabah*, 09.05.2022, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/05/09/baskan-erdogan-detaylari-anlatti-13-ayri-yerde-200-bin-konut> (Erişim:12.05.2022)

⁴⁰⁹ Nazlan Ertan, “Turkey’s Quota Plan for Refugees Alarms Rights Activists”, *Al-Monitor*, 23.02.2022, <https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/turkeys-quota-plan-refugees-alarms-rights-activists> (Erişim: 21.05.2022); David Lepeska, “Suspicious Of Syrian Migrants, Turkey May Be Taking A Nativist Turn”, *The National News*, 09.05.2022, <https://www.thenationalnews.com/opinion/comment/2022/05/09/suspicious-of-syrian-migrants-turkey-may-be-taking-a-nativist-turn/> (Erişim: 21.05.2022); Selcan Hacaoğlu, “Erdogan Faces New Challenge From Anti-Immigration Firebrand”, *Bloomberg*, 28.04.2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-28/erdogan-faces-new-challenge-from-anti-immigration-firebrand> (Erişim: 21.05.2022); Menekşe Tokyay, “Turkish ‘Foreigners Quota’ Adds to Fears of Migrant Backlash”, *Arab News*, 22.02.2022, <https://www.arabnews.com/node/2029861/middle-east> (Erişim: 21.05.2022); Burcu Karakaş, “Refugees In Istanbul: Is Anti-Migrant Sentiment Growing In Turkey?”, *Deutsche Welle İngilizce*, 18.08.2021, <https://www.dw.com/en/refugees-in-istanbul-is-anti-migrant-sentiment-growing-in-turkey/a-58890282> (Erişim: 21.05.2022)

3.6 Suriyeli Sığınmacılar ve Uluslararası Kamuoyu

Uluslararası kamuoyu nezdinde Suriye diktatörlükle yönetilen, insan haklarının yok sayan, teröre destek veren, istikrarsız ve haydut bir devlet olarak görülmektedir. Tabi bu yaklaşım tüm uluslararası aktörleri kapsamamaktadır. Suriye'yle çok iyi ilişkileri olan bazı devletlerde vardır. 2011 yılında Suriye'deki krizin iç savaşa dönüşmesi sonrası Suriye'deki mevcut duruma farklı tepkiler gelmiştir. Uluslararası kamuoyu Suriye'de katliamlar arttıkça Libya'da olduğu gibi bir uluslararası müdahale beklemiş, ancak bu mümkün olmamıştır. Suriye'de çatışmaların şiddetlenmesi ve bölgede çıkarları olan devletlerin bu çatışmaya dâhil olmalarıyla birlikte Suriye iç savaşı uluslararası aktörlerin dâhil olduğu bir vekâlet savaşına dönüşmüştür.

BM Genel Kurulunda Suriye rejimine karşı alınmak istenen kınama ve yaptırım kararları özellikle Çin ve Rusya tarafından veto edilmiştir. Rusya'nın bu şekilde politika izlemesinin en büyük nedeni 2011 yılında BMGK'da çekimser oy kullanarak Libya'ya uluslararası müdahaleye onay vermesi sonrası Akdeniz'de önemli bir müttefikini kaybetmesidir.⁴¹⁰ Suriye'de rejime karşı düzenlenecek bir uluslararası müdahalenin Rusya'nın ulusal ve bölgesel çıkarlarına aykırı olması nedeniyle BM kararlarını sürekli veto etmiştir. Rusya ve Suriye ilişkilerine baktığımızda Suriye'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca Rusya yanlısı bir politika izlemiştir. Bu politika Soğuk Savaş sonrasında devam etmiştir. Nitekim 2015 yılında Suriye'de çatışmaların şiddetlenmesi ve rejimin zayıflaması üzerine Rejim Rusya'yı ülkesine davet etmiştir.⁴¹¹ Rejim güçlerine destek veren Rusya 2015 sonrası Türkiye'ye gelen sığınmacı akınlarının önemli sorumlularından biri olarak görülmektedir. Bu dönemde Rejimle birlikte hareket eden Rusya muhaliflerin elinde tuttuğu bölgeleri ardı ardına ele geçirmiş ve buradaki rejim karşıtı ve özellikle Sünni Arap ve Türkmenleri Türkiye sınırına doğru

⁴¹⁰ Cemal Bayat, "Rusya-Libya İlişkileri Ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya Yönelik Askeri Müdahale Tartışmaları Sırasında Rusya'nın Politik Tutumu" *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1 (2018), s. 179.

⁴¹¹ Kemal İnât, "Rusya, Suriye'de Ne İstiyor?", *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 23.01.2019, <https://www.setav.org/rusya-suriyede-ne-istiyor/> (Erişim:21.05.2022)

bilinçli olarak göçe zorlamıştır.⁴¹² Rusya ve rejimin bu bilinçli politikası hala daha devam etmektedir. Özellikle İdlib bölgesindeki 5 milyon kadar sığınmacı bu minvalde bölgede toplanmıştır.

ABD ise krizin başından beri rejim karşıtı bir tavır takınmıştır. ABD’de her ne kadar rejim karşıtı bir tavır takınsa da Esad’ın gitmesine pek sıcak bakmamaktadır. Çünkü Esad sonrası düzenin nasıl şekilleneceği o zamanlarda tamamen belirsizdi. ABD Suriye’nin kuzeyindeki PKK/PYD/YPG ile yakın ilişkiler kurarak bölgede bir terör devleti kurmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda ABD’nin 2012 yılından beri bu oluşumlara destek verdiği görülmektedir. Diğer yandan IŞİD’le mücadele kisvesi altında PKK/PYD/YPG’yi eğitmekte ve silahlandırmaktadır.⁴¹³ Diğer yandan ABD IŞİD’in zayıflaması sonrası boşalan topraklara PKK/PYD/YPG’yi yerleştirmiştir. PYD bu bölgelerde Kürt olmayan nüfusu zorunlu göçe tabi tutmuş ve bir daha geri dönmesinler diye bu insanların köylerini ve kasabalarını yıkmıştır.⁴¹⁴ Diğer bir deyişle ABD Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısında artışın bir diğer aktörüdür. Diğer yandan ABD Türkiye’nin bölgede, güvenli bölge oluşturmak ve PKK/PYD/YPG’ye karşı düzenlediği operasyonlara karşı çıkmış hatta Türkiye’ye yaptırım kararı bile almıştır.⁴¹⁵ Dahası bölgede ABD güdümünde terör devleti kurulması için çalışmalara başlamıştır. Bu bağlamda PKK/PYD/YPG’ye binlerce tır silah göndermiş ve Türkiye’nin o bölgelere müdahale etmesine engel olmaktadır. Son olarak 12 Mayıs 2022 tarihinde ABD PKK/PYD/YPG’nin işgal ettiği

⁴¹² Hasan Canpolat, “Göçün Asimetrik Bir Güç Olarak Kullanılması Bağlamında Suriye’den Göçün Değerlendirilmesi”, *Türk Asya Stratejik Araştırmaları Merkezi*, 07.02.2022, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69037/gocun_asimetrik_bir_guc_olarak_kullanilmasi_baglaminda_suriyeden_gocun_degerlendirilmesi (Erişim: 21.05.2022)

⁴¹³ Hakan Çopur ve Kasım İleri, “ABD Yönetiminden 'PKK/PYD'ye Silah Desteği' Açıklaması”, *Anadolu Ajansı*, 28.22.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-yonetiminden-pkk-pydye-silah-destegi-aciklamasi/981372> (Erişim: 22.05.2022); Aytunc Erkin, “ABD PKK’ya 7 Ayda 2 bin 600 Tır Silah-Malzeme Verdi”, *Sözcü*, 22.08.2019, <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/aytunc-erkin/abd-pkkya-7-ayda-2-bin-600-tir-dolusu-silah-malzeme-verdi-5293784/> (Erişim: 22.05.2022)

⁴¹⁴ Canpolat, “Göçün Asimetrik Bir”.

⁴¹⁵ “ABD’den Türkiye’ye Suriye Yaptırım Tasarısına Yeşil Işık: Erdoğan’ın Mal Varlığı da Araştırılacak”, *Euronews Türkçe*, 30.10.2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/29/abd-den-turkiye-ye-suriye-yaptirim-tasarisina-kabul-erdoganin-mal-varligida-arastirilacak> (Erişim: 22.05.2022)

topraklarda yatırım muafiyeti getireceğini ilan etmiştir.⁴¹⁶ Bu açıklama ile birlikte ABD'nin Suriyeli sığınmacıları umursamadığı, kaderine terk ettiğini ve sığınmacıların bu bölgelere geri dönmesini istemediğini açıkça göstermiştir.

AB ise Suriyeli sığınmacıları görmezden gelen bir tavır takındığını söylemek mümkündür. AB Suriye'de çatışmaların başladığı 2011 yılından 2015 yılına kadar geçen sürede Suriyeli sığınmacılar konusunda sesini çıkarmamıştır.⁴¹⁷ Ancak 2015 sonrası Suriye'de çatışmaların kızışması ile birlikte binlerce Suriyelinin AB'nin kapılarına dayanması sonrası durumun önemini anlamışlardır. Sığınmacıların akınlar halinde AB sınırlarına girmesi üye ülkeler arasında sorunlar oluşmasına neden olmuş ve AB içerisinde bir güven bunalımı yaşanmıştır. Hatta bazı AB ülkeleri Şengen'den çıkmayı bile düşünmüş sığınmacı akınlarını engellemek için sınırlarına çit örmüştür.⁴¹⁸ AB sığınmacı sorununu Türkiye ile 18 Mart 2016'da imzalanan Geri Kabul Anlaşması ile büyük oranda çözmüştür.⁴¹⁹ Bu anlaşma sayesinde AB'ne Suriyeli sığınmacı akınları neredeyse durmuş, Türkiye'de ise sığınmacı sayısı her gün giderek artmıştır. AB Türkiye'yi bir nevi tampon bölge olarak görerek Sığınmacı yükünü Türkiye'ye yıktığı söylenebilir. Diğer yandan AB bu anlaşma kapsamında Türkiye'ye 4 yıl içerisinde 6 milyar yardım yapacağını belirtmesine rağmen bu güne kadar bu paranın ancak yarısını vermiştir. Bu anlaşmadan görece AB karlı çıktığı görülmektedir. Diğer yandan AB'nin PKK/PYD/YPG'ye verdiği destekle sığınmacı krizinin büyümesine neden olduğu iddia edilebilir. Suriyeli

⁴¹⁶ Kasım İleri, "ABD, Suriye'de YPG/PKK'nın İşgali Altındaki Bölgelere Yönelik Yatırım Muafiyeti Getirecek", *Anadolu Ajansı*, 12.05.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-suriyede-ypg-pkknin-iskali-altindaki-bolgelere-yonelik-yaptirim-muafiyeti-getirecek/2585616> (Erişim:13.05.2022)

⁴¹⁷ Yunus Emre Salmaşur ve Batuhan Erdi Şahin, "Suriye İç Savaşı Sonrası Yaşanan Göç Hareketliliğinin Türkiye Demografik Yapısına Yansıması", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi Göç Özel Sayısı*, 2020, s. 86.

⁴¹⁸ Tazer Palacıoğlu, "Suriyeliler, AB Ve Türkiye Özelinde Mülteciler", *İTO Bilgiyi Ticarileştirme ve Araştırma Vakfı*, İstanbul, 2018, s.27.

⁴¹⁹ "Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması İmzalandı", *Dışişleri Bakanlığı*, [https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa#:~:text=D%C4%B1%C5%9Ffi%C5%9Fleri%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1&text=T%C3%BCrkiye%20ile%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20\(AB,da%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%20bir%20t%C3%B6renle%20imzaland%C4%B1](https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa#:~:text=D%C4%B1%C5%9Ffi%C5%9Fleri%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1&text=T%C3%BCrkiye%20ile%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20(AB,da%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%20bir%20t%C3%B6renle%20imzaland%C4%B1) (Erişim:13.05.2022)

sığınmacı krizi ve IŞİD'in AB içerisinde düzenlediği saldırılar Avrupa'da zaten hali hazırda var olan göçmen ve mülteci karşıtlığının artmasına ve aşırı sağın yükselmesine neden olmuştur.⁴²⁰ Türkiye yaklaşık 3,7 milyon sığınmacıya ev sahipliği yaparken dünyanın önemli ekonomik ve siyasi gücü olan AB'nin sadece bir milyon sığınmacı almıştır.⁴²¹ Dünyaya insan hakları ve demokrasi dersi vermeye çalışan AB Suriyeli sığınmacılara kapılarını kapaması ve sığınmacı sorunun önemli aktörlerinden olan PKK/PYD/YPG'ye destek vermesi son derece manidardır. Diğer yandan AB Suriyeli sığınmacılar için uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal ederek göç hareketini sınırda durdurmak suretiyle sığınmacı yükünü Türkiye'nin sırtına yüklemektedir. Türkiye “*Geri Kabul Anlaşması*” ile üzerine düşen görevi yapmasına rağmen AB yapması gerekenleri yapmamakta ve Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönmesi ve “*Gönüllü Geri Kabul*” konusunda taahhütlerini yerine getirmemektedir. Bunlara ek olarak Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı bir şekilde sığınmacıları Türkiye'ye doğru itmesi AB tarafından görmezden gelilmektedir.⁴²² Kısacası AB günü kurtarma politikası uygulayarak sığınmacı sorununu Türkiye'de tutarak yükü Türkiye'nin üzerine bırakmayı hedeflemektedir.

Krizin başladığı günden bu güne İran rejime destek vermektedir. 2014 yılında rejimin İran'ı ülkeye davet etmesi ile birlikte İran iç savaşın taraflarından biri haline gelmiştir. İran bölgedeki tüm Şii grupları Suriye'ye taşımış ve Suriye'deki krizin tırmanmasına ve Sığınmacı krizinin büyümesine neden olan bir diğer aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten hali hazırda Rejimin bu güne kadar ayakta kalmasında Lübnan Hizbullah'ının büyük bir etkisi olduğu bilinmektedir.⁴²³ İran destekli Şii milisler özellikle bölgede Rejim karşıtı Sünni gruplara karşı büyük katliamlar gerçekleştirmiş ve bu bölgelerde yaşayan insanları Türkiye

⁴²⁰ Palacıoğlu, “Suriyeliler, AB” s. 28.

⁴²¹ Banu Güven, “Türkiye'deki Mülteci Dramının Baş Sorumlusu AB”, *Deutsch Welle Türkçe*, 08.05.2022, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye'deki-m%C3%BClteci-dram%C4%B1n%C4%B1n-ba%C5%9F-sorumlusu-ab/a-61723806> (Erişim: 13.05.2022)

⁴²² Mevlüt Çavuşoğlu, “2022 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı, 2022, Ankara, ss. 33-34.

⁴²³ “Suriye'deki İthal Şii Savaşçılar”, *Aljazeera Türkiye*, 22.07.2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-ithal-sii-savascilar> (Erişim: 13.05.2022)

sınırına doğru planlı bir şekilde göç ettirme politikası uygulamaktadır.⁴²⁴ Diğer yandan İran Türkiye'nin bölgede Suriyeli sığınmacılar için güvenli bölge oluşturma çabalarına da karşı çıkmaktadır.⁴²⁵

Uluslararası kamuoyunun Suriye'deki iç savaşı ve katliamları görmezden geldiğini ve umursamadığını söylemek mümkündür. Suriye'de yarım milyondan fazla insan ölmesine ve milyonlarca insanın sığınmacı ve mülteci statüsünde farklı ülkelerde yaşamasına rağmen dünya bu sorunu görmezden gelmeye devam etmektedir. Bu sorunun görmezden gelinmesinde ve bir çözüme ulaşılamamasın da yukarıda ifade dildiği gibi Suriye'deki krizin bölgede çıkarları olan uluslararası aktörlerin katılımıyla birlikte bir vekâlet savaşına dönüşmesi krizin uzamasına neden olmuştur. Söz konusu ülkelerin Sığınmacı krizinin büyümesine neden olmalarının yanında Suriye'de güvenli bölge oluşturularak sığınmacıların tekrar ülkelerine geri dönmeleri konusuna da karşı çıktıkları görülmektedir. Bölgede çıkarı olan aktörler çözüm odaklı çalışmaktan ziyade krizin uzamasını sağlayarak kazanımlarını arttırmayı hedefledikleri iddia edilebilir.

3.7 Suriyeli Sığınmacıların Türk Kamu Diplomasisi Üzerindeki Rolü

Türkiye 2003 yılından 2011 yılına kadar yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikası izleyerek imajını, algısını ve ulus markasını bu temelde oluşturmuştur. 2011 yılına kadar bu politika büyük oranda başarılı olmuş, Türkiye hem bölgesinde hem de uluslararası kamuoyunda yumuşak güç politikalarıyla model alınan bir ülke konumuna geldiği iddia edilebilir. Ancak 2011 yılında Arap Baharı sürecinin bir sonucu olarak Suriye'deki krizin iç savaşa dönüşmesi ile birlikte, Türkiye yumuşak güç temelli politikasının yanında “*sert güç ve güvenlik odaklı askeri ve savunma politikasına*” kullanmaya başlamıştır.⁴²⁶ Bu durum Türkiye'nin uluslararası kamuoyu nezdinde yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikasının sekteye uğramasına neden olmuştur. Bu sebeple Türkiye sekteye uğrayan

⁴²⁴ Canpolat, “Göçün Asimetrik Bir”.

⁴²⁵ Alptekin, “Suriye’de Oluşturulacak Güvenli”, s. 15.

⁴²⁶ Muharrem Ekşi, “Türkiye’nin Misafirperver Kamu Diplomasisi”, ANKASAM, 23.11.2018, <https://www.ankasam.org/turkiyenin-misafirperver-kamu-diplomasisi/> (Erişim:01.01.2022).

kamu diplomasisi için insani diplomasiyi bir araç olarak kullanmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda Türkiye dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen savaş, çatışma ve afet bölgelerine insani yardımlarını arttırmış ve uluslararası arenada da bu sorunların önlenmesi ve çözülmesi yönünde insani diplomasi faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Bu girişimler neticesinde Türkiye, GHAR`nin 2018 (8,70 milyar dolar), 2019 (8,3 milyar dolar), 2020 (7,6 milyar dolar), ve 2021 (8,1 milyar dolar) raporlarına göre son 3 yıl üst üste dünyada en fazla insani yardımda bulunan ülke konumuna gelmiştir.⁴²⁷ Bunun yanında Batılı ülkeler kapılarını Suriyeli sığınmacılara kapatmıştır.⁴²⁸ Türkiye ise “açık kapı politikası” izleyerek 2022 yılı itibarıyla 3,7 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye`nin insani diplomasi faaliyetleriyle yumuşak gücünü, görünürlüğünü, markasını, imajını ve algısını güçlendirmeye çalışmıştır.⁴²⁹ Böylelikle Türkiye dünyada en fazla sığınmacıyı misafir eden ülke konumuna gelerek dünyanın insanlık vazifesini yerine getirmektedir.⁴³⁰ Ayrıca Suriyeli sığınmacılar için Türkiye 40 milyar doların üzerinde bir harcamada bulunarak bu krizin çözülmesine/yönetilmesine ilişkin dünyadaki en cömert ülke konumuna yükselmiştir.⁴³¹ Türkiye`nin insani diplomasi faaliyetlerinin uluslararası kamuoyunda Türkiye`nin ulus markasını, algısını ve imajını yardım sever, cömert, insani şeklinde dönüştürdüğü ileri sürülebilir. Dolayısıyla da bu

⁴²⁷ Angus Urquhart ve Luminita Tuchel, “Global Humanitarian Assistance Report 2018”, *Global Humanitarian Assistance*, 2018, s. 38; Angus Urquhar, “Global Humanitarian Assistance Report 2019”, *Global Humanitarian Assistance*, 2019, s. 11; Amanda Thomas ve Angus Urquhart, “Global Humanitarian Assistance Report 2020”, *Global Humanitarian Assistance*, 2020, s. 11; Fran Girling ve Angus Urquhart, “Global Humanitarian Assistance Report 2021”, *Global Humanitarian Assistance*, 2021, s. 11.

⁴²⁸ Avrupa Suriye Krizinin başından beri 2021 rakamlarına göre 1 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye ise 3,7 milyon Suriyeli sığınmacı ile dünyada en fazla sığınmacıya sahip ülke olmuştur. “Syria Refugee Crisis – Globally, in Europe and in Cyprus”, *Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü UNHCR*, 18.03.2021, <https://www.unhcr.org/cy/2021/03/18/syria-refugee-crisis-globally-in-europe-and-in-cyprus-meet-some-syrian-refugees-in-cyprus/>, (Erişim: 01.03.2022)

⁴²⁹ “Syria Regional Refugee Response Turkey Registered Syrian Refugees”, *Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü UNHCR*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim: 01.03.2022)

⁴³⁰ “The UN Refugee Agency Turkey Report 2022”, *Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü*, <https://reporting.unhcr.org/turkey#:~:text=Turkey%20hosts%20four%20million%20refugees,and%20Iran%20in%20the%20country>. (Erişim: 01.03.2022)

⁴³¹ Recep Tayyip Erdoğan, “Türkiye is Stepping Up Where Others Fail to Act”, *İletişim Başkanlığı*, 15.10.2019, https://www.iletisim.gov.tr/english/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/erdogan-turkey-is-stepping-up-where-others-fail-to-act (Erişim: 01.03.2022)

durum Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarının etkinliğini arttırıcı etki yaptığını söylemek mümkündür.

Nitekim Elif Yıldırım'ın “*İnsani Güvenlik Kapsamında Gerçekleştirilen İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisinin Analizi: Suriye Örneği (2011-2017)*” adlı doktora tezinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre Türkiye'nin 2013 sonrası insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikalarının yumuşak gücünü arttırdığını tespit edilmiştir. Suriye krizi sonrası insani diplomasi faaliyetlerine ağırlık veren Türkiye, Suriyeli sığınmacılara yapılan insani yardımlar sayesinde yumuşak gücünü arttırmıştır. Araştırma da 2013-2014 yılları içerisinde Türkiye'nin yumuşak gücünün büyük oranda artış gösterdiği tespit edilmiştir. Özellikle 2015 yılında Suriye'de çatışmaların artması sonrası Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısındaki artış ve Türkiye'nin sığınmacılara yönelik insani diplomasi faaliyetleri Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu artış 2016 ve 2017 yılında da devam etmiştir.⁴³² Ancak yine aynı çalışmada Türkiye'nin yumuşak gücü görece artsa da Türkiye'nin beklediği ve planladığı ölçüde artmadığı tespit edilmiştir.

“*Elcano Global Presence Index*”’ine göre Türkiye 2013 yılında yumuşak güç sıralamasında 19. sırada yer alırken, 2014 ve 2015’de 17., 2016 yılında 16., 2017’de 15., 2018’de 14., 2019’da 12. ve 2020 yılında 12. sıraya kadar çıkmıştır.⁴³³ Yapılan bu değerlendirme ile Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar kapsamında yürüttüğü insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikalarının görece başarılı olduğu ve Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırdığı iddia edilebilir. Bu kapsam da Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik insani diplomasi politikasının hem bölgesinde hem de uluslararası kamuoyunda yumuşak gücünü arttırdığı söylenebilir. Ancak yine de bu durum Türkiye'nin insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikasında hedeflediği ölçüde yumuşak gücünde bir artış sağladığını söylemek mümkün değildir.

⁴³² Yıldırım, *İnsani Güvenlik Kapsamında*, ss. 128-132.

⁴³³ “Elcano Global Presence Index Turkey”, *Elcano Global Presence Index*, <https://explora.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/country/iepg/global/TR/TR/2020> (Erişim: 14.05.2022)

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar nezdinde yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetleri Türkiye'nin hikâyesinin uluslararası kamuoylarına anlatılması noktasında büyük bir fırsat yaratmıştır. Türkiye'nin krizin başından beri insani diplomasinin tüm imkânlarını kullanarak krizin önlenmesi, sona erdirilmesi, yardıma muhtaç insanlara yardım edilmesi ve nihayetinde tekrardan barışın inşa edilmesi süreçlerinde aktif olarak katkı sağlamaktadır. Bu yolla Türkiye kendi hikâyesini oluşturmaya ve insani diplomasi aracılığı ile de bu hikâyeyi uluslararası kamuoylarına anlatmaya çalışmaktadır. Muharrem Ekşi'nin ifadesi ile;

“Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik izlediği politika, yeni kamu diplomasisinin hikayesi haline gelmiştir. Türkiye, Suriyeli sığınmacılara gösterdiği cömertlik ve misafirperverliği kamu diplomasisi haline getirdiği gibi dış politikasını da “insani dış politika” olarak tanımlamıştır. Böylece Arap Baharı'na kadar Müslüman-demokrasi kimliği ile Müslüman Ortadoğu'ya model olma politikası Suriye iç savaşıyla sekteye uğrayan Türkiye, Suriyeli sığınmacılar üzerinden yeni bir dış politika ve kamu diplomasisine geçmiştir.”⁴³⁴

Türkiye Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetleriyle ile hikâyesini kamuoylarına aktararak onların gönüllerini ve zihinlerini kazanmaya çalışmaktadır. Ayrıca Türkiye Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetleriyle geçmişten bu güne ezilen ve zulme uğrayan milletler için bir sığınak olduğu algısını oluşturmuştur.⁴³⁵

Sığınmacıların bulundukları ülkede yaşadıkları tecrübe ve izlenimlerinin onların gönül ve zihinlerini kazanmak için önemli olduğu muhakkaktır. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılar nezdinde yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetlerinin gönüllerin ve zihinlerin kazanılması noktasında görece başarı sağlandığı ileri sürülebilir. Nitekim yapılan kamuoyu araştırmalarında Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmının (%52) Türkiye'ye karşı algılarının olumlu olduğunu belirlenmiştir. Bununla beraber Suriyelilerin ortalama %30'unun Suriye'de kriz bittiğinde geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Yine aynı araştırmada Sığınmacıların Türkiye'de kalma nedenleri şu şekilde sıralanmıştır;

⁴³⁴ Ekşi, “Türkiye'nin Misafirperver Kamu”.

⁴³⁵ Ekşi, “Türkiye'nin Misafirperver Kamu”.

1. “Türkiye’nin güvenli bir ülke olması “
2. “Türkiye’de akrabalarının bulunması”
3. “Supirenin eski haline dönmeyeceği algısı”
4. “Aynı dini inanca sahip olunması”
5. “Hakların Fazla Olması”
6. “Türkiye’yi seviyor olmaları”
7. “İş imkânları”⁴³⁶

2020 yılında Suriyeli sığınmacıların yoğun yaşadığı Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa’da yapılan araştırma yukarıdaki bulguları destekler niteliktedir. Söz konusu üç ilde yapılan araştırmaya göre Suriyeli sığınmacıların % 56’sının ülkelerine geri dönmek istemedikleri %41’inin kararsız olduğu ve sadece %5’inin kesin olarak ülkelerine dönmek istedikleri tespit edilmiştir.⁴³⁷ Bu durum 2016 yılında Gaziantep özelinde yapılan araştırma ile karşılaştırıldığında Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalma isteklerinin her geçen yıl artış gösterdiği görülmektedir. Bu durumun Türkiye’nin kamu diplomasisi amaçlarından olan kamuoylarının gönüllerini ve zihinlerini kazanma noktasında önemli oranda başarı sağladığı iddia edilebilir. Bunun yanında Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetlerinin bölgesinde ve uluslararası kamuoyunda gönülleri ve zihinleri kazanma noktasında görece başarı sağladığı ileri sürülebilir. Türkiye’nin 2011-2022 yılları arasındaki süreçte karşılaştığı bazı sorunlar ve izlediği politikalar insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikasına zarar vermiş ve hedeflediği ve beklediği sonuca ulaşamamasına neden olmuştur. Bu sorunları 9 başlık altında sıralamak mümkündür.

İlk olarak 2010 yılında Arap Baharı’nın etkisiyle Türkiye bölgede halk hareketlerini destekleyici bir politika izlemiştir. Türkiye, Arap Baharı sürecinde öne çıkan Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketini bölgede desteklemiştir. Ancak 2010’ yılından 2013 yılına kadar geçen süreçte Arap Baharı bölge için bir bahar değil yıkım getirmiştir. Bu yıkımdan en çok zarar gören ülkelerden biride Türkiye olmuştur. Nitekim Türkiye’nin 2003

⁴³⁶ Yıldırım, *İnsani Güvenlik Kapsamında*, ss. 124-125.

⁴³⁷ Mehmet Emin Sönmez ve Uğurcan Ayık, “Sınır İllerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli Sığınmacıların Sosyal, Ekonomik ve Nüfus Yapıları”, *Gaziantep University Journal of Aintab Researches*, C. 3, S. 2 (2020), s. 72.

yılından beri başarılı ile sürdürdüğü yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikası önemli ölçüde çöktüğü ifade edilebilir. Bunun en büyük nedeni Suriye, Yemen ve Libya’da halk hareketlerinin bir iç çatışmaya dönüşmesi olarak gösterilebilir. Diğer yandan Mısır’da Türkiye’nin desteklediği Müslüman Kardeşlerin darbe ile indirilmesi sonrası Türkiye ile Mısır arasında diplomatik ilişkiler kopmuştur. Ayrıca Suriye krizinin ilk yıllarında Türkiye ile diğer devletler ortak bir tutum takınsa da ilerleyen yıllarda devletlerin politikalarında farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD’nin PKK/PYD/YPG’yi desteklemesi ve Mısır’da yaşanan darbeye farklı tutum sergilemeleri Türkiye ile ABD arasında büyük fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye 2015 yılı itibari ile terörle mücadele için etkin bir strateji belirlemiş ancak ABD bu stratejiye destek vermemiştir.⁴³⁸ AB ile Türkiye ise Suriye krizi konusunda ve sığınmacı meselesinde fikir ayrılığına düşmüştür. Bunun yanında Türkiye’nin bölgede önemli müttefiklerinden biri olan İsrail ile 2009 yılından beri arasının bozuk olması Türkiye’yi bölgede yalnız bırakmıştır. Son olarak ise Türkiye’nin Suriye krizi ile birlikte yumuşak gücünün yanında sert güç ve güvenlik odaklı politikalar belirlemesi ve Suriye’ye yönelik düzenlediği hareketler bölgede ve uluslararası arenada Türkiye’yi yalnızlaştırdığı imajını, algısını, ulus markasını, yumuşak gücünü ve görünürlüğünü olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

İkinci olarak Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılar konusunda etkin bir göç politikası oluşturamadığı görülmektedir. Suriye krizi sonrası Esad rejimi, İran, Rusya ve ABD destekli PKK/PYD/YPG bilinçli olarak zulümden kaçan insanları Türkiye sınırına doğru itmiştir. Suriye’nin bu politikasının temel nedeni hem ülkesinde Nusayri olmayanlardan kurtularak homojen ve kontrol edilebilir bir nüfus elde etmek hem de Türkiye’yi göç meseleleriyle meşgul ederek zayıflatmak olduğu ifade edilebilir. Ayrıca AB ve Suriye’nin göç politikalarından zararlı çıkan Türkiye olmuştur. Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısının artması sonrası Türkiye’nin göçü kontrol etmesi ve gerekirse bu göç hareketini Suriye topraklarında karşılayarak burada güvenli

⁴³⁸ Emre Ozan, “Suriye İç Savaşı ve Türkiye’nin Değişen Güvenlik Gündemi”, *ANKASAM Ankara Kriz Ve Siyaset Araştırmaları*, Ankara, 2017, ss. 31-32.

bölge oluşturmaları gerekmektedir. Bunun aksine Türkiye Suriyeli sığınmacılar için açık kapı politikası uygulayarak ülkedeki sığınmacı sayısının milyonlara ulaşmasına neden olmuştur. Bu durum hem sığınmacı sorunun yönetilmesini zorlaştırmış hem de Türkiye'nin ekonomisine büyük bir yük bindirmiştir.⁴³⁹ Ekonomik yüklerin yanı sıra yaşanan sosyal ve kültürel sorunlar Türk kamuoyunda sığınmacı karşıtlığının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Üçüncü olarak 2011 yılında Suriye'deki çatışmaların artması üzerine milyonlarca insan sığınmacı ve mülteci durumuna düşmüştür. Bu bağlamda Türkiye 2011' yılından günümüze kadar 3,7 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Tür kamuoyu krizin başlarında sığınmacılara yaklaşımı insani sorumluluk, kardeş ülke, ortak kültür ve ortak din bağlamında yaklaşarak sığınmacıları hoş bir şekilde karşılamıştır. Ancak sığınmacı sayısının her geçen yıl giderek artması ve sığınmacıların geçici değil de kalıcı olarak kalacağı algısı Türk kamuoyunda hoşnutsuzlukların başlamasına neden olmuştur. Özellikle sınır bölgelerinde nüfusun artması ile birlikte işsizlik, sosyal, kültürel ve ekonomik problemler yaşanmaya başlamıştır. Suriyeli sığınmacıların sayısının artması ile birlikte Türkiye'nin ekonomisine yüklenen yük Türk kamuoyunu rahatsız etmekte ve hatta ekonomik sıkıntıların sorumluları olarak görülmektedirler. Diğer yandan Suriyeli sığınmacılara karşı oluşan tepkinin önemli bir sebebi insanların ve medya kuruluşların yanlış ve yalan haberleridir. Diğer bir deyişle Türk kamuoyunda ortaya çıkan sığınmacı karşıtlığının önemli bir sebebi gerçek dışı haberler olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'deki sığınmacı karşıtlığının uluslararası medyaya yansımaları Türk kamu diplomasisi faaliyetlerine zarar vermektedir. Ayrıca Türkiye'nin iç siyasetinde Suriyeli sığınmacıların kısır siyasi hesaplaşmaların konusu edilmesi çözümü zorlaştırmaktadır. Diğer yandan Suriyeli sığınmacılar konusu kamu diplomasisi perspektifinden ele alınmamakta kamu sivil toplum ilişkisi kurulamadığı iddia edilebilir. Bu durum Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarına önemli zararlar vermektedir. Yabancı kamuoylarının sizin

⁴³⁹ Canpolat, "Göçün Asimetrik Bir".

politikalarınızı benimsemesi için o politikanın ilk önce kendi ülkenizde benimsenmesi gerekmektedir. Nitekim Suriyeli sığınmacılar konusunda Türk kamuoyu bölünmüş durumdadır.

Dördüncü olarak Arap Baharı sonrası Libya, Mısır ve Suriye’de yaşanan halk ayaklanmalarını Türkiye sanki kendi iç sorunuymuş gibi gören bir yaklaşım sergilemiştir. Özellikle 2011 yılında dönemin Başbakanı Erdoğan’ın Suriye’de krizin tırmanması sonrası “*Suriye bizim iç meselemizdir*” ifadesi Türkiye’nin Suriye meselesini kişiselleştirdiğini göstermektedir. Suriye’de rejimin itidal ve reform çağrılarına kulak asmayarak göstericileri öldürmesi ve katliamlarda bulunması Türkiye’nin Suriye politikasında köklü değişikliklere gitmesine neden olmuştur. Türkiye Esad’sız bir Suriye oluşturmak için muhalifleri desteklemeye, eğitmeye ve uluslararası kamuoyunu da bu yönde ikna etmeye çalışmıştır. Ancak Türkiye bu süreçte ne Esad rejimini devirebilmiş nede uluslararası kamuoyunu Esad’ı devirmek için ikna edebilmiştir. Diğer yandan Suriye ile 2012 yılında tüm diplomatik ilişkilerin koparılması 3,7 milyon sığınmacı ağırlayan Türkiye için büyük bir hata olduğunu iddia etmek mümkündür. 2012 sonrası dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri askeri boyut kazanmıştır. Bu bağlamda Suriye’nin Türk uçağını düşürmesi sonrası Türkiye’nin Suriye’ye ait bir helikopter ve jeti, 2015 yılında ise Rusya’ya ait jeti angajman kuralları gereği düşürmesi Türkiye’nin bölgesinde ve uluslararası kamuoyunda insani diplomasi faaliyetleriyle değil de güvenlik ve sert güç odaklı politikalarıyla anılır hale gelmesine neden olmuştur.

Beşinci olarak Suriye’de çatışmaların artması Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısında büyük oranda bir artış yaşanmıştır. Söz konusu sığınmacıların bir kısmı Türkiye’de kalmayı tercih ederken azımsanmayacak kısmı ise Avrupa’ya doğru göç etmiştir. AB 2011-2015 yılları arasında Suriye sığınmacı krizini görmezden gelen ve umursamayan bir yaklaşım geliştirmiştir. Ancak milyonlarca sığınmacının AB kapılarına dayanması AB içerisinde büyük bir kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye bu süreçte AB tarafından zaman zaman mültecilerin güvenliği ve geçişi konusunda önlem almadığı gerekçesi eleştirilmiştir. Diğer bir deyişle

AB tarafından Türkiye, Suriyeli sığınmacı akının sorumlusu olarak görülmüştür. Bu bağlamda 2015 yılında Ergün Köksoy'un "*Kamu Diplomasisi ve Mülteci İlişkileri Türkiye'nin Mülteci İlişkilerinin Uluslararası Medya Yansımaları*" adlı çalışması incelemeye değerdir. Yapılan çalışmada AB medyasının Suriyeli sığınmacılar sorununu AB-Türkiye ilişkileri bağlamında ele aldıkları tespit edilmiştir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik yapmış olduğu insani diplomasi ve insani yardım faaliyetlerin göz ardı edildiği ve AB kamuoyunun bu bağlamda bilgilendirildiği belirlenmiştir. Araştırmada incelenen 178 gazete içerisinde 120 haberin AB-Türkiye ilişkileri bağlamında ele alındığı geri kalan 55 haberin ise insan kaçakçılığı, kazalar ve ölümler şeklinde haberleştirildiği görülmüştür. Bu haberler içerisinde sadece 3 haber Türkiye'nin insani yardımlarına atıf yapmıştır.⁴⁴⁰ Bu durumun en büyük nedenlerinden biri hem Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar üzerinden etkin bir kamu diplomasisi politika oluşturmaması hem de Suriyeli sığınmacıların siyasi pazarlık meselesi yapılmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Özellikle 2016 yılında AB ile Türkiye arasında imzalanan "*Geri Kabul Anlaşması*" üzerinden yapılan pazarlıklar Türkiye'nin sığınmacı konusunu ulusal hedefleri için kullandığı algısını yaratmıştır. Dolayısıyla da bu durum Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar nezdinde ortaya koyduğu insani diplomasi faaliyetlerinin göz ardı edilmesine neden olmuştur.

Altıncı olarak Türkiye'nin dönem dönem AB'ne yönelik "*kapıları açarız*" tehditleri Türkiye'nin insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikalarına zarar vermektedir.⁴⁴¹ Bu bağlamda AB kamuoyunun Türkiye algısı olumsuz yönde etkilenmektedir. Diğer yandan 2020 yılında Türkiye, Suriyeli sığınmacıların Avrupa'ya geçişini engellemeyeceği yönünde açıklama yapmıştır. Bu açıklamanın yapılmasında; Suriye'de rejim ve Rusya'nın İdlib'de Türk kontrol noktasına düzenlediği saldırı sonucu 33 askerin şehit olması, uluslararası kamuoyunun Türkiye'nin Suriye'de

⁴⁴⁰ Ergün Köksoy, "Kamu Diplomasisi ve Mülteci İlişkileri Türkiye'nin Mülteci İlişkilerinin Uluslararası Medya Yansımaları", *Marmara İletişim Dergisi*, S. 24 (2015), ss. 92-93.

⁴⁴¹ "Turkey Threatens To 'Open The Gates' To Europe For Refugees", *Deutsche Welle*, 05.09.2019, <https://www.dw.com/en/turkey-threatens-to-open-the-gates-to-europe-for-refugees/a-50317804> (Erişim: 14.05.2022)

güvenli bölge oluşturma faaliyetlerine destek vermemesi, Türkiye sınırında milyonlarca sığınmacının beklemesi, AB'nin "*Geri Kabul Anlaşması*" kapsamında vaatlerine yerine getirmemesi ve Türkiye'nin yeni bir mülteci akınını kaldıramayacak olması gibi nedenler büyük rol oynamıştır.⁴⁴² Türkiye'nin kapıları açması sonrası Suriyeli sığınmacılar Avrupa'ya doğru akın etmiştir. Bu durum uluslararası kamuoyu tarafından Türkiye'nin sığınmacıları siyasal bir araç olarak kullandığı algısını oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda Uluslararası basında özellikle AB'de Türkiye'nin "*Geri Kabul Anlaşması*"'nı ihlal ettiği yönünde Türkiye karşıtı haberler yapılmıştır. Örneğin, Türkiye'nin Avrupa kapılarını açtığını beyan etmesinden sonra Akdeniz'den Yunanistan'a botla geçmeye çalışan bir sığınmacının boğularak ölmesi uluslararası medyada geniş yer bulmuş ve Türkiye'yi suçlayıcı ifadelerle yer verilmiştir.⁴⁴³ Ancak aynı tarihlerde Yunanistan sınırında üç sığınmacının yunan sınır kuvvetleri tarafından öldürülmesi bırakın uluslararası basında bölgesel basında bile yer almamıştır.⁴⁴⁴ Bu durum Türkiye'nin genelde AB ve uluslararası kamuoyunda algısını, imajını, yumuşak gücünü, markasını ve dolayısıyla da kamu diplomasisi politikalarını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Yedinci olarak 2015 yılında Rusya Türkiye'nin IŞİD'le petrol ticareti yaptığı ve terörizme finansman sağladığını iddia eden açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁴⁵ Yapılan incelemelerde Türkiye'nin böyle bir ticari ilişkisinin

⁴⁴² Bekir Aydoğan ve İclal Turan, "Göçmenler Avrupa yolunda: Türkiye kapıları neden açtı?" *Anadolu Ajansı*, 04.03.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/gocmenler-avrupa-yolunda-turkiye-kapilari-neden-acti/1754700> (Erişim:14.05.2022)

⁴⁴³ Arthur Scott-Geddes, "Child Drowns Off Greek Island In First Fatality After Turkey Opens doors to EU", *Thenationalnews*, 03.03.2020, <https://www.thenationalnews.com/world/europe/child-drowns-off-greek-island-in-first-fatality-after-turkey-opens-doors-to-eu-1.986997>; Lefteris Papadimas ve Alkis Konstantinidis, "Child Drowns At Sea Off Greece In First Fatality After Turkey Opens Border", *Reuters*, 02.03.2020, <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-greece-idUSKBN20P1BG> ; Matina Stevis-Gridneff ve Carlotta Gall, "Erdogan Says, 'We Opened the Doors,' and Clashes Erupt as Migrants Head for Europe" *New York Times*, <https://www.nytimes.com/2020/02/29/world/europe/turkey-migrants-eu.html> (Erişim: 14.05.2022)

⁴⁴⁴ Can Zeray ve Resul Oruçoğlu, "Acımasızca Saldırdılar! Yunanistan Sınırında Son Durum" *Hürriyet*, 25.03.2020, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/acimasizca-saldirilar-yunanistan-sinirinda-son-durum-41477269> (Erişim: 14.05.2022)

⁴⁴⁵ David Butter, "Does Turkey Really Get Its Oil From Islamic State?", *BBC News*, 01.12.2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34973181> (Erişim: 14.05.2022)

içinde bulunmadığı tespit edilmiştir.⁴⁴⁶ Ancak bu haberlerin uluslararası kamuoyuna yansımaları Türkiye'nin insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikalarına büyük oranda zarar verdiği iddia edilebilir.

Sekizinci olarak Türkiye'nin Suriye'de terörle mücadele, sınır güvenliği ve Suriyeli sığınmacılar için güvenli bölge oluşturmak hedefiyle 2016'da Fırat Kalkanı, 2018'de Zeytin Dalı, 2019'da Barış Pınarı ve 2020 yılında ise Bahara Kalkanı hareketlerini düzenlemiştir. Bu hareketler Türkiye'nin insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikasına büyük oranda zarar verdiği iddia edilebilir. Özellikle Türkiye'nin bölgede PKK/PYD/YPG'ye yönelik operasyonları bu örgütü destekleyen devletler tarafından büyük tepki görmüştür. Bu bağlamda ABD dâhil olmak üzere Hollanda, Norveç, İsveç ve Almanya gibi ülkeler Türkiye'nin bu operasyonları sonucu Türkiye'ye örtülü ve resmi yaptırımlar uygulamışlardır.⁴⁴⁷ Türkiye'nin bu operasyonları uluslararası kamuoyunda topraklarını genişletme girişimi olarak algılanmıştır. Türkiye bu kapsamda uluslararası kamuoyunun nezdinde Suriye'de işgalci olarak nitelendirilmiştir. Uluslararası kamuoyu Türkiye'nin bu hareketlerle sığınmacılar için güvenli bölge oluşturduğu değil Suriye'nin kuzeyindeki Kürtleri katlettiği algısı oluşmuştur. Türkiye'nin hareketleri uluslararası kamuoyuna yeterince anlatamadığı ve haklılığını gösteremediğini söylemek mümkündür. Bu durum Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarından büyük bir eksikliğin olduğunu ortaya koyması açısından büyük önem arz etmektedir. Söz konusu eksiklikler Türkiye'nin oluşturmaya çalıştığı imajına, algısına, yumuşak gücüne ve markasına önemli oranda zarar verdiği ifade edilebilir.

Son olarak ise Türkiye'nin insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikasında konusunda karşılaştığı bir diğer önemli sorun ise STK'ların yetersizliği ve yeterince özgür olmayışıdır. Kamu diplomasisinin ve insani

⁴⁴⁶ Tara John, "Is Turkey Really Benefiting From Oil Trade With ISIS?", *Time*, 02.12.2015, <https://time.com/4132346/turkey-isis-oil/> (Erişim:14.05.2022)

⁴⁴⁷ "Barış Pınarı Harekâtı: Dünyadan Tepkiler", *BBC News Türkçe*, 09.10.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49991916> (Erişim: 20.05.2022); "ABD'den Türkiye'ye Yaptırım: Trump Yönetiminin Amacı ve Stratejisi Ne?", *BBC News Türkçe*, 15.10.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50050554> (Erişim: 20.05.2022); "Finlandiya ve Norveç Türkiye'ye Silah Satışını Askıya Aldı" *Euronews Türkçe*, 11.10.2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/11/finlandiya-ve-norvec-turkiyeye-silah-satisini-askiya-aldi> (Erişim: 20.05.2022)

diplomasinin olmazsa olmazı olan STK`lar devletlerden bağımsız hareket edebilmesi gerekmektedir. Bu durum STK`ların insani diplomasi faaliyetlerinin etkinliğini arttırmakta ve meşru bir zemine oturtmaktadır. Türkiye`nin insani diplomasi araçlarını incelendiğinde ise bu durumun böyle olmadığı, Türkiye`nin insani diplomasi aktörlerinin (AFAD, KIZILAY, TİKA, TOKİ) daha ziyade devlet merkezli bir anlayışla yönetildiği görülmektedir. Bu durumun birkaç istisnası olmakla birlikte Türkiye`nin insani diplomasi faaliyetlerinde devlet merkezli bir yaklaşım sergilemesi kamuoylarında Türkiye`nin Suriyeli sığınmacılar için yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerini dış politikası için araçsallaştırdığı algısını oluşturduğu söylenebilir. Bu durumun Türkiye`nin insani diplomasi ve kamu diplomasisi politikalarının samimiyetinin sorgulanmasına ve etkinliğinin azalmasına neden olduğu ileri sürülebilir.

SONUÇ

Tarih boyunca dünyada yaşanan çatışma, savaş, ekonomik-siyasal krizler, iklim değişikliği ve doğal afetler gibi nedenlerle milyonlarca insan mülteci ve sığınmacı konumuna düşmüştür. Bu durum tarihin belli dönemlerinde sürekli tekrarlanmıştır. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaş'ları esnasında büyük insani sorunların ortaya çıkmasına ve kitlesel göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda BM 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile düzenlediği metinlerle sığınmacıların ve mültecilerin hakları ve statüleri garanti altına alınmıştır. Ancak insanların mülteci ve sığınmacı konumuna düşmesini engelleyecek çalışmalar ne yazık ki yetersiz kalmaktadır. Nitekim Soğuk Savaş dönemi milyonlarca insan savaş, çatışma, siyasal ve ekonomik krizler nedeniyle mülteci ve sığınmacı durumuna düşmüştür. Yine aynı şekilde Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte yaşanan çatışma ve savaşlarda milyonlarca insan sığınmacı ve mülteci konumuna gelmiştir. Bu durum 21. yüzyılda da devam etmiş terör, savaş, çatışma ve iklim değişikliği gibi nedenlerle milyonlarca insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Örneğin, 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi üzerine yaklaşık dört milyon insan sığınmacı ve mülteci konumuna düşmüştür.

Sığınmacı ve mülteci kabul eden ülkeler ekonomik, sosyal, siyasal, güvenlik ve kültürel sorunlarla karşılaşabildiği gibi önemli fırsatlar da elde edebilmektedir. Özellikle sığınmacı ve mülteciler iş gücü, kültürel çeşitlilik, ülkenin tanıtılması, yumuşak gücünün artırılması, imaj ve marka inşası ve küresel-bölgesel kamuoyunda görünürlük ve kamuoylarının gönüllerinin ve zihinlerinin kazanılması gibi fırsatlar yaratmaktadır. Sığınmacılar ve mülteciler bulundukları ülkedeki yaşadığı tecrübeler o ülkenin yumuşak gücünü dolayısıyla da kamu diplomasisi politikalarını doğrudan etkilemektedir. Diğer yandan sığınmacılar ve mülteciler kaldıkları ülkenin kültürünü, değerlerini ve dilini benimseyebilir ve ona hayranlık duyabilirler. Sığınmacılar ve mülteciler, ülkelerinde sorunlar çözüldüğünde ya da başka bir ülkeye geçtiklerinde kaldıkları ülkede yaşadıkları tecrübeler o devletin imajını, yumuşak gücünü, markasını ve görünürlüğünü arttırmaktadır. Diğer bir deyişle sığınmacılar ve mültecilerin kaldıkları ülke ile ilgili algıları

olumlu olursa o ülkenin gönüllü elçileri olabilmekte ve o ülke adına tanıtım faaliyetleri yürütebilmektedirler. Bunun yanında sığınmacı-mülteci barındıran ve onlara yardım eden ülkeler küresel ve bölgesel kamuoyu tarafından takdir edilmektedir. Böylece bu durum o ülkenin kamu diplomasisi politikalarına katkı sağlamaktadır. Nitekim sığınmacı ve mülteciler için yapılan insani diplomasi faaliyetlerinin ülkelerin uzun vadede kamu diplomasisi politikaları ile elde edebilecekleri imaj, yumuşak gücü, ulus markayı ve pozitif algıyı çok kısa sürede elde edebildikleri belirlenmiştir. Ülkeler bu yüzden özellikle imajlarını oluşturmak, yumuşak güçlerini arttırmak, kendi haklarında olumlu algı inşa etmek, ulus markalarını oluşturmak, kamuoylarının gönül ve zihinlerini kazanmak için insani diplomasi politikaları yürütmektedirler. Diğer yandan ülkelerin insani yardımları ve insani diplomasi faaliyetlerini ulusal ve bölgesel çıkarları için kullanması büyük bir sorun teşkil etmektedir. Sığınmacı ve mülteci sorunlarının siyasileştirilmesi ve siyasal bir koz olarak kullanılması bir ülkenin kamu diplomasisi politikalarına yardımcı olmamakta aksine zarar vermektedir.

Türkiye 2000'li yıllar itibariyle Soğuk Savaş döneminin çoğunda izlemiş olduğu, görece pasif ve tek yanlı politikalarını bir kenara bırakarak, çok yönlü ve aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye, yine daha önce Özal veya Menderes dönemleri gibi zaman zaman gözlemlenebilen aktif dış politika dönemlerinden farklı olarak dış politikasının odağına yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikalarını koymuştur. Türkiye hem bölgesinde hem de küresel arenada aktif dış politika izleyerek yumuşak gücünü görünürlüğünü imajını ve algısını olumlu yönde arttırmak ve değiştirmek istemiştir. Bu anlayış neticesinde bölgesindeki ve uluslararası arenadaki sorunlara ilgi duymaya ve onların çözümüne dair yapıcı faaliyetlere girişmiştir. Türkiye, bu bağlamda insani diplomasiyi aktif olarak kullanmaktadır. 2000'li yıllar itibari Türkiye ekonomisinin büyümesine ve dış politikada aktif ve çok merkezli politikanın benimsenmesine paralel olarak Türkiye, dünyanın farklı bölgelerinde savaş, çatışma, kriz ve doğal afet bölgelerine insani yardımlarını arttırmıştır. Bu bağlamda Türkiye insani diplomasi alanında dünyada öncü ülkelerden biri

haline geldiği söylenebilir. Türkiye 2003-2011 yılları arasında yürüttüğü kamu diplomasisi politikalarıyla yumuşak gücünü hem bölgesinde hem de küresel kamuoyu nezdinde görece arttırmıştır. Özellikle Türkiye'nin bölgesinde giriştiği arabuluculuk girişimleri gibi çözüm odaklı çalışmaların bu duruma büyük katkısı olmuştur.

Bunun yanında Türkiye komşularıyla aralarındaki sorunları çözmek ve iyi ilişkiler geliştirmek adına “*komşularla sıfır sorun*” politikasını hayata geçirerek bölgede istikrarın ve barışın tesis edilmesi noktasında önemli adımlar atmıştır. Türkiye bölgesinde ve dünyanın farklı bölgelerinde çatışmaların önlenmesi ve sonlandırılması noktasında barışı koruma ve barış inşası süreçlerine aktif olarak katılmayı kendine bir görev olarak belirlemiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin sürdürülebilir barışa yönelik yürütmüş olduğu politikalar da Türkiye'nin 2003-2011 yılları arasında yumuşak gücünü artırıcı etki yapmıştır. Bu dönem Türkiye'nin yumuşak gücünün altın çağı olarak adlandırılmıştır.

Ancak 2010 yılında Arap coğrafyası ve çevresinde ortaya çıkan Arap Baharı Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarının sekteye uğramasına ve yumuşak gücünün görece azalmasına neden olmuştur. Türkiye, Suriye'de kriz öncesi barışın korunması için yumuşak gücünü kullanarak Esad yönetimi ile birçok defa diplomatik görüşmede bulunmuş ve krizi önlemeye çalışmıştır. Diplomatik çözümlerin ve yumuşak güç stratejisinin sonuç vermemesi ve Suriye'de krizin iç savaşa dönüşmesi üzerine Türkiye, çatışmanın sonlandırılması ve barışın tekrar inşa edilmesi için Suriye politikasında değişime gitmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Türkiye yumuşak güç politikalarının yanında güvenlik ve sert güç odaklı politikalar geliştirmiştir. Esad rejimini devirmeye yönelik bir politika geliştiren Türkiye, Suriye'deki muhalifleri desteklemeye başlamıştır. Bu değişim Türkiye'nin 2003-2011 arası sürdürdüğü yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikalarının zarar görmesine neden olmuştur. Türkiye'nin bu politika değişimi sonucunda Türkiye'nin sadece Suriye ile bağları kopmamış ayrıca bölgedeki komşularıyla da arası bozulmuştur. Türkiye hem bölgesinde hem de uluslararası kamuoyu nezdinde yalnız kalmıştır. Söz

konusu gelişmeler Türkiye'nin 2003 yılından beri sürdürdüğü yumuşak güç politikalarının sonunu getirdiğini söylemek mümkündür.

Türkiye Arap Baharı ve Suriye krizi sonrası kaybettiği yumuşak gücü tekrar elde etmek için yeniden insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikalarına ağırlık vermiştir. Bu bağlamda Türkiye'de 2013 yılı insani diplomasi yılı ilan edilmiştir. Türkiye her geçen yıl insani diplomasi faaliyetlerini artırıcı politikalar izlemiştir. Özellikle Suriye'de krizin iç savaşa dönüşmesi üzerine Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısının milyonlara ulaşması Türkiye yumuşak gücü ve kamu diplomasisi politikaları için yeni fırsatlar oluşturmuştur. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara “*açık kapı politikası*” uygulayarak ülkesine alması bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yolla Türkiye'nin uluslararası kamuoyunun özellikle de Müslüman ve mazlum halkların gönüllerini ve zihinlerini kazanma politikası izlediği söylenebilir.

Diğer yandan Türkiye insani yardımlara ayırdığı mali yardım miktarını sürekli arttırarak insani diplomasi faaliyetlerini hız kesmeden devam etmiştir. 2015-2019 yılları arası Türkiye, Suriyeli sığınmacılara yaptığı yardımlarla dünyanın “*en cömert ülkesi*” unvanını üst üste kazanmıştır. Türkiye 2019 yılında 2019-2023 Stratejik Planını “*insani ve girişimci dış politika*” olarak belirleyerek bu politikanın devamını sağlamıştır. Nitekim Türkiye'nin yumuşak güç temelli kamu diplomasisi politikası meyvelerini verdiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda Suriyeli sığınmacılar için yapılan insani diplomasi faaliyetlerinin Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırdığı, imaj ve algısını olumlu yönde etkilediği, küresel ve bölgesel görünürlüğünün arttığı, ulus marka inşasında önemli bir konuma geldiği ve özellikle Müslüman ve uluslararası kamuoylarının gönül ve zihinlerinin kazanıldığı belirlenmiştir. Ancak bu artış beklendiği ve hedeflendiği düzeyde olmamış; 2003-2011 yılları arasındaki Türkiye'nin yumuşak gücüyle karşılaştırılamayacak oranda az kalmıştır.

Türkiye'nin yumuşak gücünün beklendiği ve planlandığı gibi artmamasının en büyük nedeni Türkiye'nin 2011 sonrası Suriye Krizi ile birlikte sert güç ve güvenlik odaklı politikalar benimsemesidir. Türkiye'nin uyguladığı bu politika Arap Baharı süreci ile birlikte hem bölgesinde hem

de küresel kamuoyunda yalnız kalmasına neden olmuştur. Bu durum özellikle bölgesinde Türkiye'nin yumuşak gücünü tamir edilemeyecek düzeyde zarar vermiştir. Sert güç ve güvenlik odaklı politikaların bir sonucu olarak Türkiye'nin Suriye'de sınır güvenliğini sağlamak, terörle mücadele etmek ve sığınmacılar için güvenli bölgeler oluşturmak için düzenlediği sınır ötesi hareketler Türkiye'nin kamu diplomasisine büyük oranda zarar vermiş yumuşak güç üretme potansiyelinin önüne geçmiştir.

Suriyeli sığınmacılar meselesinin Türkiye tarafından hem iç politikanın hem de dış politikanın nesnesi haline getirilerek siyasallaştırıldığı/araçsallaştırdığı tespit edilmiştir. Nitekim Türkiye dış politikasında kriz anlarında Suriyeli sığınmacılar kartını sürekli öne sürmüştür. AB ile yapılan “*Geri Kabul Anlaşması*” pazarlığı ve Türkiye'nin “*sınırları açarız*” söylemi bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu iki durum uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar konusundaki insani diplomasi faaliyetlerinin, göz ardı edilmesine ve olayın insani boyutuna değil de siyasi yönüne odaklanılmasına neden olmaktadır.

Türkiye Suriyeli sığınmacılar üzerinden etkin bir kamu diplomasisi politikası oluşturamamıştır. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı meselesinin ciddiye almadığı ve stratejik olarak bir göç politikasının oluşturulmadığı görülmektedir. Daha ziyade günü kurtarmaya yönelik kısa vadeli çözümlere odaklanılmış uzun vadeli çözümler üretilmemiştir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için hem devlet kurumlarıyla hem de sivil toplum kuruluşlarıyla yürüttüğü başarılı faaliyetleri yadsımamakla birlikte ciddi hataların yapıldığını söylemek gerekmektedir. Bu durum Türk kamu diplomasisinin eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin bu bağlamda kendi hikâyesini anlatamadığı görülmektedir. Özellikle bu doğrultu da faaliyet yürütmesi beklenen Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün ve İletişim Başkanlığı'nın başarısız olduğunu söylemek mümkündür. Her iki kurumun faaliyetlerine bakıldığında bir iki etkinlik dışında Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası kamuoyuna tanıtılması ve anlatılması konusunda gözle görünür bir faaliyet yürütmedikleri görülmektedir. Yine aynı şekilde Türkiye'nin Suriye'deki askeri hareket

bölgelerinde yürüttüğü insani diplomasi faaliyetleri hakkında kamuoyunu bilgilendirme dışında bir faaliyet yürütülmediği görülmektedir.

Diğer yandan bu duruma ek olarak Türk kamuoyunda artan sığınmacı karşıtlığı da Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarına zarar vermektedir. Suriyeli Sığınmacılar Krizinin başlangıcından itibaren Türk kamuoyunun Suriyeli sığınmacılar konusunda bölünmüş olması, sivil toplum-kamu ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulmasına engel teşkil etmekte ve dolayısıyla da uluslararası kamuoyunun etki altına alınmasını engellemektedir. Bu durum Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar meselesinin yönetemediği ve Türk kamuoyunun sığınmacılara karşı tepkisinin artmasına neden olduğu söylenebilir.

Türkiye, Suriyeli sığınmacılar için yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetleriyle, “*dünyanın insani vazifesini*” yerine getirmesine rağmen, Türkiye'nin bu çabaları uluslararası kamuoyu tarafından göz ardı edilmekte ve ilgi görmemektedir. Bunun en büyük nedeni bazı devletlerin Suriyeli sığınmacı krizine insani gerekçelerden ziyade ulusal çıkar çerçevesinde bakmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bu süreci yanlış yönetmesi, Suriyeli sığınmacıları siyasileştirmesi/araçsallaştırması ve pazarlık konusu haline getirmesi samimiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin Suriye krizi başlangıcında tarafsız, diplomasi ve yumuşak güç çerçevesinde hareket ederken daha sonra ise Suriye'de cephe ülkesi haline gelmiştir. Özellikle Erdoğan'ın “*Suriye bizim iç meselemizdir*” açıklaması Türkiye'nin tarafsızlığını ortadan kaldırmıştır. Bu durum Türkiye'nin yumuşak gücünü, algısını, imajını ve uluslararası kamuoyunda görünürlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin 2011 ile 2022 yılları arasında Suriyeli sığınmacılar için yaptığı insani çaba ikinci planda kalmıştır. 2011 öncesi Türkiye dünya meseleleriyle ilgilenirken 2011 sonrası Suriye sınırına hapis olmuştur. Diğer yandan Türkiye'nin Suriye dışında askeri kapasitesi ve görünürlüğünü, Libya, Irak, Katar, Somali, Tunus, Azerbaycan, gibi bölgelerde arttırması Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerinin göz ardı edilmesine neden olduğu söylenebilir. Türkiye yaptığı insani yardım ve

insani diplomasi faaliyetlerinden ziyade düzenlediği hareketlar ve bazı ülkelere verdiği askeri eğitim ve lojistik destekle uluslararası kamuoyunun gündeminde yer almıştır. Dolayısıyla uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin insani diplomasi çalışmalarıyla değil de sert güç ve güvenlik odaklı faaliyetleri gündem olmuştur.

Burada özellikle Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarında büyük bir eksiklik olduğunu söylemek mümkündür. Nihayetinde Türkiye'nin Suriye'de ve diğer ülkelerdeki askeri faaliyetlerine bakıldığında meşru temellere dayandığı görülmektedir. Ancak Türkiye bu faaliyetlerinin uluslararası kamuoyuna anlatılması noktasında etkin bir kamu diplomasisi politikası geliştiremediğini ifade edilebilir. Özellikle Türkiye'nin kamu diplomasisi araçlarının etkin bir şekilde kullanılmadığı iddia edilebilir.

Son dönemde Türkiye'nin bölge ülkeleri ile önemli derecede sorunların çözümü yönünde gerçekleştirilen çalışmalar Türkiye açısından önemli bir adım olarak ele alınabilir. Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve İsrail ile yürütülen çözüm odaklı diplomatik faaliyetler Türkiye'nin bölgede ve uluslararası arenada yumuşak gücünü yeniden kazanması için önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası Türkiye'nin arabuluculuk girişimi ve tarafsız tutumu Türkiye'nin yumuşak gücünü, algısını, imajını, ulus markasını ve görünürlüğünü pozitif yönde arttırdığı ileri sürülebilir. Ancak Türkiye'nin kaybettiği yumuşak gücünü geri kazanması, yabancı kamuoylarındaki algısını ve imajını pozitif doğrultuda oluşturmaları ve gönül ve zihinleri kazanması kısa zamanda gerçekleşmesi zor görünmektedir.

Sonuç olarak; Türkiye 2011 yılında Suriye krizi ile birlikte kaybettiği yumuşak gücünü, imajını, algısını, ulus markasını yeniden inşa etmek ve kamuoylarının gönüllerini ve zihinlerini kazanmak için önüne büyük bir fırsat çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye bu fırsatı değerlendirmek için insani diplomasi temelli kamu diplomasisi politikası geliştirmiştir. Türkiye, Suriyeli sığınmacılar nezdinde yapmış olduğu insani diplomasi faaliyetleriyle kamu diplomasisi alanında önemli kazanımlar elde etmiştir. Önemli kazanımlar elde edilmekle birlikte Suriyeli sığınmacılar için yapılan insani diplomasi faaliyetlerin Türk kamu diplomasisi üzerindeki rolü sınırlı

kalmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında; sürecin yanlış yönetilmesi, Suriyeli sığınmacılar meselesinin ciddiye alınmaması, ulusal bir göç politikasının oluşturulmaması, sert güç ve güvenlik odaklı politikalar, etkin bir kamu diplomasisi politikasının oluşturulmaması, sığınmacıların siyasallaştırılması/araçsallaştırılması, Türk kamuoyunda artan sığınmacı karşıtlığı sürecinin yönetilememesi gibi nedenlerden ötürü Türkiye'nin önemli bir fırsatı kaçırdığı söylenebilir. Söz konusu gelişmeler ışığında Türkiye'nin planlandığı ölçüde yumuşak gücünü, görünürlüğünü, algısını, imajını ve ulus markasını arttıramadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle Türkiye'nin insani diplomasi temelli kamu diplomasisi faaliyetleriyle ulaşmak istediği hedeflere ulaşamadığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ACET, Gül Seda. “Uluslararası Hukuk Bağlamında Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Ve Barış Pınarı Harekâtları”, *İşletme Yönetimi Bilimleri Dergisi*, C.1, S.1 (2020), ss. 65-92.
- ACUN, Can ve KESKİN, Bünyamin. “PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG”, *SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 2017.
- ACUN, Can. “Kuzey Suriye’de PYD Kuşağı”, *SETA Perspektif*, S. 107, 2015.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Stratejik Plan 2019-2023*, Ankara, 2019.
- AKÇAPAR, Burak. “Diplomaside Siyasi Girişimcilik: Barış İçin Arabuluculuk Girişiminin On Yılı”, *Uluslararası İlişkiler*, C.18, S.69 (2021), ss. 29-48.
- AKÇAY, Engin. *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012.
- AKYOL, Kürşat. “Şam’da Kritik Görüşme”, *BBC News Türkçe*, 09.08.2011, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110808_davutoglu_visit (Erişim:02.05.2022)
- ALBAYRAK, Hakan. “Suriye Milli Konseyi’ne Doğru”, *Yenişafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hakan-albayrak/suriye-milli-konseyine-dogru-28284> (Erişim:05.05.2022)
- ALPTEKİN, Hüseyin. “Suriye’de Oluşturulacak Güvenli Bölgede Taraflar ve Tutumlar”, *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, SETA Analiz, S. 278, 2019.
- ALTUN, Fahrettin. “İletişim Başkanı Altun’dan Antalya Diplomasi Forumu’na ilişkin Paylaşım, İletişim Başkanlığı”, 06.07.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-hazirlandi> (Erişim: 15.08.2022)

- ALTUNTAŞ, Atila ve YENER, Duygu. “İsveç'teki Türk Hasta Ambulans Uçakla Türkiye'ye Getirildi”, *Anadolu Ajansı*, 26.04.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/isvecteki-turk-hasta-ambulans-ucakla-turkiyeye-getirildi/1818876> (Erişim:12.05.2022)
- ALTUNTAŞ, Atila. “Kanser Hastası Türk, İsveç'ten Ambulans Uçakla Türkiye'ye Nakledildi”, *Anadolu Ajansı*, 03.04.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kanser-hastasi-turk-isvecten-ambulans-ucakla-turkiyeye-nakledildi/2553884> (Erişim:12.05.2022)
- Amnesty International. *We Had Nowhere Else To Go Forced Displacement And Demolitions In Northern Syria*, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde24/2503/2015/en/> (Erişim: 11.05.2022)
- ANAZ, Necati ve ÖZŞAHİN, M. Cüneyt. “Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Rolü ve İşlevi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik. Ankara: Nobel Yayınları, 2015.
- ANHOLT, Simon. “Nation Brands of The Twenty First Country”, *The Journal of Brand Management An international Journal*, C. 5, S. 6 (1998), ss.395-406.
- ARAS, Bülent. “Turkey’s Mediation and Friends of Mediation Initiative”, *Stratejik Araştırmalar Merkezi*, S.4, 2021.
- ARI, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004.
- ASLAN, Murat. “Yeniden Yapılandırma Türkiye’nin Suriye’deki Modeli”, *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, İstanbul, 2019.
- ATABEY, Figen. “Hatay’ın Ana Vatana Katılma Süreci”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 7 (2015), ss. 193-209.
- ATEŞ, Davut. *Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*, Bursa: Dora, 2014.

- AYDEMİR, Emrah. *Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya*, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2016.
- AYDIN, Sabri. “Türkiye’nin İnsani Diplomasisi Bağlamında Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Gıda Güvenliği Meselesi”, *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı*(24-25 Mart 2016) İstanbul, Konferans Kitabı, İstanbul, 2016, ss. 101-107.
- AYDOĞAN, Bekir ve TURAN, İclal. “Göçmenler Avrupa yolunda: Türkiye kapıları neden açtı?” *Anadolu Ajansı*, 04.03.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/gocmenler-avrupa-yolunda-turkiye-kapilari-neden-acti/1754700> (Erişim:14.05.2022)
- AYHAN, Veysel ve ORHAN, Oytun. “Suriye Muhalefetine Antalya Toplantısı: Sonuçlar, Temel Sorunlara Bakış ve Türkiye’den Beklentiler”, *ORSAM Ortadoğu Analiz*, C.3, S. 31-32 (2011), ss. 8-16.
- BACZJO, Adam, DORRONSORO, Gilles ve QUESNAY, Arthur. *Suriye Bir İç Savaşın Anatomisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- BAKEER, Ali Hussein. *Suriye’de Kabusa Doğru? Suriye’nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar*, USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, 2013.
- BARNETT, Michael. *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*, New York: Cornell University, 2011.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD). *Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında 2016*, 2016.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD). *Syrian Guest In Turkey 2014*, 2014.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Osmanlı’dan Günümüze İnsani Diplomasi Cihan-Penah*, İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2016.

- BATATU, Hana. *Syria's Peasantry, the Descendants of Its Lesser Rural Notables, and Their Politics*, New Jersey: Princeton University Press, 1999.
- BATTIR, Orhan. *İnsani Diplomasi Teoriden Pratiğe; Türk Dış Politikasının Yeni Aracı*, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2017.
- BAYAT, Cemal. "Rusya-Libya İlişkileri Ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya Yönelik Askeri Müdahale Tartışmaları Sırasında Rusya'nın Politik Tutumu" *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, C.2, S. 1 (2018), ss. 169-205.
- BAYER, Reşat ve KEYMAN, Fuat. "Turkey: An Emerging Hub of Globalization and Internationalist Humanitarian Actor?", *Globalization*, C. 9, S.1 (2012), ss. 73-90.
- BESEN, Yaşar. *Arap Baharının Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman, 2019.
- BİLGİN, Mustafa Sıtkı. "Türkiye Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı (1918-2002)", *Suriye Tarih, Siyaset, Dış Politika*, ed. Mustafa Eravcı. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018.
- BOSTAN, Yahya. "Suriye Türk Jetini Vurdu", *Sabah*, 23.03.2012, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/06/23/suriye-turk-jetini-vurdu> (Erişim:31.01.2022).
- BOZKURT, Ceyhun. "Suriye Kürtleri ve PKK", *Küçük Ortadoğu Suriye İç Çatışmadan Ortadoğu İç Savaşına Giden Yolum İlk Durağı mı?*, ed. Ümit Özdağ. Ankara: Kripto Basım Yayım, 2012.
- BUTTER, David. "Does Turkey Really Get Its Oil From Islamic State?", *BBC News*, 01.12.2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34973181> (Erişim: 14.05.2022)
- CANKARA, Pınar Özden. "Ak Parti İktidarları Döneminde Hükümete Bağlı Kuruluşların ve Sivil Toplum Örgütlerinin Filistin'e Yaptığı İnsani Yardımların Kamu Diplomasi Faaliyeti Olarak Görülmesi",

Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler, der./ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu. Ankara: Nobel, 2018.

CANPOLAT, Hasan. “Göçün Asimetrik Bir Güç Olarak Kullanılması Bağlamında Suriye’den Göçün Değerlendirilmesi”, *Türk Asya Stratejik Araştırmaları Merkezi*, 07.02.2022, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69037/gocun_asimetrik_bir_guc_olarak_kullanilmasi_baglaminda_suriyeden_gocun_degerlendirilmesi (Erişim: 21.05.2022)

CASTLES, Stephen, HAAS, Hein de ve MİLLER, Mark J.. *The Age of Migration International Population Movements in the Modern World*, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2014.

CEYLAN, Ebubekir. “Kültürel Diplomasi”, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.

CULL, Nicholas J. *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, Los Angeles, 2009.

ÇAKAN, Varis. “Rohingya Müslümanları ve Arakan Soykırımı”, *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.1 (2018), ss. 38-56.

ÇAM, Tuğrul. “Emine Erdoğan Arakanlı Müslümanlara Yardım Dağıttı,” *Anadolu Ajansı*, 07.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/emine-erdogan-arakanli-muslumanlara-yardim-dagitti/903578> (Erişim: 15.02.2020)

ÇAVUŞOĞLU, Mevlüt. “2022 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 2022.

ÇETİNSAYA, Gökhan. “Diplomasi: Tarihsel Giriş”, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.

- ÇEVİK, Senem. “The Benefactor: NGOs and Humanitarian Aid”, *Turkey`s Public Diplomacy*, ed. Senem Çevik ve Philip Seib. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- ÇOPUR, Ersin ve öte. “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2019”, *Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2020.
- ÇOPUR, Hakan ve İLERİ, Kasım. “ABD Yönetiminden 'PKK/PYD'ye Silah Desteği' Açıklaması”, *Anadolu Ajansı*, 28.22.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-yonetiminden-pkk-pydye-silah-destegi-aciklamasi/981372> (Erişim: 22.05.2022)
- DAĞ, Ahmet Emin. *Suriye Bilad-I Şam`ın Hazin Öyküsü*, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı, 2013.
- DARICAN, Mehmet Fatih. “Ekonomik Krizler ve Türkiye”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, C.5, S.17 (2013), ss. 39-46.
- DEMİR, Enes. “Türkiye’nin Suriye Politikası Bağlamında TSK’nın Suriye’deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri Ve Sonuçları”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, C.5, S. 2 (2021), ss. 541-580.
- DEMİRTAŞ, Birgül. “Türkiye’de Artan Mülteci Karşıtlığı: Sorular, Sorunlar ve Umutlar”, *FikirTuru*, 18.08.2021, <https://fikirturu.com/toplum/turkiyede-artan-multeci-karsitligi-sorular-sorunlar-ve-umutlar/> (Erişim: 12,05.2022)
- Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve Büyükelçilerimiz Adana’da, VI. Büyük Elçiler Konferansı, *Dışişleri Bakanlığı*, 18.01.2014, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-ve-buyukelcilerimiz-adana_da.tr.mfa (Erişim:15.02.2022)
- Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Afrika Stratejileri Sektörel Değerlendirme Toplantısının Açılışında Yaptıkları Konuşma, 3 Eylül 2013, Ankara, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-afrika-stratejileri-sektorel-degerlendirme-toplantisinin-acilisinda-yaptiklari-konusm.tr.mfa (Erişim:29.12.2021).

- Dışışleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, *Dışışleri Bakanlığı*, 02.01.2013, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma-2-ocak-2013-ankara.tr.mfa> (Erişim:15.02.2022)
- DİNNİE, Keith. *Nation Branding Concepts Issue, Practice*, UK-USA: Elsevier, 2008.
- DİPTAŞ, Serra ve öte. “Uluslararası İnsani Yardım Raporu 2019”, *İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*, Ankara, 2019.
- DİZDAROĞLU, Cihan. “Barış İnşası”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, S.13, 2019.
- DOĞAN, Abdullah. “Uçak Ambulanslar Son 11 Yılda 81 Ülkeden 1081 Hastayı Türkiye'ye Getirdi”, *Anadolu Ajansı*, 19.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/ucak-ambulanslar-son-11-yilda-81-ulkeden-1081-hastayi-turkiyeye-getirdi/2451505> (Erişim:12,05.2022)
- DOĞAN, Erhan. “Kamu Diplomasisinin Sunduğu Fırsatlar ve Kısıtlar”, *Kamu Diplomasisi* ed. Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk. İstanbul: Tasam Yayınları, 2012.
- DORA, Zuhale Karakoç. “International Migrants as a Matter of Security: Open Door Policy and Syrians in Turkey”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 9 S. 2 (2020), ss. 501-524.
- DORA, Zuhale Karakoç. *The Role Of Afad In Turkey's Humanitarian Diplomacy*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.
- DURAN, Hasan. “Adana Protokolü Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri”, *Ortadoğu Yıllığı*, Ortadoğu Enstitüsü, 2011.
- DURHAT, İsmail ve öte. “Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Faaliyet Raporu 2021”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2022.

DURUSOY, Harun. *Ak Parti Dönemindeki Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Rolü: TİKA, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Yunus Emre Enstitüsü Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçe Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Küresel Siyaset Ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2018.

DÜLGER, Kenan. “Etkinliği Giderek Artan Yeni Bir Kavram Olarak İnsani Diplomasi ve Bu Alanda Örnek Teşkil Eden Türkiye’nin İnsani Diplomasi Anlayışı”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, C.3, S. 2 (2017), ss.1-20.

EFEGİL, Ertan. “Kamu Diplomasisine İlişkin Görüşler ve Türk Dış Politikasının Durumu: Ak Parti ve MHP’nin Söylemlerinin Karşılaştırılması”, *Kamu Diplomasisi*, ed./der. Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk. İstanbul: Tasam Yayınları, 2012.

EKŞİ, Muharrem. “Kamu Diplomasisi”, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler, Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.

EKŞİ, Muharrem. “Türkiye’nin Misafirperver Kamu Diplomasisi”, ANKASAM, 23.11.2018, <https://www.ankasam.org/turkiyenin-misafirperver-kamu-diplomasisi/> (Erişim:01.01.2022).

EKŞİ, Muharrem. *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018.

Elcano Global Presence Index Turkey, *Elcano Global Presence Index*, <https://explora.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/country/iepg/global/TR/TR/2020> (Erişim: 14.05.2022)

ERDOĞAN, M. Murat. “Türkiye’de Suriyeli Mülteciler”, *Konrad Adenauer Stiftung*, İstanbul, 2019.

ERDOĞAN, M. Murat. “Türkiye’deki Suriyeliler: 9 Yılın Kısa Muhasebesi”, *Perspektif*, <https://www.perspektif.online/turkiyedeki-suriyeliler-9-yilin-kisa-muhasebesi/> (Erişim: 05.05.2022)

- ERDOĞAN, Recep Tayyip. Erdoğan: “Türkiye is Stepping Up Where Others Fail to Act”, *İletişim Başkanlığı*, 15.10.2019, https://www.iletisim.gov.tr/english/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/erdogan-turkey-is-stepping-up-where-others-fail-to-act (Erişim: 03.05.2021).
- EREN, Erdem. “Medya Diplomasisi Aktörü Olarak TRT ve Balkanlardaki Örnek Faaliyetleri”, *Geçmişten Geleceğe Televizyon Yayıncılığı*, C. 4, S. 7 (2019), ss. 26-41.
- ERKİN, Aytunç. “ABD PKK’ya 7 Ayda 2 bin 600 Tır Silah-Malzeme Verdi”, *Sözcü*, 22.08.2019, <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/aytunc-erkin/abd-pkky-7-ayda-2-bin-60-tir-dolusu-silah-malzeme-verdi-5293784/> (Erişim: 22.05.2022)
- ERTAN, Nazlan. “Turkey’s Quota Plan for Refugees Alarms Rights Activists”, *Al-Monitor*, 23.02.2022, <https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/turkeys-quota-plan-refugees-alarms-rights-activists> (Erişim: 21.05.2022)
- ERZEN, Meltem Ünal. *Kamu Diplomasisi*, İstanbul: Derin Yayınları, 2. Baskı İstanbul 2014.
- FARABİ. *El Medinetü’l Fazıla*, çev. Nafiz Çalışman. İstanbul: Maarif Basımevi, 1956.
- GEDDES, Arthur Scott. “Child Drowns Off Greek Island In First Fatality After Turkey Opens doors to EU”, *Thenationalnews*, 03.03.2020, <https://www.thenationalnews.com/world/europe/child-drowns-off-greek-island-in-first-fatality-after-turkey-opens-doors-to-eu-1.986997> (Erişim: 14.05.22)
- GİLBOA, Eytan. “Searching for a Theory of Public Diplomacy”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, C. 616, S. 1 (2008), ss. 55-77.

GİRLİNG, Fran ve URQUHART, Angus. “Global Humanitarian Assistance Report 2021”, *Global Humanitarian Assistance*, 2021.

Global Humanitarian Assistance,
<https://web.archive.org/web/20171102215158/http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>
(Erişim:07.12.2021).

Global Humanitarian Overview 2022, United Nations,
<https://gho.unocha.org/> (Erişim:05.01.2022)

Göç Hizmetleri Koordinatörlüğü. “Türk Kızılay Suriye İnsani Yardım Operasyonu” 2021,
<https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (Erişim:12.05.2022), ss. 29-31.

GÖKCAN, Özkan. “Türkiye’nin Suriye Politikasında Turgut Özal Dönemi”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7, S. 4 (2019), ss. 293-305.

GÖKCAN, Özkan. “Türkiye-Suriye İlişkilerinde Bir Kırılma Noktası: Ekim 1998 Krizi veya Diğer Bir İfadeyle “İlan Edilmemiş Savaş””, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 13, S. 1 (2018), ss. 169-198.

GREGORY, Bruce. “Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C.616, 2008, ss, 274-290.

GRİDNEFF, Matina Stevis ve GALL, Carlotta. “Erdogan Says, ‘We Opened the Doors,’ and Clashes Erupt as Migrants Head for Europe” *New York Times*,
<https://www.nytimes.com/2020/02/29/world/europe/turkey-migrants-eu.html> (Erişim: 14.05.2022)

GÜR, Muhammed Gencebay ve KÜÇÜK, Elif. “Fas Ve Mısır’daki İki Türk Hasta, Tedavileri İçin Ambulans Uçakla Türkiye’ye Getirildi”, *Anadolu Ajansı*, 21.04.2022,

<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/fas-ve-misirdaki-iki-turk-hasta-tedavileri-icin-ambulans-ucakla-turkiyeye-getirildi/2568967>

(Erişim:12.05.2022)

GÜVEN, Banu. “Türkiye’deki Mülteci Dramının Baş Sorumlusu AB”, *Deutsch Welle Türkçe*, 08.05.2022, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyedeki-m%C3%BClteci-dram%C4%B1n%C4%B1n-ba%C5%9F-sorumlusu-ab/a-61723806>

(Erişim: 13.05.2022)

HACAOĞLU, Selcan. “Erdogan Faces New Challenge From Anti-Immigration Firebrand”, *Bloomberg*, 28.04.2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-28/erdogan-faces-new-challenge-from-anti-immigration-firebrand> (Erişim: 21.05.2022)

HAM, Peter Van. “The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation”, *Council on Foreign Relations*, C. 80, S.5 (2001), ss. 2-6.

HAŞİMİ, Cemalettin. “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, *Insight Turkey*, C.16, S.1 (2014), ss. 127-145.

HİNNEBUSH, Raymond. “Back to Enmity Turkey-Syria Relations Since the Syrian Uprising”, *Journal of German Orient Institute*, C.56, S.1 (2015), ss. 14-22.

HİNNEBUSH, Raymond. “Syria: From ‘Authoritarian Upgrading’ To Revolution?”, *International Affairs*, S.88, S. 1 (2012), ss. 95-113.

HOF, Seçil Deren van het, BAKIR, Zeynep Nihan ve BİROL, Murat. “Medya Etkileri Üzerine Deneysel Bir Çalışma: Suriyeli Sığınmacılar”, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4 (2018), ss. 23-42.

- Humanitarian Diplomacy Policy, *Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Komitesi*,
<https://www.ifrc.org/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/> (Erişim: 13.04.2021)
- IHLAMUR, Suna Gülfer. “İnsani Diplomasi İlkesi çerçevesinde Türkiye’nin Göç ve İltica Rejimi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik. Ankara: Nobel, 2015.
- İBAS, Selahattin. “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Tarihi”, *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, ed./der. Türel Yılmaz ve Mehmet Şahin. Ankara: Platin, 2004.
- İçişleri Bakanlığı. “PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG”,
https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf
(Erişim:11.05.2022).
- İLERİ, Kasım. “ABD, Suriye’de YPG/PKK’nın İşgali Altındaki Bölgelere Yönelik Yaptırım Muafiyeti Getirecek”, *Anadolu Ajansı*, 12.05.2022,
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-suriyede-ypg-pkknin-iskali-altindaki-bolgelere-yonelik-yaptirim-muafiyeti-getirecek/2585616> (Erişim:13.05.2022)
- İNAT, Kemal. “Rusya, Suriye’de Ne İstiyor?”, *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 23.01.2019,
<https://www.setav.org/rusya-suriyede-ne-istiyor/>
(Erişim:21.05.2022)
- İSKİT, Temel. *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- İYİAT, Bora. “Bir Milli Güvenlik Riski Olarak Suriyeli Göçmenler: Pakistan Örneği”, *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S. 1 (2018), ss. 8-16.

- JOHN, Tara. “Is Turkey Really Benefiting From Oil Trade With ISIS?”, *Time*, 02.12.2015, <https://time.com/4132346/turkey-isis-oil/> (Erişim:14.05.2022)
- JOWARD, Ross. “An Operational Framework For Media And Peacebuilding”, *Institute for Media Policy, and Civil Society*, İmpacs, 2002.
- KACABIYIK, Hasan. “Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, *Avrasya Etüdleri Dergisi*, C. 55, S. 1 (2019), ss. 163-196.
- KALAYCI, Rıdvan ve KOCA, Sefa Mutlu. “İnsani Yardımların Türkiye Dış Politikasında Artan Etkisi: AFAD rneği”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet şahin, B. Senem evik. Ankara: Nobel, 2015.
- KALIN, İbrahim. “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi,” *Kamu Diplomasisi*, ed./der. Abdullah zkan ve Tuğçe Ersoy ztrk. İstanbul: Tasam Yayınları, 2012.
- KAMBUR, Elif Tuğçe. “2002`den Arap Baharı`na, Türkiye Suriye İlişkileri”, *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*, ed. Barış Adıbelli. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.
- KAMİNSKİ, Jörg. “Suriye`nin Kürt Sorunu”, *Deutsche Welle*, 26.03.2004, <https://www.dw.com/tr/suriyenin-k%C3%BCrt-sorunu/a-2526838> (Erişim: 22.04.2022)
- KAPLAN, Büşra. “Türk Medyasında Suriyeli Sığınmacı Temsili: Ana Akım Medyanın Suriyeli Sığınmacı Algısına Etkisi”, *Tuic Akademi*, 04.01.2021, <https://www.tuicakademi.org/turk-medyasinda-suriyeli-siginmaci-temsili/> (Erişim: 22.05.2022)
- KARABULUR, Bilal. “Uluslararası İlişkilerde İmaj Yönetimi: Ulus Markalaşması rneği”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2018, ss. 169-192.

- KARAKAŞ, Burcu. “Refugees İn Istanbul: Is Anti-Migrant Sentiment Growing İn Turkey?” *Deutsche Welle İngilizce*, 18.08.2021, <https://www.dw.com/en/refugees-in-istanbul-is-anti-migrant-sentiment-growing-in-turkey/a-58890282> (Erişim: 21.05.2022)
- KARDOSH, F.. “Politics in Syria”, *Pakistan Horizon*, C. 7, S. 4 (1954), ss. 204-209.
- KAYA, Recep. “Harekâtlar Ekseninde Türkiye’nin Suriye’de Terörle Mücadelesi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.2, S.2 (2020), ss. 143-165.
- KAYALAR, Serkan. “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020”, *TİKA*, Ankara, 2021.
- KAYPAKOĞLU, Serdar. *Küresel Medya ve Kültürel Değişim*, İstanbul: NAOS Yayınları, 2004.
- KESKİN, Tolga ve öte. “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020”, *Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara, 2021.
- KILIÇOĞLU, Gökmen. “Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları ile Mücadelede Kamu Diplomasisi Kullanımı ve Sivil Toplumun Rolü: Talat Paşa Komitesi Örneği”, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu. Ankara: Nobel, 2018.
- KINIK, Kerem ve ASLAN, Halid Kürşad. “İnsani Diplomasi”, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler Alanlar ve Araçlar*, ed. Ali Resul Usul ve İsmail Yaylacı. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.
- Kızılay Tarihçe, *Türk Kızılayı*, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz> (Erişim:10.03.2022)
- KİNG, Barnaby Willitts, MCCARTHY, Sherine El Taraboulsi, BRYANT ve John. “Humanitarian action and foreign policy Balancing interests and values”, *Humanitarian Policy Group*, London, 2018.

- KİRAZ, Sami. “Türkiye’nin Doğrudan Müdahale Öncesi Dönemde Suriye İç Savaşı’na Yönelik Dış Politikasının Analizi”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, C.7, S.2 (2020), ss.99- 140.
- KONA, Gamze Güngörmüş. “Bir Başka Suriye Analizi: Ne Babası Ne de Oğlu”, *Politik Dergisi*, <https://politikadergisi.com/makale/bir-baska-suriye-analizi-ne-babasi-ne-de-oglu-0> (Erişim: 25.04.2022)
- KORGUN, İbrahim. “Türkiye Suriye İlişkileri”, *Ahi Evran Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S.1 (2020), ss. 55-66.
- KOYUNCU, Ahmet Ayhan. “Suriye’de Azınlıklar ve Uluslararası İlişkiler”, *Bağımsızlıktan Arap Baharı’na Suriye İç ve Dış Politika*, ed. Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık. Ankara: Nobel, 2016.
- KÖKSOY, Ergün. “Kamu Diplomasisi ve Mülteci İlişkileri Türkiye’nin Mülteci İlişkilerinin Uluslararası Medya Yansımaları”, *Marmara İletişim Dergisi*, S. 24 (2015), ss. 77-100.
- KUL, Hasan Hüseyin. İçişleri Bakanı Soylu: Şu Ana Kadar 502 Bin Sığınmacı Gönüllü Olarak Geri Döndü, *Anadolu Ajansı*, 20.05.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-su-ana-kadar-502-bin-siginmaci-gonullu-olarak-geri-dondu/2593345> (Erişim:21.05.2022)
- KUNCZİK, Michael. *Images of Nations and International Public Relations*, New York: Routledge, 2016.
- KURT, Veysel. “Türkiye’nin Yardım Eli Arakan’a da Uzandı”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 11.09.2017, <https://www.setav.org/turkiyenin-yardim-eli-arakana-da-uzandi/> (Erişim:15.02.2020)
- KURTULUŞ, Begüm. “Türkiye’nin Kamu Diplomasisinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İnsani Yardım Kuruluşları ve İnsani Diplomasi Perspektifi”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik. Ankara: Nobel, 2015.

- LEDERACH, John Paul. *Building Peace Sustainable Reconciliation In Divided Societies*, Washington, D.C: United States Institute of Peace Press, 1999.
- LEFÈVRE Raphaël. *Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria*, New York: Oxford University Press, 2013.
- LEPESKA, David. “Suspicious Of Syrian Migrants, Turkey May Be Taking A Nativist Turn”, *The National News*, 09.05.2022, <https://www.thenationalnews.com/opinion/comment/2022/05/09/suspicious-of-syrian-migrants-turkey-may-be-taking-a-nativist-turn/> (Erişim; 21.05.2022)
- MCGILLIVRAY, Mark ve WHITE, Howard. “Explanatory Studies of Aid Allocation Among Developing Countries: A Critical Survey”, *Working Paper Series - Institute of Social Studies*, 1993
- MERAY, Seha L.,. *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979.
- MİNEAR, Larry ve SMİTH, Hazel. *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, Tokyo: United Nations University, 2007.
- MİNEAR, Larry. “The craft of humanitarian diplomacy” *Humanitarian diplomacy: Practitioners and Their Craft*, ed. Larry Minear ve Hazel Smith. Tokyo: United Nations University, 2007.
- MİŞ, Nebi. “Suriye 2011”, ORMER, Ortadoğu Enstitüsü Ortadoğu Yıllığı, (2011).
- MORGENTHAU, Hans. “A Political Theory of Foreign Aid”, *The American Political Science Review*, C. 56, S. 2 (1962), ss. 301-309.
- NAS, Alparslan. *Ulus Markalama Dünyadan Örneklerle Kuram ve Uygulama*, İstanbul: Kriter, 2017.
- NİCOLSON, Harold. *Diplomacy*, London: Oxford University Press, 1939.
- No: 38, 4 Şubat 2012, BM Güvenlik Konseyi’nin Suriye Konusunda Bir Kez Daha Karara Ulaşamaması Hk, *Dışişleri Bakanlığı*, 04.02.2012,

https://www.mfa.gov.tr/no_-38_-4-subat-2012_-bm-guvenlik-konseyi_nin-suriye-konusunda-bir-kez-daha-karara-ulasamamasi-hk_.tr.mfa (12.05.2022)

NYE, Joseph Jr. *The Future Of Power*, New York: Public Affairs, 2011.

NYE, Joseph S.. *Amerikan Yüzyılı Bittimi*, İstanbul: Role Akademik Yayıncılık, 2016.

NYE, Joseph. “Soft Power and Public Diplomacy”.

NYE, Joseph. *Amerikan Gücünün Paradoksu Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?*, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003.

OBA, Nilüfer. *Türk Dış Politikasının Yeni Etkinlik Aracı Dış Yardımlar*, Ankara: NOBEL, 2018.

ORAN, Baskın. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 3 2001-2012*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

ORAN, Baskın. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 1 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

ORHAN, Oytun ve GÜNDOĞAR, Sabiha Senyücel. “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara, Rapor No: 195, 2015.

ORHAN, Oytun. “Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye’nin Suriye İkilemi”, *ORSAM Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 13.05.2013, <https://www.orsam.org.tr/tr/reyhanli-saldirisi-ve-turkiye-nin-suriye-ikilemi/> (Erişim:06.05.2022)

ORHAN, Oytun. “Suriye Ulusal Konseyi: Kuruluş, Yapı ve Bundan Sonrası”, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, <https://www.orsam.org.tr/tr/suriye-ulusal-konseyi-kurulus-yapi-ve-bundan-sonrasi/> (Erişim:05.05.2022)

- OZAN, Emre. “Suriye İç Savaşı ve Türkiye’nin Değişen Güvenlik Gündemi”, *ANKASAM Ankara Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, Ankara, 2017.
- ÖNAL, Buket. “Türkiye’nin Orta Asya’da Kamu ve Kültür Diplomasisi Politikaları”, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu. Ankara: Nobel, 2018.
- ÖNER, N. Aslı Şirin. “Barış İnşa Sürecinin Önemli unsuru: Bosnahersek’te Yerlerinden Edilmişlerin Geri Dönüşü”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C .2, S.1 (2013), ss. 1-22.
- ÖZCAN, Hüseyin Alper. “AKP Döneminde Suriye’ye Yönelik Türk Dış Politikası”, *Küçük Ortadoğu Suriye İç Çatışmadan Orta Doğu İç Savaşına Giden Yolun İlk Durağı mı?*, der./ed. Ümit Özdağ. Ankara: Kripto Basım Yayım, 2012.
- ÖZDEMİR, Çağatay. “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.33 (2016), ss. 81-102.
- ÖZHAN, Yusuf. “Twitter’den TRT World’e kısıtlama Bunun Adı: Sansür”, *TRT Vizyon* S.362 (2019), ss. 46-48.
- ÖZKAN, Abdullah. “21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi İmkânları”, *TASAM*, Stratejik Rapor No:70, 2015.
- ÖZKAYA, Abdi Noyan. “Suriye Kürtleri: Siyasi Etkisizlik ve Suriye Devleti’nin Politikaları”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 2, S. 8 (2007), ss. 90-116.
- ÖZKİZİLCİK, Ömer. “Esed ile Anlaşan Lübnan’daki Suriyeli Mülteciler Neden Ülkelerine Dönüyor?”, *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 07.08.2021, <https://www.setav.org/esed-ile-anlasan-lubnandaki-suriyeli-multeciler-neden-ulkelerine-donmuyor/> (Erişim: 21.05.2022)

- ÖZLÜK, Erdem. “İnsani Diplomasinin İnsani Boyutu”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, der. Erman Akıllı. Ankara: Nobel, 2016.
- PACKENHAM, Robert A.. “Foreign Aid and the National Interest”, *Midwest Journal of Political Science*, C. 10, S. 2 (1966), ss.214-221.
- PALACIOĞLU, Tazer. “Suriyeliler, AB Ve Türkiye Özelinde Mülteciler”, *İTO Bilgiyi Ticarileştirme ve Araştırma Vakfı*, İstanbul, 2018.
- PANDIR, Müzeyyen, EFE, İbrahim ve PAKSOY, Alaaddin F. “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi”, *Marmara İletişim Dergisi*, S.24 (2015), ss. 1-26.
- PAPADİMAS, Lefteris ve KONSTANTİNİDİS, Alkis. “Child Drowns At Sea Off Greece In First Fatality After Turkey Opens Border”, *Reuters*, 02.03.2020, <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-greece-idUSKBN20P1BG> (Erişim: 14.05.2022)
- REGNIER, Philippe. “The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition”, *International Review of the Red Cross*, C. 93, S. 884 (2011), ss. 1211-1237.
- SALIK, Nuri. “Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği”, *Ortadoğu Analiz*, C.3, S.35 (2011), ss. 20-32.
- SALIK, Nuri. “Modern Suriye’de Toplum ve Siyaset: 1946-2000”, *Bağımsızlıktan Arap Bahar’ına Suriye İç ve Dış Politika*, ed. Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık. Ankara: Nobel, 2016.
- SALMAŞUR, Yunus Emre ve ŞAHİN, Batuhan Erdi. “Suriye İç Savaşı Sonrası Yaşanan Göç Hareketliliğinin Türkiye Demografik Yapısına Yansıması”, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi Göç Özel Sayısı*, (2020), ss. 85-103.
- SANCAR, Gaye Aslı. *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, İstanbul: Beta, 2. Baskı, 2014.

- SATOW, Sir Ernest. *Guide to Diplomatic Practice*, London: Longman, 1979.
- SEVER, Mehmet Fatih ve öte. “Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Stratejik Plan 2019-2023”, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı*, Ankara, 2019.
- SNOW, Nancy. “Rethinking Public Diplomacy”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow and Phillip M. Taylor. New York: Routledge, 2009.
- SOGGE, David. “Give and Take: What’s the Matter with Foreign Aid”, *World Review*, S. 6 (2004), ss. 28-31.
- SOYALAN, Mehmet Yaşar. *Emevi Hanedanlığından Esad Diktatörlüğüne Suriye*, İstanbul: Mana Yayınları, 2013.
- SÖNMEZ, Mehmet Emin ve AYIK, Uğurcan. “Sınır İllerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli Sığınmacıların Sosyal, Ekonomik ve Nüfus Yapıları”, *Gaziantep University Journal of Aintab Researches*, C. 3, S. 2 (2020), ss. 64-75.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı), İstanbul: DER Yayınları, 2014.
- SUCUOĞLU, Gizem ve STEARNS, Jason. “Turkey in Somalia: Shifting Paradigms of Aid”, *South African Institute Of International Affairs*, Canada, 2016.
- SZONDİ, Gyorgy. “Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences”, *Discussion Papers in Diplomacy*, 2008.
- ŞEKERCİ, Yaşar. “Kamu Diplomasisinde İnsani Diplomasi Temelli Diyalog: Uluslararası İnsani Diplomasi Aktörlerinin Twitter Hesapları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, S.6 (2021), ss. 107-138.

- ŞEKERCİ, Yaşar. *İnsani Diplomasi Aracı Olarak Sosyal Medyanın Kullanımı: Türk Kızılay Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.
- ŞENER, Bülent. “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Çok Yönlü Bir İnce Diplomasi Uygulaması: Siyasal, Hukuksal ve Askerî Boyutlarıyla Hatay’ın Türkiye’ye Katılması Süreci (1921-1939)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.34, S. 97 (2018), ss. 139-178.
- ŞENTÜRK, Cem. “Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler”, *Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi*, ZfTI-PolicyPaper Nr. 8., Essen, 2020.
- T.C. Stratejik ve Bütçe Başkanlığı. “2019-2023 Dönemi Dışişleri Bakanlığı Stratejik Planı”, *T.C. Stratejik ve Bütçe Başkanlığı*, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/1621/Disisleri+Bakanligi+2019-2023> (Erişim: 19.02.2022)
- TAŞ, Duygu ve TEKKANAT, Semiha Sultan. “Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Arasında Bir Kent: Elazığ Örneği”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.10, S.4 (2018), ss. 77-90.
- TAŞ, Mahir. “Menderes Döneminin Ekonomi Politikası ve 1958 İstikrar Programı”, *Mevzuat Dergisi*, Y. 7, S. 76 (2004), <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/04a/02.htm> (Erişim: 10.02.2022)
- TAVEL, Marion Harroff, “The Humanitarian Diplomacy Of The International Committee Of The Red Cross”, *Relations Internationales*, S. 121 (2005), ss. 1-16.
- TEMİR, Erkam ve YALDIZ, Fuat. “Zeytin Dalı Harekâtı’nın Rus Basınına Yansıması: İzvestiya Gazetesi Örneği”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.15 (2018), ss. 383-399.
- THOMAS, Amanda ve URQUHART, Angus. “Global Humanitarian Assistance Report 2020”, *Devinit*,

<https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2020/> (Erişim: 28.04.2021)

THOMAS, Amanda ve URQUHART, Angus. “Global Humanitarian Assistance Report 2020”, *Global Humanitarian Assistance*, 2020.

TİKA Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı. “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Somali Raporu 2016”, *Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, Ankara: TİKA, 2016.

TOKYAY, Menekşe. “Turkish ‘Foreigners Quota’ Adds to Fears of Migrant Backlash”, *Arab News*, 22.02.2022, <https://www.arabnews.com/node/2029861/middle-east> (Erişim: 21.05.2022)

TOPAL, Ömer Faruk. “Beşar Esad Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş”, *Bağımsızlıktan Arap Baharı`na Suriye İç ve Dış Politika*, ed. Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık. Ankara: Nobel, 2016.

TOPRAK, Nuri Gökhan. “Orta Koridor Girişimi Bağlamında Türkiye’nin Değişen Orta Asya Politikası”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10 (2020), ss. 19-32.

TUCH, Hans N.. *Communicating With The World U.S. Public Diplomcy Overseas*, Washington DC: Institute for the Study of Diplomacy, 1993.

TUNCER, Hüner. *Küresel Diplomasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006.

TURAN, Kürşad. “Changes in Turkish Foreign Policy: A Shift or a Passing Interest?”, *Gazi Akademik Bakış*, C.6, S.11 (2012), ss. 65-84.

Türk Kamuoyunun Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Bakış Açışı, *EDAM Ekonomi ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi*, 2014, s.1.

Türk Kızılayı. *Türk Kızılay 2020 Faaliyet Raporu*, 2020, https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/kizilay_fr_2020_tr_web-01-07-2021-48114193.pdf (Erişim: 11.03.2022)

Türk Kızılay Tüzük 14633 Sayılı Karar 2009, *Resmi Gazete*,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090219-1.htm>
(Erişim:10.03.2022) (Battır, 2017, s. 151)

Türkiye Afrika İlişkileri, *Dışişleri Bakanlığı*,
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa#:~:text=2002%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20sadece%2012%20B%C3%BCy%C3%BCkel%C3%A7ili%C4%9Fimiz,2021%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2043'e%20y%C3%BCkselimi%C5%9Ftir>
(Erişim:17.01.2022)

Türkiye Bursları, *Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı*,
<https://www.ytb.gov.tr/uluslararası-ogrenciler/turkiye-burslari>
(Erişim:17.01.2022)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Tarihçesi, *Dışişleri Bakanlığı*,
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa#:~:text=1924%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2039%20d%C4%B1%C5%9F%20temsilcili%C4%9Fe,toplam%20253%20misyon%20sahip%20bulunmaktad%C4%B1r> (Erişim: 17.01.2022)

Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/1126), *Türkiye Büyük Millet Meclisi*,
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1095m.htm>
(Erişim: 01.05.2022)

Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması İmzalandı, *Dışişleri Bakanlığı*,
[https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa#:~:text=D%C4%B1%C5%9Fi%C5%9Fleri%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1&text=T%C3%BCrkiye%20ile%20Avrupa%](https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa#:~:text=D%C4%B1%C5%9Fi%C5%9Fleri%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1&text=T%C3%BCrkiye%20ile%20Avrupa%20)

[20Birli%C4%9Fi%20\(AB,da%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%20bir%20t%C3%B6renle%20imzaland%C4%B1. \(Erişim:13.05.2022\)](#)

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Tarihçe, *Türkiye Radyo Televizyon Kurumu,*

[https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx#:~:text=18.05.2015'te%20test%20yay%C4%B1nlar%C4%B1na,Ajax\)%20TRT%204K%20kanal%C4%B1nda%20yay%C4%B1nland%C4%B1](https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx#:~:text=18.05.2015'te%20test%20yay%C4%B1nlar%C4%B1na,Ajax)%20TRT%204K%20kanal%C4%B1nda%20yay%C4%B1nland%C4%B1) (Erişim:20.03.2022)

Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Sığınmacılar, BM Mülteci Örgütü, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim: 05.05.2022)

Türkiye’nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları, *Dışışleri Bakanlığı,* https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-_insani-yardimlari.tr.mfa (Erişim:21.04.2021)

Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası, Dışışleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (Erişim:16.02.2022).

ULUS, Cansu. *Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye Suriye İlişkileri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014.

Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, *İletişim Başkanlığı,* 06.07.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-hazırladı> (Erişim:12.03.2022)

Uluslararası Yardımlar, *Türk Kızılayı,* <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar> (11.03.2022)

URQUHART, Angus ve TUCHER, Luminita. “Global Humanitarian Assistance Report 2018”, *Global Humanitarian Assistance*, 2018.

URQUHART, Angus. “Global Humanitarian Assistance Report 2019”, *Global Humanitarian Assistance*, 2019.

Ülkemizin Yurtdışında Tanıtımı, *Dışişleri Bakanlığı*,
<https://www.mfa.gov.tr/ulkemizin--yurtdisinda-tanitimi.tr.mfa>
(Erişim:19.02.2022)

YANARDAĞOĞLU, Eylem. “Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi Örneği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.38, (2014), ss. 116-132.

YAZAR, Faruk. “Türkiye’de Kamu Diplomasisinin Kurumsallaşması”, *Kriter*, 09.09.2020, <https://kriterdergi.com/medya-kritik/turkiyede-kamu-diplomasisinin-kurumsallasmasi> (Erişim: 20.04.2021)

YILDIRIM, Elif ve KÜÇÜKSOLAK, Övgü Kalkan. “Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi ve Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Algısı: Gaziantep İli Örneği”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y.19 S.37 (2020), ss. 593-617.

YILDIRIM, Elif. “İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C.13, S.19 (2019), ss. 2562-2591.

YILDIRIM, Elif. *İnsani Güvenlik Kapsamında Gerçekleştirilen İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisinin Analizi: Suriye Örneği (2011-2017)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2019.

YILMAZ, Ayhan Nuri. “Kültür ve Sanatın Ulusal Tanınırlığın Pozitifleşmesin de Bir Araç Olarak Kullanılması Türkiye’nin Kültürel Yumuşak Güç Potansiyeli”, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ed. Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu. Ankara: Nobel, 2018, s.19.

Yunus Emre Enstitüsü Vizyon ve Misyon, *Yunus Emre Enstitüsü*,
<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon> (Erişim: 21.04.2021)

Yunus Emre Enstitüsü, Yunus Emre Enstitüsü,
<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>
(Erişim:21.04.2021)

YURTANÇ, Kemal. “Turkey’s New Horizon: Turks Abroad and Related Communities”, *Stratejik Araştırmalar Merkezi*, S.3, 2012.

ZERAY, Can ve ORUÇOĞLU, Resul. “Acımasızca Saldırdılar! Yunanistan Sınırında Son Durum” *Hürriyet*, 25.03.2020,
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/acimasizca-saldirdilar-yunanistan-sinirinda-son-durum-41477269> (Erişim: 14.05.2022)

ZHANG, Cui ve MEADOWS III, Charles William. “International Coverage, Foreign Policy, and National Image: Exploring the Complexities of Media Coverage, Public Opinion, and Presidential Agenda”, *International Journal of Communication*, C.6 (2012), ss. 76-95.

“1933 Alman Bilim İnsanlarının Türkiye’ye Göçü”, *United States Holocaust Memorial Museum*,
<https://encyclopedia.ushmm.org/asset/10363> (Erişim:10.02.2022)

“2021 Yılı, “Yunus Emre ve Türkçe Yılı” Olarak İlan Edildi”, *Türk Dil Kurumu*,
<https://www.tdk.gov.tr/icerik/basindan/2021-yili-yunus-emre-ve-turkce-yili-olarak-ilan-edildi/#:~:text=2021%20y%C4%B1%C4%B1%2C%20T%C3%BCrk%20dili%20ve,Yunus%20Emre%20ve%20T%C3%BCrk%20A7e%20Y%C4%B1%C4%B1%E2%80%9D> (Erişim: 17.05.2020)

“27 Ocak 1992 Tarihli 480 Sayılı TİKA’nın Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamesi”, *Resmi Gazete*, 27.01.1992,
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21124.pdf> (Erişim: 17.01.2022)

“6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”,
Resmi Gazete, 13.07.2010,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm>
(Erişim: 19.02.2022)

“ABD, Esad’a ‘Görevi Bırak’ Diyecek”, *BirGün*, 11.08.2011,
<https://www.birgun.net/amp/haber/abd-esad-a-gorevi-birak-diyecek-59520> (Erişim: 02.05.2022)

“ABD'den Türkiye'ye Suriye Yaptırım Tasarısına Yeşil Işık: Erdoğan'ın Mal Varlığı da Araştırılacak”, *Euronews Türkçe*, 30.10.2019,
<https://tr.euronews.com/2019/10/29/abd-den-turkiye-ye-suriye-yaptirim-tasarisina-kabul-erdoganin-mal-varligida-arastirilacak>
(Erişim: 22.05.2022)

“ABD'den Türkiye'ye Yaptırım: Trump Yönetiminin Amacı ve Stratejisi Ne?”, *BBC News Türkçe*, 15.10.2019,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50050554> (Erişim: 20.05.2022)

“Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 17.06.2009,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.htm>
(Erişim: 09.03.2022)

“Asi Nehri'ndeki Kirlilik”, *HaberTürk*, 30.06.2016,
<https://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/8791374-asi-nehrindeki-kirlilik> (Erişim: 22.04.2022)

“Bahar Kalkanı Harekâtı”, *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*,
<https://www.kkk.tsk.tr/bahar-kalkani.aspx> (Erişim: 11.05.2022)

“Barış Pınarı Harekâtı: Dünyadan Tepkiler”, *BBC News Türkçe*, 09.10.2019,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49991916> (Erişim: 20.05.2022)

“Barış Pınarı Harekâtı”, *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*,
<https://www.kkk.tsk.tr/baris-pinari.aspx> (Erişim: 11.05.2022)

“Başbakanlık Kamu diplomasisi Koordinatörlüğü Genelgesi”, *Resmî Gazete*, 30.01.2010,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>
(Erişim: 29.01.2022)

“Başkan Erdoğan Detayları Anlattı: 13 Ayı Yerde 200 bin Konut”, *Sabah*, 09.05.2022,

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/05/09/baskan-erdogan-detaylari-anlatti-13-ayri-yerde-200-bin-konut> (Erişim:12.05.2022)

“Başkan Trump’ın ABD’nin Suriye’den Çekilme Kararı Suriye Stratejisini Değiştirdi”, *Siyaset Dergisi*, <https://siyasetdergisi.com.tr/baskan-trumpin-abdnin-suriyeden-cekilme-karari-suriye-stratejisini-degistirdi-2/> (Erişim: 21.05.2022)

“Başkanlığımız”, *Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı*, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2> (Erişim: 29.01.2022)

“Cilvegözü Sınır Kapısı'ndaki Bombalı Saldırı Davasında Karar”, *Anadolu Ajansı*, 02.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cilvegozu-sinir-kapisindaki-bombali-saldiri-davasinda-karar-/924770> (Erişim:06.05.2022)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye'nin Oluşturduğu Güvenli Bölgelere Yaklaşık 500 Bin Suriyeli Geri Dönüş Yapmıştır”, *Anadolu Ajansı*, 03.05.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiyenin-olusturdugu-guvenli-bolgelere-yaklasik-500-bin-suriyeli-geri-donus-yapmistir/2578587> (Erişim:12.05.2022)

“Dışişleri Bakanları Listesi”, *Dışişleri Bakanlığı*, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanlari-listesi.tr.mfa> (Erişim:12.01.2022).

“Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında 6004 Sayılı Kanun”, *Resmî Gazete*, 13.07.2010, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-3.htm> (Erişim: 17.01.2022).

“Diplomasi”, *Türk Dil Kurumu*, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 06.03.2021).

- “Dünyanın Vicdanı Olmaya Devam Ediyoruz”, *AFAD*,
<https://www.afad.gov.tr/dunyanin-vicdani-olmaya-devam-ediyoruz>
(Erişim: 09.03.2022)
- “Erdoğan, 1 Milyon Suriyelinin Gönüllü Geri Dönüşü İçin Hazırlık Yaptıklarını Söyledi”, *BBC News Türkçe*, 03.05.2022,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61307585> (Erişim: 21.05.2022)
- “Erdoğan: Suriye Bizim İç Meselemizdir”, *TRT Haber*, 06.08.2011,
<https://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogan-suriye-bizim-ic-meselemizdir-4907.html> (Erişim: 02.05.2022)
- “Erdoğan'dan Dünyaya Arakan Tepkisi”, *Deutsche Welle Türkçe*, 28.08.2017,
<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-d%C3%BCnyaya-arakan-tepkisi/a-40276550> (Erişim: 15.02.2022)
- “Erdoğan'ın New York'ta Anlattığı 'Güvenli Bölge'de 200 Bin Konutluk Yerleşim Planında Neler Var?”, *Euronews Türkçe*, 27.09.2019,
<https://tr.euronews.com/2019/09/27/erdogan-new-york-ta-anlatti-guvenli-bolge-de-200-bin-konutluk-yerlesim-planinda-neler-var>
(Erişim: 12.05.2022)
- “F-16'lar Suriye Uçağını İndirdi”, *Aljazeera Türk*, 11.10.2012,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/f-16lar-suriye-ucagini-indirdi>
(Erişim: 06.05.2022)
- “Finlandiya ve Norveç Türkiye'ye Silah Satışını Askıya Aldı”, *Euronews Türkçe*, 11.10.2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/11/finlandiya-ve-norvec-turkiyeye-silah-satisini-askiya-aldi> (Erişim: 20.05.2022)
- “Fundamental Principles”, *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies*, <https://www.ifrc.org/fundamental-principles>
(Erişim: 05.12.2021)
- “Halep Konsoloslugu Boşaltılıyor”, *Cumhuriyet*, 30.05.2012,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/halep-konsoloslugu-bosaltiliyor-346428> (Erişim:06.05.2022)

“İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”,
Mevzuat, 24.07.2018,

<https://www.mevzuat.gov.tr/anayasa/MevzuatFihristDetaylframe?MevzuatTur=19&MevzuatNo=14&MevzuatTertip=5> (Erişim: 12.03.2022)

“İletişim Başkanlığı Vizyon”, *İletişim Başkanlığı*,
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> (Erişim: 12.03.2022)

“İnsani Diplomasi”, *İHH İnsani Yardım Vakfı*,
<https://www.ihh.org.tr/insani-diplomasi> (Erişim:01.07.2021).

“Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu”, *Türkiye Bilimler Akademisi*,
06.07.2021, <https://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/akademiden-haberler/kamu-diplomasi-koordinasyon-kurulu#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20i%C3%A7eride%20ve%20d%C4%B1%C5%9Far%C4%B1da,diplomasisi%20faaliyetlerinden%20ge%C3%A7ti%C4%9Finin%20ifade%20etti>. (Erişim: 06.04.2022)

“Kültürel Etkinlikler”, *Dışişleri Bakanlığı*,
https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/tagy/kulturel_etkinlikler_t_r.pdf (Erişim: 17.05.2022)

“Misyonumuz ve Vizyonumuz”, *Türk Kızılayı*,
<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/misyonumuz-vizyonumuz>
(Erişim: 10.03.2022)

“Recent Developments in Northwest Syria Flash Update - As of 5 March 2020”, *UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*,
05.03.2020, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/recent-developments-northwest-syria-flash-update-5-march-2020> (Erişim:12.05.2022)

“Recep Tayyip Erdoğan`ın 11. Büyükelçiler Konferansında Yaptıkları Konuşma”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, 06.08.2019,

<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/107218/11-buyukelciler-konferansinda-yaptiklari-konusma-> (Erişim: 17.02.2022)

“Reyhanlı Saldırıları: 7 Soruda Olup Bitenler”, *BBC News Türkçe*, 13.05.2013,
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130513_reyhanlid_a_ne_oldu (Erişim:06.05.2022)

“Sayın Bakanımızın III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi’ne Katılımı”, 16-18 Aralık 2021, *Dışışleri Bakanlığı*, 17.12.2021,
<https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-iii-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesi-ne-katilimi--17-aralik-2021.tr.mfa> (Erişim: 17.05.2021)

“Suriye Helikopteri Düşürüldü”, *Anadolu Ajansı*, 16.09.2013,
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriye-helikopteri-dusuruldu/218261> (Erişim:07.05.2022)

“Suriye ile Serbest Ticaret Anlaşmasının Askıya Alınması”, *Resmi Gazete*,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111214.htm>,
(Erişim: 01.05.2022)

“Suriye Tezkeresi TBMM'den Geçti”, *CNN Türk*, 04.10.2012,
<https://www.cnnturk.com/2012/turkiye/10/04/suriye.tezkeresi.tbmmden.gecti/679149.0/index.html> (Erişim:06.05.2022)

“Suriye, Türk Savaş Uçağını Düşürdü!”, *Gazetevatan*, 23.06.2012,
<https://www.gazetevatan.com/gundem/suriye-turk-savas-ucagini-dusurdu-459720> (Erişim:06.05.2022)

“Suriye: Güvenlik Güçleri Göstericilere Ateş Açıyor”, *Human Rights Watch*, 28.03.2011, <https://www.hrw.org/tr/news/2011/03/28/242419>
(Erişim: 21.05.2022)

“Suriye’deki İthal Şii Savaşçılar”, *Aljazeera Türkiye*, 22.07.2015,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-ithal-sii-savascilar>
(Erişim: 13.05.2022)

- “Suriye’nin Ankara Büyükelçiliğinin Diplomatik Personelinin Ülkemizden Ayrılmalarının Talep Edilmesi”, *Dışışleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/no_-151_-30-mayis-2012_-suriye-hk_.tr.mfa (Erişim:06.05.2022)
- “Suriye’de Esad’dan Reform Vaatleri”, *BBC News Türkçe*, 24.03.2011, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/03/110324_syria_reform (Erişim:02.05.2022)
- “Suriye’den Asi’ye 5. Baraj”, *Milliyet*, 18.08.1997, <https://www.milliyet.com.tr/the-others/suriyeden-asiye-5-baraj-5378575> (Erişim: 22.04.2022)
- “Suriyeli Mülteci Sayısı 600 Bini Aştı”, *Hürriyet*, 21.10.2013, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-multeci-sayisi-600-bini-asti-24951072> (Erişim:12,05,2022)
- “Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar”, *AFAD*, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf (Erişim: 12.05.2022)
- “Suriye’nin Dostları' İstanbul’da Buluştu”, *BBC News Türkçe*, 01.04.2012, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120401_syria_friends (Erişim:06.05.2022)
- “Syria Refugee Crisis – Globally, in Europe and in Cyprus”, *Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü UNHCR*, 18.03.2021, <https://www.unhcr.org/cy/2021/03/18/syria-refugee-crisis-globally-in-europe-and-in-cyprus-meet-some-syrian-refugees-in-cyprus/>, (Erişim: 01.03.2022)
- “Syria Regional Refugee Response Turkey Registered Syrian Refugees”, *Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü UNHCR*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Erişim: 01.03.2022)
- “Syria The World Factbook”, *CIA*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/> (Erişim:19.04.2022)

- “Şam Büyükelçiliği Kapatıldı”, *TRT Haber*, 26.0.2012, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sam-buyukelciligi-kapatildi-34092.html> (Erişim: 0.6.05.2022)
- “Temel İlkelerimiz”, *Türk Kızılayı*, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz> (Erişim: 10.03.2022)
- “Turkey Threatens To 'Open The Gates' To Europe For Refugees”, *Deutsche Welle*, 05.09..2019, <https://www.dw.com/en/turkey-threatens-to-open-the-gates-to-europe-for-refugees/a-50317804> (Erişim: 14.05.2022)
- “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Tarihçe”, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> (Erişim:21.04.2021)
- “Türk Jetleri Rus Uçağı Düşürdü”, *HaberTürk*, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1157674-suriye-sinirinda-ucak-dustu-24.11.2015>, (Erişim:31.01.2022).
- “Türk Kahvesi Günü Tüm Dünyada Kutlandı”, *Yunus Emre Enstitüsü*, 16.12.2021, <https://www.yee.org.tr/tr/haber/turk-kahvesi-gunu-tum-dunyada-kutlandi> (Erişim: 17.05.2022)
- “Türkiye Suriye Savaş Uçağını Düşürdü”, *BBC News Türkçe*, 23.03.2014, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140323_suriye_ucak (Erişim:07.05.2022)
- “Türkiye, Yarım Asır Sonra Tekrar BM Güvenlik Konseyi’nde”, *Deutsche Welle Türkçe*, 17.10.2008, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-yar%C4%B1m-as%C4%B1r-sonra-tekrar-bm-g%C3%BCvenlik-konseyinde/a-3722268> (Erişim:17.01.2022)
- “Vatandaş Olan Suriyeli Sayısı 200 bin 950”, *Deutsch Welle*, 10.05.2022, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-vatanda%C5%9F%C4%B1-olan-suriyeli-say%C4%B1s%C4%B1-200-bin-950/a-61747167> (Erişim:12,05,2022)

“What Is ODA?”, *The Organisation for Economic Co-operation and Development* (OECD), <https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm> (Erişim:08.12.2021).

“Who we Are”, *The Organisation for Economic Co-operation and Development* (OECD), <https://www.oecd.org/about/> (Erişim; 08.12.2021).

